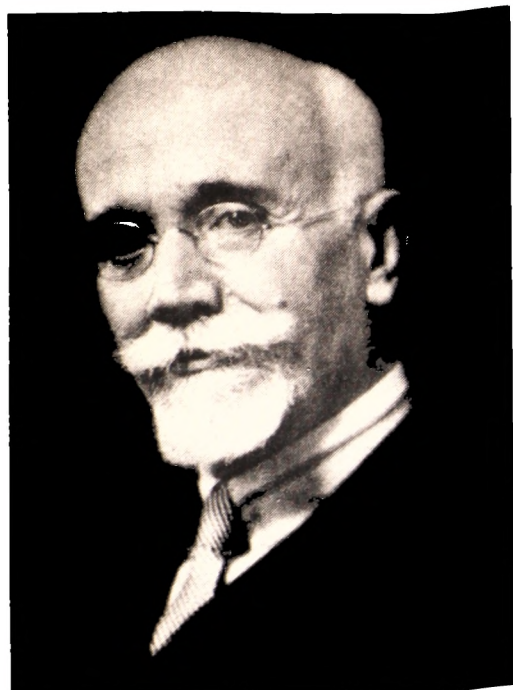

ΔΕ ΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

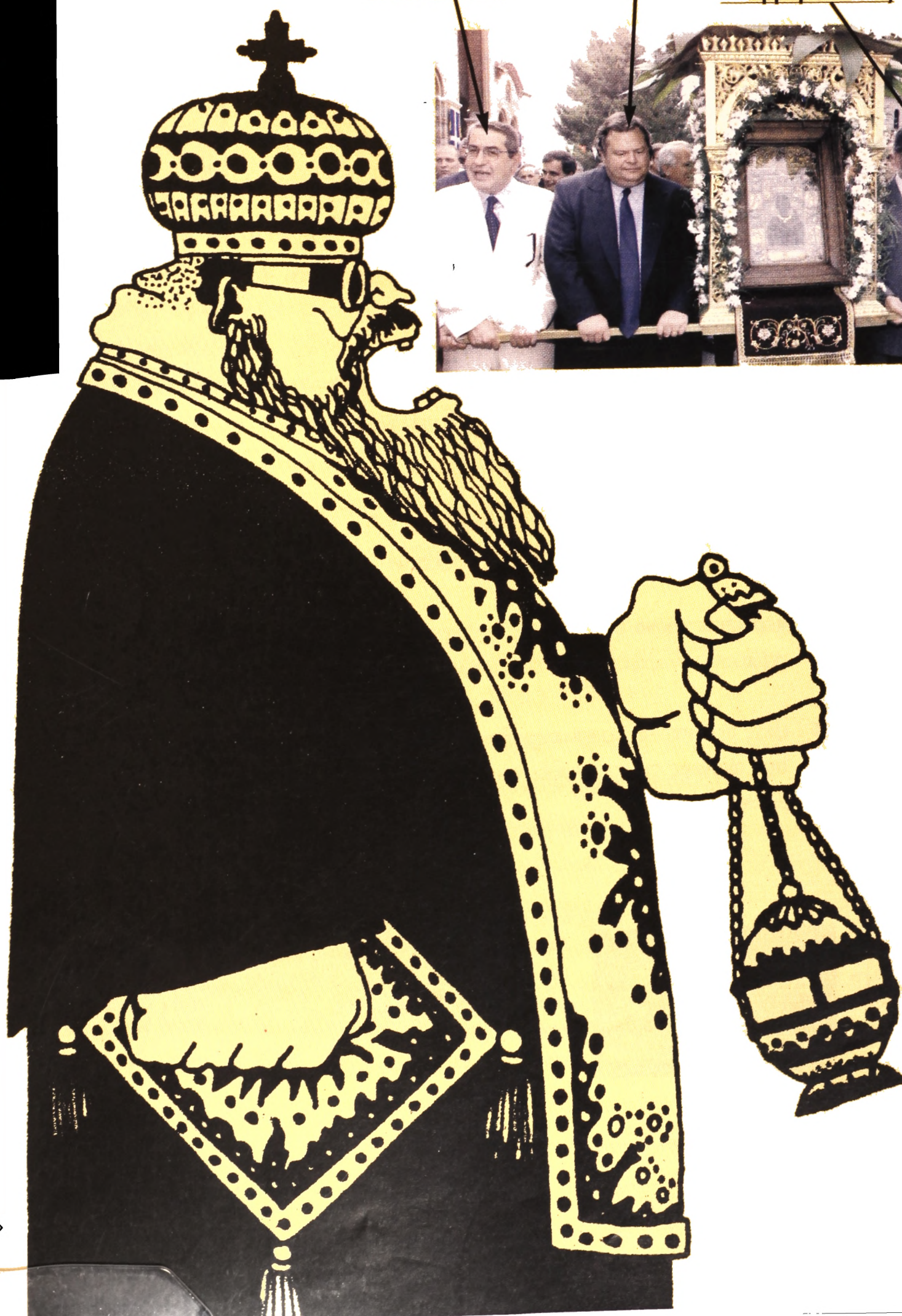
Περίοδος Β'
Τεύχος 745
Παρασκευή
7 Σεπτεμβρίου 2001
Δρχ. 1000/ευρώ 2,93

ΕΛΛΗΝΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ

**Μανώλη
Καρέλλη:**

Τρεις
ανέκδοτες
επιστολές του
**Ελευθερίου
Βενιζέλου**
προς τον
**Αριστείδη
Στεργιάδη**
για το
μικρασιατικό
ζήτημα

ISSN 1108-9822

36>

9 771108 982000

Η ΕΘΝΟcash ταξιδεύει τα χρήματά σας σε όλα τα μέρη του κόσμου

Η **ΕΘΝΟcash**, η κάρτα αυτόματης συναλλαγής της **ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ**, γίνεται τώρα **διεθνής** και ταξιδεύει τα χρήματά σας σ' όλα τα μέρη του κόσμου.

Με τη διεθνή **ΕΘΝΟcash**:

- ✿ αποκτάτε **πρόσβαση στα ATMs** με το διεθνές σήμα **CIRRUS** ή/και **Maestro** σ' όλο τον κόσμο,
- ✿ μπορείτε να κάνετε **αναλήψεις μετρητών** στο τοπικό νόμισμα της χώρας που βρίσκεστε, με ημερήσιο όριο το ισότιμο των 400.000 δραχμών, ή 1,173,88 ευρώ,
- ✿ ταξιδεύετε με **μεγαλύτερη ασφάλεια**, χωρίς να μεταφέρετε μεγάλα ποσά χρημάτων ή ποσά σε διαφορετικά νομίσματα,
- ✿ **κερδίζετε χρόνο**, αποκφεύγοντας την "ουρά" στα γκισέ για τη μετατροπή των χρημάτων σας σε συνάλλαγμα,
- ✿ έχετε τη δυνατότητα να αντιμετωπίσετε **έκτακτες** ή **επείγουσες ανάγκες** σας, σε οποιοδήποτε μέρος του κόσμου κι αν βρεθείτε.

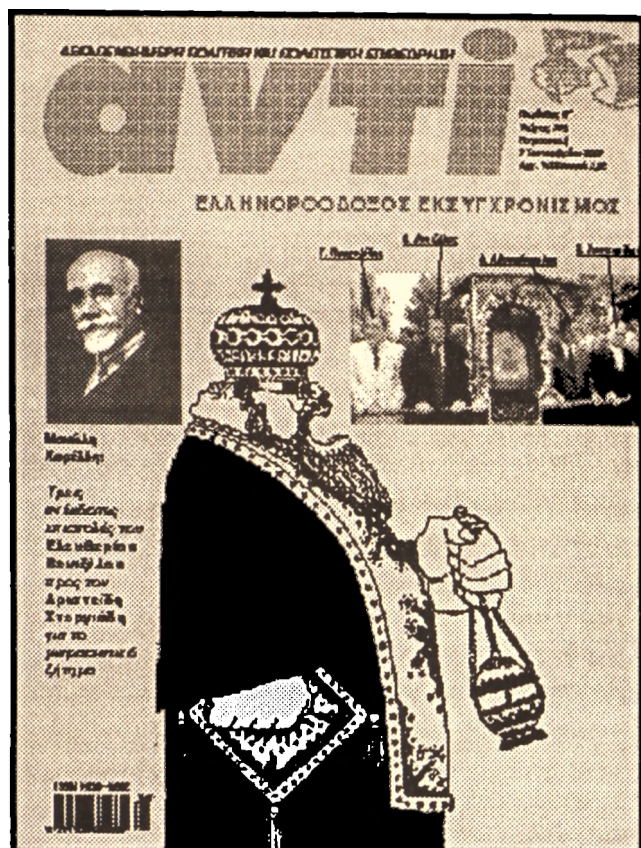

Για την έκδοση
διεθνούς ΕΘΝΟcash ή τη
μετατροπή της σε διεθνή κάρτα,
ζητήστε πληροφορίες
στα Καταστήματά μας.

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

<http://www.nbg.gr>

Περίοδος Β' • Έτος 28ο • Τεύχος 745

Παρασκευή 7 Σεπτεμβρίου 2001

Τιμή τεύχους: 1.000 δρχ./2,93 ευρώ

ΑΝΤΙ - ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

Τηλ. 72.32.713-72.32.819, Fax: 72.26.107

ANTI ON-LINE: <http://www.anti.gr>

e-mail: chrprou@otenet.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Γ. Παπουτσάκης

ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ: Κωνσταντίνος Νούλας

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Παναγιώτης Τσάρας

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Νεφέλη Παπουτσάκη

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΛΙΘΟΤΥΠ Α.Ε. Ιασίου 5, Περιστέρι

Τηλ. 57.22.201

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

Ετήσια συνδρομή: 26 τεύχη, Εξάμηνη: 13 τεύχη

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εξαμ. 9.000 δρχ./26,41 ευρώ, Ετήσια 18.000 δρχ./52,82 ευρώ, Οργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ.: 70.000 δρχ. Φοιτητική ετήσια: 16.000 δρχ./46,88 ευρώ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:

Εξαμ.: 65 ευρώ, Ετήσια: 130 ευρώ,

ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:

Εξαμ. 55 δολ. ΗΠΑ, ετήσια 110 δολ. ΗΠΑ

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: 2.000 δρχ./5,86 ευρώ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία

της Αθήνας: Περιοδικό ANTI,

για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:

Κέντρο του βιβλίου - Α. Πουλουκτσή και Σία Ε.Ε.

Λασσάνη 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. (031) 237. 463

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

• ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: Τα Παίγνια τους	4
• Κώστας Κουφογιώργος: Γελοιογραφία	5
• ΑΝΤΗΝΩΡ: Τι είδους «αντιστροφή»;	6
• ΑΝΤΙ-ΘΕΣΕΙΣ	8
• E-mail: Από τον Απόστολο Διαμαντή	12
• Π. Μαρτινίδης: Μεταξύ αστείου και σοβαρού	13
• Μάνος Στεφανίδης: Ο εκσυγχρονισμός της Παναγίας	14
• Α. Καζαμίας: Ο Ελληνοχριστιανισμός στο στάδιο της παγκοσμιοποίησης	15
• Μάνος Στεφανίδης: Οι παπα-Νάρκισσοι	18
• Π. Σιδεριάδης: «Θα ξαναπήγαινα στη Γένοβα», συν. στον Ν. Δελλατόλα	20
• Τάσος Αναστασίου: Ο κύριος Οβίδιος (Γελοιογραφία)	23
• Μ. Καρέλλης: Τρεις επιστολές του Ε. Βενιζέλου προς τον Α. Στεργιάδη	24
• ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΚΗΝΗ: Νέος κύκλος αίματος	33
• Φ. Τουντζάι Ordu-millet – που σημαίνει στρατιωτικό έθνος ή έθνος-στρατός	34
• Σωτήρης Ντάλης: Συμφωνία στο «παραπέντε» για το περιβάλλον	36
• Ν. Δελλατόλας: Ο Βασιλεύς της κατσαρόλας	38
• Σωτήρης Ντάλης: Τα περιθώρια στενεύουν για την Τουρκία	42
• ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ	44
• Ν. Γουλανδρής: Νέα δελτία για τον Δημήτρη Χατζή	48
• Δ. Φιλίππιδης: Και πάλι χτύπησε ο Calatrava	51
• Δ. Φιλίππιδης: Χαμός στην αρχιτεκτονική	52
• Το πρόγραμμα του Φεστιβάλ Νεολαίας του Συνασπισμού	53
• Ειρήνη Μουντράκη: Παράσταση ηθοποιών	54
• Γ. Ιωαννίδης: Προς Θηβαίους	55
• Βασίλης Μαζωμένος: Η τρέλα στον κινηματογράφο	56
• Δημήτρης Χαρίτος: Το θέαμα!	58
• Α. Ρασιδάκη: Franz Kafka: Το Κτίσμα	59
• ΒΙΒΛΙΟ	62
• ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ	65

Σκίτσο εξωφύλλου: Χρήστος Αντωνόπουλος.

ΤΑ ΠΑΙΓΝΙΑ ΤΟΥΣ

ΟΙ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΕΣ διακοπές μάς κληρονόμησαν ένα πλούσιο ρεπερτόριο εθνοθησκευτικής «διαπάλης». Μέχρι και τον Δεκαπενταύγουστο απολαμβάνουμε τους λογής υπουργούς και άλλους πολιτικούς να συνωθούνται σε πανηγύρεις, να διπλοπροσκυνούν και να σηκώνουν όλοι μαζί τις εικόνες της Μεγαλόχαρης σε θρησκευτικές περιφορές. Οι άνθρωποι δεν έχουν τον Θεό τους!

ΥΣΤΕΡΑ πάλι ήρθε εκείνη η μοιραία για τον Αρχιεπίσκοπο συνάντηση με τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και ο χαμός με τα 3 εκατομμύρια των υπογραφών για τις ταυτότητες. Βγήκαν οι νεοδημοκράτες ενθουσιάζοντες την ελληνοχριστιανική κληρονομιά, βγήκαν και οι κυβερνητικοί υπερασπιζόμενοι –στην πλειονότητά τους– τις κυβερνητικές αποφάσεις για την μη «αναγραφή».

ΟΜΩΣ ουδείς έθιξε το πρόβλημα στην ουσία του: Ό,τι βεβαίως έπρεπε να τονισθεί είναι ο πλήρης χωρισμός Εκκλησίας και Κράτους. Και όχι η επιμονή στα εκσυγχρονιστικά γιατροσόφια. Και πρέπει να σημειώσουμε εδώ την μόνη ουσιαστική κριτική παρέμβαση που έγινε τις ημέρες εκείνες: Τα «δέκα σημεία» της δήλωσης του προέδρου του Συνασπισμού Νίκου Κωνσταντόπουλου που με σαφήνεια όριζαν την πορεία των μελλοντικών σχέσεων Πολιτείας-Εκκλησίας.

ΟΜΩΣ ΚΟΠΑΣΑΝ αυτά. Τώρα έχουμε την έκθεση της Θεσσαλονίκης, δηλαδή τον πρωθυπουργικό λόγο, τις αναμενόμενες διαδηλώσεις και σε έναν μήνα το ετοιμασμένο ήδη σε κάθε λεπτομέρεια συνέδριο του ΠΑΣΟΚ.

ΟΙ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΕΣ του συνεδρίου έκλεισαν με την «δήλωση της 3ης Σεπτέμβρη» του κ. Λαλιώτη ότι θα θέσει υποψηφιότητα για γενικός γραμματέας του Κινήματος! Όλα κλείνουν. Ο κ. Λαλιώτης απέδρασε από τον σκόπελο των ολυμπιακών έργων αφήνοντας άλλους να βουρλίζονται για τη συνέχεια. Αυτός εκ του ασφαλούς εις το εξής θα μπορεί να μετρά την «αποτελεσματικότητα» υπουργών περί τα Ολυμπιακά. Και με τη γνωστή του ευφράδεια –κάπου συνταιριάζει σ' αυτό με το σύντροφό του κ. Πάγκαλο– θα οργανώνει την μαύρη «επικοινωνιακή» πολιτική από τα γραφεία της Χαριλάου Τρικούπη.

ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ στήνεται και πάλι. Ανούσιο, ανιαρό, ένα από τα ίδια. Κρατώντας, αν μπορεί κάποιος να το κάνει, την ψυχραιμία του μετά από την ανάπαυλα των διακοπών και διατηρώντας το χιούμορ του, θα έβλεπε πόσο κουραστικά μέσα στην ανιαρότητά τους έχουν καταντήσει τα πολιτικά παίγνια.

ΓΙΑΤΙ θα έπρεπε να μας ανακοινώνουν εγκαίρως λχ. για τα δισ. των ασφαλιστικών ταμείων που φαγώθηκαν στα χρηματιστηριακά παίγνια του κ. Γιάννου και των λοιπών. Και όχι κατόπιν εορτής δια στόματος κ. Γιαννίτση με όσα μάς άφησαν –και πάλι– άναυδους την περασμένη Τετάρτη.

ΓΙΑΤΙ η ζωή είναι αλλού. Η ζωή με τις πίκρες της και τις αναλαμπές της. Όχι βεβαίως στα «μηντιακά» του Αρχιεπισκόπου, ούτε στις εκθεσιακές εξαγγελίες του πρωθυπουργού, ούτε στις συνεδριακές τους ισορροπίες. Αυτά όλα είναι παίγνια που αναδεικνύουν ψευτοδιλήμματα και ψευτοπροβλήματα. Που σκοπό έχουν να συγκαλύπτουν τα αδιέξοδα που δημιουργούν οι πολιτικοί που μόνη τους στόχευση έχουν την αναπαραγωγή της εξουσίας και την διεκδίκηση της ζεστής πολυθρόνας.

Οι Εχθροί γράφονται

ΒΟΗΘΕΙΑ
ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙ!!!
ΜΕ ΧΤΥΠΟΥΝ!

ΒΡΕ ΤΙ ΚΑΝΕΙ
Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΓΙΑ
ΝΑ ΒΓΑΛΕΙ ΤΟ
ΨΩΜΙ ΤΟΥ...

ΗΔΗ

Τι είδους «αντιστροφή»;

ΔΙΑΚΟΠΩΝ ΤΕΛΟΣ (ακόμα και για το *Αντί* και τη στήλη αυτή), κάποιοι θυμήθηκαν ότι ο Σεπτέμβριος λεγόταν, κάποτε, *Τρυγητής*, ενώ άλλοι, κυρίως χρηματιστές, οικονομολόγοι, τραπεζίτες, φοβούνται ένα νέο κύκλο ύφεσης που άρχισε ήδη να σκιάζει τις περισσότερες οικονομίες του κόσμου...

ΚΑΙ ΜΕ το κυβερνών ΠΑΣΟΚ τι γίνεται; Αν πιστέψουμε τους αγιογράφους του, υπάρχει «σαφής αντιστροφή» του, μέχρι χθες, δυσμενούς κλίματος. Και η αντιστροφή αυτή οφείλεται: Πρώτον, στο ότι ο Σημίτης «συνέτριψε» τον Χριστόδουλο· δεύτερο, στην υποψηφιότητα Λαλιώτη (για τη θέση του γραμματέα του κόμματος), η οποία θα επιτρέψει στον πρωθυπουργό να προχωρήσει στον ανασχηματισμό «από μηδενική βάση»· τρίτο, στο «κοινωνικό πακέτο» το οποίο θα αναπτύξει – ίσως και να εμπλουτίσει – ο κ. Σημίτης, στη Διεθνή Έκθεση της Θεσσαλονίκης· τέταρτο, πέμπτο...

ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ, ωστόσο, είναι κάπως διαφορετικά. Δεν χωρεί αμφιβολία ότι η υπόθεση των ταυτοτήτων εξελίχθηκε, τελικά, σε μούμερνανγκ για τον ίδιο τον κ. Χριστόδουλο, ο οποίος χειρίσθηκε την υπόθεση αυτή με πεί-

σμα καλογήρου, αν όχι με πείσμα ειδωλολάτρη, ταυτίζοντας τη δική του «χριστοπολιτεία» με μια σαφή –τοτεμική– διαπλοκή θρησκείας και πολιτικής. Στο μούμερνανγκ αυτό, συνέβαλε, αποφασιστικά, η νηφάλια στάση του προέδρου της Δημοκρατίας Κ. Στεφανόπουλου, ο οποίος προτίμησε να σεβασθεί το Σύνταγμα, παρά να ενδώσει στον παπαδο-καισαρισμό του κ. Χριστόδουλου, ο οποίος, χωρίς αιδώ, διακήρυξε ότι «οι ιερείς (και κυρίως, ο ίδιος, ως αρχιερέας) είναι ανώτεροι των βασιλέων και των προέδρων και των πρωθυπουργών, γιατί κατέχουν τη χάρη του Θεού», κ.λπ. Αλλά αν υπάρχει κάτι, που δεν κατανόησε ο κ. Χριστόδουλος Παρασκευαΐδης, είναι ότι ο ίδιος, με τον τρόπο του, ανέδειξε, σε μείζον θέμα, τις σχέσεις κράτους και εκκλησίας. Και το ξεκαθάρισμα των σχέσεων αυτών –ακριβέστερα τον διαχωρισμό κράτους και εκκλησίας– είναι κάτι που ζητούν, σήμερα, από την κυβέρνηση, και ειδικότερα από τον υπεύθυνο πρωθυπουργό της χώρας, όλοι όσοι (θρησκευόμενοι ή αθεϊστές) σέβονται τις βασικές ελευθερίες του πολίτη.

ΚΑΤΑ ΤΑ ΑΛΛΑ, η «υμνητική» για την υποψηφιότητα Λαλιώτη (από μέ-

ρους επιφανών υπουργών ή στελεχών του ΠΑΣΟΚ –του Θ. Πάγκαλου περιλαμβανομένου, αν και ο ίδιος είχε δηλώσει ότι θα τον ενδιέφερε το «πόστο» αυτό...), συνεχίζεται, με κεντρική επωδό ότι η υποψηφιότητα αυτή «θα επιδράσει ευνοϊκά στην ομαλή διεξαγωγή του συνεδρίου». Κατά τον πρόεδρο του ΔΗΚΚΙ, Δημ. Τσοβόλα, η ανακοίνωση Λαλιώτη είναι ένα από τα «τερτίπια στον αγώνα για τη διαδοχή μέσα στο ΠΑΣΟΚ» – και πέραν ου, εφόσον η κυβερνητική πολιτική δεν πρόκειται να αλλάξει. Ωστόσο, κοινή είναι η εκτίμηση ότι η απόφαση του Κ. Λαλιώτη να μεταπηδήσει στη γραμματεία του κόμματος (φυσικά με την πλήρη συναίνεση του πρωθυπουργού), θα επιτρέψει στον Κ. Σημίτη να προχωρήσει στον «αναπόδραστο πλέον» ανασχηματισμό. Όσο για τη διατύπωση περί «ανασχηματισμού, εξ υπαρχής», παλαιά στελέχη του άλλοτε ΚΚΕ Εσωτερικού, θύμιζαν τις «διαπραγματεύσεις εξ υπαρχής για το μέλλον των αμερικανικών βάσεων στην Ελλάδα» (επί πρωθυπουργίας Ανδρέα Παπανδρέου), οι οποίες απλώς κατέληξαν στην παραμονή των βάσεων (1987-88).

ΟΣΟ ΓΙΑ τις ανακοινώσεις Σημίτη

ΕΤΟΙΜΑΣΤΗΚΑΝ ΑΚΟΜΗ ΔΥΟ ΤΟΜΟΙ ΤΟΥ ANTI (1999)

Α' εξάμηνο 1999

Είναι έτοιμοι και διατίθενται από τα γραφεία του περιοδικού
(Δημοχάρους 60, Αθήνα)

δυσ ακόμα τόμοι του ANTI που συμπεριλαμβάνουν τα τεύχη
677 έως και 689 (ο 50ος)
και 690 έως και 702 (ο 51ος).

Θα βρείτε επίσης τους τόμους των προηγούμενων ετών
Στους τόμους του περιοδικού ANTI
αποτυπώνεται η σύγχρονη ιστορία μας.

Β' εξάμηνο 1999

στην Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης, οι οποίες θα καλύψουν την οικονομική πολιτική των τριών επόμενων χρόνων, παράγοντες από το άμεσο πρωθυπουργικό περιβάλλον επιμένουν ότι η απήχηση των ανακοινώσεων αυτών θα είναι θετική και ότι, παρά το διεθνές σκηνικό ύφεσης, η ελληνική οικονομία διατηρεί υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης (από τις υπόλοιπες χώρες της ευρωζώνης).

ΣΕ ΑΝΤΙΘΕΣΗ με τα παραπάνω δοξαστικά, όλα τα κόμματα της αντιπολίτευσης χαρακτηρίζουν το «κοινωνικό πακέτο», που εξήγγειλε ήδη ο Κ. Σημίτης (και το οποίο ίσως να «εμπλουτίσει», μιλώντας στη Θεσσαλονίκη...) ως καθαρό εμπαιγμό ή –κατά τη διατύπωση της *Αυγής*– «ως ισχνά φιλοδωρήματα, σε συσκευασία εκλογών». Κατά τον πρόεδρο της Ν.Δ. Κ. Καραμαλή, οι πρωθυπουργικές ανακοινώσεις «εγγίζουν τα όρια της πολιτικής απάτης», εφόσον «υπόσχονται πράγματα που είναι υποχρεωμένοι να κάνουν», όπως λ.χ. το επίδομα για τους δυο συζύγους (που είναι απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας) ή το νέο μισθολόγιο για τους δημοσίους υπαλλήλους, που έχει ήδη θεσμοθετηθεί στις συλλογικές διαπραγματεύσεις, κ.ά.

Ο Κ. ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ κάλεσε τον πρωθυπουργό σε «διάλογο εφ' όλης της

ύλης» (χωρίς να προσδιορίσει το πεδίο του διαλόγου), αλλά η απάντηση που έλαβε, από πλευράς του κυβερνητικού εκπροσώπου, ήταν ότι «ο διάλογος γίνεται στη Βουλή». Από την πλευρά του, το ΚΚΕ απέρριψε πρόταση του Δημ. Τσοβόλα για κοινή συνάντηση ΚΚΕ, ΣΥΝ, ΔΗΚΚΙ, με θέμα τις δημοτικές και νομαρχιακές εκλογές – πρόταση την οποία αποδέχθηκε, κατ' αρχήν, ο Νίκος Κωνσταντόπουλος, πρόεδρος του Συνασπισμού. [Με την αποδοχή αυτή, διαφώνησε η τάση της «Ανανεωτικής Συσπείρωσης» του ΣΥΝ.]

ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ, από την άλλη, παρουσιάζει ένας άτυπος διάλογος μεταξύ του πρώην ευρωβουλευτή Παρασκευά Αυγερινού και του Άγγελου Ελεφάντη, γύρω από το θέμα της απλής αναλογικής. Ο Π. Αυγερινός υποστηρίζει ότι τα μικρά κόμματα είναι ασυνεπή με τον εαυτό τους όταν διεκδικούν την απλή αναλογική και, παράλληλα, αποκλείουν τη συνεργασία με το ΠΑΣΟΚ. Και αυτό, διότι η απλή αναλογική δεν οδηγεί σε αυτοδύναμη κυβέρνηση, αλλά σε κυβερνήσεις συνεργασίας. Και, εφόσον αποκλείεται η συνεργασία ΠΑΣΟΚ-ΝΔ, έπεται ότι η «άλλη λύση» είναι κυβέρνηση συνεργασίας ΠΑΣΟΚ-Αριστεράς. Από την πλευρά του, ο Α. Ελεφάντης υποστηρίζει ότι μια τέτοια συλλογιστική οδηγεί στην –άνευ όρων– προσχώρηση των μικρών (αριστερών) κομμάτων στο ΠΑΣΟΚ και την πολιτική του. Άρα, ο Π. Αυγερινός ζητεί «όχι τον εμπλουτισμό του πολιτικού συστήματος, αλλά την ακόμα μεγαλύτερη χειραγωγήσή του από τα μεγάλα κόμματα».

ΣΤΟ ΜΕΤΑΞΥ, το Κυπριακό, για μια ακόμα φορά «εισέρχεται σε κρίσιμη φάση» (η διατύπωση, ατυχώς, τείνει να γίνει «κλισέ»), καθώς οι αξιωματούχοι του ΟΗΕ εντείνουν τις προσπάθειές τους, για να επιτύχουν την επανέναρξη της διαδικασίας των συνομιλιών, από τις οποίες έχει αποδράσει, από τον περασμένο Νοέμβριο, ο τουρκοκύπριος ηγέτης Ραούφ Ντενκτάς. Το ερώτημα, ωστόσο, που εύλογα απασχολεί την κυπριακή και ελλαδική κοινή γνώμη, δεν είναι αν θα επιστρέψει ή όχι ο Ντενκτάς στις συνομιλίες (το πιθανότερο είναι ότι θα επιστρέψει), αλλά αν οι συνομιλίες θα συνεχισθούν, από εκεί που

σταμάτησαν και αν ο λεγόμενος «διεθνής παράγων» (Αμερικανοί, Ηνωμένα Έθνη, Ευρωπαϊκή Ένωση) έχει τη βούληση να συμβάλει –επιτέλους– στην επίλυση του Κυπριακού.

ΜΕΣΑ ΣΤΟ πλαίσιο αυτό, η επίσκεψη Γ. Παπανδρέου στη Λευκωσία και οι συνομιλίες του με την κυπριακή κυβέρνηση είναι φυσικό να παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Πρώτον, διότι υπάρχει ένα θέμα –επίμαχο πάντοτε– συντονισμού ενεργειών. Δεύτερο, γιατί αρκετές προσεγγίσεις της ελλαδικής πλευράς (συμφωνίες «χαμηλής πολιτικής» με την Άγκυρα, αδελφοποιήσεις πόλεων, κ.ά.), δεν είναι πάντοτε ευπρόσδεκτες από κυπριακές οργανώσεις ή και μερίδα της κυπριακής πολιτικής ηγεσίας. Τρίτο –και σπουδαιότερο– γιατί η πορεία ένταξης της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση δεν είναι στρωμένη με ρόδα και απαιτεί ένα άπαντον ενεργειών, προσπάθειών, διαβουλεύσεων, τόσο από πλευράς Αθηνών, όσο και από πλευράς Λευκωσίας.

ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ, όμως, και για την Τουρκία δεν είναι ευάρεστα. Η ασυνέπειά της ως προς τις δεσμεύσεις της Εταιρικής Σχέσης (έλλειμα στο κράτος δικαίου, απουσία μεταρρυθμιστικού έργου, ακαμψία στο θέμα της ευρωπαϊκής ασφάλειας, αλλά και στη λύση του Κυπριακού, κ.ά.) έχει επιτείνει τον ευρωπαϊκό εκνευρισμό, με κορωνίδα την δέσμευση της βελγικής προεδρίας να επαναφέρει το θέμα της τουρκικής υποψηφιότητας προς συζήτηση, στο άτυπο συμβούλιο των υπουργών, που συνέρχεται στις 8 και 9 Σεπτεμβρίου, στη Ζανβάλ. Τυπικά, βέβαια, δεν νοείται «ακύρωση της τουρκικής υποψηφιότητας», αλλά η «ακύρωση» μπορεί να επιτευχθεί και με την μετάθεση του χρόνου προώθησής της...

ΠΑΝΤΩΣ, για την Κύπρο έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα δυο επικείμενα γεγονότα: Η άτυπη σύνοδος κορυφής που συνέρχεται στις 18/19 Οκτωβρίου, στη Γάνδη, με θέμα την πορεία της διεύρυνσης και η παρουσίαση, από την Κομισιόν, στις 14 Νοεμβρίου, των εκθέσεων αξιολόγησης για τις υποψήφιες χώρες. Οι οίκνοι διαγράφονται καλοί. Αλλά ο εφησυχασμός δεν νομιμοποιείται...

ANTHΝΩΡ

ΥΠΕΥΘΥΝΩΣ ΑΝΕΥΘΥΝΟΙ

Όταν μειδιά ο Γιάννος
εμένα με λούζει κρύος
ιδρώτας. Κι όταν
σοβαρεύει ο Σημίτης
μου κόβονται τα ήπατα.

Με τον πληθωρισμό
γύρω στο 4% και την
ανεργία στο 12%, με
παντελή αδυναμία
προσέγκυσης ξένων
κεφαλαίων με τις
ιδιωτικοποιήσεις
βουτηγμένες στα
σκάνδαλα, την ιδιωτεία
και το ξεπούλημα, με τα
κοινωνικά προβλήματα
ανοιχτά, μ' έναν
χειμώνα θερμό και
δύσκολο, μ' ένα
χρηματιστήριο σ'
ελεύθερη πτώση, μ'
έναν πληθυσμό
συνταξιούχων και
μισθοσυντηρητών σε
απόγνωση, το
οικονομικό επιτελείο
της κυβέρνησης και ο
πρωθυπουργός
αποφάσισαν, για να
ανακοινώσουν στην
ΔΕΘ, παροχές άνευ
αντικρύσματος.
«ΞεΔΕΘηκαν τα χέρια»
τους γράφει το Έθνος
της 19.8. Το ερώτημα
όμως είναι πώς. Γιατί
βέβαια ο εξωτερικός
δανεισμός είναι η
χειρότερη, η πιο
επονεϊδιστή λύση. Η
λύση που μας
επιστρέφει στην εποχή
του Αντρέα, την
περίοδο δηλαδή που
υποτίθεται ότι
εξόρκισαν οι
εκσυγχρονιστές. Τώρα
όμως που καταρρέουν
και ενόψει των
ισορροπιών του
Συνεδρίου αποφάσισαν
υπευθύνως ανεύθυνες
«προσφορές»... Σαν
τις εκπτώσεις των
μεγαλοκαταστημάτων.
Σ.Μ

ΑΝΘΗ ΕΥΛΑΒΕΙΑΣ

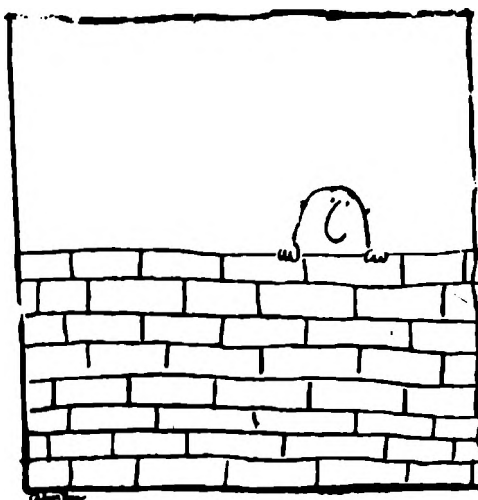
Αλλο βέβαια το Φλαγγίνειο Ίδρυμα κι άλλο
το Ίδρυμα Λαμπράκη. Εσείς απλώς απο-
λαύστε τους και θυμηθείτε τους στις επόμε-
νες εκλογές. Εκσυγχρονιστές, ανανεωτές, νεο-
φιλελεύθεροι μαζί μεταφέρουν ευλαβώς την ει-
κόνα ώστε να τους δει το χριστεπώνυμο πλήρω-
μα και να τους επιβραβεύσει. Χωρίς ιερό και
όσιο καπηλεύονται την αφέλεια των αφελών και
την πονηριά των πονηρών ώστε να πουλήσουν
την πολιτική πραμάτεια τους. Δεκαπενταύγου-
στος και αντί να κάνουν διακοπές και μπάνια
βρέθηκαν στο Βέρμιο και στο σκληρό καθήκον

της ψηφοθηρίας. Δείτε τους! Θηρία ανήμερα
των ΜΜΕ δεν ορρωδούν προ ουδενός για να
εξασφαλίσουν την καθαγιασμένη φωτογράφη-
ση καπηλευόμενοι την θρησκοληψία που είναι
της μόδας. Πρώτος όλων ο προεδροδήμαρχος με
ατσαλάκωτο ύφος ο οποίος φέτος το καλοκαίρι
πήγε στα όρη και τα βουνά για να εισπράξει ό,τι
νομίζει πως του οφείλει ο λαός. Από κοντά και ο
Ευάγγελος, αθλητής βαρέων βαρών διαγωνίζε-
ται με τον Πασχαλίδη. Στην άκρη ο Τσιτουριδής
είναι σαν να λέει «κι εγώ είμαι εδώ». Ναι αλλά
έλα όμως που κι εμείς εδώ είμαστε!

Στέφανος Προτεστάκης

ΤΑ ΠΕΖΟΔΡΟΜΙΑ

Κατά τ' άλλα συνεχίζουν να
ξηλώνουν τις πλάκες για να
βάλουν τα κάγγελα, για να
ξηλώσουν τα κάγγελα, για να βά-
λουν τα πλακάκια με τα τετράγω-
να, για να βάλουν τα κάγγελα.
Όπως αντιλαμβάνεστε αυτή η
διαρκής μπίζνα –αιφόρος ανά-
πτυξης εσόδων σύμφωνα με το
marketing της πιάτσας– σημαίνει
εργολάβους, προσφορές και χο-
ρηγίες προς το νέο κόμμα. Γι' αυ-
τό τα κάγγελα θα απλωθούν σε
κάθε σπιθαμή ακάγγελης γης
προς δόξαν του καγκελαρίου δη-
μάρχου που δεν προβλέπεται να
εγκαταλείπει εύκολα τον χρυσο-
φόρο Δήμο. Κατά τ' άλλα το αθλη-

τικό κέντρο του Ρουφ καταρρέει
από την βρώμα και την εγκατάλει-
ψη ενώ στα κολυμβητήρια της
Γκράβας και του Κολωνού μπήκαν
νύχτα βάνδαλοι και τα κατέστρε-

ψαν γιατί ήσαν αφύλαχτα. Βλέπε-
τε η δημοτική αστυνομία πρόλαβε
να υπαλληλοποιηθεί και να... χα-
λαρώσει γρηγορότερα απ' την
ΕΛΑΣ.

Και αυτό το θλιβερό φαινόμενο
της παρακμής του πρώτου Δήμου
της χώρας δεν το καταγγέλει
κανείς. Ούτε και η προς τούτο
επιφορτισμένη αξιωματική
αντιπολίτευση. Βλέπετε η κ.
Δαμανάκη νοιάζεται περισσότερο
να υπερασπιστεί την πολιτική
Σημίτη με τις ταυτότητες παρά να
προσφέρει στο Δήμο ό,τι η λαϊκή
εντολή της έταξε να
υπερασπιστεί. Θλίψη...

Μ.Σ.

Ο Δημητριάδης Ιγνάτιος

Οι εκτιμήσεις επί τη 'συνείδησε' καταπορεύονται

1. Μετοχές Εθνικής Τράπεζας	2,2 δισ.
3. Ενοίκια από ακίνητα	1,9 δισ.
4. Επενδύσεις σε μετοχές	50 δισ.
5. Τραπεζικές καταθέσεις	4,5-5 δισ.
6. Μέρισμα	0,5 δισ.
7. Τίτλοι Δημοσίου	2,5 δισ.

Ο Κων/νος Πυλαρινός

Η ακίνητη περιουσία (σε στρέμματα)

Αναγνωρισμένες εκτάσεις	
Δάσος	276.880
Δασική έκταση	69.550
Χορτολιβαδικές εκτάσεις	86.450
Διακατεχόμενες εκτάσεις	
Δάσος	218.910
Δασική έκταση	88.020
Χορτολιβαδικές εκτάσεις	115.920

Από το 'ΕΘΝΟΣ
ΤΗΣ Κυριακής,
12 Αυγούστου
2001

ΙΕΡΟΣ ΤΖΟΓΟΣ

Παρ' ότι το Χρηματιστήριο βρίσκεται σε θλιβερή κατιούσα οι επενδύσεις της εκκλησίας της Ελλάδος αντέχουν. Βλέπετε είναι σε μετοχές της Εθνικής Τράπεζας και αγγίζουν τα 2,5 δισ. Γενικότερα πάντως οι επενδύσεις και σε άλλες μετοχές της Εκκλησίας υπέστησαν μείωση και συμποσούνται περίπου στα 50 δισ. Παράλληλα η ακίνητη περιουσία της σε δάση, δασικές και χορτολιβαδικές -τι ωραία λέξη!- εκτάσεις πλησιάζει το 1.000.000 στρέμματα! Μόνον οι αναγνωρισμένες εκτάσεις της σε δάση ανέρχονται στα 276.880 στρέμματα. Ακούτε κ. Κωνσταντίνε Πυλαρινέ μου.

Παράλληλα διεκδικείται και το ποσόν των 126 δισ. από Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης για σχολές, μουσεία, πανεπιστήμια κ.λπ. Η Ελλαδική εκκλησία βατικανοποιείται και εκκοσμικεύεται ραγδαία συνεργαζόμενη με τον ΔΟΛ -και τον φίλο παλαιόθεν κ. Ευθυμίου- ή τον κ. Ψυχάρη και ανεγείροντας ξενοδοχεία στον Λυκαβηττό. Και ενώ έτσι έχουν τα πράγματα, η πολιτεία δεν επεμβαίνει να χωρίσει την εκκλησία απ' το κράτος καθαίροντας και τα δύο από παλιές αμαρτίες αλλά σκιμαχεί περί ταυτοτήτων νομιμοποιώντας με τη σιωπή της τον τζόγο των ρασοφόρων.

Σ.Π.

ΜΑΡΓΕΤΗ, Η STAR

Τα μήντια δεν καταδικάζουν μόνο αλλά και αποφυλακίζουν. Επί χρόνια, συστηματικά - όσο και νοσηρά- έφτιαχναν το φωτοστέφανο μιας ειδεχθούς δολοφόνου. Την ακολουθούσαν στις μέρες της άδειάς της, την πολιορκούσαν ακόμη και στο κελί της, την έβρισκαν όταν ψύνιζε στην Ερμού. Την μετέτρεψαν έτσι από ένα αξιολύπητο όσο και αποκρουστικό πλάσμα σε star. Τώρα η νέα δικαιοσύνη στην εποχή της τηλεοπτικής δημοκρατίας απεφάνθη: η Μαργέτη αφήνεται ελεύθερη μόλις οχτώ

χρόνια μετά την καταδίκη της. Κι ως βαρύνεται για δύο φρικιαστικούς φόνους και για συρροή άλλων κακουργημάτων. Ήταν μοιραίο η τακτική δικαιοσύνη να υποστεί την σαγήνη των τηλεοπτικών επιχειρημάτων και να υποκύψει. Όμως ο τρόπος με τον οποίο ο μεγάλος τηλεοπτικός αδελφός παρεμβαίνει στην κοινωνική πυραμίδα και στην οργάνωση των θεσμών και αλλοιώνει φρονήματα, συμπεριφορές και νοοτροπίες συγκεκριμένων ατόμων αλλά και πολυπληθών ομάδων, πρέπει να μας εμβάλει όλους

σε ανησυχία (αν όχι τρόμο). Εδώ και καιρό η τηλεοπτική δύναμη έχει υπερακοντίσει κάθε άλλη μορφή θεσμοθετημένης εξουσίας στον τόπο αυτό.

Η Star Μαργέτη είναι ένα από τα πολυάριθμα συμπτώματα του φαινομένου. Οι αιτίες όμως βρίσκονται αλλού. Είναι πιθανόν σε λίγο η Μαργέτη να παρουσιάζει τηλεοπτικό πρόγραμμα. Και το χειρότερο: κάτι τέτοιο θα φαίνεται απόλυτα φυσικό.

Σία Τσαχπινόγλου

ΠΑΠΑ-ΤΑΔΕ ΚΑΙ ΥΙΟΣ

Μου τη δίνουν οι κληρονομικοί θεσμοί. Μου τη δίνουν οι θέσεις και οι εξουσίες που προσφέρονται με γονική παροχή. Μου τη δίνει η θεσμοθετημένη διαδοχή «επωνύμων» στην νεοελληνική κοινωνία. Μου τη δίνει ότι διώξαμε τη βασιλεία για να έχουμε κληρονομικό κοινοβουλευτισμό. Γενικώς μου τη δίνουν τα παιδιά των πατεράδων τους που διεκδικούν την απόλυτη εικόνα και ομοίωση. Την πιο βαρετή επανάληψη του είδους (species το λένε οι βιολόγοι). Ξέρω ότι μία τέτοια

απόλυτη θέση μπορεί να περιπέσει σε αδικίες. Όμως μου τη δίνουν οι συνέχειες του τάχα Παπανδρέου και του Βαρβιτσιώτη και υιός, Μητσοτάκη και θυγάτηρ, Καραμανλής κι ανηψιός, Κουτσόγιωργας και συγγενείς...κ.λπ. Επειδή μάλιστα το σκηνικό καταντάει βαρετό και απολύτως προβλέψιμο, προτείνω συμβολικά ν' αποκλεισθούν οι διάδοχοι των «παπ». Το πρώτο συνθετικό είναι «παπά» και το έχει ασπαστεί ο

ΕΝΑ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΟΡΤΡΕΤΟ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΗΣ ΠΕΨΗΣ

Κυρίαρχη άποψη της τέχνης του Μπαρόκ είναι να παρουσιάζονται οι άνθρωποι σε ρόλους Τιτάνων. Η προβολή της αξίας του ενός, του μοναδικού και ο θεατρικός στόμφος συμπληρώνουν το ιδεολογικό πλαίσιο. Όλα πρέπει να φαίνονται άψογα, τέλεια και ... υπεράνθρωπα. Τα πορτρέτα του Μπαρόκ συνοψίζουν, νομίζω, με τον καλύτερο τρόπο τ' ανωτέρω στοιχεία· εντείνουν τη μαγεία τους. Ο Δημήτρης Αβραμόπουλος είναι εξαιρετος χρήστης των πλέον εξελιγμένων τεχνικών του πολιτικού marketing και των προσωπολατρικών μεθόδων του, πάντα επίκαιρου, Μπαρόκ. Οι φωτογραφίες του κατά τις τελευταίες δημοτικές εκλογές με είχαν εντυπωσιάσει με την σημειολογική τους ευγλωττία.

Επρόκειτο ουσιαστικά για «αυτοπροσωπογραφίες» με την ζωγραφική έννοια του όρου. Συγκρίνετε, για παράδειγμα, το self-portrait του Antony van Dyck (1599-1641) από το Πράδο με μία εμβληματική φωτογραφία του νέου «κινηματία» αρχηγού.

α) Μεγάλο μέγεθος της εικόνας και εστίαση της μορφής στο πρώτο πλάνο ώστε ο θεατής να αισθάνεται κοντά της.

β) Κοιτάμε τον θεατή στα μάτια χαμογελώντας με το βλέμμα και όχι με τα χείλη. Έτσι επιτυγχάνουμε συγχρόνως την λεγόμενη gravitas, την βαρύτητα, το κύρος αλλά και την humilitas δηλαδή την ταπεινότητα-γλυκύτητα ώστε να μην τρομάζουμε αλλά να ελκύουμε (ιδιαίτερα τον θηλυκό καταναλωτή).

γ) Συνδυασμός σκοτεινών αποχρώσεων του μπλε και του μπλε βιολέ ώστε να εντυπωσιάζουμε μ' αυτό το κατ' εξοχήν «βασιλικό» χρώμα αλλά και ένα γαιώδες -κίτρινο ζεστό που να πορτοκαλίζει- ώστε το όλον να εξανθρωπίζεται.

Ο κ. Αβραμόπουλος ως το τελευταίο προϊόν της τηλεοπτικής δημοκρατίας ξέρει καλά τη λειτουργία της εικόνας. Γι' αυτό και ο λόγος του είναι

περισσότερο «οπτικός» -κινήσεις, ύφος, στάση κ.λπ.- παρά νοηματικός. (Το «σχήμα» των κειμένων του είναι στρόγγυλλο χωρίς γωνίες ώστε να μην ανησυχεί κατά την ώρα της πέψης ο τηλεθεατής).

Ο δήμαρχος και πρόεδρος και μανιώδης περιηγητής των ελληνικών εξοχών, έχει προς τούτο τρεις εξαιρετους δασκάλους και αυτό τον καθιστά προσώρας επικίνδυνο: (ώσπου να ξεφουσκώσει εντελώς). Κατ' αρχήν τον Κωνσταντίνο Καραμανλή από τον οποίο κληρονόμησε το αυστηρό σεξ απήλ και τα εθναρχικά μπλαϊζιερ σακάκια (τα σταυρωτά, εννοώ, αγγράμματοι!). Δεύτερον τον Ανδρέα τον Μακαριστό ο οποίος του έμαθε πως κανείς δεν έχασε ποτέ κολακεύοντας το πλήθος. Και τελευταίο τον Κωνσταντίνο Μητσοτάκη, τον βασιλιά της πολιτικής πλεκτάνης. Στην προκειμένη περίπτωση ο ένας χρησιμοποιεί τον άλλο ως πολιορκητικό κριό. Εναντίον ποίου στόχου, το εγγύς μέλλον θα δείξει.

Μ.Σ.

Η ΣΧΟΛΗ ΤΗΣ ΦΡΑΓΚΦΟΥΡΤΗΣ

Τί να κάμεις όταν ορισθείς σε μια Επιτροπή Επιλογής; Το ερώτημα είχε τεθεί, ως γνωστόν στην περίφημη Σχολή της Φραγκφούρτης αλλά δεν απαντήθηκε τότε. Στην Ελλάδα όμως, που ως γνωστόν οι φιλοσοφούντες αφθονούν, κατέστη δυνατόν, μετά πολλές δεκαετίες βεβαίως να απαντηθεί και αυτό το δυσεπίλυτο πρόβλημα. Βεβαίως είχαν στο μεταξύ προωθηθεί και οι πολιτικές επιστήμες. Και είχαν επεξεργαστεί έννοιες όπως εκείνη της «επικοινωνίας».

Τα διλήμματα επιλογής συγγραφέων απαντήθηκαν μετά από μερικές συνεδρίες της αρμόδιας επιτροπής - επιτροπή που βεβαίως, βεβαίως επιλέγει πάντοτε ο καθ' ύλην αρμόδιος υπουργός. Τα διλήμματα και απαντήθηκαν και αιτιολογήθηκαν αφού βεβαίως οι έννοιες «επικοινωνία, επικοινωνιακός κλπ» αποτελούν τώρα

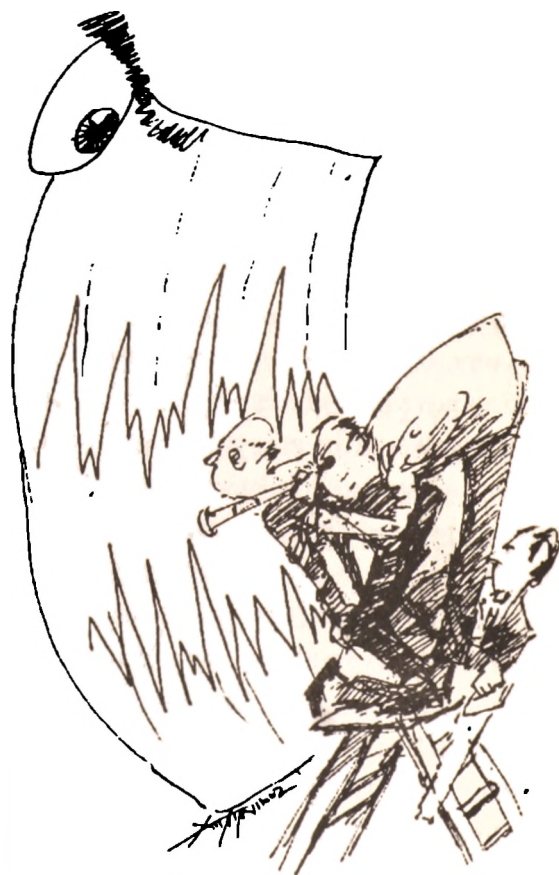
πια ένα όπλο θεωρητικού εξοπλισμού. «Επικοινωνιακά εξοπλισμένοι» θα έπρεπε σύμφωνα με το σκεπτικό της Επιτροπής να είναι οι συγγραφείς που θα αντιπροσωπεύσουν την χώρα μας στην έκθεση βιβλίου που κατά τύχην γίνεται στην πόλη όπου και οι Αντόρνο κλπ διανοητές διεννοούντο στο παρελθόν.

Τώρα βέβαια, η Επιτροπή -της οποίας τα μέλη είναι σίγουρο ότι έχουν ξεσκολίσει τις «επικοινωνιακές μεθόδους»- μας προσφέρει την ευκαιρία να προσφωνούμε στο μέλλον τους επιλεγέντες συγγραφείς με το παρατσούκλι «επικοινωνιακός». Καλά τα σπούδασαν τα «επικοινωνιακά» τα μέλη της επιτροπής αλλά δεν σκέφτηκαν οι αθεόφοβοι ότι φόρτωσαν με βαρύ φορτίο για το μέλλον τους ταλαίπωρους συγγραφείς;

Και τώρα κάποιο ερώτημα προς τα μέλη της επιτροπής:

Αναρωτήθηκαν άραγε πόσοι από τους επιλεγέντες συγγραφείς θα επιλεγούν από την, μετά εικοσαετία ας πούμε, νέα Επιτροπή Επιλογής; Όπως ας πούμε η τωρινή Επιτροπή «επέλεξε» τους Φραγκιά, Αναγνωστάκη, Σαχτούρη, Δημουλά και Βακαλό -και άντε και τον Σαμαράκη που θυμήθηκε ο κύριος υπουργός συμπληρώνοντας τη λίστα;

Χ.Δ.

ΛΑΘΟΧΕΙΡΙΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΑΝΔΡΩΝ

Προτιμώ ν' αλλάξω διαδρομή -κι ας πρέπει, παρακάμπτοντας τον κήπο του Θεατρικού Μουσείου, να περπατήσω λίγο περισσότερο μέσα στην αποπνιχτική ατμόσφαιρα κεντρικών οδών του κλεινού άστεως. Καλύτερα έτσι, παρά να συγχύζομαι κάθε φορά που, ανηφορίζοντας προς την οδό Σκουφά, βλέπω να φιγουράρει, φαρδιά πλατιά, η κεφαλαιογράμμη επιγραφή στις προτομές του Γιώργου Θεοτοκά και του Άγγελου Τερζάκη, στο εκ λευκού μαρμάρου βάθρο τους:

«ΑΝΗΓΕΡΘΗ
ΕΠΙ ΔΗΜΑΡΧΙΑΣ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Π.
ΑΒΡΑΜΟΠΟΥΛΟΥ
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2000».

Δεν γνωρίζω αν και πόση σχέση έχει πράγματι ο κ. Δήμαρχος Αθηναίων με τη λογοτεχνία και ειδικότερα με το έργο των δύο λογοτεχνών. Μα χρειάζεται να του πει κανείς τούτο το αυτονόητο: η πολιτεία όφειλε να τιμήσει και να αναγνωρίσει εμπράκτως την προσφορά τους στην πνευματική ζωή του τόπου· μόνο που αυτό έπρεπε να γίνει με σεβασμό και με σεμνότητα. Προφανώς όμως ο κ. Δήμαρχος και οι αρμόδιες Υπηρεσίες του Δήμου είδαν τις προτομές των δύο λογοτεχνών (όπως και άλλων) ως απλά διακοσμητικά αντικείμενα, ενταγμένα στο πρόγραμμα καλωπισμού της Αθήνας. Γι' αυτό μνημειώθηκε το όνομα του αρχιδιακοσμητή και ξέχασαν να σημειώσουν, έστω ως

όνομα ψιλόν, κάπου σε μια γωνιά, στο πίσω μέρος του βάθρου, το όνομα του καλλιτέχνη:

«ΘΟΔΩΡΟΣ

ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ», που στο κάτω-κάτω της γραφής δεν είναι δα και κανένας άσημος γλύπτης.

Βέβαια, η περίπτωση δεν αποτελεί έκπληξη ή «είδηση», αλλά ένα ακόμη «σημείο» και δείγμα γραφής της πολιτικής εξουσίας, που δεν χάνει ευκαιρία να παραστεί σε εκδηλώσεις που προσελκύουν τα φώτα της δημοσιότητας, που σπεύδει να συγχαρεί ολυμπιονίκες, δημιουργούς κ.ά., για να φωτογραφηθεί μαζί τους και να εμφανιστεί στα ΜΜΕ, ώστε να πάρει λίγη από τη δόξα τους. Δημοσιότητα επιζητεί, διότι, χωρίς αυτήν, η πολιτική επιβίωση είναι επισφαλής.

Και αν όλα αυτά είναι, μέχρι ενός σημείου, συγγνωστά, γιατί βρίσκονται στο πλαίσιο του πολιτικού συμφέροντος και της ανθρώπινης ματαιοδοξίας, όταν ξεπερνούν ένα όριο και γίνονται στάση ζωής και πολιτικό ήθος, αγώνας και αγωνία για την «εικόνα» μας (στις μέρες μας αυτό λέγεται «επικοινωνιακή πολιτική»), θυμίζουν εκείνον τον κενό ηγεμονίσκο εκ Δυτικής Λιβύης του ομώνυμου καβαφικού ποιήματος, ονόματι *Αριστομένη*, υιό του *Μενελάου*, που αγωνιούσε για την εντύπωση που θα προκαλούσε στους Αλεξανδρινούς· ήθελε, ο καημένος, να δείχνει καλλιεργημέ-

νος με ελληνική παιδεία: *Ως τ' όνομά του, κι η περιβολή, κοσμίως, ελληνική [...]. Αγόραζε βιβλία ελληνικά, / ιδίως ιστορικά και φιλοσοφικά· όμως μόνον ο ίδιος ήξερε πόσο υπέφερε: έτρεμεν η ψυχή του μη τυχόν / χαλάσει την καλούτσικην εντύπωσι / μιλώντας με βαρβαρισμούς δεινούς τα ελληνικά / κι οι Αλεξανδρινοί τον πάρουν στο ψιλό, / ως είναι το συνήθειό τους οι απαίσιοι. / Γι' αυτό και περιορίζονταν σε λίγες λέξεις, / προσέχοντας με δέος τες κλίσεις και την προφορά· / κι έπληττεν ουκ ολίγον έχοντας / κουβέντες στοιβαγμένες μέσα του.*

Όμως, σε αντίθεση με τον δυστυχή ηγεμονίσκο εκ Δυτικής Λιβύης, κάποιοι λαλίστατοι πολιτικοί σε επίσημες και σε δημόσιες εμφανίσεις τους το 'χουν σε κακό να μη μιλήσουν καθόλου ή να μην εκφωνήσουν λόγους που συνήθως δεν ξεπερνούν το επίπεδο της περισπούδαστης κοινοτοπίας.

Ομολογώ ότι αδυνατώ να κατανόησω την αξία που έχει για την «εικόνα» τους η είδηση ότι παρακολούθησαν την τάδε θεατρική παράσταση κ.λπ., για την οποία μάλιστα πρέπει να εκφράσουν και κάποια κρίση. Μάλλον με ειρωνεία μοιάζει, αφού η δήθεν σπουδαία είδηση της παρουσίας τους συνυπάρχει με άλλα σκουπίδια των δελτίων ειδήσεων των ιδιωτικών καναλιών.

Πάντως, προσωπικά, δεν θα ήθελα να σπεύσει η αρμόδια

Υπηρεσία του Δήμου Αθηναίων να αποκαταστήσει το ατόπημα -εξάλλου, αμφιβάλλω αν μπορούν να το αντιληφθούν ως ατόπημα. Ας μου επιτρέψουν μόνο μία σχολαστική διόρθωση: ο Θεοτοκάς λέγεται Γιώργος- όχι Γεώργιος, καθώς και μια υπόδειξη: όταν πρόκειται για καλλιτεχνικά έργα όπως μια προτομή, ας ρωτούν τον καλλιτέχνη για το βάθρο στο οποίο θα στηθεί· στην προκειμένη περίπτωση, οι (μεγάλες) διαστάσεις και το (λευκό) χρώμα του βρίσκονται σε εμφανή δυσαρμονία προς τις προτομές.

Χ.Λ. Καράογλου

ΤΟ ΜΑΝΤΟΥΔΙ ΚΑΙ ΤΟ ΜΑΝΤΟΥΔΙ ΚΑΙ ΤΟ ΜΑΝΤΟΥΔΙ...

Πικρή γεύση με την υπόθεση των λαθομεταναστών στο Μαντούδι της Εύβοιας. Μια νέα φουρνιά απόκληρων από μακρινούς τό-

πους που τρέχουν προς τους παραδείσους της Ευρώπης. Η ιστορία που άρχισε από χρόνια θα συνεχίζεται για περισσότερα ακόμη χρό-

νια. Η χώρα μας έχει εξουσιοδοτήσει προς το παρόν τις λιμενικές αρχές να «επιληφθούν του θέματος»

Όταν μιλούμε για τον νέο ζοφερό κόσμο που διαμορφώνεται και για τα όσα τεκταίνονται με την νέα τάξη εννοούμε τα Μαντούδια που έρχονται.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Αγαπητοί μου καλό φθινόπωρο. Σας μεταφέρω θερμούς αγωνιστικούς χαιρετισμούς από την αθάνατη ελληνική επαρχία, η οποία, με την αρωγή των ανέκαθεν φιλοπροόδων κατοίκων της, γίνεται ολοένα και ασχημότερη. Πρέπει να φτάσεις στο τελευταίο κατσάβραχο πλέον, για να αντιληφθείς ότι βρίσκεσαι στην Ελλάδα. Σε κάθε ραχούλα ακούγεται ο Μανού Τσάο, ενώ εξατμίσεις αυτοκινήτων σε συντροφεύουν τη νύχτα κάτω από το παράθυρό σου.

ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΣ

Παρατηρώντας ωραίους γυναικείους μηρούς στο ακρογιάλι μου, έκανα τις προάλλες μερικές φιλοσοφικές σκέψεις. Πριν 27 χρόνια ο αείμνηστος Ανδρέας ίδρυσε το κίνημά του, το οποίον ονόμασε ΠΑΣΟΚ. Το κίνημα αυτό έγινε σήμερα 27 ετών. Παρά το νεαρόν της ηλικίας του όμως, στο διάστημα αυτό κυβέρνησε 17 χρόνια και προβλέπεται να κυβερνήσει άλλα τρία.

Ίσον δηλαδή 20. Εάν κερδίσει, όπως όλοι ελπίζουμε, και τις επόμενες εκλογές, τότε θα φτάσει στα 24 χρόνια σχεδόν συνεχούς κατοχής της εξουσίας.

ΚΟΥΙΖ

Εκείνο όμως που μου προξενεί κατάπληξη με το παράξενο αυτό κόμμα, είναι το εξής: Κανείς δεν παραδέχεται πως το έχει ψηφίσει. Τι ψηφισες Λάκη; Συνασπισμό. Εσύ Ρούλα; ΚΚΕ ανέκαθεν. Κάνοντας αυτούς τους υπολογισμούς θα έπρεπε να είχαμε προ πολλού

κυβέρνηση Κωνσταντόπουλου. Γιατί ντρέπονται να το παραδεχθούν, δεν γνωρίζω. Μάλλον επειδή όταν ένα κόμμα κυβερνάει συνεχώς, τότε προφανώς κάτι σάπιο υπάρχει, για το οποίο όλοι έχουν τύψεις.

NOMΙΖΩ;

Κάνοντας μπάνια απέφυγα και τους διαλόγους Ψωμάδη-Μπίστη, καθώς με απησχόλησαν άλλα δίδυμα. Οπότε δεν έχω νεώτερα επί του θέματος. Αλλά επειδή ξέρω πως αδημονείτε για την γνώμη μου,

ΑΪ ΓΙΑΝΝΗΣ Ο ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ

Στις 28 Αυγούστου, παραμονή του Προδρόμου, το χωριό της Βυζίτσας στο νότιο Πήλιο έχει αγρυπνία. Γιορτάζει η μικρή εκκλησία τ' Άι Γιαννιού – αυτή έμεινε απ' το παλιό βυζαντινό μοναστήρι. Ανέβηκα κι εγώ, όπως κάθε χρόνο, γιατί πάντα πηγαίνω τέτοια μέρα, ανάβω ένα κεράκι για τα πεθαμένα μου και τρώω και φάβα που φτιάχνουν σε μεγάλα καζάνια οι κοπέλες – έθιμο κι αυτό παλιό.

Ο παπα-Κώστας έτρεχε πέρα-δώθε για τις ετοιμασίες, κοπέλες δεκαπεντάχρονες τον βοηθούσαν καθαρίζοντας την αυλή, όλα πέτρινα γύρω-γύρω και οι αυλές όλες φωτισμένες κάτω απ' τις κληματαριές, με γέλια χαμηλά, με ησυχία γιορτής.

Μπήκα στην αυλή της εκκλησίας και εκεί είδα το τραπεζάκι με το άσπρο τραπεζομάνηλο που το ανέμιζε ο αέρας. Η αυλή ήταν άδεια ακόμα, ο κόσμος θάρχονταν σε λίγο. Μόνο το τραπέζι ήταν στρωμένο στα άσπρα και περίμενε. Και έτσι όπως κοίταζα την μικρή αυλή, με τα πλατάνια, τις πέτρες, το λευκό ύφασμα και τα ζωγραφισμένα φίδια στον τοίχο, μου φάνηκε λογικό αυτό που λένε συχνά οι παλιοί στα χωριά, για «τα μέρη τα αγιασμένα». Έτσι κι εδώ: Κανείς δεν ξέρει γιατί, κανείς δεν το σκέφτεται πολύ, μόνον τρέχει αυτό το βράδυ και ζητάει κατανόηση απ' τον Άι Γιάννη τον Πρόδρομο.

έχω να πω το εξής: Η σύγκρουση Σημίτη-Χριστόδουλου δεν είναι ούτε θεολογικό, ούτε νομικό, αλλά αμιγώς πολιτικό ζήτημα. Και θα κριθεί οριστικά, όπως όλα τα πολιτικά ζητήματα, στις επόμενες εκλογές.

GIORGOS

Ας κάνουμε μια υπόθεση εργασίας: Στην Αγγλία διατάσσεται έρευνα για μαζικές παράνομες αποδόσεις βρετανικής ιθαγένειας προεκλογικώς, ακολούθως εκδίδεται πόρισμα το οποίον διαπιστώνει ποινικές ευθύνες και παραδίδεται στον υπουργό Εξωτερικών, ο οποίος όμως δεν το διαβιβάζει στον Εισαγγελέα, αλλά το κρύβει. Τι νομίζετε πως θα συμβεί; 1) Ο υπουργός θα απολυθεί και θα διωχθεί ποινικά ή 2) Θα γίνει αρχηγός του Εργατικού Κόμματος; Ψηφίζω το Νο 1. Και για Ελλάδα το Νο 2.

ΝΟΘΕΙΑ

Στις εκλογές του 2000 μόνο από Μόσχα ήρθαν 150 χιλιάδες να ψηφίσουν, οι περισσότεροι παρανόμως! Καλημέρα σας.

ΠΟΛΥ ΑΡΓΑ

Μαθαίνω πως οι κύπριοι αδελφοί μας έχουν γίνει έξαλλοι με την συνδιοργάνωση Ελλάδας-Τουρκίας του ευρωπαϊκού πρωταθλήματος ποδοσφαίρου. Δεν καταλαβαίνω γιατί φωνάζουν. Εδώ συνδιοργανώνουμε την παραχώρηση της Κύπρου στην Τουρκία και δεν μιλάνε, η μπάλα τους μάρανε;

Μεταξύ αστείου και σοβαρού

Όταν από διανομέας ανεκδότων γίνεται κανείς συλλέκτης υπογραφών, δεν πρέπει να ξεχνά δύο πράγματα: πρώτον, ότι ο αρχαίος όρος για τον συλλέκτη ή τον «συναθροιστή» είναι «αγύρτης» (από το ρήμα «αγείρω»)· και, δεύτερον, ότι κανένας γελωτοποιός βασιλιάδων δεν έθεσε ποτέ σε σοβαρό κίνδυνο τις μοναρχίες.

Η φράση: «καπιταλισμός είναι η εκμετάλλευση του ανθρώπου από άνθρωπο, ενώ σοσιαλισμός είναι το ακριβώς αντίστροφο», αποτελεί γνωστό από χρόνια ανέκδοτο. Ο κ. Χριστόδουλος εμφανίζεται ως θιασώτης των ανεκδότων. Ωστόσο, μοιάζει να εννοεί απολύτως στα σοβαρά ότι: τα απολυταρχικά καθεστώτα συνεπάγονται την καταπίεση της πλειοψηφίας από μια μειοψηφία, άρα τα δημοκρατικά καθεστώτα πρέπει να συνεπάγονται την καταπίεση κάθε μειοψηφίας από την πλειοψηφία (!).

Η αλήθεια, βέβαια, είναι ότι πολλά στη θρησκεία, όπως στο χιούμορ, βασίζονται σε μιαν ανάγκη του πνεύματος να επιβεβαιώσει και να αρνηθεί ταυτόχρονα το ίδιο ζήτημα.

Π.χ. ο θεός που δηλώνει: «ουκ έσονταί σοι θεοί έτεροι πλην Εμού», θα όφειλε να μην περιλαμβάνει την υπερηφάνεια στα «θανάσιμα αμαρτήματα». Τον τελευταίο μήνα, το κράτος του Ισραήλ δεν κάνει άλλο από το να θυμίζει τα λόγια του Γούντνυ Άλεν: «θεός δεν υπάρχει, αλλ' οι Εβραίοι παράμενουν ο εκλεκτός λαός Του»! Όσοι πιστεύουν ότι διακυβεύεται η πίστη τους εάν στην αστυνομική τους ταυτότητα δεν αναγράφεται το «Χ.Ο.», θυμίζουν με τη σειρά τους την υπέροχη διαπίστωση του Όσκαρ Ουάιλντ: «δημιουργώντας τον άνθρωπο, ο θεός μάλλον υπερεκτίμησε τις δυνάμεις Του»! Κι ο κ. Χριστόδουλος παραπέμπει, μεταξύ άλλων, στον Άγιο Ιωάννη τον Χρυσόστομο για να συνηγορήσει υπέρ μιας διαρκούς πρωτοκαθεδρίας των ιερέων έναντι των κοσμικών αρχόντων, παρασιωπά όμως τις αγριότητες καταγγελίες του ίδιου Αγίου εναντίον κάθε θυμηδίας: «...αφού ο Ιησούς δεν γέλασε ποτέ, οι καλοί χριστιανοί οφείλουν να μην αστειεύονται», «...τα χείλη και τα δόντια τοποθετήθηκαν από τον θεό μπρος από το στόμα για να εμποδίζουν το γέλιο», κ.ο.κ.

Εν τέλει, επεισόδια σαν αυτά πιστοποιούν ότι το μόνο άξιο λόγου χιούμορ, είναι εκείνη η κατά βάθος μελαγχολική ευτραπεία των φιλοσόφων, όταν αντιμετωπίζουν την απροσμάχητη αντίφαση ανάμεσα στην επιθυμία των ανθρώπων για ζωή και την πλήρη αδυναμία τους να βρουν δικαίωση για την ύπαρξή τους.

Μάζεψε λέει, ο κ. Χριστόδουλος, τρία εκατομμύρια υπογραφές κι άρα οι αστυνομικές ταυτότητες πρέπει να αναγράφουν κάτι που καμιά αρχή δεν χρειάζεται να το πληροφορείται και κάτι του οποίου η αναγραφή ενοχλεί ορισμένους (ελάχιστους, έστω) συμπατριώτες μας, κάνοντάς τους (δικαίως ή αδικώς) να νιώθουν μειονεκτικά. Δηλαδή, αν μάζευε έξι εκατομμύρια υπογραφές θα διεκδικούσε τον εκτοπισμό αυτών των ελαχίστων σε ξερονήσια; Κι αν μάζευε εννέα εκατομμύρια υπογραφές θα ασκούσε το «δημοκρατικό δικαίωμα» να τους οδηγήσει στην πυρά;

Η φράση: «Δημοκρατία έχουμε, πρέπει να υπακούουμε στην πλειοψηφία», πραγματικά με τρομάζει. Στη δημοκρατία η πλειοψηφία εκλέγει κυβέρνηση, και καλά κάνει. Στη δημοκρατία η πλειοψηφία καθιερώνει σαν μεγάλη ηθοποιό την κ. Ντενίση ή σαν λαμπρή τραγουδίστρια την κ. Βίση, λόγου χάριν, κι όσοι έχουν τελείως αντίθετη γνώμη υποχρεούνται να συμβιώσουν με αυτές τις καθιερώσεις. Αλλά ως εκεί. Δημοκρατία έχουμε κι αφού η πλειοψηφία μέσα σε ένα λεωφορείο σταυροκοπιέται, όποτε το όχημα περνάει μπρος από εκκλησίες, άρα όσοι δεν σταυροκοπιούνται δεν δικαιούνται κάθισμα ή πρέπει να κατέβουν από το λεωφορείο, δεν είναι ακριβώς «δημοκρατία» και ούτε καν περίπου «δημοκρατία».

Εφ' όσον δεν πρόκειται για ένα ακόμη ανέκδοτο (μακράς διαρκείας) δεν καταλαβαίνω τέτοια επιχειρήματα. Και δεν τα καταλαβαίνω, κυρίως, όταν τα επανα-

λαμβάνουν διάφοροι προβεβλημένοι δημοσιογράφοι και πολιτικοί. Εκεί, πλέον, σταματά κάθε έφεση αστεϊσμού και το πράγμα γίνεται τελείως σοβαρό, προς καταθλιπτικό. Διότι, καλά οι πυλώνες της ορθοδοξίας. Θεόπνευστοι είναι, ποιος ξέρει τι τους ζητά κάθε φορά ο Ύψιστος για να τους στηρίξει. (Μεταξύ 1592 και 1610, στη Γαλλία, κάπου χίλιοι άνθρωποι καταδικάστηκαν να καούν ως «υπηρέτες του Σατανά», επειδή δεν πήγαιναν συχνά στην εκκλησία. Βλ. G. Minois: Histoire de l'athéisme, Fayard 1998, σελ.127). Αλλ' εάν και οι πυλώνες της δημοκρατίας αδυνατούν να αντισταθούν το στοιχειώδες –πώς δημοκρατία είναι, πρώτ' απ' όλα, ο σεβασμός της μειοψηφίας από την πλειοψηφία και πως στη δημοκρατία δεν επιτρέπεται να επιβιώνει η καταπίεση κανενός από κανέναν άλλο– τότε «τη βάψαμε» κατά το κοινώς λεγόμενον. Με τόσους τενεκέδες ξεγάνωτους σε τόσο υψηλές θέσεις, αλίμονό μας.

Σε μια προ μηνών τηλεοπτική συνέντευξη, ο κ. Κ. Μητσοτάκης εξηγούσε, δικαιολογώντας και τη μικροδιαφοροποίησή του από την κ. κόρη του, ότι: «θεωρητικά, η μη αναγραφή του θρησκευόμενου είναι ορθότερη, αλλά είναι ακόμη νωρίς για να την προωθήσουμε στη χώρα μας.» Θεωρητικά επίσης, σε μιαν ειρηνική υφήλιο, η κατάργηση του στρατού θα είναι ορθότερη· αλλ' ως τότε θα εξακολουθούμε να εξοπλιζόμαστε μανιωδώς και να μακελευόμαστε απερίσπαστοι; Θεωρητικά, πάντα, το να καταβάλλουμε έντιμες φορολογικές δηλώσεις είναι ορθότερο· αλλ' αφού πολλοί κλέβουν την Εφορεία, γιατί να μην την κλέβουν όλοι;

Νόμιζα ότι αποστολή των πολιτικών είναι να οδηγούν την ευρύτερη κοινωνία προς το «θεωρητικά ορθότερο». Με προτροπές, με το παράδειγμά τους, με πρώιμες κινήσεις, με ό,τι μπορούν κι ό,τι τολμούν τέλος πάντων, στα μεγάλα όπως και στ' ασήμαντα. Αλλιώς, εάν κοινωνική διαχείριση είναι μόνο η ανακύκλωση των καλώς ή των κακώς κειμένων, τι νόημα έχουν οι λέξεις: «πρόοδος», «εξέλιξη», «πολιτική», «προσπάθεια για μια κοινωνία φιλανθρωπίας κι αλληλεγγύης»; Εκτός αν χρησιμοποιούνται έτσι, μεταξύ αστείου και σοβαρού κι αυτές.

ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΡΤΙΝΙΔΗΣ.

Ο εκσυγχρονισμός της Παναγίας

Δεν έχει κανείς ανάγκη τα αυξημένα ποσοστά της Ν.Δ. για ν' αντιληφθεί πως ο εκσυγχρονισμός που επαγγέλθηκε η κυβερνώσα ομάδα του κυβερνητικού κόμματος απέτυχε παταγωδώς. Κι απέτυχε γιατί στηρίχθηκε αποκλειστικά σε μιν μηχανιστική, αριθμολάγνα ανάπτυξη και γιατί δίστασε να επιφέρει τις ριζικές τομές και τις ρήξεις που είχε (που δραματικά έχει) ανάγκη η κοινωνία μας.

Ο κ. Σημίτης και οι εκλεκτοί του απεδείχθησαν κατώτεροι των περιστάσεων, αφοσιωμένοι σ' ένα μοντέλο κατευνασμού των αντιθέτων (εκεί που θάπρεπε να επιπέσει πέλεκυς), σε μιν ιδεολογία ουραγού και σε μιν αισθητική μοντερινίζοντος πιθηκισμού. Νά όμως που και οι ίδιοι οι αριθμοί –ο έρως του πρωθυπουργού!– εκδικούνται. Ο πληθωρισμός στο 4,4%, σχεδόν διπλασιάστηκε από την εποχή της ΟΝΕ. Η ανεργία επελαύνει στο 12%, ενώ οι εξωτερικές επενδύσεις δεν συγκροτούν ακέραιη εκατοστιαία μονάδα. (Αντίθετα στη Σουηδία υπερέβησαν το 24%.) Τέλος επανήλθαμε στην επικατάρατη τακτική του εξωτερικού δανεισμού με αποτέλεσμα το διεθνές χρέος της χώρας να καταστεί βρόγχος της όποιας ανάπτυξης. Θέλετε κι άλλα; Η σπατάλη του δημόσιου τομέα συμβαδίζει αρμονικά με το ξεχαρβάλωμα της διοίκησης, ενώ κόμμα και κράτος έχουν ταυτισθεί περισσότερο από ποτέ. Η αναξιοκρατία βασιλεύει και η ήσων προσπάθεια κυβερνά. Ο φριλομειδής υπουργός Οικονομικών παραδέχεται χαμογελών την υστέρησης μας και ο της Παιδείας ταγός κατεδαφίζει πέτρα-πέτρα το μεταρρυθμιστικό οικοδόμημα του προαπελθόντος Αρσένη. Τι κι αν η κυβέρνηση επί χρόνια προσπαθούσε να μας πείσει για την αναγκαιότητα του εγχειρήματος; Τώρα εν

μιν νυκτί όλα ανατρέπονται. Όπως εν μιν νυκτί «ανωτατοποιήθηκαν», σύμφωνα με τον νομοθετημένο σολοικισμό, τα ΤΕΙ. Έτσι, λοιπόν, η Ελλάδα «ανωτατοποιείται» μεν αλλά δεν προοδεύει, προάγεται αλλά δεν βελτιούται, αφού η μωροφιλόδοξη επίδειξη των νεόπλουτων κυβερνώντων δεν μπορεί να κρύψει την γενικότερη πενία –συμβολική και πραγματική– του τόπου.

Αυτό όμως που με θλίβει βαθύτατα είναι πως η αποτυχία του εκσυγχρονισμού δεν έγινε αντιληπτή απ' τους πολλούς λόγω του πολιτιστικού μας απορροφισμού –όταν οι Ολυμπιακοί του σόου και των πολυεθνικών ταυτίζονται καλά και σώνει με την καλλιτεχνική δημιουργία– ούτε λόγω του εκπαιδευτικού μας δράματος. Ο εκσυγχρονισμός διακωμωδείται ανά τας κώμας και τας αγυιάς λόγω του χρηματιστηριακού κραχ και λόγω του ότι η κυβέρνηση δεν τήρησε τα υπεσχημένα περί εύκολου πλουτισμού. Έτσι ο λαϊκός καπιταλισμός του κ. Χριστοδουλάκη εκδικείται. Εμπρός λοιπόν στο χρηματιστήριο ακόμη και η μείζων φενάκη του Ασφαλιστικού περνά σε δεύτερη μοίρα. Κύριε Σημίτη, ιδού ο λαός σας: Άνθρωποι που δεν παράγουν οι ίδιοι αλλά εκμεταλλεύονται τα φτηνά εργατικά χέρια των μεταναστών, επιχειρηματίες που δεν ρισκάρουν γιατί έχουν εθισθεί στην κρατικοδίαιτη ευωχία, υπάλληλοι που έχουν κάνει τη συναλλαγή δεύτερη φύση τους, πολίτες που έμαθαν στην αναξιοκρατία και τη μίζα, ένας ολόκληρος κοινωνικός πολτός δηλαδή που ιδιωτεύει (διττά) περιμένοντας κέρδη όχι από την δημιουργία αλλά απ' τον τζόγο. Κύριε Σημίτη, ιδού ο λαός σας: είναι το τηλεβάρβαρο κοινό της κατασκευασμένης, μηντιακής «πληροφορίας», που συγχέει τη διασκέδαση με την τέχνη και το θέαμα με την ενατένιση. Είναι η νεολαία που εκπαιδεύσατε στα εκσυγχρονισμένα σχολεία σας και που τη γαλουχίσατε με την διάχυτη πασοκική αισθητική σας. Μιν αισθητική χωρίς συνείδηση ιστορίας, χωρίς γνώση του παρελ-

θόντος, χωρίς οραματισμό του μέλλοντος. Για σας τα πάντα εξαντλούνται στο παρόν το οποίο διαστέλλεται μεταφυσικά για να ταυτισθεί με την πιο επονείδιστη, την πιο ευκαιριακή «αιωνιότητα». Την αιωνιότητα της διαρκούς αγοράς και της αέναης κατανάλωσης. Τι κι αν ο τόπος χρειάζεται ρηξικέλευθο επαναπροσδιορισμό της θέσης του στον σύγχρονο κόσμο, ώστε να διεκδικήσει την ιδιαιτερότητά του στην Ευρώπη και τα Βαλκάνια μακριά από εθνικιστικές πομφόλυγες, να αξιοποιήσει την πνευματική του παράδοση δυναμικά κι όχι τουριστικά και να ξανακαταστεί υπερήφανος και ταπεινός; Ταπεινός όχι λόγω των αρνητικών επιτοκίων και υπερήφανος όχι γιατί απ' το λιμάνι της Θεσσαλονίκης το ΝΑΤΟ οπλίζει τους ΥΚάδες. Ούτε γιατί ο Vangelis στοίχισε 1,5 δισ. ενώ ο Σκαλκώτας παραμένει ακόμη στο μεγαλύτερο μέρος του ανέκδοτος. Νά πού έγκειται το σημερινό δράμα του Ελληνισμού: Στο ότι δεν έχει επίγνωση των πραγματικών θησαυρών του. Κι έτσι, ανεπιγνώτως, οι κυβερνώντες οδήγησαν τον εκσυγχρονισμό τους στην παρακμή. Τον στήριξαν στα «νούμερα» και στα «θαύματα», εψεύσθησαν συνειδητά κατά την προεκλογική περίοδο γαλβανίζοντας τις ψευδαισθήσεις του μικροαστού περί αειφόρου χρηματιστηριακής ανόδου και τέλος αρνήθηκαν να συνδεθούν με τις βαθύτερες και διαρκέστερες ανάγκες του τόπου. Και για ένα διάστημα μεν πορεύτηκαν με τις επιταγές του «αυτόματου πιλότου» εκ Βρυξελλών χωρίς προσωπική άποψη και πολιτική. Τώρα όμως που τα πράγματα άγγιξαν το ναδίρ ποιο άραγε θαύμα θα επικαλεσθούν;

Εκτός κι αν η Θεοτόκος, η οποία σκέπει την Ελλάδα κατ' αποκλειστικότητα όπως μας διαβεβαίωσε ο Αρχιεπίσκοπος, ευλογήσει εν τη μακροθυμία της τον γιαλαντζί και χαμαίξηλο «εκσυγχρονισμό» τους.

ΜΑΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ

Ο Ελληνοχριστιανισμός στο στάδιο της παγκοσμιοποίησης

του Αλέξανδρου Καζαμιά

Η εντυπωσιακή ευκολία με την οποία ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας εκμηδένισε τη σταυροφορία της Εκκλησίας για την επαναφορά της αναγραφής του θρησκειύματος στις αστυνομικές ταυτότητες απέδειξε προπάντων τούτο: το μεγάλο τίποτα για το οποίο ξεσηκώθηκε ο δωδεκάμηνος θόρυβος των τριών εκατομμυρίων υπογραφών και η ακραία λογομαχία που τον περιέβαλε. Αυτό επικυρώνεται άλλωστε από το γεγονός ότι ο γόρδιος δεσμός της παρατεταμένης τούτης εμπλοκής κόπηκε απ' το σπαθί ενός πολιτικού που κάθε άλλο από αμφισβητίας της ενότητας του κράτους με την Εκκλησία έχει υπάρξει – πράγμα που εξηγεί επίσης γιατί ο Αρχιεπίσκοπος είχε εναποθέσει τόσες από τις προσδοκίες του σ' αυτόν. Το θεοκρατικό μοντέλο του ελληνοχριστιανισμού, που στήριξε ολόκληρο το ελληνικό πολίτευμα από την Ανεξαρτησία ως σήμερα, δεσπόζει ακόμη άθικτο απ' οποιαδήποτε απειλή. Η πλαστικολατρεία του Παρασκευαϊδη ηττήθηκε απ' τους πλαστικομάχους του κυβερνώντος καθεστώτος γιατί αρνήθηκε να συνδράμει στη μετεξέλιξη του ελληνοχριστιανισμού που ο νοθευμένος εκσυγχρονισμός του νέου ΠΑΣΟΚ θέλει να προσαρμόσει στη λεγόμενη «πρόκληση της παγκοσμιοποίησης». Όμως πέρα από τη μεμβράνη της αστυνομικής ταυτότητας που τους χωρίζει, όλοι τους είναι θεοκράτες κι εξίσου εθνικιστές ελληνοχριστιανοί.

Ο μύθος της ταυτότητας του ελληνοχριστιανισμού με την ορθοδοξία βρίσκεται στο επίκεντρο της ελληνικής πολιτικής κουλτούρας από τα μέσα του δεκάτου ενάτου αιώνα ως τις μέρες μας. Το εφεύρημα του «ελληνοχριστιανισμού» από τον Ζαμπέλιο, τον Παπαρηγόπουλο και τους ρομαντικούς εθνικιστές που επινόησαν τη Μεγάλη Ιδέα, αποτελεί ακόμα τον ιδεολογικό κανόνα πάνω στον οποίο στηρίζονται οι θεσμοί, η παιδεία και οι εξωτερικές σχέσεις της Ελλάδας. Η βραχύβια προσπάθεια ανατροπής του μέσα από την εναλλακτική ιδεολογία της «ελληνικότητας» που πρόβαλε μετά την κρίση της Μικρασιατικής Καταστροφής, σύντομα βρήκε την αποκατάστασή της από το καθεστώς της 4ης Αυγούστου και, μετέπειτα, στα μετεμφυλιακά χρόνια της εθνικοφροσύνης, κατοχυρώθηκε μέσα απ' το άρθρο 16 παρ. 2 του Συντάγματος του 1952. Όπως άλλωστε επισήμανε κι ο

Μίκης Θεοδωράκης στην πρόσφατη δήλωσή του για το ρόλο που διαδραμάτισε η Εκκλησία στην Κατοχή, στον Εμφύλιο και στη Χούντα, «το θρησκευτικό συναίσθημα των Ελλήνων... ταυτίζεται με την ορθοδοξία».

Βεβαίως ο ελληνοχριστιανισμός έστρεφε ενίοτε τα πυρά του κατά των δυτικών αξιών, κατηγορώντας τις ως την πρωταρχική απειλή κατά της κυριαρχίας του και της υποτιθέμενης αυθεντικότητάς του. Δεξιοί κι αριστεροί εθνικιστές έχουν κατά καιρούς υποστηρίξει τον Παπαρηγόπουλο κι ολόκληρο το μύθο της συνέχειας και ενότητας του ελληνισμού με την ορθοδοξία ενάντια στο δυτικό μιμητισμό των ευρωπαίων και της εξαρτημένης νοοτροπίας που τον διέπει. Στην ίδια αυτή κατεύθυνση εναντίωσης προς την παγκοσμιοποίηση στράφηκε και η λαϊκιστική εκστρατεία του Χριστόδουλου Παρασκευαϊδη, ο οποίος, μάλλον με κάποια καθυστέρηση, ανακάλυψε ως

κύριο συνοδοιπόρο του στο μονοπάτι του αντιευρωπαϊσμού και τον ίδιο τον Ανδρέα Παπανδρέου.

Εντούτοις τόσο ο προπολεμικός ευρωπαϊσμός όσο και ο μεταπολεμικός ατλαντισμός όχι μονάχα δεν απείλησαν ποτέ την κυριαρχία του ελληνοχριστιανισμού, αλλά ακριβώς, όπως και τώρα με τους ευρωπαίους της παλαιοκαραμανλικής δεξιάς και του εκσυγχρονιστικού ΠΑΣΟΚ, ουσιαστικά αποτελούν το κύριο στήριγμά του. Διαβάζοντας αντίστροφα τη δήλωση του Μίκη Θεοδωράκη, εκείνο που ανάγεται δεν είναι μόνο ότι η Εκκλησία υπήρξε απαθής απέναντι στους γερμανούς κατακτητές και στους αμερικάνους κηδεμόνες, αλλά επίσης πως και οι μεν και οι δε ποτέ τους δεν απείλησαν την κυριαρχία της ορθοδοξίας παρά τις προτεσταντικές ή κοσμικές τους πεποιθήσεις. Με μία λέξη, όπως η ιδεολογία του ελληνοχριστιανισμού υπήρξε το εθνικό υποπροϊόν του ευρωπαϊκού ρομαντισμού στα μέσα του προπερασμένου αιώνα, έτσι και σήμερα η προστασία και αναπαραγωγή του αποτελεί την κύρια προϋπόθεση της επιτυχημένης ένταξής μας στις νέες δομές της δυτικής παγκοσμιοποίησης. Ο λόγος είναι απλός: ο ελληνοχριστιανισμός εθνικοποιεί και κρατικοποιεί μια θρησκεία πανανθρώπινη έτσι που να την ακυρώνει ως εναλλακτική προοπτική για μια παγκόσμια ειρήνη και ομόνοια. Άλλωστε, δεν είναι διόλου συμπτωματικό ότι η «Ελλάς Ελλήνων Χριστιανών» που η νομενκλατούρα των ευρωπαίων του ΠΑΣΟΚ θέλησε να ταυτίσει με τον αντιευρωπαϊσμό του Αρχιεπισκόπου, υπήρξε κατά βάθος σύνθημα του πλέον δυτικόφιλου καθεστώτος που γνώρισε η Ελλάδα.

**«ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ»
ΚΑΙ «ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ»**

Εκείνο που διαφοροποιεί τη «νέα θεοκρατία» της Εκκλησίας και της αξιω-

ματικής αντιπολίτευσης από τον «εκσυγχρονισμένο ελληνοχριστιανισμό» του νέου ΠΑΣΟΚ δεν αφορά ούτε κατά το ελάχιστο την προοπτική εκδημοκρατισμού του πολιτεύματος στη βάση ανεξίθρησκων και κοσμικών αρχών: η διένεξη αυτή ήταν και παραμένει ως τώρα ένας αγώνας εξουσίας ανάμεσα στους κληρικούς και στους πολιτικούς με στόχο τον προσεταιρισμό του ελληνοχριστιανισμού και της κληρονομιάς του. Πρόκειται ουσιαστικά για μια σύγκρουση ανάμεσα στον κληρικαλισμό μιας θεοκρατίας του ράσου και στον γραφειοκρατισμό μιας θεοκρατίας της γραβάτας.

Βεβαίως η «πολιτεία των Χριστιανών» του νέου ΠΑΣΟΚ διαφέρει από την «Χριστιανική πολιτεία» του Αρχιεπισκόπου και σε μια άλλη της πλευρά. Εκτός απ' την υποταγή των κληρικών στην εξουσία του κράτους και τη διαρκή τους χειραγώγηση απ' αυτό, η «πολιτεία των Χριστιανών» παρέχει έναν ιδανικό Χριστιανισμό, κομμένο και ραμμένο ακριβώς στα μέτρα του πολίτη: άπιστοι και πιστοί θα μπαινοβγαίνουν καθημερινά στις ανοιχτές αγκάλες του Χριστιανισμού, σαν ίσοι μεταξύ ίσων, χωρίς καμία δέσμευση ή χρέος στις αρχές του. Όλου του κόσμου οι γραμματείς και οι φαρισαίοι θα βιάζονται και θα παραβιάζουν τον Λόγο του

Θεού, μα θα μπορούν ανέκαθεν να νιώθουν πως φωτίζονται από τη Θεία Χάρη και Ευλογία του μόνο και μόνο γιατί ως Έλληνες εντάσσονται αυτομάτως στην ορθόδοξη Εκκλησία του Χριστού. Αν δεν ανήκουν στις μειοψηφίες άλλων δογμάτων ή θρησκειών, θα έχουν την πολυτέλεια και να ζουν έξω από τις αρχές της πίστης, αλλά και να μετέχουν ενεργά στις πιο ιερές της τελετές, έως ότου κάποτε ταφούν κάτω από έναν μεγαλοπρεπή μαρμάρινο σταυρό, με αναπαυμένη την χριστιανική συνείδησή τους.

Η ΑΝΕΞΙΘΡΗΣΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΚΛΗΡΙΚΑΛΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΝΟΜΕΝΚΛΑΤΟΥΡΑΣ

Σαφώς ήταν ανέκαθεν στη δικαιοδοσία της κυβέρνησης να καταργήσει την αναγραφή του θρησκειώματος από τις αστυνομικές ταυτότητες είτε μέσα από μια διαδικασία διαλόγου με την Εκκλησία είτε όχι. Οι τυπικές και άτυπες διαδικασίες με τις οποίες μια κοινοβουλευτική κυβέρνηση επιλέγει να εφαρμόσει το τάδε η δείνα μέτρο της, εφόσον δεν παραβιάζουν τους νόμους που διέπουν το πολίτευμα, ανήκουν αποκλειστικά στη σφαίρα της δικής της κρίσης αλλά και ευθύνης απέναντι στις κάλπες. Παράλληλα, ήταν ανέκαθεν στη δικαιοδοσία της Εκκλησίας και των πιστών της να διαδηλώσουν ενάντια στην απόφαση αυτή, να συλλέξουν υπογραφές και να ασκήσουν κάθε είδους πολιτική πίεση ενάντια στην κυβέρνηση μέσα στο πλαίσιο του δικαιώματος της δημόσιας έκφρασης της γνώμης. Η περιβόητη κοινωνία των πολιτών για την οποία κόπτονται οι εκσυγχρονιστές του ΠΑΣΟΚ περιλαμβάνει δυστυχώς και πολλούς πολίτες που φέρουν τις πιο οπισθοδρομικές ιδέες και αρχές, συμπεριλαμβανομένων και ιδεών φασιστικών, ρατσιστικών ή άκρως λαϊκιστικών. Όμως σε τελική ανάλυση η κοινωνία των πολιτών ή αφορά όλους τους πολίτες πάσης πεποιθήσεως ή δεν αφορά κανέναν και η Εκκλησία δεν παραβίασε ούτε μια φορά τις αρχές και τους κανόνες της δημοκρατικής διαμαρτυρίας.

Παρ' όλα αυτά ειπώθηκε σε κάθε απόκρωση και τόνο ότι ο Αρχιεπίσκοπος παραβίασε τους νόμους του Συντάγματος, τις δημοκρατικές αρχές και

τους θεσμούς, ακόμα και το δικαίωμα της νόμιμης κυβέρνησης να νομοθετεί και, φυσικά, ότι αναμειγνύεται ανοιχτά στην πολιτική. Με εξαίρεση το τελευταίο –αλήθεια, γιατί ειδικά ο προκαθήμενος της Εκκλησίας να μην έχει το ίδιο δικαίωμα εκφοράς πολιτικών απόψεων όπως και οι υπόλοιποι πολίτες;– τίποτα απ' όλα αυτά δεν έπραξε ο Αρχιεπίσκοπος, όσο ακροδεξιές και καταδικαστέες μπορεί να είναι οι απόψεις του. Ο οπισθοδρομικός του συντηρητισμός, η μεγαλομανία του και ο θρησκευτικός φονταμενταλισμός του δεν συνιστούν κανένα λόγο που να του απαγορεύει τη χρήση του δικαιώματός του να εκφράζει τα φρονήματά του μέσα στο πλαίσιο των θεσμών. Αλήθεια, είναι άκρως απαράδεκτος κι αισχρός ο τρόπος με τον οποίο κάποιοι διανοούμενοι που άλλοτε συνέβαλαν ουσιαστικά στον εκσυγχρονισμό κι εκδημοκρατισμό της κοινωνίας μας, έρχονται τώρα να καταργήσουν κάθε διάκριση ταυτίζοντας τον ακροδεξιό λαϊκισμό του Αρχιεπισκόπου με τη βία των πραξικοπηματιών του 1967, τις βαρβαρότητες του Φράνκο και τη δικτατορία του Σαλαζάρ.

Τόσο η συκοφαντική εκστρατεία κατά του Αρχιεπισκόπου όσο και ο χυδαίος λαϊκισμός του ίδιου του Παρασκευαΐδη καμία σχέση δεν μπορεί να έχουν με την προάσπιση της δημοκρατίας απ'

τους εχθρούς της. Ο κληρικαλισμός των μεν που απαιτούν το χειροφίλημα και την πρωτοκαθεδρία του ιεράρχη, είναι η ίδια η άρνηση των μεθόδων της άμεσης δημοκρατίας και του δημοψηφίσματος για τα οποία διατείνονται πως πάλεψαν κατά των έμμεσων θεσμών της κεντρικής εξουσίας. Παρόμοια, η θέση του προέδρου της βουλής μετά την πρόσφατη συνάντησή του με τρεις εκπροσώπους της ιεραρχίας, πως δήθεν μόνο οι τριακόσιοι αντιπρόσωποι του σώματος του οποίου προεδρεύει διαθέτουν τη δημοκρατική νομιμότητα να αποφασίζουν για το λαό, δείχνει ακριβώς τον ιακωβινισμό της κυβερνητικής παράταξης, που μονοκονδυλιά θέλει να καταργεί την ίδια τη βάση της δημοκρατίας, απ' τον απλό πολίτη και τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών ως και τους αιρετούς αντιπροσώπους της αυτοδιοίκησης και το θεσμό του δημοψηφίσματος που κάποιος θά 'πρεπε κάποτε να μας πει για ποιο λόγο υπάρχει.

Βεβαίως μέσα σε όλη αυτήν την εμπλοκή κανένας δεν απείλησε την ίδια τη δημοκρατία ή τους θεσμούς της, εκτός ίσως από τον ίδιο τον υπερβάλλοντα ζήλο των δήθεν υπερασπιστών της που τους ωθεί καθημερινά να παρεμβαίνουν ως οι θεόπεμπτοι σωτήρες της από τον κίνδυνο στον οποίο υποτίθεται ότι την θέτουν οι αντίπαλοί τους. Όμως αν και για άλλη μια φορά αποδείχτηκε πως οι θεσμοί μπορούν εν τέλει μόνοι τους να προασπίζουν ένα μεγάλο μέρος της ομαλής τους λειτουργίας, άλλο τόσο φάνηκε πως η ιδεολογία που τους διαπερνά και οι φανατικοί πολιτικοί και κληρικοί που τους εκπροσωπούν, διαρκώς τους υποβάλλουν σε σκληρές και δύσκολες δοκιμασίες. Προπάντων όμως φάνηκε πως η αχίλλειος πτέρνα του μεταπολιτευτικού κοινοβουλευτικού μας πολιτεύματος βρίσκεται ακόμα στο επίκεντρό του, δηλαδή στο θεοκρατικό μοντέλο του κοινοβουλευτισμού που ακόμη θέλει τους κληρικούς κι αυτόν τον ίδιο τον Θεό που εκπροσωπούν στη γη, νά 'ναι δημόσιοι υπάλληλοι των υπουργείων και των υπουργών που τα διαφεντεύουν.

ΝΟΘΕΥΜΕΝΟΣ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΚΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Στο πρωτοσέλιδο άρθρο της το πρωί της συναντήσεως του Αρχιεπισκόπου με

τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, η Καθημερινή έγραφε για «τον δυϊσμό» που διέπει την ελληνική κοινωνία και την ταυτότητά της. Βεβαίως ο δυϊσμός αυτός, με όλο του το βάθος, δεν αφορά διόλου τη σύγκρουση ανάμεσα στο νέο και στο παλιό όπως διετύπωνε το άρθρο, αλλά το ακριβώς αντίθετο. Πρόκειται για τη συνύπαρξη κι αλληλεξάρτηση ανάμεσα σε δύο παλαιότητες παραδόσεις μέσα στην εξέλιξη της νεότερης ελληνικής ιδεολογίας, του δυτικού μιμητισμού και του ελληνοχριστιανικού εθνικισμού, και τον αγώνα της μίας να υποτάξει την άλλη πάντοτε μέσα στο ίδιο ενιαίο πλαίσιο της πολυτάραχης συμβίωσής τους. Η πρώτη, πάντοτε γραφειοκρατική, εξαρτημένη και μέσα από τους κοσμικούς θεσμούς, ενώ η δεύτερη, λαϊκίστικη, ξενοφοβική και μέσα από τη μεταφυσική της ρητορεία, συνθέτουν το αντιφατικό και αλλοπρόσαλλο δίπτυχο της διχασμένης νεοελληνικής ταυτότητας, που ακόμη ταλανίζεται ασταμάτητα γυρεύοντας να προσδιορίσει τον ανύπαρκτο ενιαίο εαυτό της.

Η επιτυχία του νοθευμένου εκσυγχρονισμού που εισήγαγε το νέο ΠΑΣΟΚ ως μια διαδικασία προσαρμογής των παραδοσιακών δομών της κοινωνίας με στόχο την ανακούφισή τους από τις διεθνείς πιέσεις της καπιταλιστικής παγκοσμιοποίησης, αποτελεί πραγματικά σανίδα σωτηρίας για τη διατήρηση κι αναπαραγωγή της αντιφατικότητας και του δυϊσμού ολόκληρου του συστήματος που κληρονόμησε. Η νίκη κατά της Εκκλησίας και της αξιωματικής αντιπολίτευσης πάνω στο θέμα αυτό είναι η γλυκιά πλευρά της.

Στο πέρας της, όμως, ένας είναι ο τελικός σκοπός ετούτης της προσαρμογής: όχι η καταπολέμηση της θεοκρατίας και του κάλπικου ελληνοχριστιανικού ιδεώδους, αλλά η παντελής ματαίωση κάθε εγχειρήματος που αποσκοπεί στο γνήσιο εκσυγχρονισμό του πολιτεύματος μέσα από τον τελικό διαχωρισμό της Εκκλησίας απ' το κράτος και στην εδραίωση μιας ανεξίτηλης και κοσμικής δημοκρατίας με πολυπολιτισμικά χαρακτηριστικά, όπου η ορθοδοξία θα ξαναυπάρξει αυθεντική, οικουμενική και προπαντός αμόλυντη από τους θεοκράτες της γραβάτας.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Σειρά: ΙΣΤΟΡΙΑ

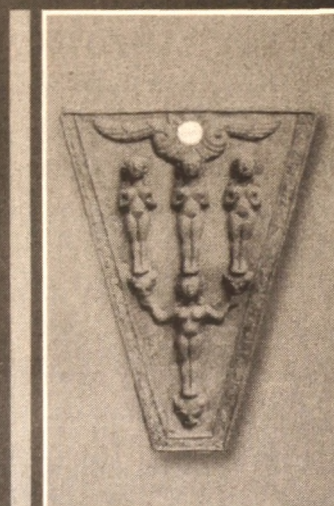
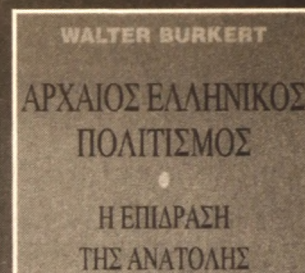
(Αρχαία - Μεσαιωνική - Νεότερη)

WALTER BURKERT

Καθηγητής Πανεπιστημίου Ζυρίχης

ΑΡΧΑΙΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

Μετάφραση
Αμαλία Λογιάκη

308 σελίδες
με χάρτη και 8 εικόνες
εντός κειμένου

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ
Προσφορά στον Πολιτισμό
Ιπποκράτους 8 Αθήνα
Τηλ.: 36.27.318

Οι παπα-Νάρκισσοι

Ο Δημήτριος Βικέλας γεννήθηκε στη Σύρο το 1835 και πέθανε στην Κηφισιά το 1908. Εκφράζει, νομίζω, κατά τον καλύτερο τρόπο τον ελληνικό αστισμό του 19ου αι. καθώς ο ίδιος αναπτύσσει δραστηριότητα τόσο στον κοινωνικό χώρο όσο και στην καλλιτεχνία. Οι σημερινοί Έλληνες που ζουν στην εποχή του Γιάννου και της Γιάννας –πιθανόν– έχουν ακούσει τ' όνομά του λόγω των ολυμπιακών αγώνων. Στην πραγματικότητα η αναβίωση αυτού του οράματος οφείλει περισσότερα στον Βικέλα παρά στον βαρόνο Pierre de Coubertain. Ο Βικέλας όμως ως λόγιος θεράπευε και τις τέχνες.

–Τι, δε, με καλείτε Κύριε, Κύριε και ου ποείτε α λέγω;

Δικό του δημιούρημα είναι λοιπόν το πρώτο διήγημα της νεοελληνικής λογοτεχνίας, ο «Λουκής Λάρας» (αναγραμματισμός του ονόματος «Λουκάς Ράλλης»). Σ' αυτό περιγράφεται η μυθιστορηματική διαφυγή από την φλεγόμενη Χίο το 1822 ενός παιδιού που θα διέπρεπε αργότερα ως έμπορος και εθνικός ευεργέτης (η τελευταία ιδιότητα τείνει να εκλείψει στις μέρες μας, όπου οι έμποροι μεν πολλοί, οι κακοί έμποροι πλείστοι αλλά οι ευεργέτες ελάχιστοι). Φαντάζομαι ότι από τον τίτλο του άρθρου όλοι αντιληφθήκατε πού θέλω να το πάω, όμως εγώ θεωρώ ευπρεπέστερο και ωφελιμότερο να επιμηκύνω λίγο ακόμη την εισαγωγή, γιατί ο Βικέλας και ο «παπα-Νάρκισσος» του είναι τερπνότερα θέματα από τους τωρινούς παπα-τρέχες και την επιδημία του ναρκισσευόμενου ράσου που όλοι υφιστάμεθα.

Ο Βικέλας λοιπόν (ένα εξαιρετικό πορτρέτο του φυλάσσεται στην Εθνική Πινακοθήκη φτιαγμένο από τον γαλλοτραφή Νικόλαο Ξυδιά, στο οποίο ο συγγραφέας εικονίζεται ολόσωμος να κοιτά μετωπικά τον θεατή και ν' αποσπάται δραματικά,

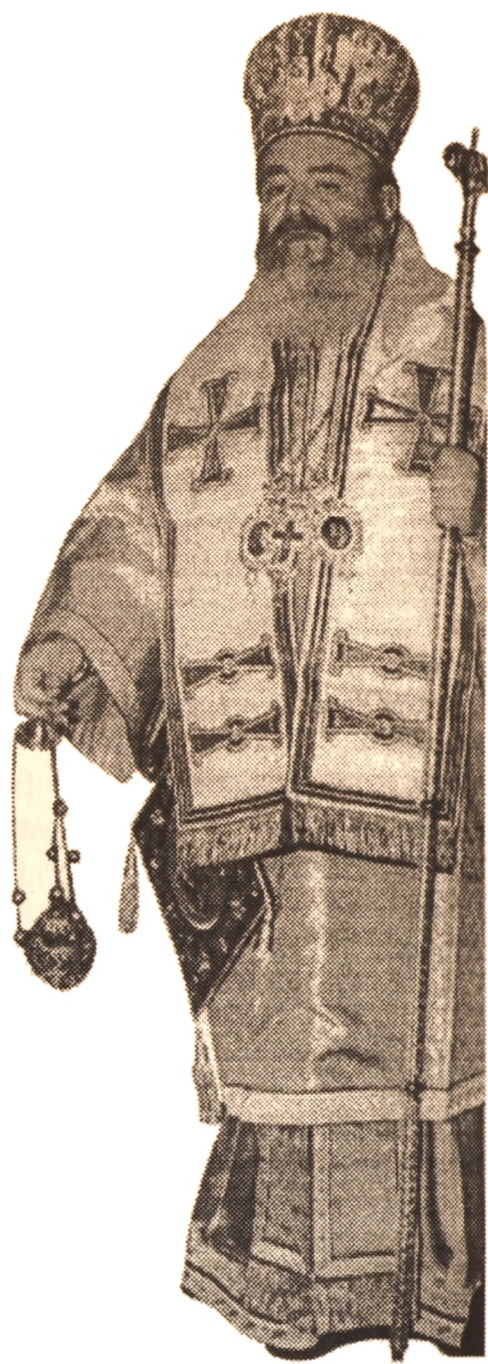
μελανείμων ο ίδιος, από ένα κατάμαυρο βάθος) συνέγραψε κι άλλα διηγήματα. Θυμάμαι για παράδειγμα τον «Φίλιππο Μάρθα» του ο οποίος συνειρμικά με παραπέμπει στον ευαίσθητο αρχιτέκτονα και αφηρημένο ζωγράφο Τάκη Μάρθα (πέθανε, νομίζω, το 1960), στα κείμενα του Παύλου Νιρβάνα τα σχετικά μ' έναν ακόμη αρχιτέκτονα Μάρθα –αν δεν απατώμαι, γιατί γράφω από μνήμης– και στον επίσης ζωγράφο-αρχιτέκτονα Κοσμά Ξενάκη, τον αδελφό του Ιάννη από την Βράιλα της Ρουμανίας, ο οποίος πέθανε το 1984 και του οποίου την συλλογή από λαϊκή σιφναϊκή κεραμική παρουσίασε φέτος το καλοκαίρι η σύζυγός του Αριάδνη. Ο Ξενάκης μάζευε από το 1960 αυτά τα ανώνυμα χρηστικά-αισθητικά αντικείμενα, τα κατέγραφε, τα μετρούσε, τα μελετούσε χωρίς την ξιππασία του διανοούμενου αλλά με τον σεβασμό του καλλιτέχνη προς έναν άλλο καλλιτέχνη.

Τι έλεγα; Α, για τα διηγήματα του Βικέλα το καλύτερο των οποίων είναι η περιγραφή και οι δοκιμασίες ενός αγαθού λευίτη, ενός σεβάσμιου παπά όπως μας τον έμαθαν τα σχολικά αναγνώσματα πριν τα κατεδαφίσει η ασυμμάζευτη τηλο-

ψία: του παπά-Νάρκισσου.

Δυστυχώς σήμερα οι παπα-Νάρκισσοι μεταμορφώθηκαν διαστροφικά, πλήθυναν και δημιουργούν με την κούφη στάση και την πομπώδη τους αδολεσχία ένα πολύ αρνητικό προηγούμενο.

Εκτός κάθε έννοιας μέτρου και φιλοκαλικής ορθόδοξης παράδοσης μάχονται για τα πιστεύω τους χωρίς καμιά μεταφυσική πίστη αλλά με την σκέψη στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο του Στρασβούργου ή το Συμβούλιο Επικρατείας. Με «δημοψηφιστικές» λογικές, με πλειοψηφικά σύνδρομα και τηλεοπτικές μονομανίες αδιακρίτως καταριούνται, ευλογούν, απειλούν, μεταλλάσσονται από αϊβασίληδες σε σκέτη λέρα, και αντιλαμβάνονται με φασίζοντα τρόπο το «ποίμνιο» όντως σαν ποίμνιο. Απ' την άλλη πλευρά οι μηντιοκράτορες τους αβαντάρουν ξεδιάντροπα κυνηγώντας τους με τις κάμερες –κι όχι με σκουπόξυλα–, δημιουργώντας θέματα εκ του μη όντος και πηγαίνοντας τον τόπο πολύ πίσω καθώς εξέθεσαν την ιερότητα του από άμβωνος λόγου στα τηλεπαράθυρα. Οι ρασοφόροι λοιπόν άφησαν τις παννυχίδες, τα μοναστήρια και τα εξωκκλήσια και συνωθούνται εμπρός στις κάμερες, για δηλώσεις,

προβολή και εξουσία. Επιδειξίες και επιδειξιμανείς επαίρονται για τον διαφημισμένο οβολό που ρίχνουν στον δίσκο και για την βοήθεια προς το πανέρι. Άρα τα λοιπά «θαύματα» καθ' άπασαν την επικράτεια είναι λογική συνέπεια των προηγούμενων και έπρεπε να αναμένονται. Δεισιδαιμονία, προκατάληψη, άγνοια, αφέλεια, σκοπιμότητα, εκμετάλλευση και αγνός και άδολος παραλογισμός που δείχνει πόση δουλειά χρειάζεται αυτή η απροετοίμαστη για την εποχή της κοινωνία. Απ' την άλλη οι παπα-νάρκισσοι κάνουν δηλώσεις περί της ικανότητας ή μη του πρωθυπουργού χαλαρά και όλως τυχαίως σε κατασκήνωση κορασίδων στη Μαγνησία, ενώ (κατα)δέχονται σε κάθε δημόσια εμφάνισή τους να ραντίζονται από άνθη. Εξί-

σου σεμνοπρεπώς αλλά και επιμόνως κοντράρουν φανερά και ιεροκρυφίως τον οικουμενικό πατριάρχη, αρεσκόμενοι να αυτοπροβάλλονται ως θεματοφύλακες της φυλής.

Αναγνωρίζοντας μόνον ό,τι αναγνωρίζεται και βλέποντας ό,τι βλέπεται, είναι πολύ φυσικό να ταυτίζουν την ταυτότητα του μπάτσου με το αγωνιώδες αισθητικοφιλοσοφικό ερώτημα περί ταυτότητας. Μόνο που είναι οι πλέον ακατάλληλοι για να το απαντήσουν. Άμοιροι των κειμένων και επιλήσμονες των κεκοιμημένων, οι σύγχρονοι παπα-γιάπηδες –διερωτώμαι, βάφονται πριν βγουν στο γυαλί, όπως επιβάλλει η τηλεοπτική δεοντολογία;– αγωνίζονται σθεναρά για την πίτα ενός τόπου ο οποίος πάντως προ πολλού έχει απωλέσει τον αυτοσεβασμό του. Και αντί να «βάλουν μετάνοια», συνεχίζουν να προκαλούν παίζοντας εν ου παικτοίς.

Δεν είναι όμως άμοιρο ευθυνών και το κυβερνητικό στρατόπεδο το οποίο επικέντρωσε όλη την εκσυγχρονιστική του ένταση και το προοδευτικό του θέατρο στο θέμα των ταυτοτήτων· δηλαδή περί όνου σκιάς. Λες και αυτό είναι το δραματικό ζήτημα που αντιμετωπίζει η χώρα. Απ' την άλλη το «ελληνορθόδοξο», κληρικολαϊκό, δημοψηφισματικό –τι λέξη!– μέτωπο των τριών εκατομμυρίων και βάλε αποτελεί, νομίζουν, τους υποψιασμένους και ανυποχώρητους εμπρός στην Ευρώπη της αλλοτρίωσης και της ισοπέδωσης. Κι ως πρόκειται κατά βάθος για φοφοδεή ανθρωπάκια που φοβούνται ότι θα τους καταπιούν οι μεγάλοι την στιγμή που οι ίδιοι έχουν καταπιεί –ανεπαισθήτως– τον εαυτό τους βουλιάζοντας στην ταυ-

τολογία των φόβων τους. Κι όχι βέβαια ότι δεν υπάρχει κίνδυνος και αλλοτρίωσης και ισοπέδωσης. Μόνο που δεν είναι αυτός ο ενδεδειγμένος τρόπος να καταπολεμηθεί και δεν είναι αυτοί που θα τον καταπολεμήσουν. Χωρίς γνώση, ανάλυση και ορθολογική αντιμετώπιση κάθε φόβος μπορεί να μετατραπεί στο μυθικό τέρας του εαυτού του και να πνίξει τον δύστυχο φορέα του όποιου φόβου.

Διασκεδάζω τέλος όταν, σχετικά με το μη γεγονός της περί ταυτοτήτων διαμάχης, απέναντι των αιθαλοβαμμένων, αιθεροβαμόνων ρασοφόρων στα τηλεοπτικά παρά-

θυρα εμφανίζονται οι ίδιοι, περιτριμματικοί εκπρόσωποι της –περίπου– Αριστεράς κραδαίνοντας τον λόγο του πιο υπαλληλικού Διαφωτισμού εναντίον των εκπροσώπων της θεόθεν συντήρησης. Και αγνοούν ότι όλα είναι συντήρηση: η διαδικασία, η συζήτηση, οι επιτιθέμενοι και οι αμυνόμενοι, τα χαφ που τα χάφτουν· μέχρι και ο τερματοφύλακας. (Λέγε με Σημίτη.) Γι' αυτό σας λέω... εγερθήσονται ψευδόχριστοι και ψευδοπροφήται.

Ο «παπα-Νάρκισσος» πάλι του Βικέλα αποτελεί το πρώτο άρτιο διήγημα του νεοελληνικού λόγου κι ας έπεται του περίφημου «Παπα-τρέ-

χα» του Αδαμάντιου Κοραή ο οποίος λειτουργούσε ως αποσπασματική εισαγωγή συνεχείας στα αρχαιογνωστικά ερμηνευτικά κείμενα του μεγάλου δασκάλου του γένους.

Και σας ρωτώ:

– Ποια Ελλάδα ήταν επαρκέστερη, πιο ελπιδοφόρα, πιο εγκρατής της ιστορίας και της ταυτότητάς της, πιο ανοιχτή και αθώα ως προς το μέλλον της, πιο προοδευτική ως προς την βαθύτερη ουσία της προόδου;

– Η τότε Ελλάδα του «παπα-Νάρκισσου» ή η νυν χώρα των παπα-Ναρκίσσων;

ΜΑΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ

Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας

Μάνης 5, 106 81 Αθήνα, Τηλ.: (01) 38 18 372, Fax: 33 01 583

ADAM PRZEWORSKI

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΑΓΟΡΑ

Πολιτικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις στην Ανατολική Ευρώπη και τη Λατινική Αμερική

Με αφορμή τις μεταρρυθμίσεις στα κράτη της Ανατολικής Ευρώπης και της Λατινικής Αμερικής, ο συγγραφέας θέτει ορισμένα καίρια ερωτήματα: Ποια είδη δημοκρατίας έχουν τις μεγαλύτερες πιθανότητες να διαρκέσουν; Μήπως η αποτυχία του σοσιαλισμού ακυρώνει την κριτική για την ανορθολογικότητα του καπιταλισμού; Ποιες είναι οι πολιτικές συνθήκες για

την αποτελεσματική λειτουργία των οικονομικών συστημάτων; Ποιες είναι οι οικονομικές συνθήκες για την παγίωση μιας δημοκρατίας;

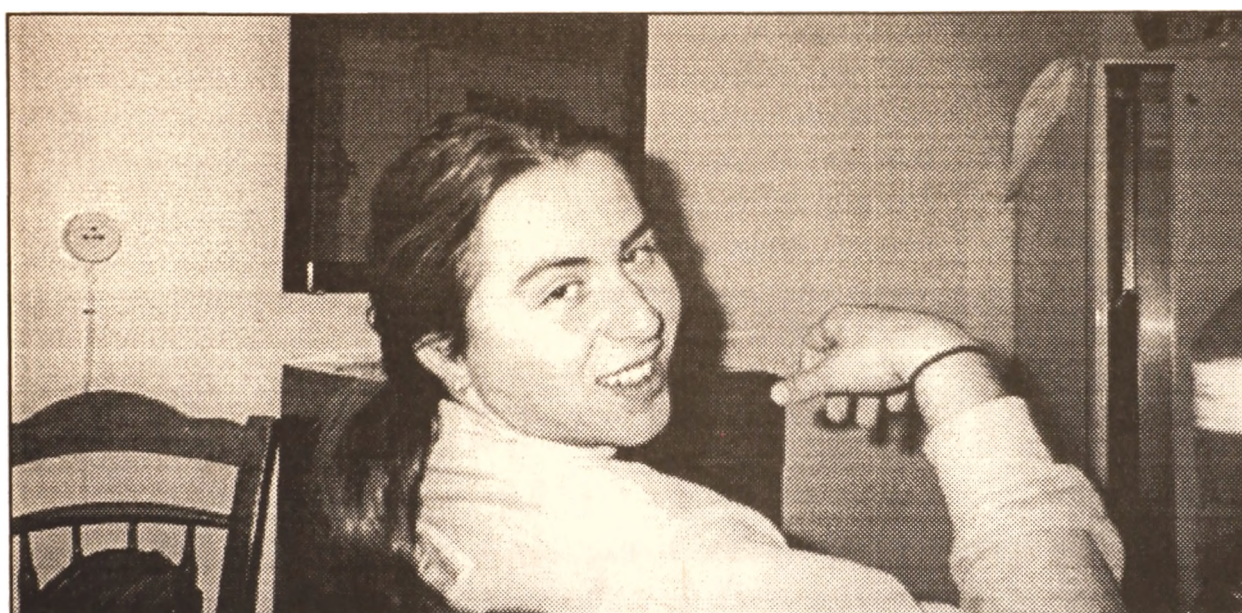
17 x 24 cm, σελ. 350. Τιμή: 16,14 € / 5500 δρχ.

ISBN: 960-524-121-8

«Θα ξαναπήγαινα στη Γένοβα. Γιατί να μην ξαναπάω;»

Στα 25 του χρόνια γνώρισε την πρωτόγνωρη βία της ιταλικής αστυνομίας και το απάνθρωπο πρόσωπο της Παγκοσμιοποίησης. Από τις 21 έως και τις 25 Ιουλίου παρέμεινε κρατούμενος ως «τρομοκράτης». Ξυλοκοπήθηκε τόσο άγρια, ώστε χρειάστηκε να εγχειριστεί για περιτονίτιδα. Από το πατρικό του, κοντά στην πλατεία Τσιρακοπούλου στο Βύρωνα, ο Παναγιώτης Σιδεριάδης περιγράφει λεπτό προς λεπτό την περιπέτειά του στη Γένοβα.

Συνέντευξη του Παναγιώτη Σιδεριάδη στο Νίκο Δελατόλλα

- **Πώς βρέθηκες στη Γένοβα;**
— Ξεκίνησα παρέα με τρεις φίλους. Δεν πήγα οργανωμένος. Δεν συμμετέχω σε κάποια πολιτική οργάνωση. Το ζήτημα της Παγκοσμιοποίησης μας αγγίζει όλους. Έτσι δεν είναι;
- **Έπαιξαν ρόλο οι πολιτικές πεποιθήσεις της οικογένειας;**
— Σίγουρα, δεν είναι τυχαίο που βρέθηκα στη Γένοβα κι η καταγωγή μου είναι από το Βύρωνα. Ε, ξέρεις τώρα τι γίνεται εδώ πέρα. Υπάρχουν όμως πολλά ακόμα που με έκαναν να πάω.
- **Όσοι σε ήξεραν ως δραστήριο μέλος του τοπικού κλαμπ της ΑΕΚ, παραξενεύτηκαν.**
— Εντάξει, δεν έχει σημασία. Και στην ΑΕΚ η πλειοψηφία είναι προς αυτή την πλευρά, της Αριστεράς ας πούμε. Δεν είναι μόνο η ΑΕΚ, αλλά ξεκινάει κι από κει μια ευαισθητοποίηση. Τώρα είναι δύσκολο να το καταλάβεις άμα είσαι απ' έξω. Αλλά υπάρχει στην ΑΕΚ μια ομάδα που ασχολείται με τέτοια.
- **Πότε ξεκίνησες για τη Γένοβα;**
— Ξεκινήσαμε Τετάρτη (18 Ιουλίου) βράδυ, με καράβι για την Ανκόνα και

φτάσαμε εκεί Πέμπτη (19 Ιουλίου) ξημερώματα. Μέσα στο πλοίο βρήκαμε κάτι γνωστά παιδιά από την Ελλάδα και υπολογίζαμε να πάμε στη Γένοβα με το δικό τους λεωφορείο. Μόνο που το πούλμαν αυτό ήταν ένα από εκείνα που σταμάτησε η αστυνομία και τα γύρισε πίσω. Εμείς όμως καταφέραμε και φύγαμε από το πλοίο. Μας βρήκε μια Ιταλίδα που συμμετέχει στο κίνημα ενάντια στην Παγκοσμιοποίηση και μας φιλοξένησε σπίτι της, σ' ένα χωριό καμιά ώρα έξω απ' την Ανκόνα. Ενδιαφέρθηκε πολύ για μας η κοπέλα, σαν να μας ήξερε χρόνια. Τα ξημερώματα της Παρασκευής (20 Ιουλίου) πήραμε το λεωφορείο που έφευγε από κει και βρεθήκαμε στη Γένοβα.

- **Έπειτα;**
— Κάτσε, γιατί τά 'χω ξεχάσει κιόλας. Πήγαμε να μείνουμε στο κτήριο που λέγανε Ψυχιατρικό Σχολείο. Εκεί μένανε παιδιά απ' όλο τον κόσμο. Καθίσαμε εκεί όλο το βράδυ, αλλά εγώ –δεν ξέρω γιατί– δεν μπορούσα να κοιμηθώ. Το Σάββατο (21 Ιουλίου) το πρωί ετοιμαστήκαμε για τη μεγάλη πορεία. Αλλά

επειδή δεν είχα κοιμηθεί καλά κι ήταν ακόμη νωρίς, δεν πήγα με τους φίλους μου κι έκατσα λίγο για να ξαπλώσω. Τότε μπήκανε μέσα οι αστυνομικοί και με πιάσανε.

- **Κι η συνέχεια;**
— Η συνέχεια ήτανε άστα να πάνε... Με πήγανε στο αστυνομικό τμήμα για εξακρίβωση. Εμένα κι άλλα δεκατέσσερα άτομα, όλοι Ιταλοί.
- **Σε χτυπήσανε κατά τη σύλληψη;**
— Όχι, στο σχολείο δεν με πειράζανε. Μέσα στο τμήμα έπεσε το ξύλο. Όπως καθόμουνα μαζί με τους Ιταλούς έξω από το τμήμα, λέει ένας αστυνομικός: «Φωνάξετε μέσα τον Έλληνα». Ήρθανε

Ήτανε πέντε αστυνομικοί και με χτυπούσανε για κανένα μισάωρο. Με κλωτσούσανε στην κοιλιά, στο κεφάλι, με φτύνανε, μου τραβάνε τα μαλλιά, μου βγάλανε τα παπούτσια και μου πατάγανε τα δάχτυλα των ποδιών. Κάνανε διάφορα...

και με πήρανε δύο αστυνομικοί και με το που ανεβαίναμε τα σκαλιά της εισόδου, αρχίσανε και με βαράγανε.

- **Χτυπήσανε και τους Ιταλούς;**
— Τους Ιταλούς, όχι, δεν τους ακουμπήσανε. Βαράγανε, όπως κατάλαβα, επειδή ήμουνα Έλληνας, πρώτον αυτό και δεύτερον, αυτοί λέγανε για κάτι κάμερες: Ποιοι είναι οι φίλοι μου που πήρανε τις κάμερες, πού τις πήγανε, ποια ήταν τα ονόματά τους. Όσο μιλούσανε τόσο βαράγανε. Αλλά πολύ ξύλο!
- **Πώς βρέθηκες στο νοσοκομείο;**
— Στο νοσοκομείο βρέθηκα απ' το ξύλο. Ήτανε πέντε αστυνομικοί και με χτυπούσανε για κανένα μισάωρο. Δεν μπορούσα να τους δω, έπρεπε να είμαι γυρισμένος με το πρόσωπο στον τοίχο έχοντας ψηλά τα χέρια. Ήτανε από πίσω μου κι ερχόταν ένας-ένας, δύο-δύο, τρεις-τρεις και βαράγανε. Με κλωτσούσανε στην κοιλιά, με φτύνανε, μου τραβάνε τα μαλλιά, μου βγάλανε τα παπούτσια και μου πατάγανε τα δάχτυλα των ποδιών. Σήκωνε ο άλλος το πόδι και μού 'δινε κλωτσιά καράτε, στο κεφάλι. Κάνανε διάφορα... Κάποια στιγμή, όταν

φύγανε, είχα ζαλιστεί, έκατσα κάτω και είπα «κάτι δεν πάει καλά». Τους άκουγα απ' έξω να λένε κάτι για μένα, τον «Γκρέκο». Με το που με είδε αυτός που στεκόταν στην πόρτα, παίρνει φόρα από επτά-οχτώ μέτρα, και μου χώνει μια γονατιά στην κοιλιά. Εκείνη την ώρα πόνεσα, έπεσα κάτω κι είπα «εντάξει, από δω δεν ξανασηκώνομαι τώρα. Θα με πάρουνε σηκωτό».

• *Πώς αντέδρασε ο αστυνομικός;*

— Έβλεπε ότι δεν μπορούσα να σηκωθώ και με τράβαγε απ' τα μαλλιά. Αφού είδαν ότι δεν σηκώνόμουν, με πήγανε στο ιατρείο του τμήματος. Από κει με πήρε ασθενοφόρο και με πήγε σε νοσοκομείο, σε ειδική πτέρυγα για κρατούμενους, με κάμερες και φρουρούς. Μου έβαλαν ορό και προσπαθούσαν να μου πούνε στα ιταλικά ότι έπρεπε να μου κάνουν εγχείρηση. Τελικά είχα πάθει περιτονίτιδα από το ξύλο. Έσπασε η σκληροκοιλίτις μου απ' τα χτυπήματα. Ακόμη κι αφού εγχειρίστηκα, συνέχισαν να με φυλάνε έξω απ' το δωμάτιο. Οκτώ οπλισμένοι αστυνομικοί φρουρούσαν όλη την πτέρυγα και δυο απ' αυτούς ερχότανε μαζί μου και στην τουαλέτα. Όταν προσπάθησα μια φορά να πάω μόνος μου, σηκώθηκε ένας αστυνομικός και με χτύπησε. Εγχειρισμένο...

• *Οι γιατροί δεν σε προστατέψανε;*

— Οι γιατροί; Πρώτα μιλούσανε οι αστυνομικοί κι ό,τι λέγανε εκείνοι, το λέγανε μετά κι οι γιατροί.

• *Με τους δικούς σου μίλησες καθόλου;*

— Για πέντε μέρες δεν είχα καμία επικοινωνία με τους γονείς μου. Μάθανε ότι με συλλάβανε από την τηλεόραση, την Κυριακή (22 Ιουλίου) το μεσημέρι. Εκείνη τη μέρα, που ήταν να μπω για εγχείρηση, μου φώναξαν για πρώτη φορά τον υποπρόξενο, έναν του Ναυτικού, που ήρθε για να μου κάνει μετάφραση. Αυτός με βοήθησε και ενδιαφέρθηκε πολύ. Όλους τους άλλους που ήρθανε στο νοσοκομείο για να με δούνε, έλληνες δημοσιογράφοι, δικηγόροι, εκπρόσωποι του Κοινωνικού Φόρουμ κι απ' αλλού ή παίρνανε τηλέφωνο για να μάθουνε τι κάνω, δεν τους αφήνανε να με δούνε ή να μου μιλήσουνε, γιατί ήμουν «τρομοκρατής». Έτσι λέγανε. Ακόμη και στους γονείς μου είπανε τηλεφωνικά ότι δεν θα τους άφηναν να με δουν στο νοσοκομείο.

• *Πότε σε άφησαν ελεύθερο;*

— Δεν ευσταθούσε καμία κατηγορία κι έτσι δεν μπορούσαν να με πάνε σε δίκη. Λέγανε ότι ήμουν σε συμμορία, ότι έκλεβα, ότι έσπαγα, αλλά βέβαια δεν είχανε κάτι που να αποδεικνύει το παραμικρό. Τη Δευτέρα (23 Ιουλίου) το πρωί ήμουν ελεύθερος, αλλά απ' το νοσοκομείο μ' αφήσανε την Τετάρτη (25 Ιουλίου). Δυο μέρες με φυλούσανε παράνομοι αστυνομικοί. Τότε μίλησα για πρώτη φορά με τους δικούς μου, μου βγάλανε εισιτήριο απ' την Ελλάδα και γύρισα πίσω την Παρασκευή (27 Ιουλίου). Μου είχανε πάρει όλα τα πράγματα, χρήματα, ρούχα, τα πάντα, χωρίς φυσικά να μου επιστρέψουν το παραμικρό ούτε να μου δώσουν την παραμικρή εξήγηση.

• *Φοβήθηκαν καθόλου φτάνοντας στη Γένοβα;*

— Όχι, φόβος δεν υπήρχε. Εκεί ήταν πολύ ωραία. Όλη η ατμόσφαιρα, τα παιδιά απ' όλο τον κόσμο που ερχόμουν σ' επαφή, ήτανε πολύ καλά. Μόνο όταν σκοτώσανε τον Κάρλο Τζουλιάνι αρχίσαμε να αναρωτιόμαστε: «Μα καλά, τι κάνανε; Σκοτώσανε άνθρωπο». Ήμασταν πολύ κοντά στο μέρος της δολοφονίας κι όσο νά 'ναι, μαθεύτηκε αμέσως κι υπήρχε μια παγωμάρα. Και μετά μίσος.

• *Περίμενες τόση βία από την ιταλική αστυνομία;*

— Όχι, δεν το περίμενα. Είχα ξαναπάει στην Ιταλία και δεν περίμενα τέτοιο πράγμα με τίποτα. Καθόμασταν σε μια πλατεία την Παρασκευή (20 Ιουλίου), χωρίς να κάνουμε τίποτα. Και ξαφνικά βγήκανε διμοιρίες αστυνομικών, με δακρυγόνα και χημικά, για να μας διαλύσουνε. Ξέρεις τι είναι να τρως ξύλο, να μην φταις και να μην μπορείς ν' αντιδράσεις; Είδες τι ξύλο ρίχνανε μπροστά στις κάμερες. Σκέψου τι γινότανε μέσα στα κελιά.

• *Περιπέτεια, ε;*

— Α, καλά!

• *Θα ξαναπήγαίνες σε μια αντίστοιχη συγκέντρωση;*

— Ε, εντάξει. Πιστεύω θα ξαναπήγαينا. Γιατί να μην ξαναπάω;

• *Ποια γεύση σου 'μεινε απ' όλα αυτά;*

— Πικρή. Πολύ πικρή. Γι' αυτό και θέλω να ξαναπάω. Υπάρχει φασισμός κι άμα γίνει ό,τι σχεδιάζουν με «ευρωματ» και «ευρωφακελώματα», τα πράγματα θα είναι πολύ χειρότερα για όλους. Για μας, τουλάχιστον. Τώρα, για άλλους, δεν ξέρω πώς θα είναι...

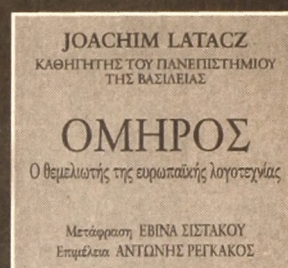
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

JOACHIM LATACZ

Καθηγητής του Πανεπιστημίου
της Βασιλείας

ΟΜΗΡΟΣ

Ο θεμελιωτής της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας

Μετάφραση
Εβίνα Σιστάκου

Επιμέλεια
Αντώνης Ρεγκάκος

Σελίδες 242

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ
Προσφορά στον Πολιτισμό
Ιπποκράτους 8 Αθήνα
Τηλ.: 36.27.318

Οι τόμοι του ANTI ένας πολύτιμος σύμβουλος

Το ANTI είναι μια ζωντανή παρουσία στην πολιτική και πολιτισμική μας ζωή.

Το ANTI ήταν πάντοτε μια ζωντανή παρουσία.

Το χρονικό της Ελλάδας στα τελευταία είκοσι οχτώ χρόνια είναι αποτυπωμένο στους τόμους του ANTI.

Η σειρά των τόμων του περιοδικού ANTI είναι ένας πολύτιμος σύμβουλος για σας.

Οι τόμοι του ANTI διατίθενται από τα γραφεία του περιοδικού: Δημοχάρους 60, 11521
Αθήνα, τηλ.: 7232713, 7232819, FAX: 7226107, e-mail: chrapou@otenet.gr

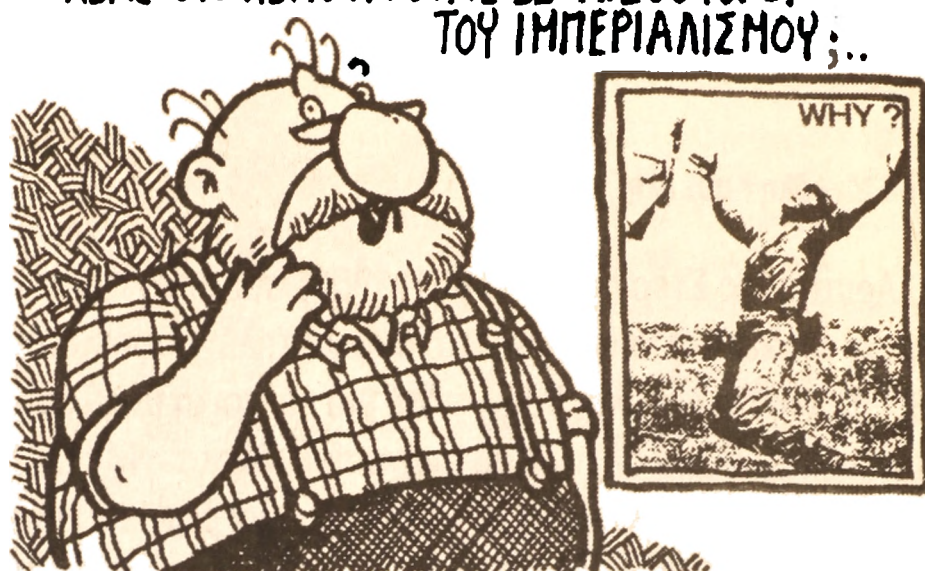
Ο ΚΥΡΙΟΣ ΟΒΙΔΙΟΣ Ο ΑΝΤΙΝΑΤΟΪΚΟΣ

ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ 2001

ΑΙΣΧΟΣ! ΟΙ ΕΜΠΡΗΣΤΕΣ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ ΕΡΧΟΝΤΑΙ
ΓΙΑ ΝΑ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΟΥΝ ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ ΤΟΥΣ!
ΜΑΣ ΞΑΝΑΚΟΥΒΑΛΗΘΗΚΑΝ ΓΙΑ Ν' ΑΦΟΠΛΙΣΟΥΝ ΔΗΘΕΝ
ΑΥΤΟΥΣ ΠΟΥ ΕΙΧΑΝ ΟΠΛΙΣΕΙ!..

...ΚΙ ΕΙΝΑΙ ΤΡΑΓΙΚΟ ΟΤΙ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΑ
ΕΠΙΚΥΡΩΝΟΥΝ ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΟΥΣ ΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ
ΕΝΟΣ ΝΕΟΥ ΠΡΟΤΕΚΤΟΡΑΤΟΥ! ΑΔΙΚΟ ΕΧΟΥΝ ΟΣΟΙ
ΛΕΝΕ ΟΤΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥΜΕ ΩΣ ΜΙΣΘΟΦΟΡΟΙ
ΤΟΥ ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΜΟΥ;..

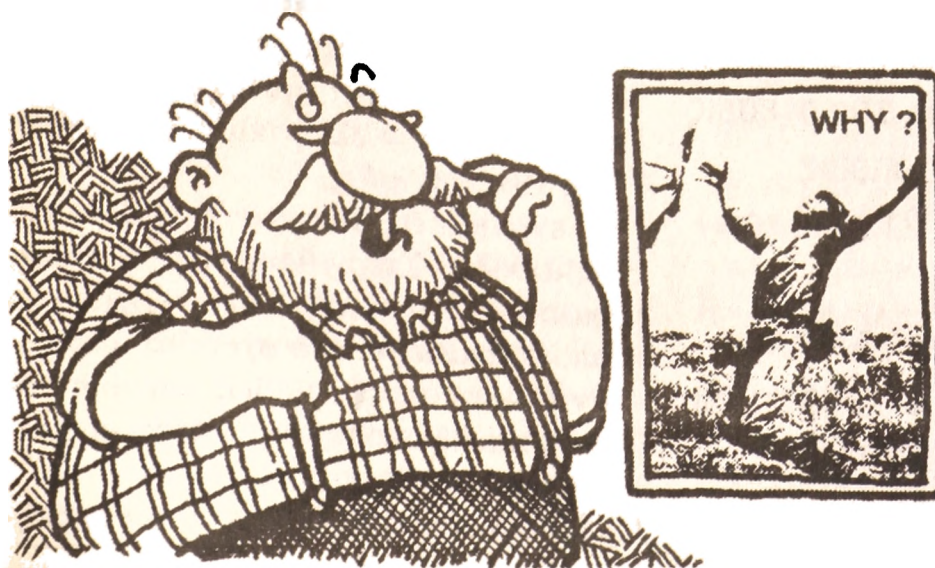
ΩΣΤΟΣΟ, ΟΣΟ ΛΥΠΗΡΟ ΚΙ ΑΝ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΝΑΤΟ ΑΠΟΤΕΛΕΙ ΠΙΑ
ΜΟΝΟΔΡΟΜΟ! ΕΣΤΙ ΚΙ ΑΝ ΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΓΙΑ ΣΟΒΑΡΕΣ
ΠΑΡΑΤΥΠΙΕΣ ΚΑΙ ΛΑΘΗ, -ΘΕΛΟΥΜΕ ΔΕ ΘΕΛΟΥΜΕ-
ΕΙΝΑΙ Η ΜΟΝΗ ΔΥΝΑΜΗ ΠΟΥ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΕΠΙΒΑΛΛΕΙ
ΤΗΝ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ!..

...ΘΑ ΕΙΜΑΣΤΕ ΤΡΕΜΟΙ ΕΠΟΜΕΝΩΣ, ΑΝ ΔΕΝ ΠΑΙΡΝΑΜΕ
ΜΕΡΟΣ ΣΕ ΜΙΑ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΠΟΙΑ
ΣΤΟ ΚΑΤΩ-ΚΑΤΩ ΘΑ ΕΝΙΣΧΥΘΕΙ Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΘΕΣΗ
ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΩΣ ΕΠΙΚΥΡΙΑΡΧΗΣ ΔΥΝΑΜΗΣ
ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ!..

ΑΦΟΥ ΛΟΙΠΟΝ ΤΟ ΝΑΤΟ ΤΟ ΑΠΟΦΑΣΙΣΕ
ΟΧΙ ΜΟΝΟ ΣΤΑ ΣΚΟΠΙΑ, ΑΛΛΑ ΚΑΙ
ΣΤΗΝ ΚΟΡΕΑ ΘΑ ΞΑΝΑΠΑΜΕ,
ΑΝ ΧΡΕΙΑΣΤΕΙ!..

...ΤΙ ΘΕΛΟΥΝ ΑΛΛΩΣΤΕ ΟΛΟΙ ΑΥΤΟΙ ΟΙ ΨΕΥΤΟ-
ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΕΣ ΠΟΥ ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΟΝΤΑΙ;..
...ΝΑ ΦΥΓΟΥΜΕ ΑΠΟ ΤΟ ΝΑΤΟ ΚΑΙ ΝΑ ΒΡΕΙ ΑΛΛΟΥΣ
ΝΑ ΚΑΝΟΥΝ ΤΙΣ ΣΚΑΤΟΔΟΥΛΕΙΕΣ ΤΟΥ;..

«Ἡ Ἑλλάς ν' ἀποβῇ ἀληθῶς μοντέρνο κράτος...»

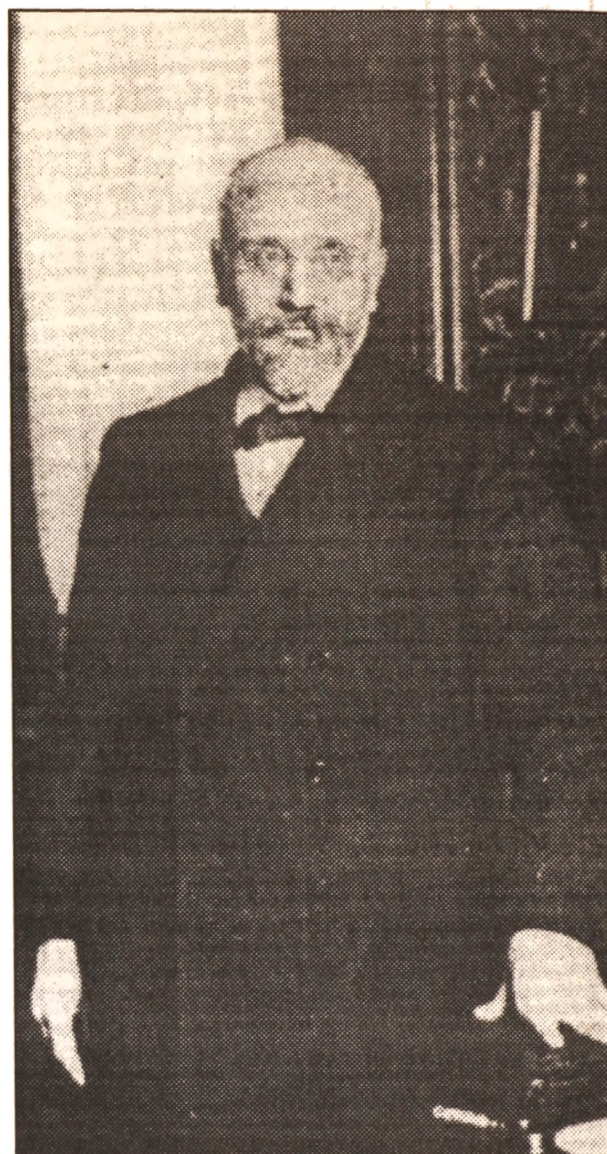
Τρεις ανέκδοτες επιστολές του Ελευθερίου Βενιζέλου προς τον Αριστείδη Στεργιάδη
ρίχνουν φως στην μικρασιατική πολιτική του

του Μανόλη Καρέλλη

Ο Αριστείδης Στεργιάδης (1861-1950) προς τον οποίο απευθύνονται οι τρεις επιστολές και το κρυπτογραφικό τηλεγράφημα του Ελευθερίου Βενιζέλου που ακολουθούν, είναι μια κεντρική αλλά βαθιά αμφιλεγόμενη φυσιογνωμία των αρχών του αιώνα που πέρασε. Με καταγωγή από την Θεσσαλονίκη, γεννήθηκε στο Ηράκλειο και μετά τις σπουδές του στην Αθήνα και το Παρίσι δικηγόρησε στην γενέτειρά του. Στην κρητική επανάσταση του 1889 δυο αδελφοί του επιστήμονες σφαγιάστηκαν από τους Τούρκους. Φίλος και συνεργάτης του Ελευθερίου Βενιζέλου από την εποχή της πολιτικής δράσης του στην Κρήτη, ο διάσημος στο νησί νομομαθής και κοσμοπολίτης Αριστείδης Στεργιάδης αφού συνεργάστηκε με την κυβέρνηση Βενιζέλου σε νομοπαρασκευαστικό έργο, με επιλογή του Ελ. Βενιζέλου διορίστηκε στην ελεύθερη Ἡπειρο ως Γενικός Διοικητής (1917-1919). Μετά την επιτυχή παρουσία του εκεί, ο Α. Στεργιάδης θεωρήθηκε ως ο καταλληλότερος για την θέση του Ὑπατου Αρμοστή Σμύρνης.

Ο Α. Στεργιάδης περιεβλήθη της εμπιστοσύνης του Βενιζέλου και για αρκετό καιρό προσπάθησε και κράτησε τις ευαίσθητες ισορροπίες ανάμεσα στον τουρκικό και τον ελληνικό πληθυσμό ενώ ανεδείχθη σε οργανωτή με ιδιαίτερη επιτυχία και αποτελεσματικότητα. Με την εγκατάλειψη της Σμύρνης, ο Α. Στεργιάδης επιβιβάστηκε σε αγγλικό θωρηκτό, παραλαμβάνοντας και το προσωπικό του –ίσως και διοικητικό αρχείο– και μετέβη στο εξωτερικό. Δεν επανήλθε ποτέ στην Ελλάδα. Παρέμεινε στην Νίκαια της Γαλλίας όπου και πέθανε το 1950. Στις σελίδες που ακολουθούν ο Μανόλης Καρέλλης, τέως δήμαρχος Ηρακλείου και ευρωβουλευτής, ανακοινώνει αυτές τις πολύ ενδιαφέρουσες επιστολές και εστιάζει τις παρατηρήσεις του στις σχέσεις του Ὑπατου Αρμοστή Σμύρνης με τον Ελευθέριο Βενιζέλο ο οποίος περιέβαλε τον Α. Στεργιάδη με εμπιστοσύνη μέχρι και το 1921 αλλά και μετά.

Αυτές οι άγνωστες και αδημοσίευτες μέχρι σήμερα επιστολές του Ελ. Βενιζέλου παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον και για τις παρατηρήσεις και τα σχόλιά του για τα πρόσωπα αλλά και τις εξελίξεις των πολιτικών, στρατιωτικών και διπλωματικών ζητημάτων της εποχής.

Εχει γραφτεί σε «πολεμικά» κείμενα περί (και, κυρίως, κατά) του πάλαι ποτέ υπάτου αρμοστή Σμύρνης Αριστείδη Στεργιάδη ότι «κατέστρεψε» το αρχείο που είχε διασώσει για την περίοδο της θητείας του στην ελληνική μεγαλούπολη της Μικράς Ασίας.

Δεν είμαι σε θέση να γνωρίζω αν ο Αριστείδης Στεργιάδης είχε πράγματι διασώσει το «συστηματικό» αρχείο στο οποίο αναφέρεται ο σχετικός μύθος ή αν το κατέστρεψε καθώς και τους λόγους και τη σκοπιμότητα αυτής της περီးργης καταστροφής.

Μπορώ όμως να βεβαιώσω ότι το πλη-

Το κρυπτογραφικό τηλεγράφημα του Ελ. Βενιζέλου προς τον Α. Στεργιάδη για την παραμονή του στην Ύπατη Αρμοστεία.

ρέστερο αρχείο της περιόδου της ελληνικής παρουσίας στη Μικρά Ασία (2 Μαΐου 1919 - 6 Σεπτεμβρίου 1922) διασώζεται στις σχετικές υπηρεσίες του ελληνικού υπουργείου των Εξωτερικών, ότι για την ασφαλή μεταφορά του στην Ελλάδα είχε φροντίσει και ο ίδιος ο Αριστείδης Στεργιάδης, ένας από τους λαμπρότερους administrateurs που ανέδειξε η χώρα μας, και ότι η παρουσίασή του στους ερευνητές και στο κοινό έχει αρχίσει να γίνεται τώρα και λίγο καιρό.

Μπορώ να καταθέσω ακόμα ότι ο Αριστείδης Στεργιάδης είχε φροντίσει να μεταφερθούν στην Ελλάδα (την οποία, ας σημειωθεί, ουδέποτε επισκέφθηκε μετά την εγκατάστασή του στη Γαλλία τον Σεπτέμβριο του 1922) ορισμένα σημαντικά έγγραφα τα οποία ήσαν σε θέση να ανατρέψουν μεγάλο μέρος ή και το σύνολο του «κατηγορητήριου» που δέχθηκε κατά καιρούς, και που σήμερα ακόμα τον βαρύνει, παρά την κάποια στροφή που σημειώνεται στην σοβαρή ελληνική ιστοριογραφία τα τελευταία χρόνια υπέρ του προσώπου του.

Τα έγγραφα αυτά τα είχε στη φύλαξή του ο εγκατεστημένος στην Αθήνα μικρανιψιός του Ορέστης Πετάσης, δικηγόρος στο επάγγελμα, που ήταν ένας από τους μετρημένους στα δάκτυλα του ενός χεριού έλληνες πολίτες που είχαν προσπαθήσει να αποκαταστήσουν τη φήμη του πανταχόθεν βαλλομένου «αποδιοπομπαίου τράγου του έθνους».

Τα περισσότερα από τα έγγραφα αυτά είχαν παραδοθεί από τον Ορέστη Πετάση, λίγο πριν από τον θάνατό του, το 1998, στον καθηγητή της ιστορίας του πανεπιστημίου της Οτάβα και συγγραφέα κ. Δημήτρη Κατσίκη που είχε υποσχεθεί ότι θα τα χρησιμοποιούσε σε γραφτά του με τα οποία θα απέκρουε πολέμιους του Αριστείδη Στεργιάδη.

Ο κ. Δημήτρης Κατσίκης δεν επραγματοποίησε, τουλάχιστον μέχρι σήμερα, την υπόσχεσή του αυτή, κάτι για το οποίο είχα ακούσει τον Ορέστη Πετάση, να εκφράζει το παράπονό του – παρ' όλο που δεν θα πρέπει να αγνοηθεί ότι ο κ. Δημήτρης Κατσίκης μεταχειρίζεται τον Αριστείδη Στεργιάδη με δικαιοσύνη σε κείμενά του και ιδιαίτερα στο βιβλίο του *Συγκριτική ιστορία*

Ελλάδας και Τουρκίας στον 20ο αιώνα αλλά και σε ανακοίνωσή του σε συνέδριο που έλαβε χώρα στην Τουρκία.

Τα υπόλοιπα των εγγράφων αυτών που είχαν παραδοθεί από τον Αριστείδη Στεργιάδη στον μικρανιψιό του Ορέστη Πετάση, τα εμπιστεύθηκε ο τελευταίος σε μένα, λίγο πριν τον θάνατό του, και βρίσκονται τώρα ασφαλισμένα στην πάντα φιλόξενη Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη Ηρακλείου.

Για τέσσερα από τα τελευταία έγγραφα θα κάνω λόγο στη συνέχεια.

Πρόκειται για τρεις άκρως σημαντικές όσο και αποκαλυπτικές ιδιόγραφες επιστολές του Ελευθερίου Βενιζέλου με αποδέκτη τον Αριστείδη Στεργιάδη που ερμηνεύουν αυθεντικά σημαντικές πτυχές της μικρασιατικής εμπλοκής αλλά και φωτίζουν τις σχέσεις Ελευθερίου Βενιζέλου και Αριστείδη Στεργιάδη, τη φιλία που τους συνέδεε και την εκτίμηση και εμπιστοσύνη που έτρεφε ο μεγάλος πολιτικός προς τον «φίλτατο» και συνεργάτη του από την Κρήτη απ' όπου και οι δυο ξεκίνησαν τη σταδιοδρομία των καθώς και για ένα τηλεγράφημα που από μόνο του ανατρέπει την κατηγορία για μια «προδοσία».

* * *

Η πρώτη από τις επιστολές αυτές έχει ημερομηνία 22/4 Φεβρουαρίου 1919 και είναι γραμμένη στο Παρίσι όπου ο Ελευθέριος Βενιζέλος συμμετείχε στις εργασίες του Συνεδρίου της Ειρήνης ως αρχηγός της ελληνικής αντιπροσωπείας. Με την επιστολή του αυτή ο Ελευθέριος Βενιζέλος αναθέτει στον Αριστείδη Στεργιάδη την εντολή για την ανάληψη των καθηκόντων του «εκπροσώπου της κυβερνήσεως» του εντεταλμένου για τη διοίκηση και την οργάνωση του «Μικρασιατικού τμήματος της Ελλάδος». Στην ίδια επιστολή ο Ελευθέριος Βενιζέλος εκθέτει τις σκέψεις του για τον τρόπο που θα εκτελέσει στη Μικρά Ασία τα καθήκοντά του ο Αριστείδης Στεργιάδης και για την πολιτική που θα εφαρμόσει.

«Εν γένει είναι ανάγκη αναποτρέπτως να απομακρυνθώμεν από τας αντιλήψεις υφ' ας διοικείτο η άλλοτε μικρά Ελλάς και να εμπνευσθώμεν από τας αρχάς υπό τας οποίας οι λαοί οι εμπιστευόμενοι την Κυβέρνησιν πυκνών ξένων πληθυσμών ενασκούν την επ' αυτών διοίκησιν», συνοψίζει ο

Ελευθέριος Βενιζέλος απευθυνόμενος προς τον Αριστείδη Στεργιάδη που ήταν ενήμερος για αυτές τις γνήσια εκσυγχρονιστικές αντιλήψεις για την άσκηση της διοίκησης και από την εφαρμογή των στην Κρήτη τα χρόνια που είχαν προηγηθεί της αυτονομίας του 1899, όπως σημειώνει στην επιστολή του ο κρητικός πολιτικός.

Οι αντιλήψεις αυτές καθώς και η ισοπολιτεία και ο απόλυτος σεβασμός των πολιτικών και ατομικών δικαιωμάτων όλων των στοιχείων του πληθυσμού, ανεξάρτητα από το θρήσκευμα ή την εθνική των καταγωγή, δεν ήσαν οικείες στον Μητροπολίτη Σμύρνης εθνομάρτυρα Χρυσόστομο και στην υπ' αυτόν και περί αυτόν δημογεροντία που απαιτούσαν, όχι χωρίς εξήγηση ασφαλώς, μιας και είχαν προηγηθεί πρωτοφανείς βιαιότητες σε βάρος του ελληνικού στοιχείου της Μικράς Ασίας, πολιτική πυγμής και επιβολής επί των Τούρκων της Μικράς Ασίας.

Ας δούμε όμως, χρησιμοποιώντας στοιχεία προερχόμενα από το ιστορικό αρχείο του υπουργείου των Εξωτερικών, την πολιτική που έκρινε ο Ελευθέριος Βενιζέλος ότι έπρεπε να ακολουθήσει η Ελλάδα στη διοίκηση της περιοχής της Μικράς Ασίας που της είχε ανατεθεί, πώς τη μετέφερε «επί του εδάφους» ο Αριστείδης Στεργιάδης αλλά και πώς την αμφισβητούσε ο Μητροπολίτης Χρυσόστομος, σε μια μεταγενέστερη φάση, τις παραμονές της απόβασης του ελληνικού εκστρατευτικού σώματος στη Σμύρνη και τις πρώτες μέρες της ελληνικής παρουσίας στην μικρασιατική μεγαλούπολη.

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος με τηλεγράφημά του με ημερομηνία 30 Απριλίου 1919, δύο μέρες δηλαδή πριν από την απόβαση του ελληνικού εκστρατευτικού σώματος στη Σμύρνη, καλούσε τον πλοίαρχο **Ηλία Μαυρουδή**, κυβερνήτη του ιστορικού «Αβέρωφ» και εκτελούντα καθήκοντα υπάτου αρμοστή εν αναμονή του Αριστείδη Στεργιάδη, να συγκεντρώσει στη Μητρόπολη (Σμύρνης) «ολίγην ώραν προ της αφίξεως του εκστρατευτικού σώματος», τον Μητροπολίτη και τους προκρίτους και να τους γνωστοποιήσει τα πλαίσια της εκδήλωσης των αισθημάτων των για την απελευθέρωση.

Ας δούμε όμως τι αναφέρει επί λέξει

Ο ύπατος αρμοστής Σμύρνης Αριστείδης Στεργιάδης (με πολιτική περιβολή) με την ηγεσία του ελληνικού στρατού (Οκτώβριος 1920).

το τηλεγράφημα του Ελευθερίου Βενιζέλου προς τον Ηλία Μαυρουδή.

«... Εκδήλωσιν αισθημάτων χαράς δεν εννοώ βεβαίως να παρεμποδίσω. Αλλά είμαι βέβαιος ότι εκδήλωσις αυτή δεν θα λάβει χαρακτήρα ούτε εχθρότητας ούτε υπεροψίας απέναντι ουδενός συνοίκων στοιχείων πληθυσμού. Εκδήλωσις πλημμυρησάσης χαράς ας συνοδευθή τουναντίον με εκδήλωσιν αδελφικών αισθημάτων προς τους συνοίκους πληθυσμούς. Ας δοθεί εις αυτούς να εννοήσωσιν ότι δεν εορτάζομεν κατάλυσιν ενός ζυγού δια να υποκαταστήσομεν εις αυτόν την ιδίαν ημών επικράτησιν επί βλάβη άλλων αλλά ότι η ελληνική ελευθερία φέρει προς όλους ανεξαρτήτως φυλής και θρησκευματος ισότητα και δικαιοσύνην. Εμπνέοντες εις πάντας συνοίκους πληθυσμούς εμπιστοσύνην ταύτην δεν μένομεν μόνον πιστοί εις αυτήν εθνικήν μας υπόστασιν, αλλά και εξυπηρετούμεν άριστα αυτά υπέρτερα εθνικά συμφέροντα...».

Ο πλοίαρχος Ηλίας Μαυρουδής, όπως φαίνεται από τηλεγράφημά του που διασώζεται στο Αρχείο του ελληνικού υπουργείου των Εξωτερικών, εξέτελεσε επακριβώς τη διαταγή του Ελευθερίου Βενιζέλου.

Διαβάζομε στο σχετικό τηλεγράφημα.

... Υμετέρα διαταγή περί προσκλήσεως Μητροπολίτου και προκρίτων προς ανάγνωσιν υμετέρων συστάσεων εγένετο παραμονήν αποβάσεως εις ευρείαν κλίμακα εν Μητροπόλει... Εις υμέτερας συστάσεις επρόσθεσα διασαφήσεις ωμίλησε δε Μητροπολίτης. Θλίβομαι ότι υπήρξε αμφιβολία περί εκτέλεσιν.

Μαυρουδής

Και ο μεν πλοίαρχος Ηλίας Μαυρουδής εκφράζει τη θλίψη του για τις αμφιβολίες περί την εκτέλεση των συστάσεων του Ελευθερίου Βενιζέλου, δεν διευκρινίζει όμως αν ο (μόνος) ομιλητής Μητροπολίτης αμφισβητούσε την ορθότητα ή τη σκοπιμότητά των ή αν αμφέβαλλε για την ανταπόκριση που θα εύρισκαν μεταξύ του ελληνικού στοιχείου της Σμύρνης και της Μικράς Ασίας γενικότερα. Το πιο πιθανό βέβαια είναι να συμπεράνομε, έχοντας υπ' όψη μας και τη «θλίψη» του Μαυρουδής, ότι μάλλον η πρώτη εκδοχή θα ίσχυε, μια και στη δεύτερη περίπτωση θα εχρησιμοποιείτο η έκφραση της ανησυχίας.

Τη μεταφορά εξάλλου σε πρακτικό επίπεδο των συστάσεων του Ελευθερίου Βενιζέλου εκφράζει με τηλεγράφημά του με ημερομηνία 18 Μαΐου 1919 ο αφιχθείς στο μεταξύ στη Σμύρνη Αριστείδης Στεργιάδης.

Διαβάζομε σ' αυτό.

«... τάξις πανταχού απεκαταστάθη και ελληνική Δικαιοσύνη πλήττει μετά θαυμαστής αμεροληψίας και ισότητας τα κακοποιά στοιχεία εις οϊανδήποτε και αν ανήκωσι εθνικότητα. Υπό ελληνικήν κατοχήν ζωή, τιμή, θρησκεία και περιουσία πάντων είναι εξησφαλισμένα...».

Η διαφορά αυτή ως προς τη γνώση και την εφαρμογή των αντιλήψεων για τη διοίκηση μεταξύ των Αριστείδη Στεργιάδη που ενεργούσε και ως εντολοδόχος του Ελευθερίου Βενιζέλου αλλά και κάτω από την αυστηρή επίβλεψη των Συμμάχων αφ' ενός και του Μητροπολίτη Χρυσόστομου και της δημογεροντίας αφ' ετέρου εξηγεί και το μίσος κατά του υπάτου Αρμοστή της Σμύρνης που εξακολουθεί να τροφοδοτείται ογδόντα χρόνια κοντά μετά την καταστροφή.

Αξίζει να σημειωθεί ακόμη στην ίδια επιστολή η εύφημη μνεία του Ελευθερίου Βενιζέλου για το σημαντικό έργο που είχε επιτελέσει ο Αριστείδης Στεργιάδης ως γενικός Διοικητής Ηπείρου, θέση που του είχε εμπιστευθεί ο ίδιος εκτιμώντας τις γνώσεις και την ικανότητά του. Ένα έργο που αναγνωρίζεται γενικώς.

* * *

Η δεύτερη επιστολή του Ελευθερίου Βενιζέλου με αποδέκτη τον Αριστείδη Στεργιάδη είναι γραμμένη κι αυτή στο Παρίσι και φέρει ημερομηνία 8 Ιουλίου 1919. Εμφανίζει έναν πρωθυπουργό «τρομοκρατημένο» από τις «ατιμίες» (η έκφραση ανήκει στον ίδιο) που διέπραξαν στο Αϊδίνιο «ο στρατός και οι εντόπιοι» και που επιβεβαιώθηκαν από τον άγγλο υφυπουργό των Εξωτερικών κατά τη διάρκεια συζήτησης σχετικής επερώτησης στο αγγλικό κοινοβούλιο.

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος αναφέρεται προφανώς στις επιχειρήσεις του Αϊδινίου που έχουν σχέση με την κατάληψή του από τακτικό τουρκικό στρατό και ατάκτους στις 17 Ιουνίου 1919 (είχε προηγηθεί η αναίμακτη επέκταση της ελληνικής κατοχής στις 14 Μαΐου 1919) και την ανακατάληψή του από τον ελληνικό στρατό στις 20 Ιουνίου του ίδιου έτους.

Ενώ όμως, σύμφωνα με την έκθεση του στρατηγού Νίδερ που μετέβη στο Αϊδίνιο μετά την ανακατάληψή του,

«τμήματα του τουρκικού στρατού μετά σιφών ατάκτων, εισορμήσαντα εις την πόλιν μετά την αποχώρησιν του ελληνικού στρατού, τη συμπράξει και του εντοπίου τουρκικού πληθυσμού επεδόθησαν εις λεηλασίας, ληστείας, βιασμούς γυναικών, σφαγάς και πυρπολήσεις... Εκ των 7.500 κατοίκων της πόλεως και 3.500 προσφύγων των πέριξ χωριών, μόνον 4.500 ανευρέθησαν... οι λοιποί εσφάγησαν κατά τον αγριώτερον τρόπο, εκάησαν ή απήχθησαν ως όμηροι εις το εσωτερικόν», οι Άγγλοι αλλά και ο ίδιος ο Ελευθέριος Βενιζέλος ξεχωρίζουν τον ασφαλώς अपάράδεκτο φόνο των τούρκων αιχμαλώτων, την επιβεβαίωση του οποίου ο έλληνας πρωθυπουργός ένοιωσε «ως κεραυνόν εις την κεφαλήν του».

Και δεν είχαν άδικο οι Άγγλοι να καταθέτουν επερωτήσεις στο κοινοβούλιο και ο Ελευθέριος Βενιζέλος να εξανίσταται για τις «ατιμίες» του ελληνικού στρατού και των εντοπίων – που αποτελούσαν «παρωνυχίδα» σε σύγκριση με τις τουρκικές φρικαλεότητες. Δεν είχαν δε άδικο γιατί οι φρικαλεότητες της τουρκικής πλευράς εθεωρούντο δεδομένες ενώ η ελληνική παρουσία στη Μικρά Ασία είχε σαν αιτιολογία όχι τη μίμηση αλλά την πρόληψη νέων σφαγών και οι Έλληνες έδιδαν καθημερινώς εξετάσεις για το οριστικό μέλλον της περιοχής με κριτές τις Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής.

Και στη δεύτερη επιστολή του προς Αριστείδη Στεργιάδη βεβαιώνει ο Ελευθέριος Βενιζέλος την απόλυτη πίστη του στον άνδρα, μια πίστη που σχετίζεται, όπως συνάγεται από το πνεύμα του κειμένου, με την καταβαλλόμενη προσπάθεια για επίδειξη, εκ μέρους των ελληνικών δυνάμεων κατοχής αλλά και του ελληνικού στοιχείου γενικότερα, άψογης συμπεριφοράς και για αντίσταση σε κάθε πρόκληση της άλλης πλευράς αλλά και «ακραίων» στοιχείων της ελληνικής πλευράς ακόμα.

* * *

Όταν γράφει την τρίτη επιστολή του προς τον Αριστείδη Στεργιάδη ο Ελευθέριος Βενιζέλος έχει παύσει να είναι πρωθυπουργός. Είχαν προηγηθεί οι εκλογές του Νοεμβρίου του 1920 που έδωσαν τη νίκη στους αντιπάλους του της «ηνωμένης αντιπολίτευσης» και τον είχαν υποχρεώσει να καταφύγει αυτοε-

ξόριστος στο εξωτερικό.

Και μόνη η προσαγόρευση προς τον Αριστείδη Στεργιάδη («φίλτατε Αριστείδη») διαλύει ένα από τους μύθους που κυκλοφορούν για τον ύπατο αρμοστή και για τις σχέσεις του με τον Ελευθέριο Βενιζέλο που τις θέλει κλονισμένες ή μηδενισμένες επειδή παρέμεινε, μόνος αυτός από τις επιλογές των φιλελευθέρων, στη θέση του, μπροστά σ' ένα γενικό «σάρωμα» των κομματικών αντιπάλων της κυβέρνησης.

Αλλά και το περιεχόμενο της επιστολής βεβαιώνει τη διατήρηση των φιλικών αισθημάτων του Ελευθερίου Βενιζέλου έναντι του Αριστείδη Στεργιάδη.

Σε ποιον, άλλωστε, άλλον παρά μόνο στον φίλο του θα ανακοίνωνε ο Ελευθέριος Βενιζέλος τον επικείμενο γάμο του με την Έλενα, μια ανακοίνωση που θα ανάγκαζε τον όχι υπέρμαχο του θεσμού του γάμου (αλλά γνωστό φίλο των γυναικών) Αριστείδη Στεργιάδη «να τιναχθεί επάνω εις την καρέκλαν του» ακούγοντάς την;

Είναι ενδιαφέρουσες οι κρίσεις που κάνει ο Ελευθέριος Βενιζέλος στην τρίτη επιστολή του για την πορεία της μικρασιατικής εκστρατείας.

Εμφανίζεται ευχαριστημένος από τις τελευταίες νίκες του ελληνικού στρατού (που εκείνες ακριβώς τις μέρες είχε διακόψει κοντά στην Άγκυρα τις επιθετικές επιχειρήσεις του και είχε αρχίσει στην ουσία αμυντικό αγώνα διατήρησης θέσεων). Ανησυχεί όμως για την απομάκρυνση του μετώπου από τις θαλάσσιες βάσεις του και για την έκθεση του ελληνικού στρατού σε κινδύνους. Κυρίως όμως ανησυχεί για τη στάση της Γαλλίας έναντι της Ελλάδας που έχει γίνει πλέον απροκάλυπτα εχθρική, ενώ για τη «συμπαθή» αγγλική στάση αναρωτιέται «ώς πού θα φτάσει». Για την έκβαση του μικρασιατικού εγχειρήματος «διατηρεί ελπίδες αλλά όχι βεβαιότητα».

Για πολλοστή φορά ο Ελευθέριος Βενιζέλος αναφέρεται στην ίδια επιστολή στην παρουσία του Αριστείδη Στεργιάδη στην Μικρά Ασία, την οποία αναγορεύει «υπερτάτην εθνικήν υπηρεσίαν» και εγγύηση για την «επί του παρόντος τουλάχιστον» σωτηρία της επιχείρησης.

Το τηλεγράφημα τέλος, στο οποίο αναφέρθηκα και το οποίο από μόνο του

ανατρέπει την κατηγορία για μια προδοσία δεν είναι άγνωστο στους ερευνητές της ιστορίας. Έχει δύο ή τρεις φορές συμπεριληφθεί σε δημοσιεύματα για τη μικρασιατική εκστρατεία, για τον Ελευθέριο Βενιζέλο ή τον Αριστείδη Στεργιάδη.

Το μεταφέρω αυτούσιο:

Τρεις επείγον, απόλυτος προτεραιότης, ύπατον αρμοστήν, προσωπικόν απόρρητον. Διαβιβάζομεν κατωτέρω τηλεγράφημα προέδρου Υπουργικού Συμβουλίου. Κάμνομεν έκκλησιν εις την φιλοπατρίαν σου και εις την συνδέουσαν ημάς αδελφικήν φιλίαν όπως δεχθείτε να παραμείνετε συνεχίζων την εν Μικρά Ασία αποστολήν σας αν η διάδοχος κυβερνήσις σου το ζητήσει. Αναχώρησίς σου θα αποτελή την αρχήν του τέλους της Μικρασιατικής Ελλάδος.

Το τηλεγράφημα προέρχεται φυσικά από τον Ελευθέριο Βενιζέλο, φέρει δε την ημερομηνία της διεξαγωγής των εκλογών του Νοεμβρίου του 1920 και την ώρα της επισημοποίησης των δυσμενών για τον ίδιο και την παράταξή του αποτελεσμάτων.

Όταν μετά από 4 ακριβώς ημέρες ο Αριστείδης Στεργιάδης δέχεται ένα άλλο τηλεγράφημα, από τον νεοορκισθέντα πρωθυπουργό με το οποίο προκαλείται να εξακολουθήσει να προσφέρει στο έθνος τις πολύτιμες υπηρεσίες του «κατά τας εκτάκτους περιστάσεις εις ας τούτο ευρίσκεται», η από μέρους του άρνηση και η απομάκρυνση από την «ηλεκτρική» καρέκλα του υπάτου αρμοστή θα ήταν δύσκολο αν όχι αδύνατο να δικαιολογηθεί – αν και προσωπικά τον οδήγησε στις πιο οδυνηρές περιπέτειες.

Εννοείται ότι η «προδοσία» του Αριστείδη Στεργιάδη, η ανατροπή της οποίας επιτυγχάνεται με την παράθεση του τηλεγραφήματος του Ελευθερίου Βενιζέλου (δημοσιεύεται στην αυτούσια μορφή του το τηλεγράφημα της Eastern Telegraph Company Ltd, με τους κρυπτογραφικούς αριθμούς, με τις σφραγίδες της διεκπεραίωσης και όλα τα στοιχεία της γνησιότητας), είναι εκείνη που θέλει τον ύπατο αρμοστή της Σμύρνης να εγκαταλείπει τον φίλο του και την παράταξη των φιλελεύθερων και να προσχωρεί, προκειμένου να διατηρήσει τη θέση του, στους νικητές.

Η ΠΡΩΤΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

... όπως αναλάβης τήν διοίκησιν καί τήν ὀργάνωσιν τοῦ Μικρασιατικοῦ τμήματος τῆς Ἑλλάδος...

Παρίσι, 22/4 Φεβρουαρίου 1919

Τυπικὴ Ἀριστείδη.

Πρὶν ἀναγνώσῃς, καὶ παροῦσιν εἶνε ἀνάγκη ν' ἀναγνώσῃς καὶ ἐρᾷ
δὸν κ. Ρέπουλην ἐπιστολήν μου,
πῶς οὐκ ἐστὶν σοὶ ἐγγχειρίσας, ἄ-
μα καὶ ἀναγνώσῃς δεῖ ἴδῃς, ὅτε
δεὺ' χρειάζονται ὁροσίμια. Σοὺ
μετῶ νὰ δικάσῃς, τὸ ὅσον δεο-
μοίτω διεκχεῖν μέχρι τοῦδε
ἔργον σου ἐν Ἡπειρῷ, δεῖ νὰ
μελεθῇ – εἰς τὰ ὁραγμένα
ἔργον εὐχόμενος αὐτὸ εὐχαιρῶ

Παρίσι, 22/4 Φεβρουαρίου 1919

Φίλτατε Ἀριστείδη,

Πρὶν ἀναγνώσῃς τὴν παροῦσαν εἶνε ἀνάγκη ν' ἀναγνώσῃς τὴν πρὸς τὸν κ. Ρέπουλην ἐπιστολήν μου, ἣν οὗτος θὰ σοῦ ἐγγχειρίσῃ. Ἀμα τὴν ἀναγνώσῃς θὰ ἴδῃς ὅτι δὲν χρειάζονται ὁροσίμια. Σοῦ ζητῶ νὰ διακόψῃς τὸ τόσο θαυμασίως διε-

ξαχθέν μέχρι τοῦδε ἔργον σου ἐν Ἡπειρῷ, διὰ νὰ μεταβῇς – εἰάν τὰ πράγματα ἔλθουν ὡς ἐλπίζω καὶ εὐχομαι – ὡς Ἀντιπρόσωπος τῆς Κυβερνήσεως εἰς Σμύρνην, ὅπως ἀναλάβῃς τὴν διοίκησιν καὶ ὀργάνωσιν τοῦ Μικρασιατικοῦ τμήματος τῆς Ἑλλάδος. Γνωρίζω ὅτι μέ πόνον ψυχῆς θὰ διακόψῃς τὸ ἐν Ἡπειρῷ ἔργον σου. Ἀλλὰ θὰ ἀναγνωρίσῃς ὁ ἴδιος ὅτι δὲν ἔχομεν ἄλλον τινὰ ὁ

ὁποῖος νά δύναται ν' ἀναλάβῃ τό δυσχερέστατον αὐτό ἔργον μέ πλείονα ἐφόδια ὅπως φέρῃ αὐτό εἰς αἶσιον πέρας. "Ὁλος ὁ κόσμος θά ἔχῃ ἐστραμμένα τά βλέμματά του εἰς Σμύρνην. Οἱ φίλοι διά νά ἴδουν ἂν θά δικαιωθοῦν ἀναθέσαντες εἰς ἡμᾶς τόσον βαρείας εὐθύνας. Οἱ ἐχθροί μέ τήν ἐλπίδα νά μᾶς ἴδουν ναυαγοῦντας ὑπό τό βάρος εὐθυνῶν τὰς ὁποίας κρίνουν ὑπερτέρας τῶν δυνάμεών μας.

Ἀλλά, καίπερ ἀναγνωρίζων τό μέγεθος τῶν εὐθυνῶν αὐτῶν καί χωρίς νά τυφλώττω πρὸς τήν ἰσχύτητα τῶν διατιθεμένων μέσων, ἔχω πεποίθῃσιν ὅτι δέν θά δειχθῶμεν τελικῶς κατώτεροι τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν φίλων μας. Τήν πεποίθῃσιν αὐτήν ἐνισχύει ἡ πεποίθῃσις τήν ὁποίαν ἔχω ὅτι τό μέγα αὐτό ἔργον δέν ὑπερβαίνει τὰς δυνάμεις σου. "Ὅ,τι σοῦ ζητῶ εἶνε, ἀφοῦ συνεννοηθῇτε μέ τόν φίλον κ. Ρέπουλην διά τήν ἐξεύρεσιν τοῦ ἐν Ἡπείρῳ ἀντικαταστάτου σου νά παραλάβῃς τοῦτον μαζί σου καί ἐπιστρέψῃς ὀπίσω, ὅπως ἐπὶ μῆνα τουλάχιστον τόν μύησης εἰς τόν τρόπον τῆς διοικήσεώς σου καί δυνηθῇ ὅσον τό δυνατόν καλλίτερον νά συνεχίσῃ τήν διοίκησίν σου.

Ἀκολουθῶς θά ἐπιστρέψῃς εἰς Ἀθήνας, ἀφοῦ θά ἀνακοινωθῇ δημοσίᾳ ὅτι ἔνεκα ἀτομικῶν σου ὑποθέσεων ἐπέμεινες νά ἀπαλλαχθῇς προσωρινῶς τῆς ὑπηρεσίας διά τινος τουλάχιστον μηνῆς, καί ἐν συνεργασίᾳ μετά τοῦ κ. Ρέπουλη θά ἐτοιμάσῃς τά πάντα ὥστε, ἐπιστάσης τῆς ὥρας, νά δυνηθῇς ν' ἀπέλθῃς μέ ὅλον τό ἀναγκαῖον προσωπικόν εἰς Σμύρνην.

Ἡ γνώμη μου εἶνε ὅτι δέν μποροῦμε ἀπό μιᾶς στιγμῆς εἰς ἄλλην νά μεταβάλλωμεν ἢ μᾶλλον ν' ἀνατρέψωμεν τόν ὑφιστάμενον ἐκεῖ διοικητικόν, ἴσως καί οικονομικόν, ὀργανισμόν διά νά μεταφυτεύσωμεν τόν ἐν Ἑλλάδι ὀργανισμόν, πολλῶν ἄλλως τε μεταβολῶν δεόμενον καί τοῦτον. Ἐπιβάλλεται λοιπόν νομίζω νά διατηρήσωμεν ἐν ἀρχῇ τόν ὑπάρχοντα ἐκεῖ ὀργανισμόν. Ἐν ἀρχῇ καί τό ὑπάρχον προσωπικόν ἴσως ἐν ἱκανῷ μέτρῳ δύναται νά χρησιμοποιηθῇ. Καί ἡ τουρκική ἀκόμη γλῶσσα δύναται νά γίνῃ ἀνεκτὴ ἐπὶ τινι χρόνον.

Ἀλλά τοῦτο βεβαίως προσωρινῶς, ἕως οὔ μεθοδικῶς ἐπέλθῃ ἡ ἀντικατάστασις τοῦ προσωπικοῦ ἐν ἀρχῇ καί πολύ βραδύτερον τοῦ συστήματος. Ἀλλ' ὅπως ἐφαρμόσωμεν τό ὑπάρχον σύστημα ὑποκαθιστῶντες ἄνευ μεγάλης ἀναβολῆς τήν ἐλληνικήν γλῶσσαν εἰς τήν τουρκικήν ἐν τῇ διοικητικῇ ὑπηρεσίᾳ νομίζω ὅτι ἔχομεν καθήκον νά περισυλλέξωμεν ἐγκαίρως ἐξ ὅλου τοῦ τουρκικοῦ κράτους, ὅλους τοὺς τουρκοκρητὰς οἵτινες ὑπηρετήσαν ἄλλοτε ὡς δημόσιοι ὑπάλληλοι ἐν Κρήτῃ, ὡς καί ὅλους ἐκείνους τοὺς τουρκοκρητὰς ἢ ἄλλους ἐλληνογλώσσους ὅσοι χωρίς νά ὑπηρετήσαν εἰς Κρήτην, διετέλεσαν εἰς τήν τουρκικήν ὑπηρεσίαν ἐν τῇ λοιπῇ αὐτοκρατορίᾳ.

Τό τουρκοκρητικόν στοιχεῖον νομίζω ὅτι εἴμπορεῖ νά μᾶς ἀποβῇ πολύτιμος παράγων διά τήν ἐπιτυχῇ διοίκησιν τῆς μικρασιατικῆς Ἑλλάδος. Παρακαλῶ νά ζητήσῃς ἀπὸ τό ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν νά σοῦ δείξουν ἓνα τηλεγράφημα τό ὁποῖον πρὸ 6-7 ἐβδομάδων ἔστειλα ὅπως ἀνακοινωθῇ εἰς τοὺς ἐν Σμύρνη μουσουλμάνους συμπατριῶτας μας. Ἐχω τήν ἐμπιστοσύνην ὅτι κάνοντες ἔκκλησιν εἰς τό βαθύ αἶσθημα τοῦ τοπικοῦ πατριωτισμοῦ των καί εἰς τήν ἰσλαμικήν εὐλάβειαν πρὸς τήν θέλησιν τοῦ θεοῦ, δυνάμεθα νά τοὺς καταστήσωμεν πολύτιμα ὄργανα τῆς ἐν Μικρασίᾳ διοικήσεώς μας, ὅπως τοιοῦτος ἀπέβῃ ἤδη ὁ νομάρχης Δράμας.

Δύνασαι νά χρησιμοποιήσῃς πρὸς τοῦτο τόν Χασάν ἐφένδη Σουλτανάκη. "Ὅ,τι ἐπείγῃ ἀπὸ τοῦδε εἶνε νά σταλῇ εἰς Κων/πολιν κατάλληλος ἄνθρωπος -ἴσως ὁ νομάρχης Δράμας- ὅπως συλλέξῃ τὰς ἀναγκαῖας πληροφορίας διά τήν σύνταξιν καταλόγου τῶν ἐν Τουρκίᾳ ὑπηρετούντων ἤδη τουρκοκρητῶν, μεθ' ἧν θέσιν εἰς ἕκαστος ὑπηρετεῖ, διά νά εἴμεθα ἐτοιμοὶ νά τοὺς καλέσωμεν ὅταν ἐπιστῇ ἡ ὥρα. Ἐννοεῖς ὅτι δέν μποροῦμε νά διοικήσωμεν τήν Μικρασιατικήν Ἑλλάδα, ἐάν εἰς τὰ μέρη, ὅπου ἐπικρατεῖ ὁ μουσουλμανικός πληθυσμός, δέν ἔχωμεν ὑπαλλήλους γνωρίζοντας τήν τουρκικήν. Καί εἰς τὰς πόλεις ἄλλως τε ὅπου ἐπικρατεῖ τό ἐλληνικόν στοιχεῖον καί ὅπου

εἴμποροῦμεν νά διορίσωμεν ὑπαλλήλους μή γνωρίζοντας τήν τουρκικήν, θά εἶνε ἀνάγκη νά διορισθῇ εἰς κάθε ὑπηρεσίαν μεταφραστὴς ἔργον ἔχων νά ὑπηρετῇ τοὺς προσερχομένους εἰς τήν ἀρχὴν μουσουλμάνους, νά τοὺς χρησιμεύῃ ὡς διερμηνεὺς καί νά ἐνεργῇ ἐκ παντός τρόπου ὅπως ἐκπεραιωθῇ ἡ ὑπόθεσις των. Πλησίον τοῦ Ἑλληνο νομάρχου δέν θά διστάσωμεν νά θέσωμεν ὑπονομάρχην μουσουλμάνον ἢ τουλάχιστον τουρκομαθῇ, ὡς φυσικόν οὕτως εἰπεῖν παραστάτην τοῦ μουσουλμάνου ὅστις ἔχει ἀνάγκην νά προσέλθῃ εἰς τήν νομαρχίαν.

Ἐν γένει εἶνε ἀνάγκη ἀναπότρεπτος ν' ἀπομακρυνθῶμεν ἀπὸ τὰς ἀντιλήψεις ὑφ' ἃς διωκεῖτο ἡ ἄλλοτε μικρά Ἑλλάς καί νά ἐμπνευσθῶμεν ἀπὸ τὰς ἀρχὰς ὑπὸ τὰς ὁποίας οἱ λαοὶ οἱ ἐμπεπιστευμένοι τήν κυβέρνησιν πυκνῶν ξένων πληθυσμῶν ἐνασκοῦν τήν ἐπ' αὐτῶν διοίκησιν. Τοῦ πνεύματος τούτου ἐμφορούμεθα ἐν τινι τουλάχιστον μέτρῳ οἱ Κρητῆς, ἰδίως δέ ἐνεφορούμεθα πρὸ τῆς ἐγκαθιδρύσεως τῆς πλήρους αὐτονομίας τοῦ 1899, ὅτε ἀντεμετωπίσαμεν ἀνάλογα προβλήματα ἐν Κρήτῃ. Τοῦ αὐτοῦ πνεύματος ἐμφοροῦνται ἐπίσης καί οἱ ὀλίγοι Ἕλληνες ὑπάλληλοι ὅσοι εὐρίσκονται ὑπηρετοῦντες ἐν Τουρκίᾳ.

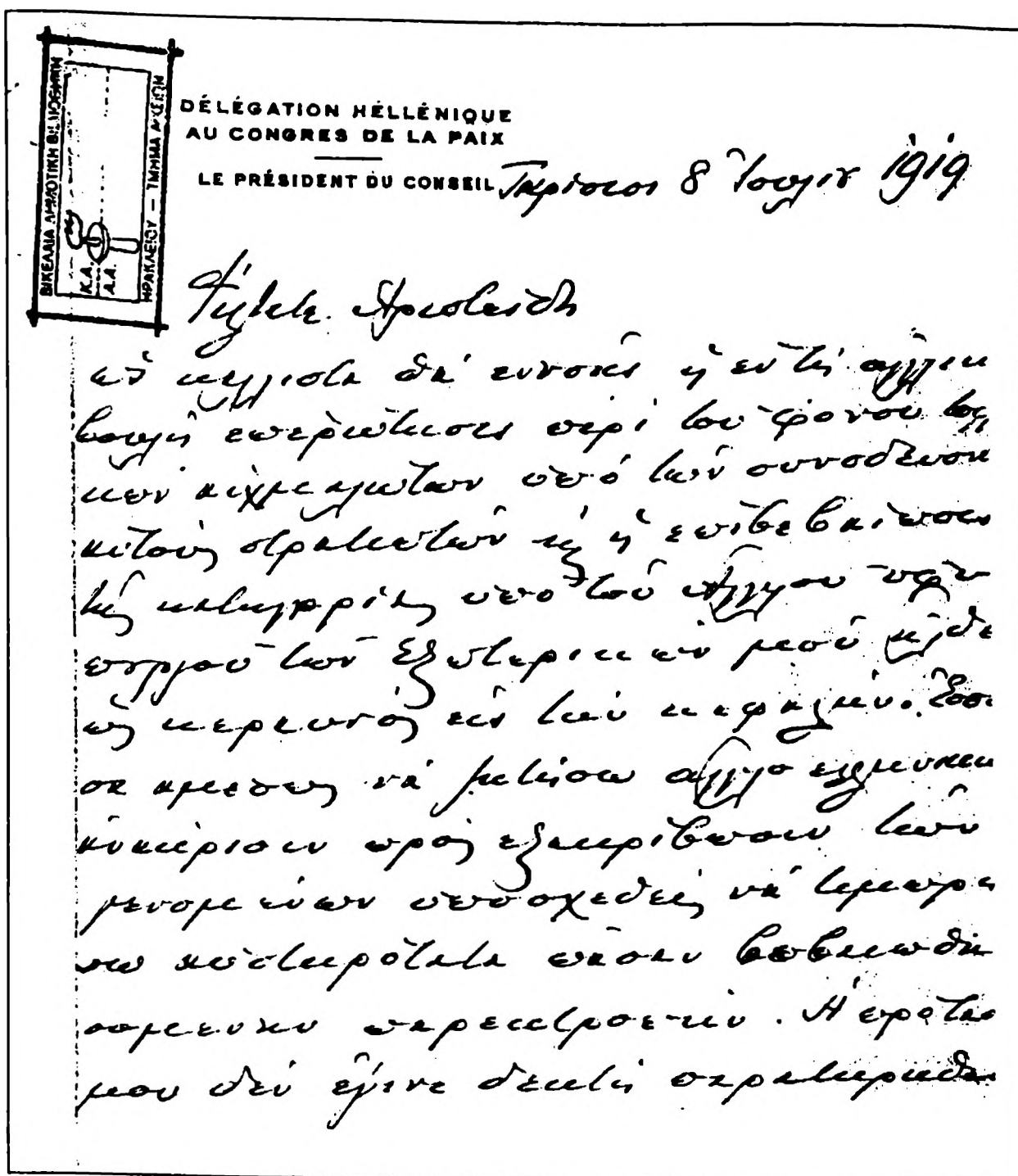
Εἰς τὸν κ. Ρέπουλην γράφω περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἐντατικῆς ἐκπαίδευσεως μεγάλου ἀριθμοῦ χωροφυλάκων πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν νέων καθηκόντων μας. Εἶνε ἀνάγκη ἂν ὑπάρχουν ἤδη εἰς τήν χωροφυλακήν μας τουρκοκρητῆς χωροφύλακες ἢ ὑπαξιωματικοὶ νά συγκεντρωθοῦν ὅλοι εἰς Ἀθήνας διά νά εἶνε ἐτοιμοὶ ὅπως χρησιμοποιηθοῦν εἰς Σμύρνην. Ἀλλά συγχρόνως θά συνεννοηθῇτε μέ τόν κ. Ρέπουλην ὅπως γίνῃ ἡ ἀπαιτούμενη ἐργασία ἐν Κρήτῃ, ἵνα ὅσον τό δυνατόν πλείονες νέοι τουρκοκρητῆς καταταχθοῦν εἰς τήν χωροφυλακήν.

Κλείω τήν παροῦσαν, διότι εἶμαι κατάκοπος. Τό δέ ταχυδρομεῖον θά φύγῃ τό πρωῒ, ἐνῶ ἐγὼ ἴσως θά κοιμῶμαι ἀκόμη.

Σέ ἀσπάζομαι ἀδελφικῶς
Ἐλευθέριος Βενιζέλος

Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

«... ἡ ἐπιβεβαίωσις τῆς κατηγορίας ὑπὸ τοῦ Ἀγγλου ὑφυπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν μου ἦλθεν ὡς κεραυνός ἐπὶ τῆς κεφαλῆς...».

Παρίσιος 8 Ἰουλίου 1919

Φίλτατε Ἀριστείδη

Ὡς κάλλιστα θά ἐννοῆς ἡ ἐν τῇ ἀγγλικῇ βουλῇ ἐπερώτησις περί τοῦ φόνου τούρκων αἰχμαλώτων ὑπὸ τῶν συνοδευόντων αὐτούς στρατιωτῶν καί ἡ ἐπιβεβαίωσις τῆς κατηγορίας ὑπὸ τοῦ Ἀγγλου ὑφυπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν μου ἦλθε ὡς κεραυνός εἰς τήν κεφαλῇν. Ἐσπευσα ἀμέσως νά ζητήσω ἀγγλο-ελληνικήν ἀνάκρισιν πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν γενομένων ὑποσχεθεὶς νά τιμωρήσω αὐστηρότατα πᾶσαν βεβαιωθησομένην παρε-

κτροπήν. Ἡ πρότασίς μου δέν ἔγινε δεκτὴ παρατηρηθέντος ὅτι ἂν θά διεξήγετο μικτὴ ἀνάκρισις ἔπρεπεν αὕτη νά ἔχει γενικότερον χαρακτήρα μετεχόντων αὐτῆς ἀντιπροσώπων πασῶν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Ἐπειδὴ ὅμως ἐγνωρίσθη τό βάσιμον τῶν ἀντιρρήσεών μου κατὰ τῆς μετοχῆς ἄλλου ἀντιπροσώπου μοι συνεστήθη νά προβῶ εἰς καθαρῶς ἐλληνικὴν ἀνάκρισιν, νά ἐπιβάλω τὰς ποινὰς αἵτινες θά κριθοῦν ἀναγκαῖαι καί ν' ἀνακοινώσω τό ἀποτέλεσμα εἰς τήν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν εἰς ἀπάντησιν τῶν ἰδικῶν τῆς πληροφοριῶν, νά δηλώσω δέ

καί τότε ὅτι ἂν τό πόρισμα εἰς ὃ ἔφθασα δέν φαίνεται ἱκανοποιητικόν εἶμαι ἔτοιμος νά δεχθῶ μικτὴν ἀνάκρισιν – ἀγγλοελληνικὴν δηλαδή πάντοτε.

Διὰ τοῦτο ἀπεφάσισα ν' ἀποστείλω ἐντεῦθεν πρὸς ἐνέργειαν τῆς ἀνακρίσεως ταύτης τὸν συνταγματάρχην Μαζαράκην, ἀληθινόν κόσμημα τοῦ στρατοῦ μας, εἰς ὃν ἔχω πλήρη ἐμπιστοσύνην ὅτι θά ἐκτελέσῃ μετ' ἀπολύτου εὐθύτητος τήν ἀνατεθεῖσαν αὐτῷ ἐντολήν. Καθὼς ἔλεγεν ὁ γραμματεὺς τοῦ Βάλφουρ εἰς τινὰ φίλον μας, παρεκτροπαί τοιαῦται δύναται νά συμβοῦν εἰς πολλοὺς στρατούς. Ὅταν ἡ ὑπεύθυνος κυβέρνησις πατάξῃ ταύτας ἀποτελοῦν αὗται ἀπλοῦν ἐπεισόδιον τῆς πολεμικῆς τοῦ στρατοῦ ζωῆς. Ὅταν συγκαλύπτονται καί μένουν ἀτιμώρητοι τότε προσλαμβάνουν ἑκτακτον σπουδαϊότητα καταρρίπτουσαι τό κύρος τοῦ κράτους. Πρὸς τὸν κ. Βενιζέλον προσέθηκεν ἔχομεν πλήρη ἐμπιστοσύνην ὅτι μαθὼν τὰ γενόμενα ἔχει τήν διάθεσιν νά τὰ πατάξῃ. Πρέπει μόνον νά ἴδωμεν ἂν ἔχη καί τήν δύναμιν, ἢ ἂν τό κακῶς ἐννοούμενον esprit de corps τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ εἴνε ἰσχυρότερον τῆς καλῆς ἐκείνου θελήσεως.

Ἐννοεῖς πόσον μέ ἐτάραξαν καί αἱ ἀτιμῖαι ἃς διέπραξε καί ὁ στρατός καί οἱ ἐντόπιοι εἰς Αἰδίνιον. Τό ἀπογοητευτικόν ἐκεῖ εἴνε καί ἡ στρατιωτικὴ ἀνεπάρκεια τοῦ συνταγματάρχου Σχινᾶ, ὅστις ἐγκατέλειπε τήν πόλιν ἐνώπιον ἐχθροῦ προδῆλως ἀσθενεστεροῦ καί ἐγένετο οὕτω αἰτία νά καταστραφῇ μία τῶν πλουσιωτέρων πόλεων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐλαβα τὰ δυνατὰ μέτρα ὅπως ἐπιτύχω τὰς ἀναγκαίας τιμωρίας καί ἐμπνεύσω νέον πνεῦμα εἰς τοὺς ἀξιωματικούς. Διέταξα τὸν Παρασκευόπουλον νά ἔλθῃ προσωπικῶς πάλιν αὐτοῦ ὅπως ἀναλάβῃ τήν διοίκησιν προσωρινῶς τουλάχιστον. Πρέπει δέ νά σοῦ ὁμολογήσω ὅτι μακρόθεν τουλάχιστον δέν εἶμαι ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὸν Νίδερ. Φοβοῦμαι ὅτι καί αὐτός δέκνυται ἀνεπαρκῆς.

Βεβαίως διερχόμεθα αὐτὰς τὰς ἡμέρας μίαν σοβαράν κρίσιν. Ἐάν δὲ δέν σέ ἐγνώριζα αὐτοῦ βεβαιώσου ὅτι θά ἔφθανα ἴσως εἰς ἀπελπισίαν.

Ἐπειδὴ ἀκριβῶς εἶσαι σὺ αὐτοῦ ἔχω πεποίθησιν ὅτι θά δυνηθῶμεν μετ' ὀλίγον νά υπερκάμψωμεν αὐτάς τās μεγάλας δυσχερείας, καθ' ἃς ἦτο ἄλλως τε φυσικόν νά παλαίσωμεν.

Ἐλπίζω ὅτι ἔχεις ὑπ' ὄψιν τήν ἀνάγκην νά παρασκευάζης ἀπό τοῦδε ὅλον τό ἀναγκαῖον προσωπικόν ὅπως δυνηθῇς ἐπιστάσης τῆς ὥρας νά ἀναλάβῃς δι' αὐτοῦ τήν ἀπ' εὐθείας διοίκησιν τῆς χώρας. Ἐάν εὐρίσκῃς δυσκολίας ἐξ Ἀθηνῶν ζητεῖ ἀπ' εὐθείας ἀπό ἐμέ ὅ,τι σοῦ χρειάζεται. Μή φοβῆσαι νά μέ ἀνησυχῆς. Εἶμαι πλήρης ζωῆς σήμερον ἐν μέσῳ τῶν δυσχερειῶν καθ' ὧν παλαίωμεν.

Μή λάβῃς ὑπ' ὄψιν οὐδέ ἐνδεχομένας susceptibilités τῶν ἐν Ἀθήναις ὑπουργῶν. Πήγαινε μπροστά κατά τās ἀντιλήψεις σου. Καί ὅπου εὐρίσκεις προσκόμματα, ζητεῖ τηλεγραφικῶς τήν παρέμβασίν μου διά νά τά θέτῳ ἐκ ποδῶν.

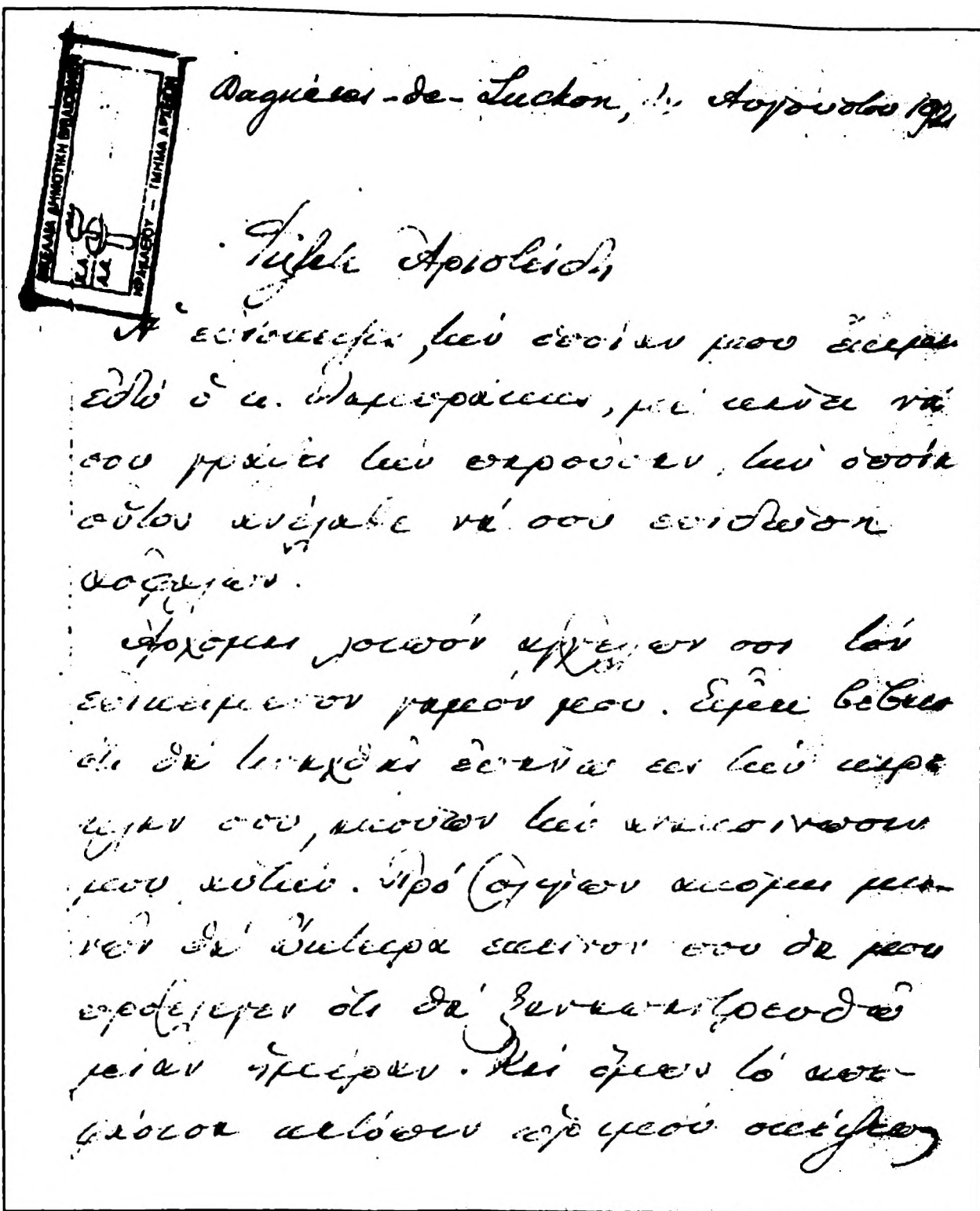
Ὅπως ἐνισχύσω τήν ἐπιβολήν σου ἀπέναντι τῶν στρατιωτικῶν σκέπτομαι νά ἰδρύσω διά Β. Διατάγματος καί τρίτην θέσιν ὑφυπουργοῦ ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Στρατιωτικῶν μέ ἐξουσίαν κανονιζομένην διά πράξεως τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν. Νά σέ ὀνομάσω δέ τότε καί ὑφυπουργόν τῶν Στρατιωτικῶν καί νά σοῦ ἀναθέσω τά πειθαρχικά δικαιώματα τοῦ ὑπουργοῦ ἐπὶ τοῦ ἐν Μικρασίᾳ στρατοῦ. Ὅλα τά ἄλλα ζητήματα θά ἐξακολουθοῦν ὑπαγόμενα εἰς τό ἐν Ἀθήναις ὑπουργεῖον. Θά προσελάμβανες δέ ὡς προσωπάρχην σου τόν συνταγματάρχην Μαζαράκην, ἐν ᾧ θά ἡδύνασο πλήρως νά ἐμπιστευθῇς. Διότι ἄνευ τοιούτου συνεργάτου ἡ ἄσκησις τῆς ἐξουσίας αὐτῆς θά ἡδύνατο νά δημιουργήσῃ δυσχερείας ἀνυπερβλήτους. Τί φρονεῖς περί τούτου; Περιμένω τήν γνώμην σου πρὶν ὀριστικῶς ἀποφασίσω.

Σέ ἀσπάζομαι ἀδελφικῶς
Ἐλευθέριος Βενιζέλος

Δυσχερεῖς ἀνυπερβλήτους. Τί φρονεῖς περί τούτου; Περιμένω τήν γνώμην σου πρὶν ὀριστικῶς ἀποφασίσω.
Ἐλευθέριος Βενιζέλος

Ἡ ΤΡΙΤΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

«... Ἀρχομαι λοιπόν ἀγγέλλων σοι τόν ἐπικείμενον γάμον μου...».

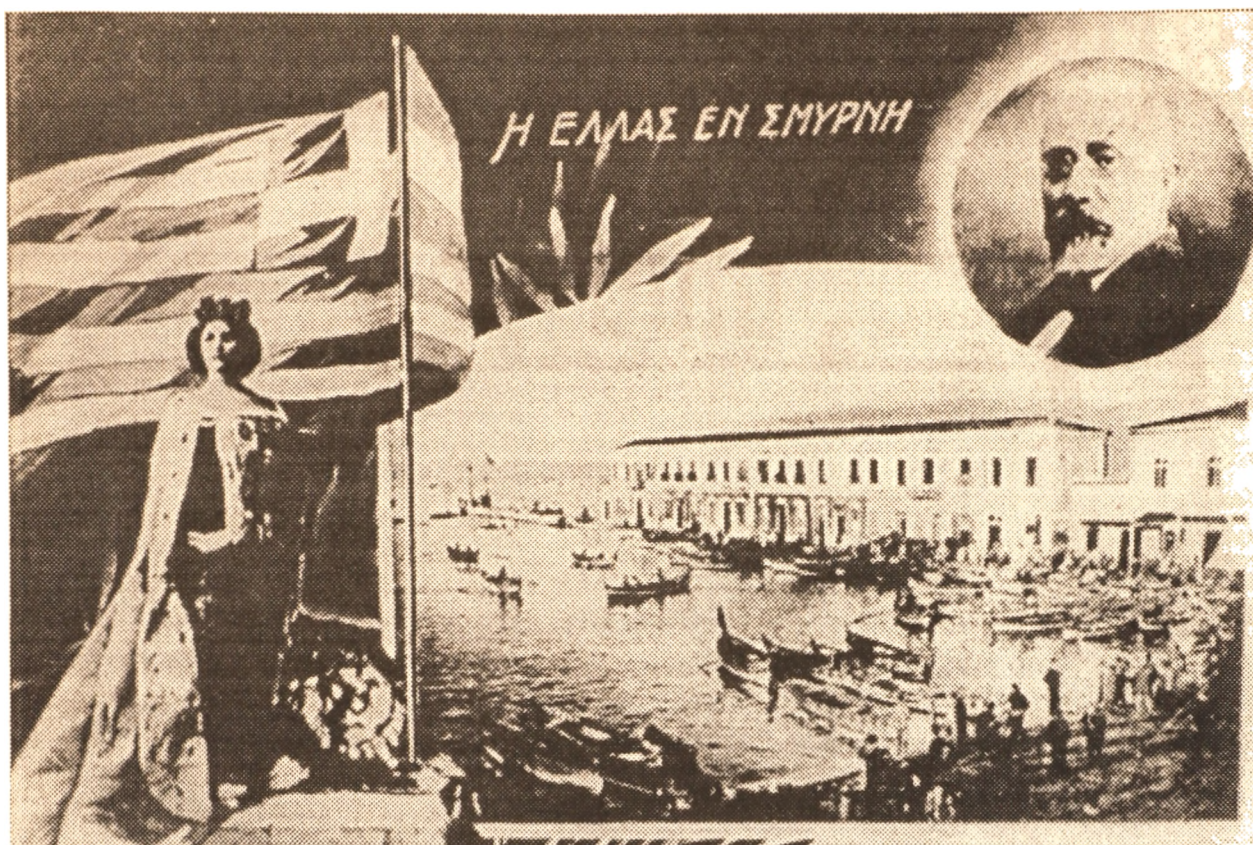
Φίλτατε Ἀριστείδη

Ἡ ἐπίσκεψις, τήν ὁποίαν μοῦ ἔκαμε ἐδῶ ὁ κ. Λαμπράκης, μέ κάνει νά σοῦ γράψω τήν παροῦσαν, τήν ὁποίαν οὗτος ἀνέλαβε νά σοῦ ἐπιδώσῃ ἀσφαλῶς.

Ἀρχομαι λοιπόν ἀγγέλλων σοι τόν ἐπικείμενον γάμον μου. Εἶμαι βέβαιος ὅτι θά τιναχθῇς ἐπάνω εἰς τήν καρέκλαν σου, ἀκούων τήν ἀνακοινώσιν μου αὐτήν. Πρὶν ὀλίγων ἀκόμη μηνῶν θά ᾤκηται ἐκεῖνον πού θά μοῦ προέλεγεν ὅτι θά ξαναπα-

ντρευθῶ μίαν ἡμέραν. Καί ὅμως τό ἀπεφάσισα κατόπιν ὠρίμου σκέψεως πολλῶν μηνῶν καί νομίζω ὅτι καλῶς ἐσκέφθην.

Ἡ ἐπάνοδος τοῦ Κωνσταντίνου καί ἡ παραμονή του εἰς τόν θρόνον ἐπὶ τινά τουλάχιστον ἔτη, ὅχι μόνον μέ ἀναγκάζει ν' ἀποσυρθῶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς, ἀλλά καί δέν μοῦ ἐπιτρέπει νά ἐπιστρέψω εἰς τήν Ἑλλάδα, ἐφόσον ὁ Κωνσταντῖνος εὐρίσκεται ἐπὶ τοῦ θρόνου. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει νομίζω ὅτι συνδέων τόν βίον μου μέ μίαν γυναῖκα, ἡ ὁποία ἀπό

Καρτ-ποστάλ της εποχής που κυκλοφόρησε με την ευκαιρία της απόβασης του ελληνικού στρατού στη Σμύρνη.

μιάς ήδη δεκαετίας διετελέσεν άφροσιωμένη εις τούς άγώνας μου, ή όποία ήννόησεν αυτούς και ήσθάνθη αυτούς, θά δυνηθώ νά διέλθω τά έτη της αύτοεξορίας μου πολύ καλλίτερα και νά διατηρήσω ίσως ήν έχω άκόμη ζωτικότητα, δι' ένδεχομένην ανάγκην εις τό μέλλον. Καμία δυσαρμονία ήλικίας δέν υπάρχει. Είμαι κατά 9 έτη μεγαλύτερός της· εύτυχώς δέ, άφ' ότου άπηλλάγην τών μεριμνών της έξουσίας έγίνα χωρίς ύπερβολήν κατά 15 έτη νεώτερος, άφ' ό,τι ήμουν πρό ενός έτους.

Εύτυχώς αί τελευταίαι νίκαι του στρατού μας παρέχουν τήν έλπίδα ότι τό έργον μας όπερ εις τοσούτους έξετέθη κινδύνους, δέν πρόκειται ν' ανατραπή έξωτερικώς. Λέγω έλπίδας και όχι βεβαιότητα διότι άκόμη οί κίνδυνοι είνε μεγάλοι. Πρώτον μέν άνυσηχει ή πρόσ "Αγκυραν προέλασις, διότι ένω ούδέν όριστικόν άποτέλεσμα δύναται νά μās πορίση και αύτή ή κατάληψις της "Αγκύρας, ή άπομάκρυνσίς μας από τās θαλασσίας βάσεις μας μās έξασθενίζει και μās έκθέτει εις κινδύνους. "Επειτα δέ άνησυχαστική είνε ή στάσις της Γαλλίας άπολύτως έχθρική προς ήμās σήμερον. "Εάν ως έκ της έχθρικης ταύτης στάσεως άποβή άδύνατος ή πραγματοποίησις ειρήνης προς τήν Τουρκίαν και διαιωνισθ ή έπιστρά-

τευσις, ποϋ θά φθάσωμεν; "Οπωσδήποτε παρά τούς κινδύνους τούτους ύπάρχει ως άντιστάθμισμα ή συμπαθής στάσις της "Αγγλίας, ή όποία ύποστηρίζει ότι ή συνθήκη τών Σεβρών πρέπει νά άναθεωρηθ ή προς όφελος της "Ελλάδος. "Αλλά μέχρι τίνος σημείου θά έπιμείνη ή "Αγγλία άπέναντι της Γαλλίας. "Ανησυχαστικόν είνε τό ότι ή "Αγγλία ύπεχώρησεν ήδη άπέναντι της "Ιταλίας εις τό ήπειρωτικόν ζήτημα και ότι χάνομεν οϋτω τήν γραμμήν "Αργυροκάστρου Κορυτζάς, ένω ύπήρχεν άπόφασις του "Ανωτάτου Συμβουλίου της 13 "Ιανουαρίου 1920 (ν. ή) κατακυρουσα εις τήν "Ελλάδα τήν γραμμήν ταύτην παμψηφεί, συμπρατούσης και της "Ιταλίας.

"Αλλά πρέπει νά έλπίσωμεν ότι επί τέλους τό έργον μας θά σωθ ή επί του παρόντος τουλάχιστον έξωτερικώς, και μία έγγύησις τούτου είνε και ή παραμονή σου αυτού, ή όποία άποτελεϊ υπερτάτην έθνικήν ύπηρεσίαν. "Αλλά δέν θά σωθ ή τό έθνος έσωτερικώς. Μέ τήν αναβίωσιν του παλαιοκομματισμού, μέ τόν καταβιβασμόν του "Ανωτάτου "Αρχοντος εις τήν θέσιν "Αρχηγού κόμματος, μέ τήν συμμαχίαν Στέμματος και άναρχίας, μέ τήν άπην ή καταδίωξιν μās μεγάλης μερίδος του τόπου, πώς θά δυνηθ ή "Ελλάς ν' άντιμετωπίση τά κολοσ-

σιαία προβλήματα άτινα τή δημιουργεί ή επέκτασίς της; "Ιδού τό πρόβλημα· θά κατορθώσει νά τό λύση ή χώρα;

Βεβαίως ή όριστική λύσις δέν εϊμπορεϊ νά ζητηθ ή παρά εις όριστικότερας μεταβολάς. Κατ' έμέ ή έπιμονή του Κωνσταντίνου νά επανέλθ ή εις τόν θρόνον και μετά τήν νόταν τών Δυνάμεων κατέστρεψεν έντελώς τήν βάση του βασιλικού θεσμού, ήν είχε κλονίσει μόνον ή κατά τόν πόλεμον διαγωγή του. Θά ήρκει άλλως τε νά καταστρέψ ή τήν βάση ταύτην και μόνον τό γεγονός ότι ό βασιλεύς έγινεν άρχηγός κόμματος. "Αλλ' ή ριζική αύτή θεραπεία είνε έργον του μέλλοντος. Προσπαθει διαπαιδαγώγησιν της κοινής γνώμης, ή όποία θ' άπαιτήσει έτη πολλά—ας είπωμεν μίαν δεκαετίαν— ώστε ή ριζική αύτή μεταβολή νά είνε τότε και όριστική. "Αλλά τί θά γίνει έν τώ μεταξύ, εάν ό Κωνσταντίνος παραμείνη εις τόν θρόνον. Δέν λέγω τί θά γίνη έξωτερικώς, διότι ως προς τότο θεραπεία δέν είνε δυνατή. "Εάν ή παράτασις της εις τόν θρόνον παραμονής του Κωνσταντίνου, φέρη, ως φοβούμαι ότι θά φέρη, προσέγγισιν και συνεργασίαν Σέρβων και Βουλγάρων, όπως μās άπωθήσουν έντεϋθεν του "Αλιάκμονος και λάβουν Βουλγαρία μεν Θράκην και "Αν. Μακεδονίαν, Σερβία δε τήν λοιπήν Μακεδονίαν, τό κακόν δέν εϊμπορεϊ ν' άποτραπ ή. "Αλλ' όμιλώ περί του τί θά γίνη έσωτερικώς, ώστε ή "Ελλάς ν' άποβή άληθώς μοντέρνο κράτος, δυνάμενον ν' άντιμετωπίση τά τιθέμενα πρό αυτού μεγάλα προβλήματα. "Εγώ δέν εύρίσκω άπάντησιν. Σύ τί φρονείς;

Σέ κατασπάζομαι άδελφικώς
"Ελευθέριος Βενιζέλος

ή έγώ ν' αιώη άγώνος μοντέρνο κράτος, άνταρμύτοι ν' αλληλεπενώνοι, τά θέμενα πρό αυτου μεγάλα πρόβλήματα. Εγώ δέ εύρίσκω άπάντησιν. Σύ τί φρονείς;
Σέ κατασπάζομαι άδελφικώς
Ελευθέριος Βενιζέλος

Νέος κύκλος αίματος

Η νέα αιματοχυσία των τελευταίων εβδομάδων στην ατέρμονη μεσανατολική διαμάχη και στα πεδία της μάχης ενός ακήρυκτου πολέμου δεν αφήνει πολλά περιθώρια αισιοδοξίας.

«Κάτι πολύ χειρότερο και από τη βία, την τρομοκρατία και την ανθρώπινη τραγωδία μεταξύ Ισραηλινών και Παλαιστινίων στη Μέση Ανατολή: η αποκορύφωση της οργής, της πικρίας των αγιάτρευτων ψυχολογικών φόβων που κάνουν κάθε ελπίδα ομαλοποίησης της κατάστασης να φαντάζει απίθανη για τα επόμενα χρόνια», έγραφε στο κύριο άρθρο της η εφημερίδα *International Herald Tribune* της 17ης Αυγούστου 2001. Ένα πολιτικό πρόβλημα μετατράπηκε πλέον σε εθνικό πόλεμο. Και όσο περισσότερο επιμένει το Ισραήλ στη στρατιωτική καταπίεση τόσο περισσότερο θα αντιδρούν με ακραίες μεθόδους οι Παλαιστίνιοι. «Η πολιτική του Αριέλ Σαρόν οδηγεί σε αδιέξοδο και ο Γιασέρ Αραφάτ δεν έχει να προτείνει καμία πολιτική λύση», σημείωνε εύστοχα στο γαλλικό περιοδικό *L' Express* ο Bernard Guetta. Οι ΗΠΑ, που εξοπλίζουν και στηρίζουν το Ισραήλ, πρέπει να πουν στον ισραηλινό πρωθυπουργό ότι η στρατηγική του δεν έχει μέλλον.

Αντιστοίχως η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να προειδοποιήσει την Παλαιστινιακή Αρχή για το χάος που θ' ακολουθήσει αν συνεχιστούν οι τρομοκρατικές επιθέσεις.

Κάποια χαραμάδα ελπίδας φαίνεται να ανοίγει η πιο ενεργητική εμπλοκή της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τελευταία, οι απεσταλμένοι της ΕΕ και ειδικότερα ο ειδικός διαμεσολαβητής στην περιοχή, ο Ισπανός Μιγκουέλ Μορατίνος, προσπαθούν να παρέμβουν παίζοντας μεγαλύτερο ρόλο σε σχέση με το παρελθόν. Εμπόδιο σ' αυτή την προσπάθεια είναι η συστηματική άρνηση που προβάλλει το Ισραήλ επειδή θεωρεί την ΕΕ ιδιαίτερα φιλική με τους Παλαιστίνιους.

Ας μην ξεχνάμε ότι η ΕΕ είναι ο μεγαλύτερος

χορηγός οικονομικής βοήθειας προς την Παλαιστινιακή Αρχή και έχει σημαντικές εμπορικές σχέσεις με το Ισραήλ.

Σε συνδυασμό λοιπόν με τη μερική αποστασιοποίηση που επιδεικνύει η κυβέρνηση Μπους, η ΕΕ έχει μεγαλύτερες δυνατότητες για πιο ουσιαστική εμπλοκή στο Μεσανατολικό. Εξάλλου αυτό το σκοπό είχε και το ταξίδι του αρμόδιου για θέματα εξωτερικής πολιτικής της ΕΕ Χαβιέ Σολάνα στην περιοχή τις πρώτες μέρες του Σεπτεμβρίου. Ο Σολάνα επιχείρησε να προετοιμάσει το έδαφος για το ενδεχόμενο διεξαγωγής συνομιλιών ανάμεσα στον ισραηλινό υπουργό Εξωτερικών Σιμόν Πέρες και τον παλαιστίνιο ηγέτη Γιασέρ Αραφάτ.

Πάντως σε μια αφυκολόγητη κίνηση ο ισραηλινός πρωθυπουργός Αριέλ Σαρόν αναχώρησε από το Ισραήλ με προορισμό τη Μόσχα μια μέρα πριν την άφιξη του Σολάνα, αποφεύγοντας έτσι να συναντηθεί μαζί του. Στις τελευταίες εξελίξεις έρχεται να προστεθεί και η επίσκεψη αστραπή του αιγύπτιου προέδρου Χόσνι Μουμπάρακ στη Συρία για συνομιλίες με τον πρόεδρο της Συρίας Μπασάρ αλ-Άσαντ.

Στο μεταξύ η ισραηλινο-παλαιστινιακή σύγκρουση βρέθηκε στο επίκεντρο της Διάσκεψης του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών κατά του ρατσισμού, η οποία διεξήχθη στο Ντέρμπαν της Νότιας Αφρικής (29 Αυγούστου - 7 Σεπτεμβρίου 2001). Μάλιστα οι αντιπροσωπίες των ΗΠΑ και Ισραήλ αποχώρησαν από τις εργασίες της Διάσκεψης με αφορμή ένα ψήφισμα που προώθησαν οι αραβικές και ισλαμικές χώρες. Στο ψήφισμα αυτό που ήταν ένα ιδιαίτερα σκληρό κείμενο χαρακτηριζόταν το Ισραήλ ως ένα ρατσιστικό κράτος που εφαρμόζει πολιτική apartheid. Επίσης στο κείμενο του ψηφίσματος γινόταν λόγος για «συστηματική διάπραξη ρατσιστικών εγκλημάτων, πράξεων γενοκτονίας και εθνοκάθαρσης» εκ μέρους του Ισραήλ.

**Ένα πολιτικό
πρόβλημα
μετατράπηκε
πλέον σε εθνικό
πόλεμο. Και όσο
περισσότερο
επιμένει το
Ισραήλ στη
στρατιωτική
καταπίεση τόσο
περισσότερο θα
αντιδρούν με
ακραίες
μεθόδους οι
Παλαιστίνιοι.**

Ordu-millet – που σημαίνει στρατιωτικό έθνος ή έθνος-στρατός

του Φαρούκ Τουντζάι

Στο τουρκικό εθνικό εορτολόγιο η 30η Αυγούστου είναι η Ημέρα των Ενόπλων Δυνάμεων και η Εορτή του Θριάμβου.

Τιμάται ο στρατός και η 30η Αυγούστου του 1922, η ημέρα κατάρρευσης του ελληνικού μετώπου στο Αφιόν Καραχισάρ.

Κάθε χρόνο την προτελευταία μέρα του τελευταίου μήνα του καλοκαιριού όσοι στρατιωτικοί έχουν προαχθεί, φοράνε και τον καινούργιο τους βαθμό. Επίσης γίνονται οι αλλαγές και αποστρατεύσεις των ανωτέρων αξιωματικών του στρατού.

Τέλος, κάθε χρόνο αυτές οι επετειακές εκδηλώσεις δίνουν την ευκαιρία για μια γενική ανακοίνωση των απόψεων του Γενικού Επιτελείου (τουρκιστί Genelkurmay) για τα διάφορα θέματα που αφορούν τον τόπο.

Στη φετινή δεξίωση που έγινε όπως κάθε χρόνο στη Στρατιωτική Λέσχη της Άγκυρας, ο νυν αρχηγός των Χερσαίων Δυνάμεων και μελλοντικός αρχηγός του ΓΕΣ στρατηγός Όζκοκ μιλώντας στους δημοσιογράφους ξεκαθάρισε το σκοπό και το στόχο της επέμβασης του στρατού στην οικονομική ζωή της χώρας.

Σύμφωνα με τα λεγόμενα του στρατηγού Όζκοκ, ο στρατός, όπως έχει ανα-

λάβει ουσιαστικά την διακυβέρνηση της χώρας, αναλαμβάνει τολμηρά και τη διεύθυνση της οικονομίας.

Για την διακυβέρνηση της Τουρκίας ο στρατός δεν εφαρμόζει πλέον τη συνηθισμένη φόρμουλα της χούντας όπως είχε κάνει το 1960, κατά κάποιο τρόπο το 1971 και ξεκάθαρα το 1980. Εξάλλου αυτή η φόρμουλα είναι ξεπερασμένη πια και προκαλεί αντιδράσεις, έχει συνέπειες, δημιουργεί ήρωες, απομο-

νώνει τη χώρα από τη Δύση κ.λπ.

Τώρα πια, αντί γι' αυτή, λειτουργούν άλλα συνταγματικά μέσα, όπως το Συμβούλιο Κρατικής Ασφάλειας, τα Δικαστήρια Κρατικής Ασφάλειας, η Κρατική Επιτροπή Ελέγχου τάδε και δείνα και έτσι ελέγχεται η πολιτική ζωή της χώρας – όπως παρατηρούμε εδώ και χρόνια.

Μετά τη λήξη του κουρδικού «αντάρτικου» και τον αντικουρδικό θριάμβο, ο στρατός εδώ και ένα χρόνο περίπου έβαλε σε εφαρμογή το σχέδιο για την εξυγίανση της τουρκικής οικονομίας.

Η παραοικονομία και οι παράνομες οικονομικές δραστηριότητες σύμφωνα με την τελευταία (1999) ετήσια αναφορά της Κρατικής Στατιστικής Υπηρεσίας (DIE) αποτελούν το 50% των συνολικών οικονομικών δραστηριοτήτων της Τουρκίας.

Κάποιες μεγάλες τράπεζες και μεγάλοι οικονομικοί όμιλοι, κάποιοι ανώτεροι αξιωματικοί της αστυνομίας και του στρατού και αρκετοί επώνυμοι πολιτικοί είναι μπλεγμένοι σ' αυτή τη σκοτεινή πλευρά της τουρκικής οικονομίας.

Και βέβαια δεν μπορούν να ελεγχθούν από το Γενικό Επιτελείο που είναι το πραγματικό κέντρο εξουσίας.

Το κύριο θέμα είναι ο έλεγχος, το βασικό, δηλαδή, εργαλείο της εξουσίας. Ένα σύγχρονο κράτος ελέγχει τα πάντα (με τρόπο βέβαια). Και είναι λογικό ότι μέσα σε ένα κράτος δεν μπορεί αλλού να βρίσκεται η πολιτική εξουσία κι αλλού να παίρνονται οι αποφάσεις για τα οικονομικά του τόπου – όπως λέμε, αλλού καθαρίζουν οι κότες και αλλού γεννούν τ' αυγά. Εξάλλου και ο στρατός της Τουρκίας πιστεύει ότι αν το τουρκικό κράτος θέλει να εκσυγχρονιστεί, πρέπει να ελέγχει την οικονομική ζωή του τόπου. Αυτός ο έλεγχος πρώτα απ' όλα σημαίνει ένα ριζικό ξεκαθάρισμα λογαριασμών με την παραοικονομία, με τις ανορθόδοξες χρήσεις του τραπεζικού και κρατικού κεφαλαίου και με τις παράνομες οικονομικές δραστηριότητες όπως το εμπόριο όπλων και ναρκωτικών και κάθε είδους λαθρεμπόριο.

Εξάλλου, το Ταμείο Στρατιωτών (ΟΥΑΚ) που δραστηριοποιείται από τον τομέα της αυτοκινητοβιομηχανίας μέχρι εκείνον της υφαντουργείας και των τουριστικών επιχειρήσεων, όντας ένας από τους τρεις μεγαλύτερους οικονομικούς ομίλους της χώρας, έχει και τεράστια οικονομικά συμφέροντα σ' αυτό το ξεκαθάρισμα λογαριασμών.

Επιτελείς αυτής της οικονομικής επέμβασης ως ένα βαθμό είναι οι απόστρατοι αξιωματικοί του στρατού. Αλλά τα βασικά στελέχη είναι οι εν ενεργεία αξιωματικοί που έχουν σπουδάσει οικονομικές και επιχειρηματικές επιστήμες στις σχολές ευελπίδων από το 1974 μέχρι τώρα. Στην Τουρκία στις σχολές αυτές οι ευέλπιδες παρακολουθούν τόσο στρατιωτικά όσο και πολιτικά και οικονομικά μαθήματα. Περισσότερο να σημειώσουμε ότι στην εποχή μας για την προαγωγή ενός τούρκου αξιωματικού εξίσου μεγάλο ρόλο παίζει η μακρόχρονη και λαμπρή υπηρεσία του στο κουρδικό μέτωπο όσο και το μάστερ ή το διδακτορικό που έχει κάνει σε θέματα όπως π.χ. τραπεζική διοίκηση ή η μεταχουντική ιστορία της Ελλάδας.

Το τουρκικό ΓΕΣ έχει συστήσει και στελεχώσει με τους εν λόγω αξιωματικούς «Ομάδες Εργασίας» που μελε-

τούν τα διάφορα οικονομικά θέματα και παρακολουθούν τις δραστηριότητες κάθε λογής επιχειρήσεων και ομίλων. Έτσι, συμφώνως προς τα συμπεράσματα και τις επιταγές των επιτελικών εργασιών του τεράστιου κύκλου μελετών που έχει οργανώσει το ΓΕΣ Τουρκίας, αυτή τη στιγμή οι τράπεζες π.χ. που είχαν διασυνδέσεις με παράνομους κύκλους, πραγματοποιούσαν ανορθόδοξες συναλλαγές και τώρα χρεοκοπούν ή οι βιομηχανίες που σταματούν τις δραστηριότητές τους λόγω της οικονομικής κρίσης, προσαρτώνται τόσο από άλλους μεγάλους ομίλους όσο και από το Ταμείο Στρατιωτών.

Η πρώτη αντίδραση των θυμάτων της εξαμήνης οικονομικής κρίσης, είναι να διαφύγουν στο εξωτερικό αφού βέβαια εξασφαλίσουν πρώτα τη μεταφορά των αποταμιεύσεών τους. Το ποσόν που άνηκε στους ξένους και ντόπιους επενδυτές και εγκατέλειψε την τουρκική οικονομία μέσα στους τελευταίους έξι μήνες, σύμφωνα με τον πρόεδρο του Εμπορικού Επιμελητηρίου της Κωνσταντινούπολης (ΙΤΟ), είναι πενήντα δισ. δολάρια.

Δεύτερη αντίδραση είναι η πλήρης παράλυση των οικονομικών δραστηριοτήτων. Ο καθένας προσπαθεί να επιβιώσει όπως μπορεί μέσα σε μια κατάσταση πανικού.

Προς το παρόν οι στρατιωτικοί δεν έχουν πετύχει τον πλήρη έλεγχο της οικονομικής ζωής, όπως πέτυχαν τον έλεγχο της πολιτικής ζωής της χώρας. Καλά μελετημένες μεν, άλλα ρομαντικές και εξωπραγματικές επεμβάσεις του στρατού στον οικονομικό τομέα προκάλεσαν την μεγαλύτερη οικονομική κρίση στην ιστορία της χώρας. Ο πλήρης έλεγχος της οικονομικής ζωής αποδεικνύεται πως δεν είναι τόσο εύκολος όσο το να κρατάς τα χαλινάρια του μισοχαμένου Ετζεβίτ ή του ψευδοϊσλαμιστή Ερμπακάν.

Οι στρατηγοί με την ολοκλήρωση αυτής της πορείας της επιστασίας θέλουν να πραγματοποιήσουν αυτό που λέγεται στα τουρκικά «ordu millet», ελληνιστί «στρατιωτικό έθνος» ή «έθνος-στρατός».

Πάντως, προς το παρόν επαληθεύεται για μια ακόμη φορά ότι η οικονομική ζωή μιας χώρας δεν είναι παίξε-γέλασε.

media view
το περιοδικό της επικοινωνίας

and the winner is
η Bold ΟεΜ
καιοταλαντούχος
κ. Ευσταθιάδης

TELEVIEW: Τσάτσοι, Μήτσοι, Κώτσοι

κυκλοφορεί το τεύχος
Ιουλίου /
Αυγούστου

- **11 χρόνια Φεστιβάλ Ελληνικής Διαφήμισης**
• Συνέντευξη: Γ. Ευσταθιάδης
- **Από το «μεγάλο αδελφό» στο μεγάλο ανταγωνισμό**
[Μ. Παπαχριστούδη, Β. Κουφόπουλος]
- **Τσάτσοι, Μήτσοι, Κώτσοι**
[Κ. Γιαννόπουλος]
- **Οι 9 μικροί μύθοι**
[Π. Μανδραβέλης]
- **Τα ΜΜΕ στον κόσμο**
[Γ. Μοίρας]
- **Το πάρτι που τελείωσε**
[Δ. Μπασσαντής]
- **Διαδίκτυο: Οι πύλες της κολάσεως** [Β. Κουφόπουλος]
- **Data: Εφημερίδες**
[ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΕΣ: Απρίλιος/Τετράμηνο και ΑΘΗΝΑ: Μάιος/Πεντάμηνο '01],
Περιοδικά [Μάρτιος '01],
Διαφήμιση [Μάιος, Ιούνιος '01]
- **Ραδιόφωνο: Το νέο τοπίο**
[ακροαματικότητες]

Κ Α Ι

- Ειδήσεις και σχόλια για τα ΜΜΕ, τη Διαφήμιση, τα Βιβλία, τα Ταξίδια αλλά και τις Τέχνες

Στα κεντρικά περίπτερα και βιβλιοπωλεία

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ
Νικηταρά 2 • Τ.Κ. 106 78
τηλ. 3808.173 • fax 3809.150
e-mail: papazisi@otenet.gr

Συμφωνία στο «παραπέντε» για το περιβάλλον

του Σωτήρη Ντάλη

Τις μέρες που στη Γένοβα διαπιστωνόταν ότι στις σύγχρονες δημοκρατίες σημασία δεν έχουν πλέον μόνο οι συζητήσεις μεταξύ των ισχυρών του κόσμου και πως η ανησυχία και τα αιτήματα όλων αυτών των ομάδων που διαδήλωσαν στην ιταλική πόλη θα πρέπει από εδώ και στο εξής να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη, αρκετά πιο βόρεια, στη Βόννη, οι υπουργοί Περιβάλλοντος 180 χωρών κατάφεραν να συμφωνήσουν στις τεχνικές λεπτομέρειες για την τελική επικύρωση του Πρωτοκόλλου του Κιότο του 1997. Ακριβώς στο «παραπέντε» οι εκπρόσωποι των 180 περίπου κρατών απέτρεψαν μια νέα αποτυχία όπως είχε συμβεί στη Χάγη το Νοέμβριο του 2000.

Το «πράσινο φως» είχε ανάψει στη σύνοδο κορυφής των οκτώ στη Γένοβα, όταν οι επτά ηγέτες αποφάσισαν να προχωρήσουν στην επικύρωση του Πρωτοκόλλου του Κιότο και χωρίς τη συμμετοχή των ΗΠΑ. Το ενδιαφέρον στοιχείο στην Συμφωνία της Βόννης είναι το γεγονός ότι αυτή συνυπογράφεται και από τη λεγόμενη «ομάδα της ομπρέλας», ήτοι την ένωση των μεγάλων βιομηχανικών κρατών, όπως η Ιαπωνία, ο Καναδάς και η Ρωσία, που εξαρτούσαν την υπογραφή τους από δυσανάλογα μεγάλα ανταλλάγματα.

Στη Βόννη η Ευρωπαϊκή Ένωση ανακάλυψε τη γλώσσα της συνεννόησης με την Ιαπωνία, τον Καναδά, την Αυστραλία και τη Ρωσία, κα-

ταλήγοντας σε μια συμφωνία που διευκολύνει τη λήψη των αποφάσεων για την πρακτική εφαρμογή όσων περιλαμβάνονται στο Πρωτόκολλο του Κιότο. Οι ΗΠΑ που αναγνώρισαν δημοσίως ότι δεν μπορούν να τορπιλίσουν την συμφωνία, περιορίστηκαν να μην συνυπογράψουν, και ως ευθύνονται για το 40% των παγκοσμίως παραγόμενων ρύπων. Με τη συμφωνία της 23ης Ιουλίου ανοίγει όντως ο δρόμος για την εφαρμογή του Πρωτοκόλλου του Κιότο, που προβλέπει τη μείωση των εκπομπών του διοξειδίου του άνθρακα στην ατμόσφαιρα ως το 2012 κατά 5,8% σε σύγκριση με τις εκπομπές του 1990. Προτού τεθεί σε ισχύ το Πρωτόκολλο του Κιότο θα πρέπει να επικυρωθεί το λιγότερο από 55 χώρες που εκ-

πέμπουν τουλάχιστον το 55% των ρύπων.

Το ζητούμενο στην συνδιάσκεψη της Βόννης ήταν έτσι η «απομόνωση» των ΗΠΑ, που εκλύουν μόνες τους περίπου το 40% της παγκόσμιας «παραγωγής» διοξειδίου του άνθρακα. Μαζί με την Ιαπωνία και μια ή δύο άλλες χώρες, που παράγουν επίσης πολλά καυσαέρια, οι ΗΠΑ θα μπορούσαν να φτάσουν το 45% και να θέσουν βέτο στην εφαρμογή του Πρωτοκόλλου του Κιότο. Μάλιστα ο πρόεδρος του Εθνικού Περιβαλλοντικού Ομίλου των ΗΠΑ δεν δίστασε να αναφερθεί στην πρώτη πολιτική ήττα του Τζωρτζ Μπους. Η Συμφωνία της Βόννης προσφέρει τη δυνατότητα απεμπλοκής και ανοίγματος πλέον του δρόμου για ουσιαστικότερες ενέργειες που θα βελτιώσουν κι αυτή ακόμη την συμφωνία την ίδια, που για να επιτευχθεί (κυρίως μέσω του προσηταιρισμού της Ιαπωνίας) φαίνεται ότι άφησε πολλές «τρύπες». Για παράδειγμα, η αναγνώριση του (οικολογικά παραλόγου) γεγονότος ότι τα δάση αποτελούν «καταβόθρες», «νεκροταφεία» του διοξειδίου του άνθρακα, και ότι η ποσότητα ρύπων που «ενταφιάζεται» εκεί μπορεί να αφαιρεθεί έτσι ως «μη υπάρχουσα» από την αντίστοιχη ποσότητα ρύπων που παράγει η βιομηχανία, δίνει τη δυνατότητα σε χώρες όπως η Ιαπωνία, να συνεχίζουν χωρίς φραγμό τη μόλυνση του περιβάλλοντος.

Οι συνομιλίες της Βόννης

εξελίχθηκαν σε αγώνα επίδειξης της δεξιότητας των κρατών να διαπραγματεύονται χωρίς τις ΗΠΑ για κρίσιμα θέματα όπως είναι αυτό της υπερθέρμανσης του πλανήτη. Από την πρώτη μέρα των εργασιών της συνόδου οι επικεφαλής κρατών και κυβερνήσεων και οι υπουργοί περιβάλλοντος της Ευρωπαϊκής Ένωσης επαναλαμβάνουν τη δέσμευσή τους υπέρ του Πρωτοκόλλου, καλώντας σε εγρήγορση, καθώς «ο χρόνος πιέζει και η διεθνής Κοινότητα δεν μπορεί να επιτρέψει στον εαυτό της μια αναβολή των μέτρων που πρέπει να ληφθούν».

Η αρνητική στάση των ΗΠΑ και η καθυστέρηση της Ιαπωνίας να συμπλεύσει με τις υπόλοιπες χώρες προβληματίσε τους Ευρωπαίους και απείλησε να οδηγήσει τις διαπραγματεύσεις σε αδιέξοδο. Οι διαπραγματεύσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Ιαπωνίας, της Ρωσίας και των άλλων χωρών έπρεπε να αποδείξουν ότι μπορούσαν να κάνουν πράξη το Πρωτόκολλο του Κιότο χωρίς την στήριξη των ΗΠΑ, ελπίζοντας ότι με αυτόν τον τρόπο θα τις εξαναγκάσουν να επανέλθουν στις συνομιλίες.

Της συνόδου της Βόννης προηγήθηκε μια πολύ σημαντική επιστημονική διάσκεψη για τις κλιματολογικές αλλαγές που πραγματοποιήθηκε στο Άμστερνταμ από τις 10 έως τις 13 Ιουλίου. Η διάσκεψη επιβεβαίωσε τις εκτιμήσεις της τελευταίας έκθε-

σης της Διακυβερνητικής Ομάδας για τις Επιδράσεις του Κλίματος (IPPC) που δημοσιεύτηκε στις αρχές του 2001. Ο υπεύθυνος της ομάδας, ο αμερικανός Ρόμπερτ Ουάτσον, τόνισε στο Άμστερνταμ πως το «κλίμα αλλάζει συνεχώς και τα φυσικά φαινόμενα δεν επαρκούν για να εξηγήσουν το γεγονός αυτό». Συμπλήρωσε δε ότι η υπερθέρμανση του πλανήτη ενδέχεται «να διώξει από τα σπίτια τους δεκάδες εκατομμύρια πολίτες».

Τα συμπεράσματα της έκθεσης της IPPC αναφέρουν ρητά ότι οι εκπομπές των αερίων του θερμοκηπίου θα συνεχίσουν να επηρεάζουν την ατμόσφαιρα με τέτοιο τρόπο ώστε αναμένεται να τροποποιήσουν τις κλιματολογικές συνθήκες. Οι επιστήμονες κάνουν λόγο για πιθανή αύξηση της μέσης θερμοκρασίας του πλανήτη από το 2000 ως το 2100 που θα κυμαίνεται από 1,4 έως 5,8 βαθμούς Κελσίου. Παράλληλα αναμένεται μια άνοδος της στάθμης των θαλασσίων υδάτων που θα κυμαίνεται από 9 έως 88 εκατοστά του μέτρου. Το γεγονός αυτό θα προκληθεί από τη συνολική αύξηση της θερμοκρασίας στη γη και την παράλληλη μείωση του όγκου των παγόβουνων. Σημειώνεται ακόμη ότι και η συγκέντρωση διοξειδίου του άνθρακα στην ατμόσφαιρα έχει αυξηθεί κατά 31% από το 1750 έως σήμερα. Για τα τρία τέταρτα της «ανθρωπογενούς» συγκέντρωσης διοξειδίου του άνθρακα «ευθύνεται» η καύση ορυκτών καυσίμων, ενώ το υπόλοιπο ποσοστό οφείλεται στην αλλαγή της χρήσης και ιδιαίτερα στην αποψίλωση δασών.

Όλα τα παραπάνω αναμένεται να επηρεάσουν τις ζωές δεκάδων εκατομμυρίων αν-

θρώπων. Πιο συγκεκριμένα η αύξηση της θερμοκρασίας αναμένεται να πλήξει κυρίως περιοχές του βόρειου τμήματος της Ν. Αμερικής αλλά και την κεντρική και βόρειο Ασία. Παράλληλα κάτοικοι περιοχών της κεντρικής Ασίας και της νότιας Αφρικής που ήδη αντιμετωπίζουν προβλήματα έλλειψης νερού,

θα υποφέρουν ακόμη περισσότερο από τη συνεχιζόμενη μείωση των υδάτινων πόρων στις περιοχές τους.

Όπως δήλωσε ο πρόεδρος της IPPC Ουάτσον, «η άνοδος της θερμοκρασίας και η αύξηση της στάθμης των θαλασσίων θα πολλαπλασιάσει τις πλημμύρες και την ξηρασία και θα απειλήσει ακόμη

περισσότερο τα μικρά νησιωτικά κράτη και τις περιοχές των δέλτα».

Τα τελευταία χρόνια η διεθνής πολιτική για το κλίμα βρίσκεται σε μια κρίσιμη καμπή. Οι ειδικοί ωστόσο επιμένουν ότι το κλίμα μπορεί να σωθεί μόνο με κοινές και συντονισμένες προσπάθειες.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ

Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας

Μάνης 5, 106 81 Αθήνα, Τηλ.: (01) 38 18 372, Fax: 33 01 583

ROBERT BRINGHURST

ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Συνέκδοση με την «Εταιρεία Ελληνικών Τυπογραφικών Στοιχείων»

«Όλοι οι σημερινοί τυπογραφικοί επιμελητές των ψηφιακών μέσων πρέπει να μελετήσουν αυτό το βιβλίο. Δεν είναι μια ακόμη έκδοση περί τυπογραφίας, όπως πολλές άλλες της αγοράς. Είναι απαραίτητη αναφορά, ειδικά για όσους νέους φίλους μας ξεκινούν τη σταδιοδρομία τους στον χώρο αυτό. Γραμμένο από έναν βαθύ γνώστη της τυπογραφικής τέχνης και έναν από τους καλύτερους

τυπογραφικούς επιμελητές βιβλίων του Καναδά, το βιβλίο είναι ιδιαίτερα ευπρόσδεκτο, σε μια περίοδο που ο τυπογραφικός σχολιασμός θεωρείται λανθασμένα, ως μια μορφή προσωπικής και ελεύθερης έκφρασης των καλλιτεχνών. Εύχομαι το βιβλίο αυτό να καταστεί η Βίβλος όλων των τυπογράφων.»

HERMANN ZAPP

«Είναι σπάνιο να βρεθεί ένα βιβλίο για την τυπογραφία που να συνδυάζει με επιτυχία τις προσωπικές απόψεις με τις πρακτικές γνώσεις, τη φιλοσοφική διάθεση και τη χρήσιμη πληροφόρηση. Ο Bringhurst κατάφερε να συγκεράσει αυτούς τους δύο κόσμους σε μία έκδοση η οποία σίγουρα θα γίνει πρότυπο για την τυπογραφική τέχνη· ένα βιβλίο εύχρηστο, τόσο γι' αυτούς που ασκούν την τέχνη όσο και για όσους, από το γενικότερο κοινό, θα ήθελαν να μάθουν γιατί ο Stanley Morison αποκάλεσε εύστοχα την τυπογραφία «συντηρητικότερη όλων των τεχνών.»

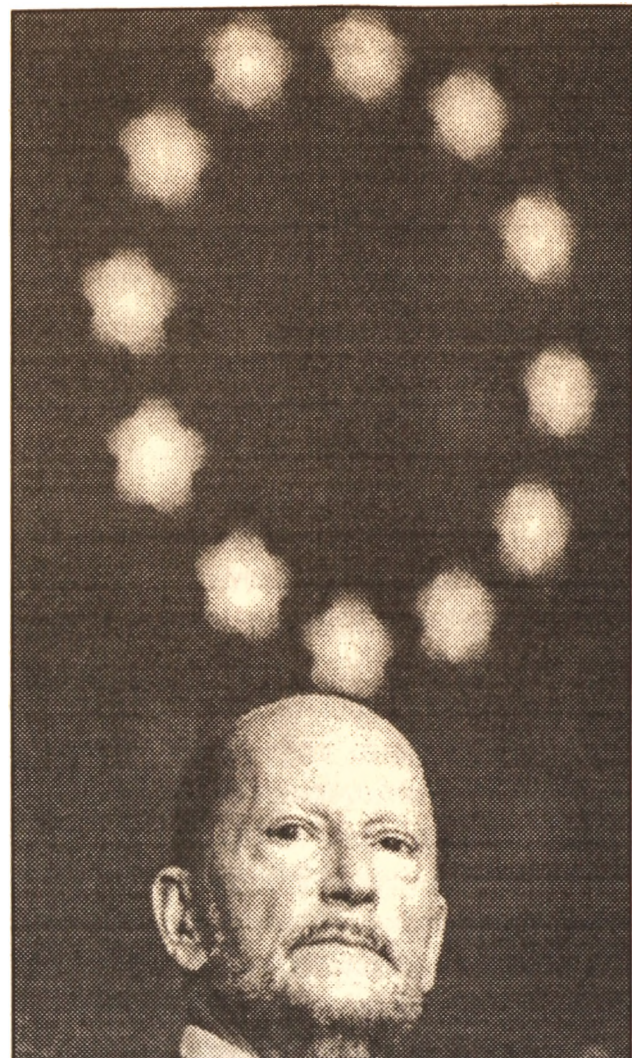
DAVID R. GODINE

13 x 23 cm, σελ. 442. Τιμή: 24,94 € / 8500 δρχ. ISBN: 960-524-127-7

Ο Βασιλεύς της κατσαρόλας

του Νίκου Δελλατόλα

Η πλήρης ανατροπή του πολιτικού σκηνικού στη Βουλγαρία –όπως διαμορφώθηκε μετά την πτώση του καθεστώτος Ζίβκοφ το 1989– και η επιστροφή του έκπτωτου τσάρου Συμεών του Β' στην πολιτική σκηνή –πεννηνταπέντε χρόνια μετά το πολιτειακό δημοψήφισμα του 1946– αποτελούν τα κύρια χαρακτηριστικά των κοινοβουλευτικών εκλογών της 17ης Ιουνίου. Ωστόσο, η επιστροφή του πρώην άνακτα στην πατρογονική γη δεν συνδέεται, τουλάχιστον καταρχήν, με την αναμόχλευση του ζητήματος της παλινόρθωσης της μοναρχίας.

Στο πρόσωπο του Συμεών, οι γείτονες ανακάλυψαν τον ήρωα που θα εξοστρακίσει τους φαύλους πολιτικούς, οι οποίοι φέρονται ως υπεύθυνοι για την οικονομική ανέχεια, την ανεργία και την υποβάθμιση της ποιότητας ζωής. Εάν το πείραμα «Συμεών» επιτύχει, δεν αποκλείεται να επιστρατευθεί για την αποκλιμάκωση της λαϊκής δυσανεξίας και στις υπόλοιπες πρώην σοσιαλιστικές δημοκρατίες της ανατολικής Ευρώπης.

Περίπου δύο εκατομμύρια βούλγαροι ψηφοφόροι εμπιστεύτηκαν τους συνδυασμούς του Εθνικού Κινήματος για τον Συμεών τον Β' (ΕΚΣ). Με ποσοστό 42,73%, ο νεοσύστατος συνασπισμός εξασφάλισε 120 εκπροσώπους στη βουλή, χάνοντας για μόλις μία έδρα τη δυνατότητα σχηματισμού αυτοδύναμης κυβέρνησης.

Ωστόσο ο Συμεών κατόρθωσε να καταλάβει τον πρωθυπουργικό θώκο υποστηριζόμενος από το μειονοτικό Κίνημα για Δικαιώματα και Ελευθερία.

Η Ένωση Δημοκρατικών Δυνάμεων (ΕΔΔ) συγκέντρωσε το 18,17% των ψήφων, διατηρώντας μόλις 51 έδρες στο κοινοβούλιο. Ο συντηρητικός συνασπισμός του πρώην πρωθυπουργού Ιβάν

Κοστώφ έχασε περίπου το 35% της δύναμής του σε σχέση με τις εκλογές του 1997, όπου είχε θριαμβεύσει λαμβάνοντας ποσοστό 52,26%.

Ο Συνασπισμός για τη Βουλγαρία που συγκρότησε το Βουλγαρικό Σοσιαλιστικό Κόμμα (ΒΣΚ), περιορίστηκε στο 17,14%, με 48 έδρες, υποχωρώντας κατά πέντε ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το 1997.

Το Κίνημα για Δικαιώματα και Ελευθερίες (ΚΔΕ) της τουρκικής μειονότητας διατήρησε τις δυνάμεις του συγκεντρώνοντας το 7,45% και λαμβάνοντας 21 έδρες.

ΤΟ ΚΙΝΗΜΑ ΤΗΣ ΑΓΑΝΑΚΤΗΣΗΣ

Είναι η πρώτη φορά που ο τέως βασιλιάς αποκτά τη δυνατότητα να ελέγξει τη διακυβέρνηση της χώρας. Μετά τον αιφνιδιαστικό θάνατο του πατέρα του Βόρις, το 1943, ο εξάχρονος Συμεών τον διαδέχτηκε στο θρόνο κηδεμονευόμενος από αντιβασιλείς. Το πολιτειακό δημοψήφισμα της 15ης Σεπτεμβρίου 1946, ανέκοψε τα όνειρα του εννιάχρονου βασιλιά, καθώς το 92,76% των Βουλγάρων ψήφισε υπέρ της Δημοκρατίας.

Έκτοτε, ο νεαρός βασιλιάς του γερμανικού οίκου των Σαξ Κόμπουργκ

Γκόθα και εξάδελφος του Κωνσταντίνου Γλίξμπουργκ, θα εγκατασταθεί στην Ισπανία. Ο γάμος του με μία γαλαζοαίματη Καστιγιάνα και οι επιδόσεις του στη διοίκηση των επιχειρήσεων θα του εξασφαλίσουν μια άνετη ζωή, μακριά από πολιτικές φιλοδοξίες.

Το ενδιαφέρον για την ανάκτηση του θρόνου του θα αναθερμανθεί με την κατάρρευση της λαϊκής δημοκρατίας και τη σχεδιαζόμενη επανεξέταση του πολιτειακού. Η ελεγχόμενη από το ΒΣΚ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ		
έτος	Κατά κεφαλήν ΑΕΠ	Πληθωρισμός
1989	-	6,4%
1990	-	26,3%
1991	-	334,0%
1992	\$ 1.021	77,2%
1996	\$ 1.500	123,1%
1997	\$ 1.654	1.082,3%
1998	\$ 1.585	22,3%
1999	\$ 1.530	6,3%
2000	\$ 1.890	4,7%

Πηγές:

- «Οι γείτονές μας στη Νοτιοανατολική Ευρώπη», *Ελευθεροτυπία*, 1994
- «Επιχειρηματικός Οδηγός Βουλγαρίας 1993», *Η Ναυτεμπορική*, 1993
- «Ο κόσμος», ετήσιες εκδόσεις 1998-2001, *The Economist/Καθημερινή*.

Περιφέρειες	ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ				ΕΝΩΣΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ				ΣΥΜΕΩΝ
	1991	1994	1997	2001	1991	1994	1997	2001	
Βορειοδυτικές	433.145 39,02% (25)	525.540 50,38% (29)	224.107 26,91% (14)	184.005 21,67% (12)	362.385 32,65% (22)	220.745 21,16% (11)	417.256 50,10% (26)	139.983 16,49% (9)	377.602 44,48% (24)
Βορειοανατολικές	331.306 30,86% (20)	434.261 41,55% (26)	162.892 19,64% (10)	128.369 13,34% (5)	258.972 24,12% (14)	181.406 17,36% (9)	354.332 42,72% (22)	141.390 14,69% (8)	373.458 38,80% (23)
Νοτιοδυτικές	392.902 31,60% (22)	495.443 42,88% (28)	202.220 21,02% (13)	168.512 16,84% (12)	492.084 39,58% (31)	331.366 28,68% (21)	553.859 57,57% (37)	192.584 19,24% (12)	448.926 44,86% (30)
Νοτιοανατολικές	392.771 34,63% (24)	469.462 44,41% (25)	199.898 23,81% (13)	157.174 17,26% (11)	306.074 26,90% (18)	191.097 18,08% (9)	384.290 45,78% (23)	136.460 14,98% (8)	380.375 41,76% (22)
Σόφια	285.926 29,21% (15)	338.237 37,52% (17)	150.191 18,97% (8)	145.047 17,16% (8)	485.052 49,56% (27)	335.760 37,25% (19)	513.977 64,94% (29)	219.642 25,99% (14)	371.438 43,96% (21)
ΣΥΝΟΛΟ	1.836.050 33,14%(106)	2.262.943 43,50%(125)	939.308 22,07%(58)	783.107 17,14%(48)	1.903.567 34,36%(110)	1.260.374 24,23%(69)	2.223.714 52,26%(137)	830.059 18,17%(51)	1.951.859 42,73%(120)

Περιφέρειες	ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΑ ΚΟΜΜΑΤΑ				ΣΥΝΤΗΡΗΤΙΚΑ-ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΑ ΚΟΜΜΑΤΑ				ΕΘΝΙΚΙΣΤΙΚΑ-ΦΙΛΟΜΟΝΑΡΧΙΚΑ ΚΟΜΜΑΤΑ			
	1991	1994	1997	2001	1991	1994	1997	2001	1991	1994	1997	2001
Βορειοδυτικές	18.401 1,66% (-)	80.574 7,72% (-)	70.734 8,49% (2)	24.616 2,90% (-)	229.047 20,63% (-)	157.247 15,07% (3)	64.968 7,80% (2)	9.068 10,61% (-)	43.147 3,89% (-)	42.653 4,09% (-)	17.340 2,08% (-)	66.329 7,82% (-)
Βορειοανατολικές	22.005 2,05% (-)	95.898 9,18% (-)	77.726 9,37% (4)	23.490 2,44% (-)	194.847 18,15% (-)	135.094 12,93% (3)	50.884 6,13% (4)	10.007 1,04% (-)	62.546 5,03% (-)	43.487 3,76% (-)	15.416 1,88% (-)	73.561 7,64% (-)
Νοτιοδυτικές	15.086 1,21% (-)	90.588 7,84% (-)	63.802 6,63% (1)	25.869 2,58% (-)	228.197 18,36% (-)	152.618 13,21% (1)	64.460 6,70% (1)	9.331 0,93% (-)	55.643 4,48% (-)	38.254 3,31% (-)	14.368 1,49% (-)	76.243 7,62% (-)
Νοτιοανατολικές	16.916 1,49% (-)	87.255 8,25% (-)	65.537 7,81% (3)	23.930 2,63% (-)	214.013 18,87% (-)	164.684 15,58% (3)	70.475 8,39% (3)	8.500 0,93% (-)	33.449 2,95% (-)	31.671 3,00% (-)	12.071 1,44% (-)	68.574 7,53% (-)
Σόφια	8.555 0,87% (-)	73.265 8,13% (-)	57.688 7,29% (4)	18.119 1,91% (-)	151.425 15,47% (-)	113.752 12,62% (3)	41.176 5,20% (2)	5.490 0,65% (-)	36.748 3,75% (-)	35.321 3,92% (-)	12.437 1,57% (-)	35.003 4,14% (-)
ΣΥΝΟΛΟ	80.963 1,46% (-)	427.580 8,22% (-)	335.487 7,88% (14)	114.024 2,50% (-)	1.017.529 18,37% (-)	723.395 13,91% (13)	291.963 6,86% (12)	42.394 0,93% (-)	231.533 4,18% (-)	191.386 3,68% (-)	71.632 1,68% (-)	319.710 7,00% (-)

Πηγή: Ινστιτούτο Δημοκρατικών Παραδόσεων (izbori.math.bas.bg). Στην παρένθεση αναγράφονται οι έδρες κάθε κόμματος.

βουλή που σχηματίστηκε μετά τις πρώτες πολυκομματικές εκλογές αποφάσισε (26/5/1991) τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος για τον καθορισμό της μορφής του πολιτεύματος στις 6 Ιουλίου 1991.

Οι πρώτες δημοσκοπήσεις δεν έδιναν στη βασιλεία παρά ένα ποσοστό 14-15%, ενώ ένα 40% δήλωνε τη συμπάθειά του προς τον Συμεών. Ωστόσο, η επίσκεψη στη Σόφια της κόρης του Μαρίας-Λουίζας και εκείνες των συγγενών του που ακολούθησαν, άρχισαν να διαμορφώνουν ένα νέο κλίμα που θορύβησε τις πολιτικές παρατάξεις. Στις 5 Ιουνίου ανακλήθηκε η απόφαση της βουλής για το δημοψήφισμα, με το σκεπτικό ότι «οι συνθήκες στην πολιτική ζωή της χώρας δεν είχαν ακόμη ωριμάσει για να δοθεί λύση σε ένα τόσο σοβαρό ζήτημα».

Παράλληλα, το κοινοβούλιο έθεσε στον καταστατικό χάρτη της χώρας μια ακόμη ασφαλιστική δικλίδα που θα απέτρεπε την επιστροφή του Συμεών στο πολιτικό προσκήνιο. Το νέο σύνταγμα όριζε ότι οι υποψήφιοι για την Προεδρία της Δημοκρατίας θα έπρεπε να διαμένουν μόνιμα στη χώρα τουλάχιστον μια πενταετία προ των εκλογών.¹

Στο εσωτερικό των αντικομμουνιστικών πολιτικών παρατάξεων που σχηματίστηκαν μετά το 1989, άρχισαν να ενισχύονται ακραίες συντηρητικές τάσεις που αναζήτησαν τον πολιτικό λόγο τους στην ένδοξη ιστορία της τσαρικής

Βουλγαρίας. Κοινά στοιχεία των εθνικιστικών κομμάτων αποτέλεσαν το αίτημα για την παλινόρθωση της βασιλείας, η ανάγκη εξασφάλισης ζωτικού χώρου για την ανάπτυξη του Μεγάλου Έθνους και η έντονη αντιπαράθεση με τις εθνικές μειονότητες των Τούρκων, των Πομάκων και των Αθιγγάνων που κατοικούσαν κυρίως στα ανατολικά της χώρας και στις μεγάλες πόλεις.

Είναι χαρακτηριστικό ότι τόσο η ΕΔΔ όσο και το ΒΣΚ εξαναγκάστηκαν να συνεργαστούν εκλογικά με τις εθνικιστικές ομάδες, προκειμένου να εξασφαλίσουν υψηλή εκλογική επιρροή στις ευαίσθητες εθνικά περιοχές όπου ζούσε ο μεγάλος όγκος των μειονοτήτων.

Η βουλγαρική κοινωνία αποδείχθηκε ιδιαίτερα δεκτική στην προπαγάνδα των γραφικών πολιτευτών της άκρας δεξιάς, καθώς ήδη από τα τελευταία χρόνια της διακυβέρνησης Ζίβκοφ ο εθνικισμός είχε αρχίσει να καλλιεργείται ως αντίδοτο στη διογκούμενη οικονομική κρίση.

Την πρώτη ευφορία από τον εκδημοκρατισμό της χώρας και την προοπτική της ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση και το ΝΑΤΟ διαδέχθηκε πολύ σύντομα η αβεβαιότητα για τη μεταλλαγή των οικονομικών δομών, τον περιορισμό του πληθωρισμού και τη μείωση της ανεργίας.

Στις εκλογές του 1991 το ΒΣΚ κατόρ-

Η ΔΥΝΑΜΗ ΤΟΥ ΒΜΡΟ (2001)	
Βέλικο Τύρνοβο	6.934● 4,02%
Βίντιν	1.709● 2,28%
Βράτσα	4.063● 3,01%
Γκάμπροβο	2.640● 3,06%
Λόβετς	2.605● 2,73%
Μοντάνα ²	3.431● 3,09%
Πλέβεν ³	7.057● 4,05%
Βορειοδυτικές	28.439● 3,35%
Βάρνα	10.775● 4,08%
Ντόμπριτς ⁴	4.655● 2,90%
Ράζγκραντ	2.534● 2,46%
Ρούσε	7.435● 4,81%
Σίλιστρα	2.438● 2,99%
Τεργκόβιστε	2.388● 2,95%
Σούμεν	3.891● 3,30%
Βορειοανατολικές	34.116● 3,54%
Μπλαγκόεβγκραντ	4.575● 2,69%
Κιούτσεντιλ	2.203● 2,34%
Πάζαρτζικ	4.075● 2,56%
Πέρνικ ⁵	2.203● 2,47%
Πλόβντιβ ⁶ -πόλη	9.573● 4,77%
Πλόβνιτς ⁶ -περιφέρ.	4.377● 2,04%
Σμόλιαν	1.282● 1,71%
Νοτιοδυτικές	28.288● 2,83%
Μπουργκάς ⁷	9.945● 4,13%
Κάρντζαλι	970● 1,04%
Σλίβεν ⁸	3.106● 2,68%
Στάρα Ζαγκόρα	7.446● 3,56%
Χάσκοβο	4.755● 2,95%
Γιάμπολ ⁹	2.381● 2,62%
Νοτιοανατολικές	28.603● 3,14%
Σόφια-1	17.054● 7,02%
Σόφια-2	12.547● 5,68%
Σόφια-3	13.006● 5,69%
Σόφια-Περιφέρεια	3.968● 2,60%
Σόφια	46.575● 5,51%
ΣΥΝΟΛΟ	165.981● 3,63%

Πηγή: Ινστιτούτο Δημοκρατικών Παραδόσεων (izbori.math.bas.bg).

θωσε να διατηρήσει τη δύναμή του στην επαρχία, ενώ η ΕΔΔ παγίωσε την υψιλότατη επιρροή της στη Σόφια και τα μεγάλα αστικά κέντρα και το ΚΔΕ μονοπώλησε τις μειονοτικές ψήφους στις ανατολικές επαρχίες.

Τρία μόλις χρόνια μετά την ανατροπή του σοσιαλιστικού καθεστώτος, η στασιμότητα στις προσπάθειες εκσυγχρονισμού και η διόγκωση των οικονομικών προβλημάτων προκάλεσαν ένα κύμα λαϊκής δυσαρέσκειας που εκφράστηκε στις εκλογές του 1994 με τη θριαμβευτική νίκη του ΒΣΚ.

Χρειάστηκε να περάσει ακόμη μια τριετία για να ξεσπάσει ένα κύμα βίαιων κινητοποιήσεων που οδήγησε στην πτώση της κυβέρνησης του ΒΣΚ και στη θριαμβευτική επάνοδο της ΕΔΔ στην εξουσία, το 1997.

Με τον πληθωρισμό να καλπάζει στο 123,1% και το κατά κεφαλήν ΑΕΠ να μειώνεται δραστικά, η κυβέρνηση Κοστώφ αναγκάστηκε να προχωρήσει σε γενναίες αυξήσεις στους μισθούς και τις συντάξεις που εκτόξευσαν τον τιμάρυθμο στο... 1.082,3%.

Σε συνεργασία με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, η ΕΔΔ ξεκίνησε το 1998 την εφαρμογή μιας σκληρής δημοσιονομικής πολιτικής που σκόπευε στον περιορισμό του δημοσίου ελλείμματος και στην τόνωση των ιδιωτικών επιχειρήσεων.

Προκειμένου να στηρίξει το φιλόδοξο οικονομικό του πρόγραμμα, ο Κοστώφ ουσιαστικά υποθήκευσε τη βουλγαρική οικονομία σε χρηματοπιστωτικά ιδρύματα του εξωτερικού και κεφαλαιούχους, όπως ο Τζωρτζ Σόρος, οι οποίοι χρηματοδοτούσαν ακόμη και τα κυβερνητικά ταξίδια.

Το αποτέλεσμα της εφαρμογής των σκληρών μέτρων που θα εναρμόνιζαν την ασθενική και χωρίς διαρθρωτικές δομές βουλγαρική οικονομία με τις αρχές της ελεύθερης αγοράς, ήταν να βρεθεί το 80% των Βουλγάρων κάτω από τα όρια της φτώχειας. Τα τρία τελευταία χρόνια μειώθηκε δραματικά η κατανάλωση τροφίμων: κατά 37% του ψωμιού, 13% του κρέατος, 25% των ψαριών και 10% των γαλακτοκομικών. Οι μεγάλες κρατικές βιομηχανίες έκλεισαν, η ανεργία καταγράφηκε επίσημως στο 20%, ενώ σύμφωνα με στοι-

χεία της Παγκόσμιας Τράπεζας, μόλις το 45% των ενηλίκων έχει μόνιμη απασχόληση. Η απογραφή του Μαρτίου κατέδειξε ότι τουλάχιστον 500.000 Βούλγαροι αναζήτησαν καλύτερη τύχη στο εξωτερικό.²

Η «ΦΑΥΛΟΚΡΑΤΙΑ»

Μεσούσης της περιόδου των διαδηλώσεων εναντίον της κυβέρνησης Βιντένοφ, το Μάιο του 1996, ο Συμεών επισκέφθηκε για πρώτη φορά τη Σόφια, όπου έγινε δεκτός με εκδηλώσεις ενθουσιασμού. Ακολούθησαν ακόμη οκτώ πολυήμερες επισκέψεις έως την 23η Ιανουαρίου του 2001, που ο πρώην βασιλιάς δήλωσε ότι εγκαθίσταται μόνιμα στη Βουλγαρία.

Ο πρωτότοκος γιός του είχε ήδη από το 1997 οριστεί ως ένας εκ των στενών συμβούλων του Προέδρου της Δημοκρατίας Πέτερ Στογιάνοφ, ο οποίος διατηρεί άριστες σχέσεις με τον Συμεών.

Οι ταμπλόιντ εφημερίδες και οι ιδιωτικοί τηλεοπτικοί σταθμοί υποδέχθηκαν με ενθουσιασμό την επιστροφή του έκπτωτου μονάρχη, ο οποίος αν και δέχθηκε να χρησιμοποιήσει το επώνυμο *Σαξ Κόμπουργκ*, απέφυγε να δηλώσει ότι αποδέχεται το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος του 1946, ενώ το διάγγελμά του ξεκινάει με τη φράση «υπήκοοί μου».³

Ως μόνιμη κατοικία του θεωρήθηκαν τα θερινά ανάκτορα της Βράνια, έξω από τη Σόφια, ένα μόνο από τα συστατικά της βασιλικής περιουσίας που περιήλθε στην κυριότητά του με απόφαση της κυβέρνησης Κοστώφ.

Ο Συμεών δεν έκρυψε τις προθέσεις του, καταθέτοντας άμα τη αφίξει του στη Βουλγαρία την αίτηση υποψηφιότητάς του στις προεδρικές εκλογές που θα διεξαχθούν το Νοέμβριο του 2001.

Όταν το Συνταγματικό Δικαστήριο απέρριψε (8/2) την αίτησή του, υπενθυμίζοντας ότι θα πρέπει να συμπληρώσει πέντε χρόνια μόνιμης παραμονής στη χώρα, οι εφημερίδες στράφηκαν με μένος εναντίον του «παλαιοκομματικού κατεστημένου».

Οι 24 ώρες και η *Εργασία*, τα δύο ταμπλόιντ φύλλα της γερμανικής εκδοτικής εταιρίας Waz που μοιράζονται το 70% της συνολικής κυκλοφορίας, ανέ-

λαβαν να στηρίξουν την είσοδο στην πολιτική του Συμεών, τον οποίο έκτοτε αποκαλούν «*Η Αυτού Μεγαλειότης*».

Στο πλευρό του βρέθηκε μια από τις πλέον αμφιλεγόμενες προσωπικότητες της πολιτικής ζωής, ο πρώην υπουργός Εξωτερικών Στόγιαν Γκάνεφ, που συμμετείχε στην ίδρυση της ΕΔΔ ως πρόεδρος της Ένωσης Δημοκρατικού Κέντρου, αλλά τέθηκε στο περιθώριο όταν κατηγορήθηκε για σωρεία οικονομικών σκανδάλων και αδρές χρηματοδοτήσεις από την παραθρησκευτική οργάνωση Μουν.

Στις 6 Απριλίου ο Συμεών ανακοίνωσε ζωντανά από την τηλεόραση την ίδρυση του Εθνικού Κινήματος, η νομιμοποίηση του οποίου δεν έγινε δεκτή (23/4) από το Πρωτοδικείο Σόφιας, εξαιτίας καταστατικών παραλείψεων.

Επιστρατεύτηκαν τότε δύο μικροί πολιτικοί σχηματισμοί, το Κόμμα Γυναικών Βουλγαρίας της Βεσέλα Νταγκάνοβα-Ντρέντσεβα (ιδρύθηκε στις 10/3/1997 και έλαβε μόλις 16.061 ψήφους ή 0,31% στις εκλογές του 1997) και το Κίνημα για την Εθνική Αναγέννηση «*Oborishe*» του Τόσχο Πέικοφ (ιδρύθηκε στις 14/12/2000), προκειμένου να σχηματίσουν τον εκλογικό συνασπισμό που έφερε τον τίτλο Εθνικό Κίνημα για τον Συμεών Β', επικεφαλής του οποίου τέθηκε ο πρώην βασιλιάς, χωρίς ωστόσο να δηλωθεί στη λίστα των υποψηφίων βουλευτών.

Κάτω από την πίεση του Τύπου, η Ανώτατη Εφορευτική Επιτροπή έκανε δεκτή τη συμμετοχή του συνασπισμού στις εκλογές, αρνούμενη μάλιστα να εξετάσει τις ενστάσεις που κατέθεσαν το Κομμουνιστικό Κόμμα Βουλγαρίας και το κόμμα «Πατριωτισμός 2000».

Όταν άνοιξαν οι κάλπες, κανείς δεν είχε αμφιβολία ότι ο Συμεών θα ήταν ο θριαμβευτής της αναμέτρησης. Τα ταμπλόιντ είχαν υποστηρίξει όλες τις λαϊκιστικές διακηρύξεις του σχετικά με την οικονομική ανάταση της χώρας.

Παίρνοντας γενικόλογες θέσεις σε όλα τα ζητήματα, ο πρώην μονάρχης στράφηκε εναντίον της «*φauλοκρατίας των πολιτικών*». Απέρριψε το κομματικό σύστημα, επιδιώκοντας την «ένωση όλου του βουλγαρικού έθνους σύμφωνα με τα ιστορικά ιδεώδη και τις αξίες που συντήρησαν τη δόξα του».

Περιφέρεια	ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΕΣ			ΚΙΝΗΜΑ ΓΙΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ & ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ				ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ		
	T	Π	A	1991	1994	1997	2001	1994	1997	2001
Βέλικο Τύρνοβο	6.4	0.0	0.9	5.381● 2,54%(-)	2.900● 0,46%(-)	7.522● 4,54%(-)	3.251● 1,89%(-)	982● 0,49%	494● 0,30%	194● 0,11%
Βλίντιν	0.3	0.0	4.0	-	113● 0,12%(-)	1.228● 1,73%(-)	753● 1,01%(-)	323● 0,35%	-	107● 0,14%
Βράτσα	1.0	0.0	3.7	-	516● 0,31%(-)	4.440● 3,45%(-)	2.564● 1,90%(-)	295● 0,18%	480● 0,37%	326● 0,24%
Γκάμπροβο	5.1	0.0	1.4	3.158● 2,77%(-)	3.679● 3,10%(-)	3.665● 4,16%(-)	1.448● 1,68%(-)	478● 0,40%	649● 0,74%	101● 0,12%
Λοβέτς	3.9	1.0	2.8	4.421● 3,38%(-)	1.905● 1,58%(-)	4.296● 4,30%(-)	3.579● 3,76%(-)	348● 0,29%	327● 0,33%	125● 0,13%
Μοντάνα	0.4	0.0	9.1	-	305● 0,23%(-)	2.375● 2,30%(-)	1.806● 1,83%(-)	-	-	170● 0,15%
Πλάβεν	4.4	0.0	1.9	6.232● 2,72%(-)	2.582● 1,19%(-)	4.987● 2,83%(-)	4.079● 2,34%(-)	619● 0,28%	951● 0,54%	379● 0,22%
Βορειοδυτικές				19.182● 1,73%(-)	12.000● 1,15%(-)	28.513● 3,42%(-)	17.479● 2,09%(-)	3.045● 0,25%	2.901● 0,23%	422● 0,03%
Βάρνα	8.1	0.0	3.1	13.337● 4,84%(1)	10.075● 3,53%(-)	12.910● 5,63%(1)	10.356● 3,92%(-)	438● 0,15%	753● 0,33%	359● 0,14%
Νιόμπριτς	14.7	0.0	7.4	16.690● 11,13%(1)	8.502● 5,69%(-)	14.307● 11,72%(1)	46.880● 29,22%(4)	679● 0,45%	1.698● 1,39%	653● 0,41%
Ράζγκρανι	47.4	0.6	4.8	46.835● 43,86%(4)	34.990● 34,38%(3)	30.058● 36,47%(2)	31.801● 30,85%(2)	2.440● 2,40%	1.312● 1,59%	807● 0,78%
Ρούσε	13.0	3.1	0.1	18.038● 9,50%(1)	11.301● 6,29%(-)	11.315● 8,03%(1)	10.609● 6,86%(-)	1.587● 0,88%	1.482● 1,05%	838● 0,54%
Σίλίστρα	33.5	0.0	2.8	27.747● 27,52%(2)	17.853● 18,25%(1)	17.901● 23,32%(1)	23.113● 28,30%(2)	1.637● 1,67%	1.245● 1,62%	328● 0,40%
Τεργκόβιτσε	32.8	0.3	4.3	27.118● 27,32%(2)	19.439● 20,65%(1)	16.925● 23,37%(1)	22.017● 27,20%(2)	1.235● 1,31%	871● 1,20%	220● 0,27%
Σούμεν	30.3	0.1	7.1	33.829● 24,28%(2)	24.776● 18,13%(2)	23.207● 22,03%(2)	24.704● 20,93%(2)	1.308● 0,96%	960● 0,91%	603● 0,51%
Βορειοανατολικές				183.594● 17,10%(14)	126.936● 12,15%(7)	126.623● 15,27%(9)	169.480● 17,61%(12)	3.324● 0,28%	3.211● 0,26%	360● 0,03%
Μπλάγκοεβγκρανι	11.3	3.0	2.2	25.714● 11,89%(1)	18.943● 9,76%(1)	18.854● 12,21%(1)	18.481● 10,87%(1)	1.020● 0,53%	427● 0,28%	309● 0,18%
Κιούρτσενπιλ	0.2	0.0	3.4	-	182● 0,16%(-)	2.146● 2,35%(-)	242● 0,26%(-)	-	-	101● 0,11%
Πάζαρτζικ	9.2	1.3	6.8	12.564● 6,25%(1)	7.822● 4,10%(-)	10.344● 6,67%(1)	8.389● 5,27%(-)	1.459● 0,76%	2.080● 1,34%	546● 0,34%
Πέρνικ	0.1	0.0	1.0	-	128● 0,13%(-)	2.725● 3,05%(-)	316● 0,35%(-)	-	-	103● 0,12%
Πλόβντιβ-πόλη				2.415● 1,08%(-)	3.025● 1,39%(-)	4.689● 2,47%(-)	4.143● 2,06%(-)	325● 0,15%	180● 0,09%	456● 0,23%
Πλόβντιβ-Περιφέρ.	6.5	0.0	3.2	13.052● 4,86%(-)	9.975● 3,93%(-)	11.896● 5,59%(-)	8.765● 4,13%(-)	526● 0,21%	682● 0,32%	426● 0,20%
Σμόλιαν	7.9	0.0	19.5	11.292● 12,03%(1)	4.325● 4,97%(-)	4.592● 6,60%(-)	4.644● 6,19%(-)	1.946● 2,24%	569● 0,82%	304● 0,41%
Νοτιοδυτικές				65.037● 5,23%(3)	44.400● 3,84%(1)	55.246● 5,74%(2)	44.980● 4,94%(1)	3.278● 0,26%	3.438● 0,41%	2.245● 0,22%
Μπουργκάς	13.8	0.0	3.7	26.354● 10,03%(2)	23.046● 8,70%(2)	21.912● 10,34%(2)	25.558● 10,61%(2)	1.031● 0,39%	526● 0,25%	375● 0,16%
Κάρντζαλι	65.7	0.7	6.3	83.336● 65,78%(5)	52.572● 50,47%(4)	47.156● 59,94%(5)	54.160● 58,03%(5)	1.785● 1,71%	1.054● 1,34%	513● 0,55%
Σλίβεν	8.1	0.0	7.3	7.751● 5,50%(-)	4.264● 3,15%(-)	7.963● 7,49%(-)	5.307● 4,58%(-)	578● 0,43%	597● 0,56%	891● 0,77%
Στάρα Ζαγκόρα	4.0	0.3	5.6	9.281● 3,50%(-)	4.673● 1,87%(-)	6.118● 2,98%(-)	4.159● 1,99%(-)	1.046● 0,42%	1.601● 0,78%	561● 0,27%
Χασκοβο	11.4	0.1	4.1	17.966● 8,98%(1)	11.449● 5,94%(1)	14.030● 9,50%(1)	13.609● 8,46%(1)	494● 0,26%	623● 0,42%	233● 0,14%
Γιάμπολ	2.0	0.0	4.8	1.226● 1,04%(-)	1.429● 1,30%(-)	2.420● 2,72%(-)	971● 1,07%(-)	201● 0,18%	301● 0,34%	184● 0,20%
Νοτιοανατολικές				147.914● 13,04%(8)	97.433● 9,22%(7)	99.599● 11,86%(8)	103.764● 11,39%(8)	3.130● 0,26%	4.702● 0,40%	2.735● 0,23%
Σόφια-1				371● 0,13%(-)	375● 0,14%(-)	3.668● 1,54%(-)	781● 0,32%(-)	169● 0,06%	65● 0,03%	82● 0,03%
Σόφια-2	0.3	0.0	0.9	879● 0,34%(-)	611● 0,26%(-)	3.664● 1,75%(-)	823● 0,37%(-)	242● 0,10%	179● 0,09%	115● 0,05%
Σόφια-3				544● 0,22%(-)	499● 0,22%(-)	3.195● 1,59%(-)	1.280● 0,56%(-)	443● 0,20%	148● 0,07%	123● 0,05%
Σόφια-Περιφέρεια	0.3	0.0	3.7	607● 0,32%(-)	840● 0,48%(-)	2.921● 2,04%(-)	1.923● 1,26%(-)	389● 0,22%	179● 0,13%	285● 0,19%
Σόφια				2.401● 0,24%(-)	2.325● 0,26%(-)	13.448● 1,70%(-)	4.807● 0,57%(-)	1.243● 0,14%	571● 0,07%	328● 0,04%
ΣΥΝΟΛΟ	9.7	0.8	3.4	418.168● 7,55%(24)	283.094● 5,44%(15)	323.429● 7,60%(19)	340.510● 7,45%(21)	24.023● 0,46%	20.433● 0,48%	10.821● 0,24%

Πηγή: Ινστιτούτο Δημοκρατικών Παραδόσεων (izbori.math.bas.bg).

Στις τρεις στήλες της κατηγορίας «μειονότητες» καταγράφονται κατά σειρά τα ποσοστά των Τούρκων, των Πομάκων και των

Αδιγγανων στον συνολικό πληθυσμό κάθε περιοχής, σύμφωνα με την απογραφή της 4^{ης} Δεκεμβρίου 1992 (πηγή: Δημοσθένης Δώδος, *Εκλογική γεωγραφία των μειονοτήτων*, Εξάντας 1994, σελ. 98). Στην παρένθεση αναγράφονται οι έδρες κάθε κόμματος.

Εκμεταλλεμένος τις σχέσεις του με ευρωπαϊκούς επιχειρηματικούς κύκλους, ο Συμεών εμφανίστηκε ως ο κατεξοχήν αρμόδιος για να οδηγήσει τη Βουλγαρία στην Ενωμένη Ευρώπη και στο ΝΑΤΟ. Την ευθύνη για το σχεδιασμό της εξωτερικής πολιτικής ανέλαβε ο Σολομόν Πάσι, πρόεδρος της Βουλγαρικής Ατλαντικής Λέσχης, ενώ συντονιστής στο οικονομικό επιτελείο των νεοφιλελεύθερων οικονομολόγων ορίστηκε ο Νικολάι Ντιμιτρόφ που δραστηριοποιείται στο Λονδίνο.

Την ίδια στιγμή που οι συνεργάτες του κατέγραφαν στο προεκλογικό πρόγραμμα την βούλησή τους για δραστηριότητα μείωση των κρατικών δαπανών, ιδιωτικοποίηση των κοινωφελών επιχειρήσεων και επιδότηση των επιχειρήσεων μέσω φοροαπαλλαγών, ο Συμεών δήλωνε στα πλήθη που τον επευφημούσαν ότι θα χορηγήσει άτοκο δάνειο 5.000 λέβα (περίπου 900.000 δρχ.) σε όποιον επιθυμούσε να ιδρύσει ατομική επιχειρή-

ση. Παράλληλα δεσμεύτηκε ότι θα χρειαστεί μόλις 500 ημέρες για να εξυγιάνει την οικονομία, ενώ έως το 2006 θα έχει επιτύχει την ένταξη της Βουλγαρίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η ΜΕΣΑΙΑ ΤΑΞΗ

Η ανάλυση του αποτελέσματος των εκλογών αποδεικνύει ότι το Εθνικό Κίνημα του Συμεών (ΕΚΣ) δεν κέρδισε την εμπιστοσύνη των ψηφοφόρων που από το 1991 στράφηκαν προς τα εθνικιστικά κόμματα. Τουναντίον μάλιστα: Η «μόδα Συμεών» οδήγησε στη δημιουργία δύο ακόμη φερώνυμων σχηματισμών: του Συνασπισμού «Συμεών II» (157.104 ή 3,44%) και της Εθνικής Ένωσης για τον Τσάρο Συμεών II (77.641 ή 1,70%). Τα φιλομοναρχικά και εθνικιστικά κόμματα συγκέντρωσαν αθροιστικά το 7% των ψήφων, αυξάνοντας τη δύναμή τους κατά πέντε ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το 1997, εκμεταλλεόμενα το θόρυβο γύ-

ρο από την επιστροφή του βασιλιά.

Αντίθετα, οι μεγάλοι ηττημένοι των εκλογών είναι οι κεντροδεξιοί και φιλελεύθεροι σχηματισμοί που εμφανίστηκαν ως το αντίπαλο δέος των πρώην κομμουνιστών. Η ΕΔΔ περιορίστηκε στο 18,17%, ενώ οι υπόλοιπες παρατάξεις του κεντροδεξιού χώρου δεν κατόρθωσαν να ξεπεράσουν συνολικά το 1%. Η επιρροή τους μειώνεται σταδιακά από το 1991 (18,37%), για να φτάσει στο 6,86% το 1997. Η πτώση του ΒΣΚ συνεχίστηκε, συμπαρασύροντας τα σοσιαλδημοκρατικά και κομμουνιστικά κόμματα που περιορίστηκαν στο 2,50%, με το Κομμουνιστικό Κόμμα να κατακερματίζεται σε ολιγάριθμες ομάδες.

Εξοβελίστηκαν, έτσι, από το κοινοβούλιο το διασπασμένο συντηρητικό Βουλγαρικό Επιχειρηματικό Μπλοκ του Γκεόργκι Γκάντσεφ (17.341 ψήφοι ή 0,38%) και η σοσιαλδημοκρατική Ευρω-Αριστερά του Αλεξάντερ Τόμωφ

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΑΠΟΧΗΣ & ΤΩΝ ΑΚΥΡΩΝ-ΛΕΥΚΩΝ				
Έτος	Αποχή		Άκυρα - Λευκά	
1990	643.286	9,22%	208.833	3,30%
1991	1.095.164	16,13%	153.990	2,70%
1994	1.723.197	24,66%	62.383	1,19%
1997	2.998.699	41,44%	35.956	0,84%
2001	2.311.838	33,41%	39.939	0,87%

Πηγή: • Ινστιτούτο Δημοκρατικών Παραδόσεων (izbori.math.bas.bg)
• www.idea.int/voter_turnout/othereurope/bulgaria.html

(44.975 ψήφοι ή 0,98%).

Το μόνο κόμμα που φάνηκε να μην επηρεάζεται από την επιστροφή του Συμεών, είναι το Κίνημα για Δικαιώματα και Ελευθερίες. Αφού ξεπέρασε τις εσωτερικές διαφωνίες που προκάλεσε η κυβερνητική συνεργασία με την ΕΔΔ, την περίοδο 1992-1994, αλλά και τις πιέσεις της εθνικιστικής σκληροπυρηνικής πτέρυγας που αντιτάχθηκε στο άνοιγμα του Κινήματος προς ομάδες διανοουμένων, το ΚΔΕ σταθεροποίησε τη δύναμή του στο 7,45%.

Η ανάπτυξη του πολιτικού κινήματος των τουρκόφωνων αποτελεί έναν από τους *πονοκεφάλους* των παραδοσιακών κομμάτων, καθώς η συγκροτημένη εκλογική συμπεριφορά της μειονότητας δημιουργεί μια πολιτική σταθερά με ακαταμάχητα ερείσματα στις επαρχίες που συνορεύουν με την Τουρκία.

Αντίθετα, το εθνικιστικό ΒΜΡΟ που απηχεί τις θέσεις των βουλγαριζόντων Σλαβομακεδόνων, απέτυχε στην πρώτη αυτόνομη κάθοδό του στις εκλογές να υπερβεί το όριο του 4% που απαιτείται για την είσοδο στο κοινοβούλιο. Οι εσωτερικές αντιθέσεις –ιδιαίτερα με το κίνημα ΟΜΟ-Ίλιντεν που υποστηρίζει την ένωση με την ΠΓΔΜ– περιορίσε τον συνασπισμό Ημέρα του Αγ. Γεωργίου στις 165.981 ψήφους (3,63%).

Ωστόσο, όπως επισημαίνουν οι πολιτικοί αναλυτές στη Σόφια, εάν η πολιτική συμπεριφορά των εθνικών μειονοτήτων αποτελεί μία βραδυφλεγή βόμβα, ο ίδιος ο Συμεών αποτελεί μία χειροβομβίδα έτοιμη να απασφαλιστεί.

Όπως τονίζει ο κοινωνιολόγος Ιβάν Κράστεφ, η δυνατότητα της νέας κυβέρνησης να αντεπεξέλθει στις προεκλογικές της εξαγγελίες θα καθορίσει εν πολλοίς το πολιτικό μέλλον της Βουλγαρίας.

Η νίκη δόθηκε στον Συμεών από τη *Μεσαία Τάξη* που βρέθηκε κοινωνικά, οικονομικά, αλλά και πολιτικά μετέωρη μετά την κατάργηση της λαϊκής δη-

μοκρατίας. Οι πολιτικοί σχηματισμοί που υποτίθεται ότι θα την εκπροσωπούσαν δεν στάθηκαν ικανοί να μετατρέψουν την αντίθεση *κομμουνιστές-αντικομμουνιστές* σε αντιπαράθεση *σοσιαλδημοκρατίας-φιλελευθερισμού*, με αποτέλεσμα η *Μεσαία Τάξη* να μείνει μετέωρη στις πολιτικές επιλογές της και να στραφεί προς ένα τρίτο πόλο.

Η εναλλαγή στην εξουσία του ΒΣΚ και της ΕΔΔ από το 1990 έως σήμερα και η ευκολία με την οποία εξανεμίστηκαν τα εντυπωσιακά ποσοστά από τη μια εκλογική αναμέτρηση έως την επόμενη, πιστοποιούν ότι ο αδιαμόρφωτος ακόμη στην ανατολική Ευρώπη μεσαίος χώρος ανάγεται σε κυρίαρχο ρυθμιστικό παράγοντα.

Ο Κράστεφ σημειώνει ότι στις πρόσφατες εκλογές, για *πρώτη φορά* οι Βούλγαροι ψήφισαν με βάση την υφιστάμενη κατάστασή τους (π.χ. άνεργοι) και όχι με βάση εκείνη που είχαν επί σοσιαλιστικού καθεστώτος (π.χ. μηχανικοί).

Μπροστά στην οικονομική απόγνωση, αναζητούν «την ανάμνηση της ηρεμίας της παλιάς κοινωνίας, αλλά και την υπόσχεση για τον εκσυγχρονισμό». Το δίπτυχο αυτό ενσαρκώνεται στη μορφή του Συμεών, ο οποίος διαθέτει το μεγαλείο της τσαρικής δυναστείας και την τρυφερή ανάμνηση του μικρού εξάχρονου βασιλιά, ενώ παράλληλα είναι ένας μάνατζερ με διασυνδέσεις με τα κέντρα λήψης των αποφάσεων στην Ευρώπη και στις ΗΠΑ.

Έτσι, οι ψηφοφόροι στάθηκαν στις λαϊκίστικες εξαγγελίες, χωρίς να εμβαθύνουν στα ουσιαστικά στοιχεία του οικονομικού προγράμματος για την πλήρη μετάβαση στην ελεύθερη αγορά και στον σκληρό καπιταλισμό. Είναι άγνωστο πώς θα αντιδράσουν όταν δουν πως η ελπίδα που στηρίχθηκε στην ψήφο «κοινωνικής απόγνωσης» αποδεικνύεται φρούδα.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Κυριάκος Κεντρωτής, «Βουλγαρία», στον συλλογικό τόμο *Βαλκάνια. Από το διπολισμό στη νέα εποχή*, ΕΛΙΑΜΕΠ, 1994, σελ. 252-254.
2. Ο Ιός της Κυριακής, εφ. *Ελευθεροτυπία*, 17/6/2001.
3. Στην προσωπική ιστοσελίδα του Συμεών (www.seker.es/simeon/reymbul.html).
4. Ο Ιός της Κυριακής, ό.π.
5. Σε συνέντευξή του στην εφ. *Καπιτάλ*, μέρος της οποίας αναδημοσιεύτηκε από τον Ιό, ό.π.

Για τα εκλογικά αποτελέσματα και τις πολιτικές δυνάμεις στη Βουλγαρία, αναφέρονται ενδεικτικά οι εξής πηγές:

- Δημοσθένης Δώδος, *Εκλογική γεωγραφία των μειονοτήτων*, Εξάντας 1994
- Μαριλένα Κόππα, «Πολιτική Εξουσία και μειονότητες στα Βαλκάνια στη μετακομμουνιστική εποχή», στην *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, τ. 4, Οκτ. 1994, σελ. 58-98
- Κυριάκος Κεντρωτής, «Η μειονοτική διάσταση της εξωτερικής πολιτικής των βαλκανικών κρατών», στο περ. *Τετράδια Πολιτικού Διαλόγου, Έρευνας & Κριτικής*, τ. 36-37, Άνοιξη 1995, σελ. 73-85
- Κυριάκος Κεντρωτής, «Ρομ: Μια ξεχασμένη μειονότητα στη Νοτιοανατολική Ευρώπη», στο περ. *Τετράδια Πολιτικού Διαλόγου, Έρευνας & Κριτικής*, τ. 34, 1994, σελ. 53-67
- Ινστιτούτο Δημοκρατικών Παραδόσεων (izbori.math.bas.bg)
- Who's Who in Bulgarian Politics (www.db.online.bg/who/)
- Parliamentary Political Parties and Coalitions (www.onlinebg.com/politics/who/govern/p_ar_for.htm)
- Essex University (www.essex.ac.uk/elect/electer/bg_er_nl.htm)
- Πανεπιστήμιο του Ντίσελντορφ (www-public.rz.uni-duesseldorf.de/~nordsiew/bulgaria.html)
- CSPP (www.cspp.srath.ac.uk/bulgelec.html)
- Ο Ιός της Κυριακής, εφ. *Ελευθεροτυπία*, 28/2/1993 και 7/7/1991
- Roma Rights (www.erre.org)

Τα περιθώρια στενεύουν για την Τουρκία

του Σωτήρη Ντάλη

Συμπληρώθηκαν ήδη 27 χρόνια από την τουρκική εισβολή στην Κύπρο. Αυτή η θλιβερή επέτειος μας φέρνει για άλλη μια φορά αντιμέτωπους με την ιστορία και μας δίνει την ευκαιρία να αποτιμήσουμε τις εθνικιστικές υπερβολές και ακρότητες που οδήγησαν το 1974 στη μεγαλύτερη μετά τη μικρασιατική καταστροφή εθνική συμφορά.

Σήμερα, 27 χρόνια μετά, με την τουρκική κατοχή να συνεχίζεται, ο ελληνισμός καλείται με μια ορθολογική αντιμετώπιση των δεδομένων να υπερβεί τα αδιέξοδα που κληρονόμησε το 1974.

Από το 1974 σύσσωμος ο ελληνισμός αρνήθηκε να αποδεχθεί τα τετελεσμένα και υιοθέτησε μια στρατηγική διεθνοποίησης του κυπριακού προβλήματος. Δυστυχώς οι συντονισμένες πιέσεις δεν ανάγκασαν τον κατακτητή να αποδεχθεί μια δίκαιη λύση. Η κατάσταση στην Κύπρο βάλτωσε κι επιπλέον οι τουρκικές κυβερνήσεις πρόβαλαν μια σειρά κλιμακούμενων αιτημάτων και αξιώσεων στο Αιγαίο.

Μόνο η ενταξιακή πορεία της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση έδειξε ότι μπορεί να αποτελέσει τον καταλυτικό παράγοντα ο οποίος θα μπορούσε να οδηγήσει και στην επίλυση του πολιτικού προβλήματος. Η προοπτική ένταξης της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχει δημιουργήσει τα τελευταία χρόνια ένα κλίμα κινητικότητας και ελπίδας για τη διευθέτηση του κυπριακού προβλήματος.

Μάλιστα πολλοί αναλυτές έχουν υποστηρίξει –όχι άδικα– ότι η ευρωπαϊκή προοπτική της Κύπρου και η ένταξή της στην ΕΕ ίσως να αποτελεί και τη μόνη εναλλακτική εθνική στρατηγική για τον κυπριακό ελληνισμό.

Η ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ και η δημιουργία μιας διζωνικής δικαιοδικής ομοσπονδίας, με ενιαία κυριαρχία και διεθνή προσωπικότητα, θα ενισχύσει τη συνεργασία μεταξύ των δύο κοινοτήτων

και θα προσφέρει την ασφάλεια που επιδιώκουν όλοι οι πολίτες της νήσου. Παράλληλα η προοπτική ένταξης της Κύπρου στην ΕΕ θα λειτουργήσει ως κίνητρο για ουσιαστική συνεργασία των δύο κοινοτήτων και θα εξουδετερώσει τα σχέδια της τουρκικής πλευράς για διχοτόμηση της Κύπρου.

Ένα άλλο θετικό στοιχείο που παρατηρεί κανείς τα τελευταία χρόνια είναι το γεγονός ότι η νέα γενιά (ελληνοκυπριακή και τουρκοκυπριακή) που δεν έχει βιώσει τις δυσάρεστες εμπειρίες του παρελθόντος, φαίνεται να αντιλαμβάνεται τα οφέλη από την επανένωση της Κύπρου και την προοπτική ένταξής της στην ΕΕ.

Εκείνο που παραμένει ακόμη ζητούμενο είναι η αλλαγή νοοτροπίας της Τουρκίας στο κυπριακό ζήτημα, κάτι που θα σήμαινε και την απαρχή μιας μεταβολής προσανατολισμού προς τα δυτικά πρότυπα και αρχές. Ο δρόμος είναι γνωστός. Δεν έχει η Άγκυρα παρά να συμβάλει στην εφαρμογή των ψηφισμάτων του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών καθώς και των Συμφωνιών Κορυφής Μακαρίου-Ντενκτάς (1977) και Κυπριανού-Ντενκτάς (1979).

Τα περιθώρια στενεύουν για την τουρκική ηγεσία και κάποιοι αναλυτές στην Τουρκία το επισημαίνουν πολύ συχνά τον τελευταίο καιρό. Για παράδειγμα ο γνωστός τούρκος δημοσιογράφος Μεχμέτ Αλί Μπιράντ έγραφε στις 16 Ιουλίου στην *Turkish Daily News* πως δεν υπάρχουν πλέον πολιτικά εμπόδια για την Κύπρο να ενταχθεί στην Ευρω-

Το 2002 θα είναι η χρονιά της Κύπρου, υποστηρίζει ο τούρκος δημοσιογράφος Αλί Μπιράντ και τονίζει ότι θα μπορούσε να είναι και της Τουρκίας αν ο Ντενκτάς δείξει ότι θέλει μια λύση.

παϊκή Ένωση, ακόμα και αν δεν υπάρξει επίλυση του κυπριακού προβλήματος. Η παράταση της αβεβαιότητας στο Κυπριακό αποβαίνει εις βάρος της Τουρκίας, επισημαίνει ο Μπιράντ και προειδοποιεί ότι το 2002 θα είναι η χρονιά της Κύπρου. «Θα μπορούσε να είναι και της Τουρκίας, αν ο Ντενκτάς δείξει ότι θέλει μια λύση του Κυπριακού και αποδεχθεί να συμμετάσχει στις διαβουλεύσεις για τις νέες προτάσεις που ετοιμάζει ο γενικός γραμματέας του ΟΗΕ». Η νέα διαδικασία συνομιλιών αναμένεται να ξεκινήσει με νέα μορφή αλλά μάλλον χωρίς ουσιαστικές αλλαγές. Τους επόμενους μήνες οι μεσολαβητές θα εντείνουν τις προσπάθειές τους προκειμένου να πετύχουν μια σύνθεση των προτάσεων που έχουν καταθέσει οι δύο πλευρές.

Οι διεργασίες αναμένεται να κορυφωθούν το 2002 οπότε πρόκειται να παρουσιασθούν οι προτάσεις της Ουάσινγκτον και των Βρυξελλών ενόψει και της επικείμενης ολοκλήρωσης των ενταξιακών διαπραγματεύσεων της Κυπριακής Δημοκρατίας με την ΕΕ.

Επισημαίνουμε

Οι στρατιές της νύχτας μας

Στέκεσαι απέναντι σε καλοφωτισμένα αλλά άψυχα έργα τέχνης, αναζητάς μάταια σε πυκνογραμμένα κείμενα μια πρόταση, μια λέξη ουσίας, ξεφυλλίζεις ιλουστρασιόν σελίδες με ατελείωτες συνεντεύξεις όπου τίποτα δεν λέγεται, βουβαίνεσαι στην σκοτεινιά κινηματογραφικών αιθουσών αντικρύζοντας το κενό, μουδιάζεις σε μαρμάρινα καθίσματα παρακολουθώντας τον θρίαμβο της «ιερής» τυφλότητας, βουλιάζεις στον καναπέ σου επιλέγοντας τις επιλογές άλλων, «έντεχνοι» και «άτεχνοι» σου γεμίζουν τα αυτιά με ήχους που έχεις εκπαιδευτεί να τους θεωρείς ανεκτούς. Αυτός είναι ο κόσμος σου. Ο σύγχρονος νέος κόσμος σου και οφείλεις, αν επιθυμείς να αποτελείς τμήμα του, να τον αποδεχτείς. Ένα αδιασάλευτο, φτιασιδωμένο ή άμετρα κακοποιημένο οικοδόμημα που επισκιάζει απ' άκρη σ' άκρη την σύγχρονη καλλιτεχνική δημιουργία σ' αυτόν τον τόπο. Στρατιές ολάκερες οι κατασκευαστές του. Και ύστερα είτε γιατί βρίσκεσαι αναπάντεχα μπροστά σε κάποιο από τα ελάχιστα ξέφωτα ειλικρίνειας ή επειδή από σύμπτωση επανακτάς για λίγο τον εαυτό σου, ανοίγεις τα μάτια σου και βλέπεις τον αληθινό κόσμο που σε περιβάλλει. Και τότε ανακαλύπτεις πως ο έρωτας δεν είναι κάτι που παραμονεύει αναγκαστικά ανάμεσα στα μπούτια γυναικών όπως οι ηρωίδες των νεόκοπων συγγραφέων. Ανακαλύπτεις πως η μοναξιά, η αδικία και ο κοινωνικός αποκλεισμός δεν είναι κάτι που εξορκίζεται με ποιητικές παραδοξολογίες. Ανακαλύπτεις πως το μέγεθος της διαφθοράς και της ανικανότητας των ισχυρών δεν καταγγέλεται με τα διακοσμητικά συμπλέγματα από ευτελή και μη υλικά, ούτε με επιδείξεις αφαιρετικότητας. Ανακαλύπτεις πως η καταστροφή του περιβάλλοντος, η φτώχεια, η πείνα, η ατελείωτη καθημερινή βία, τα караβάνια των προσφύγων, οι ουρές των ήδη ή δυνάμει ανέργων καθόλου δεν αντιπροσωπεύονται απ' τα κατα συρροή εγώ που κρύβει κάθε «έκφραση της ψυχής» τους. Και μόνο τότε, όταν ο αληθινός κόσμος ανοίγεται μπροστά σου, αναρωτιέσαι πού πήγαν όλες αυτές οι φωνές, για ποιο λόγο γεννήθηκαν, από πού αντλείται το θράσος με το οποίο επιχειρείται η επιβολή τους. Τίποτα μα τίποτα δεν μπορεί να δικαιολογήσει αυτή την ουδετερότητα ή στις χειρότερες των περιπτώσεων την παραποίηση του πραγματικού

κόσμου. Ας μην κρυβόμαστε και ας πούμε τα πράγματα με το όνομά τους. Ο κυκλώνας που σάρωσε την εκσυγχρονισμένη πολιτεία μας ήταν αναπόφευκτο να ισοπεδώσει εκτός από εμάς τους συνηθισμένους ανθρώπους και όλους αυτούς που κουβαλούν το κουρασμένο από καιρό όραμα της εξημέρωσής μας. Πότε σιωπηλά και πότε με τυμπανοκρουσίες ό,τι άξιζε από τον παλιό κόσμο θάφτηκε κάτω από τόνους λαμπυρίζοντος στίλ πνίγοντας ή καταδικάζοντας κάθε φωνή ικανή να ψελλίσει έστω και μια αντίρρηση για την ασχήμια αυτής της πολιτείας ή να εκτιμήσει τις λιγοστές νοστιμιές που της απέμειναν. Ποιοι συγγραφείς; ποιοι ποιητές; ποιοι εικαστικοί, ζωγράφοι, σκηνοθέτες, ηθοποιοί, συνθέτες, απ' όσους αναγνωρίζονται επίσημα ως τέτοιοι διατηρούν πλέον το αίσθημα της ευθύνης τους και δεν έχουν καταντήσει αυτοβούλως ανώδυνοι παλιάτσοι ή διασκεδαστές; Πώς γίνεται η υπεράσπιση της αλήθειας, η προώθηση ή η ανατροπή των πνευματικών κατακτήσεων, η εξερεύνηση της ανθρώπινης υπεροχής ή η καταγγελία της σκοτεινής της φύσης να απαξιώνονται απ' όλους τόσο απροκάλυπτα; Πώς αλλιώς μπορεί να ερμηνευτεί η μονότονη ομοφωνία τους, η κραυγαλέα σιωπή τους; Ασφαλώς και μπορείς να ενημερωθείς ή να διασκεδάσεις περισσότερο ίσως από κάθε άλλη εποχή. Οι ευκαιρίες ποτέ δεν λείπουν για κάτι τόσο παθητικά ευχάριστο και η βιομηχανία των κατάλληλων επαγγελματιών για την διατήρηση αυτής της τόσο αποδοτικής για όλους(;) κατάστασης, εργάζεται ακατάπαυστα. Αρκεί όμως αυτό για να χάσει κανείς την αξιοπρέπειά του και να αποδεχτεί όλον αυτόν τον άλλοτε πολύχρωμο και άλλοτε αποκλειστικά μαυροφορεμένο συρφετό; Μπορεί κανείς να τους παρακολουθεί αμέτοχος ή ακόμη χειρότερα να τους επικροτεί καθώς σέρνονται όμοια με ποντίκια ανάμεσα σε ποντίκια χωμένα σε λαγούμια σκαμμένα αποκλειστικά από τα νύχια της πλέον αναίσχυντης ματαιοδοξίας, δοσμένοι με όλο τους το είναι στην επέκταση του σκοτεινού τους ορίζοντα; Ασφαλώς και μπορεί. Μπορεί όμως και να τους διαγράψει με μια μόνο κίνηση. Και κάτι τέτοιο θα ήταν πιο σοφό.

Κ. Νεσσωνίτης

Συνέβησαν το καλακαίρι

Δύο διαφορετικά μεταξύ τους γεγονότα συνέβησαν όταν το Αντί έκανε διακοπές. Τα επισημαίνουμε λοιπόν τώρα:

1. Η αποπομπή του Δ. Χρονόπουλου

Ελάτε στη θέση του διευθυντή μεγάλου (τεράστιου για να είμαστε μέσα) θεατρικού οργανισμού συμπρωτεύουσας ευρωπαϊκής χώρας. Παραλαμβάνεις κάτι σαν έρημη χώρα. Έναν θεατρικό οργανισμό που ούτε οι συμπολίτες του δεν εκτιμούν, πόσο περισσότερο ενισχύουν με την παρουσία τους. Τον συμμορφώνεις. Τον μεταμορφώ-

νεις. Τον κάνεις επίκεντρο ενός σημαντικού φεστιβάλ και τον κάνεις ικανό να ανταγωνιστεί στα ίσια αντίστοιχους οργανισμούς της πρωτεύουσας με αξιόλογες παραγωγές. Και την εορταστική μέρα που ο οργανισμός σου παρουσιάζει μια από τις αξιόλογες δουλειές του στην Επίδαυρο ο υπουργός σου ανακοινώνει την αντικατάστασή σου. Στη θέση σου θα μπει κάποιος άλλος, ίσως εξίσου ικανός. Εσύ θα πας σε κάποια άλλη θέση, ίσως το ίδιο καλή για σένα, στην οποία πιθανόν να είσαι το ίδιος ικανός. Και έτσι μένουν όλοι ευχαριστημένοι! Σωστό; Λάθος! Εγώ δεν εί-

μαι καθόλου ευχαριστημένος. Ούτε ο Αριστοτέλης θα ήταν.

2. Ποιος είναι ο Κώστας Σάντας;

Ελάτε τώρα στη θέση ικανού ηθοποιού της συμπρωτεύουσας. Έχεις στελεχώσει σοβαρές παραγωγές. Έχεις σπουδάσει σε Μιλάνο και Ρώμη. Είσαι από τους καλύτερους και (ας μη κρυβόμαστε) το έχεις καταλάβει. Κατεβαίνεις στην Επίδαυρο. Αν έπαιζες ποδόσφαιρο, θα σου κολλούσε η έκφραση τους «πήρε τα βρακιά». Και μετά ακούς τον κόσμο σου, της πρωτεύουσας, να αναφωνεί: βρε αυτός είναι πολύ καλός! Αλλά, ποιος είναι;

Β Ο Μ Β Ι Δ Ι Α πολιτιστικής Α Φ Α Σ Ι Α Σ

- Τι γίνεται στην Φρανκφούρτη με τους επικοινωνιακούς συγγραφείς-υπαλλήλους του Συγκροτήματος;
- Όλα καλά, υγιαίνουν μαυρισμένοι και το αυτό επιθυμούν και δι' υμάς.
- Κύριε Χατζή μου!
- Διαβάσαμε όμως στον τύπο ότι 150 δισ. έχει έλλειμμα ο ΔΟΛ.
- Βλέπετε η μετοχή του από 17.000 δρχ. στοιχίζει μόνο 2.000 δρχ.
- Πάρτε κόσμε!
- Δίσεκτα χρόνια για πρωθυπουργούς.
- Αντιθέτως ο Κόκκαλης γιγαντώνεται και εντός και εκτός.
- Ευτυχώς, ηρεμήσαμε!
- Θα παιχτεί όπως αντιλαμβάνεστε χοντρό παιχνίδι καθώς τον ΔΟΛ παζαρεύουν Λάτσης και Κόκκαλης.
- Στον «Αθήνα 2004» πάλι είναι όλοι καλά και το αυτό επιθυμούν και δι' υμάς.
- Χαρά και αεργία και νάναι καλά η Αρχοντορεμπέτισσα.
- Κάτι δηλαδή σαν αυτό

- που προσφέρει η κ. Βαρβάρα Μπελεζίνη στο ΥΠΠΟ.
- Μετράμε τους αργόμισθους εννοούμενους του κ. Βενιζέλου και τελειωμό δεν έχουν.
- Και ο μεν Ευάγγελος έβαλε πλώρη για το Παιδείας, στο δε ΥΠΠΟ αναμένονται ξανά Πάγκαλος ή ο νυν γενικά γραμματέας του ΠΑΣΟΚ.
- Δηλαδή ο σκανταλιάρης ή ο Σκανδαλίδης.
- Κατά τ' άλλα ο Θόδωρος ενόψει συνεδρίου, σκέτη γατούλα της Αγκύρας.
- Μέχρι και τον Γιωργάκη είδε στο ΥΠΠΕΞ.
- Είπαμε: μπροστά σε μια καρέκλα όλοι συμφιλιώνονται.
- Είναι η πάγια ιδεολογία του κινήματος και των κινηματιών του.
- Χάρμα τα πηγαίνει και η «Πολιτιστική Ολυμπιάδα» με τους επικεφαλής της.
- Υγιαίνουν, μαυρισμένοι, το αυτό επιθυμούν κ.λπ.
- Αντιθέτως ο Πετράκης Ευθυμίου δεν αισθάνεται πολύ καλά, τελευταία.

- Ακούει στον ύπνο του φωνές. (Άσχετο: κι ο Γιωργάκης ακούει.)
- Βλέπει, που λέτε, εφιάλτες ότι ξαναγίνεται υφιστάμενος του Λάλα.
- Αυτός, το παιδί του Λαλιώτη, του βρέφους του κινήματος (άρα το ανθυποβρέφος)!
- Άδικε κόσμε!
- Πώς λέγεται ο αυτοϊκανοποιούμενος μαλάκας ισπανικά;
- Καλατράβα!
- Και ελληνικά;
- ... Θανάσης Ο. (Βάλτε ένα όνομα κατά βούληση).
- Ωραίο πάντως το Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης του κ. Βενιζέλου στο ΦΙΞ.
- Ξέρετε πώς το ονομάζουν οι διερχόμενοι ταξιτζήδες;
- Αφισόραμα!
- Εμείς επίσης επιμένουμε να ρωτάμε για τις καταστροφές από τον κλιματισμό στο υπόγειο της Εθνικής Πινακοθήκης.
- Είναι αλήθεια ή όχι ότι αναζητούνται εσπευσμένα συντηρητές για τη δωρεά της Σοφίας Παρθένη και τις μεταβυζαντινές εικόνες του ιδρύματος;
- Ή μήπως πρέπει να διαψεύσουμε τις διαψεύσεις;
- Αντίθετα, μια χαρά πήγε

- η περισυλλογή των όπλων του UCK από το ΝΑΤΟ.
- Λένε μάλιστα να κατέβουν και προς τα δω και να μαζέψουν τα δίκανα από τους έλληνες κυνηγούς.
- Για να μην σκοτώνονται μεταξύ τους.
- Άλλη, πάλι, ιδέα είναι να μαζέψουν τα ψαροντούφεκα από τους κατά φαντασίαν ψαροντουφεκάδες.
- Είδες ιδέες το ΝΑΤΟ για την ομαλοποίηση της περιοχής;
- Στεριάς και θάλασσας;
- Ίσως μάλιστα να μαζέψει και μερικές ποιμαντικές ράβδους μερικών δεσποτάδων που τις κραδαίνουν πολύ επικίνδυνα.
- Σαν φονικά όπλα;
- Τώρα που είπα «όπλα» εκείνο το φυσέκι ο Αβραμόπουλος τι να γίνεται;
- Μάλλον κουμπούρας αποδεικνύεται στην πολιτική;
- Και το ΚΕΠ του πώς πάει;
- Είπαμε: υγιαίνουν, μαυρισμένοι, είναι όλοι καλά και το αυτό επιθυμούν κ.τλ., κ.τλ.
- Μανωλάκης ο Βομβιστής

Σχετικά με τα Επιδαύρια

Για όσους δεν πήγαν φέτος στην Επίδαυρο, το *Αντί* ήταν εκεί με ήλιο και με καύσωνα και έχει να σας μεταφέρει τα νέα από το θέατρο της Αργολίδας:

Την έναρξη λοιπόν των φετινών Επιδαυρίων έκανε το Εθνικό Θέατρο με την πολυαναμενόμενη και πολυδιαφημισμένη παράσταση της *Ορέστειας* σε σκηνοθεσία του Γ. Κόκκου. Η κριτική αντιμετώπισε την προσπάθεια του Κόκκου να ενσωματώσει στην παράστασή του διάφορες παραδόσεις και ερμηνευτικές δομές, με αντιδράσεις που κυμαίνονταν από την ψυχρότητα, άντε την χλιαρή υποδοχή, έως την ανοικτή επίθεση. Μεγάλο μέρος της επίθεσης δέχτηκε η πολυ-υφολογική μετάφραση του Δ. Δημητριάδη και το υποκριτικό τμήμα της παράστασης, το οποίο, αν και παρουσίαζε σπουδαίες δυνάμεις του θεάτρου μας, κατηγορήθηκε για έλλειψη συντονισμού και κοινής πλεύσης.

Ακολούθησαν από το Εθνικό Θέατρο οι *Νεφέλες* του Αριστοφάνη σε σκηνοθεσία Γ. Ιορδανίδη, σε μια παράσταση που ανάμεσα σε Αριστοφάνη και Σωκράτη παίρνει τη μεριά του δεύτερου. Σχολιάστηκε έντονα η ιδέα του σκηνοθέτη να παρουσιάσει την αναλογία Σωκράτης-Τσαρούχης, ως σημείο διαχρονικότητας του έργου. Καλοί ηθοποιοί στο κάστ, μια παράσταση που αν δεν είχε και αυτό το προκλητικό της σημείο οι κακές γλώσσες λένε πως μάλλον θα μας άφηνε παντελώς αδιάφορους.

Τα Επιδαύρια αρχίζουν να ανεβαίνουν από τις 20 Ιουλίου με την *Αντιγόνη* σε σκηνοθεσία Γ. Κιμούλη και με τη σκηνοθετική συνδρομή του πολύ Marcello Magni (συντελεστή του επίσης πολύ Théâtre de Complicité). Ο Σαίξπηρ συναντά τον Σοφοκλή και ο τελευταίος μιλά λίγο με τον αέρα του Αριστοφάνη, ενώ ο Χορός αλωνίζει στη σκηνή, φέρνοντας νέο άνεμο στην ορχήστρα της Επιδαύρου και στην ερμηνεία της *Αντιγόνης*. Από άποψη πληρότητας του θεάτρου ίσως η πιο επιτυχημένη φετινή παραγωγή – αλλά ως γνωστόν ο Κιμούλης έχει ορκισμένους οπαδούς και φανατικούς αρνητές.

Σειρά του Αριστοφάνη. Ο Κ. Μπάκας επανέρχεται με την δεκάχρονη επιτυχία του *Ιππής* ανανεωμένη; φρέσκια και ακόμα ικανή να κερδίζει τις καρδιές μας. Βραδιά πραγματικής ψυχαγωγίας και μόνο οι εμπαιθείς μιλούν για δοκιμασμένες συνταγές του Σολομού και του Κουν σε έκδοση καρτούν. Εντυπωσιάζουν, για μια ακόμη φορά, τα κοστουμια της Ι. Παπαντωνίου.

Το ΚΘΒΕ μπορεί να έχασε το στυλοβάτη της πρόσφατης εκ της τέφρας αναγέννησής του, Δ. Χρονόπουλο, στη διάρκεια του καλοκαιριού (μετατέθηκε στο ΕΚΚ) αλλά πρόλαβε να δείξει τις δυνατότητές του σε μια διπλή παράσταση του σκυθρωπού και σατυρικού Ευριπίδου. *Εκάβη* και *Κύκλωπες* στις αρχές του Αυγούστου και το κοινό να φεύγει καθαρμένο και αλαφρύ με μόνο βάρος του την εξής απορία: μα ποιος είναι αυτός ο καταπληκτικός ηθοποιός στο ρόλο του Οδυσσέα; (Απάντηση: ο Κώστας Σάντας.)

Πάλι Αριστοφάνης, πάλι επανάληψη μιας παλιάς επιτυχίας από το Θέατρο Τέχνης, στον *Πλούτο* που έκανε πολύ υπερήφανο το Μ. Κουγιουμτζή. Στα πηγαδάκια μετά έλεγαν οι γηραιότεροι ειδήμονες: ιδού τι σημαίνει να κτίζεις θέατρο πάνω σε θεμέλια και όχι αυθαίρετα. Ωστόσο οι νεότεροι ήταν αμήχανοι με το ότι η περιβόητη αυτή κουκική τρυφερότητα τους φαινόταν πλέον λίγο σαν γλυκεράδα. Ατραξιόν εδώ ο Σπαθάρης ως Πλούτος-Καραγκιόζης. Οι αντιφάσεις είναι για να προκαλούν.

Στημένη του την είχαν του βουλευβαρδιάρη Γ. Βούρου που αποτόλμησε να ανεβάσει το έργο «που δεν τόλμησε να ανεβάσει ο Μινωτής», ήτοι *Επτά επί Θήβας* και μάλιστα σε σκηνοθεσία του πρωτάρη σε Επίδαυρο Βαρνάβα Κυριαζή. Επειδή όμως στο θέατρο συμβαίνουν και οι ευχάριστες εκπλήξεις, τελικά και ο κύριος Κυριαζής και ο κύριος Βούρος στάθηκαν στο ύψος τους – άσχετα αν το ύψος αυτό δεν ήταν και από τα ψηλότερα.

Τέλος τα ωραία. *Μήδεια* από τον Σ. Ευαγγελάτο σε μια παράσταση που ίσως σε λίγο καιρό κανείς δε θα θέλει να θυμάται. Το κοινό να προσπαθεί να κρύψει τα γέλια του. Ο Μ. Μαρμαρινός να αγωνίζεται να μας αποδείξει τι καλά που κάνει που δεν παίζει τελευταία ο ίδιος στα έργα που σκηνοθετεί και ο Ευαγγελάτος να κάθεται μάλλον άβολα στις δάφνες που έχει κατακτήσει στο ελληνικό θέατρο. Διαβάσαμε μετά θετικές κριτικές.

Και το δράμα των συνεχών μετακινήσεων Αθήνα-Επίδαυρος με 40 υπό σκιάν τελειώνει με την απαραίτητη κορύφωση. Ο Αντύπας άργησε να ανεβάσει τις *Τρωάδες* του και όταν το αποφάσισε έκανε όλους να τρίβουν τα μάτια τους. Το πρόβλημα εδώ είναι ποιον να πρωτοχειροκροτήσεις: την μουσική της Καραϊνδρου; την τραγωδό (ναι, ναι, ναι) Μ. Βούρτση; Την Μ. Παπαδημητρίου; Την Κουλίεβα; Ή την κίνηση της Π. Σταματοπούλου; Όλα καλά.

Τ.Λ.

Π Ρ Ο Τ Ε Ι Ν Ο Υ Μ Ε

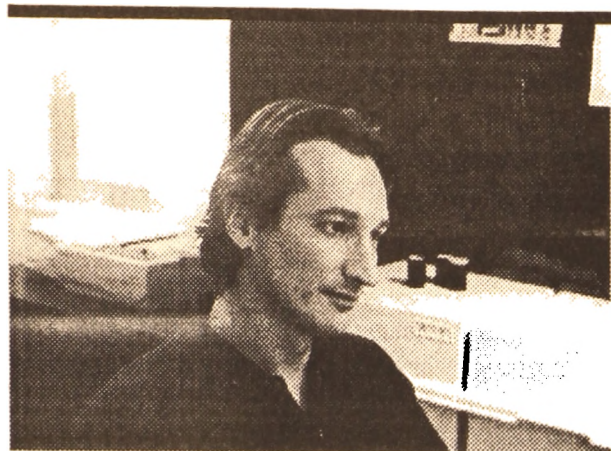
- Σεπτέμβρης ο μήνας των φεστιβάλ και τα κομιξ έχουν την τιμητική τους. Στις 11 Σεπτεμβρίου εγκαινιάζεται στο Γκάζι το 6ο Διεθνές Φεστιβάλ Κομιξ της "βαβέλ". Σημειώνουμε ότι έχει ετοιμαστεί ειδικό αφιέρωμα στον Μποστ και στον πρόωρα χαμένο ιταλό Αντρέα Πασιέντζα.

- **Αναδρομή** στο σύνολο των ταινιών του **Καρλ Ντράγιερ** πραγματοποιείται στον κινηματογράφο Απόλλων από τις 21 έως τις 27 Σεπτεμβρίου. Ο μεγαλύτερος δανός δημιουργός ακολούθησε το δύσκολο και μοναχικό δρόμο του υπερβατικού κινηματογράφου, που εξακολουθεί να συγκλονίζει με την τόλμη και να προκαλεί με τη μοναδικότητά του.

- **Κινηματογράφο** επίσης θα μπορούν να παρακολουθήσουν στην αυλή της Βραδινής Κοινότητας (Σταυροπούλου 15, πλ. Αμερικής) οι φίλοι του Ανοιχτού Προγράμματος της «Διάβασης». Με την υποστήριξη του ΕΚΚ, της Προοπτικής και του σκηνοθέτη Σταύρου Καπλανίδη διοργανώνει 5 κινηματογραφικές βραδιές κάθε Τετάρτη έως τις 3 Οκτωβρίου. Οι προβολές ξεκινάνε στις 9 μ.μ. και η είσοδος είναι ελεύθερη.

- Η **Συμφωνία των Χιλίων** του Γκούσταβ Μάλερ παρουσιάζεται στις 15 Σεπτεμβρίου στο Ηρώδειο. Στο πρώτο μέρος θα ακουστεί ο Ύμνος Veni, Creator Spiritus (Ελθέ, πνεύμα δημιουργό), ενώ στο δεύτερο η τελική σκηνή από τον Φάουστ (Μέρος II) του Γκάιτε. Η πρώτη παρουσίαση του έργου έγινε το 1910 με ένα γιγαντιαίο σύνολο συντελεστών, 8 μονωδοί, 850 χορωδοί και ορχήστρα 170 μουσικών και εκκλησιαστικό όργανο. Από αυτό το γεγονός προέκυψε και η ονομασία του, ενώ η ιστορία το κατέγραψε ως την πιο επιτυχημένη πρεμιέρα έργου του συνθέτη στη διάρκεια της ζωής του. Στις 21 Σεπτεμβρίου η **Κρατική Ορχήστρα Αθηνών** παρουσιάζει το **Αντάτζιο για εγχόρδα** του Σαμουέλ Μπάρμπερ και το έργο **Οι Πλανήτες** του Γκούσταβ Χόλτσ.

Η κόλαση είναι ψηλά

Ο Juan Munoz και το Requiem της Tate Modern

Ο ισπανός θαυματοποιός –όπως αποκαλούσε τον εαυτό του– και γλύπτης Juan Munoz πέθανε αιφνίδια την περασμένη εβδομάδα στην Ίμπιζα σε ηλικία 47 ετών. Συγχρόνως «τρέχει» ως το τέλος του μήνα η εντυπωσιακή του παρέμβαση στην είσοδο της Tate Modern, του πιο ζωντανού δηλαδή μουσειακού θεσμού σήμερα στην γηραιά ήπειρο. Ο Munoz ετοιμαζόταν από τον Οκτώβριο να καταλάβει και τις ΗΠΑ μέσω της αναδρομικής του στο Hirshorn Museum της Ουάσιγκτον και μέσω μιας έκθεσης που θα ταξιδέψει στα μεγαλύτερα μουσεία της Αμερικής από το Λος Άντζελες ως το Σικάγο. Μόνο που το ταξίδι θα πραγματοποιηθεί χωρίς τον καπετάνιο του. Ο Munoz αποχαιρετίστηκε από το σύνολο του ευρωπαϊκού Τύπου και από τα διεθνή μέσα ως ο μεγαλύτερος ζων γλύπτης. Υπερβολές, ίσως, λόγω του αναπάντεχου τέλους του. Όμως

ο Munoz, με την «κινηματογραφική» λογική και την ποιητική σκέψη του και με τον επίμονο διάλογο που διατηρούσε με τους μεγάλους σταθμούς της ευρωπαϊκής ανθρωποκεντρικής παράδοσης, συμβόλιζε την μορφοπλαστική συνείδηση της κοινής μας κουλτούρας δημιουργώντας ισχυρές ανατρεπτικές εικόνες οι οποίες γεννούν στον θεατή απορία, ανησυχία και δέος. Οι μπαλαρίνες, οι νάνοι, τα πλήθη των μικρόσωμων «Κινέζων» του, οι αχώρητοι χώροι και οι διεσταλμένες πλατείες του λειτουργούσαν σαν κάτι πολύ παλαιό και ταυτόχρονα πολύ καινούργιο. Στην Tate έκρυψε τις ενότητες των γλυπτών του μέσα στις κυψέλες και τα δοκάρια της οροφής παίζοντας με το φυσικό φως, με την αρχιτεκτονική δομή του χώρου και με την ιλουζιονιστική εντύπωση. Ποια η αλήθεια, ποιο το ψέμα; Ο ίδιος έλεγε ότι έκρυψε τους «εργάτες» του ώστε ο θεατής ν' απομονωθεί μέσα στα πλήθη της Tate και στον τεράστιο χώρο του Turbine Hall και να νιώσει κατ' αποκλειστικότητα μιαν εμπειρία σχεδόν κινηματογραφική.

Ο Munoz σπούδασε στο Central School του Λονδίνου και στο Pratt Center της Ν. Υόρκης. Εμμονή του στα-

θερή ήταν να ορίσει εκείνο τον «τόπο που ονομάζεται Εκτός» (a place called Abroad). Και εκεί σ' ένα μορφοπλαστικό επέκεινα, να στήσει τις μορφές του, φιλικές, μαζί και απρόσιτες σαν τα έργα της αρχαϊκής γλυπτικής. Ο Munoz πιστεύει, μαζί με τον Shakespeare, ότι ο άνθρωπος είναι ένας κλέφτης μέσα στον κόσμο (Timon of Athen). Μετά τον αφανισμό του τραγικού ήρωα στην εποχή μας το μόνο που σώζει είναι η ριζική ανθρωπολογική περιέργεια (Κώστας Παπαϊωάννου). Περίεργος, υπερόπτης, πληθωρικός ο ίδιος έστειλε την τέχνη του στην οροφή της εισόδου της Tate, σαν ένα υπέργειο Inferno. Όμως, έστω κι έτσι, ο ίδιος δικαιούται ένα εισιτήριο για τον Παράδεισο.

Μάνος Στεφανίδης

Υ.Γ.: Από τον Νοέμβριο του 1999 ως τον Ιανουάριο του 2000 στην γκαλερί Bernier/Eliades ο Munoz είχε παρουσιάσει ένα δυσοίωνο, υπαινικτικό σχόλιο πάνω στο κείμενο του Μπόρχες «A Brief Description of my Death». Το ανθρωπολογικό του ενδιαφέρον και η αγάπη του για τα κείμενα δεδομένη: Η επιλογή του θέματος προφητική.

Γκίλμπερτ & Τζωρτζ

Για να καταστεί η πολυσήμαντη αυτή έκθεση περισσότερο καταληπτή στο ευρύ κοινό αλλά και στους φοιτητές καλών τεχνών έχουν προγραμματισθεί από τους οργανωτές 8 εκλαϊκευτικές ωριαίες ξεναγήσεις με τον επιμελητή της Εθνικής Πινακοθήκης και διευθυντή του Μουσείου Φρουσίρα Μάνο Στεφανίδη. Στις ξεναγήσεις αυτές θα δοθεί έμφαση στην κοινωνιολογική και ψυχαναλυτική διάσταση των φωτομοντάζ κατασκευών των Gilbert and George καθώς και στην εμμονή τους ανάμεσα στα όρια του συντηρητικού και του ανατρεπτικού, της μικροαστικής ηθικής και της αισθητικής προβοκάτσιας, του δημόσιου και του ιδιωτικού, του ιερού και του χυδαίου.

Τι είναι όμως αληθινά «χυδαίο» και σε τι συνίσταται η «χυδαιότητά» του;

– Είναι η εικόνα ή μήπως το μάτι που την κοιτάει;

– Είναι ένα εξωτερικό γεγονός ή μια εσωτερική προκατάληψη; Ποιος μηχανισμός τελικά μας μαθαίνει από παιδιά το καλό και το κακό; Το «φτου κακά»;

Οι ξεναγήσεις θα αναφερθούν στη σχέση των Gilbert and George με την Pop Art, την λαϊκή και την εννοιολογική τέχνη όπως επίσης με τις έννοιες της «αυτοέκθεσης» και του «αυτοσαρκασμού». Έννοιες οικείες στον τόπο μας εξάλλου από την εποχή του Αριστοφάνη. Στην εποχή όμως της έκπτωσης των όποιων παραδοσιακών αξιών η προσέγγιση αυτών των θεμάτων είναι δραματικά διαφορετική. Οι Gilbert and George παρατηρούν, καταγράφουν, εμπνέονται από το γίνεσθαι των σύγχρονων κοινωνιών του θηριώδους καπιταλισμού και με άξονα το σώμα τους και τη σχέση τους –τα αντικείμενα δηλαδή που ξέρουν περισσότερο από ο,τιδήποτε άλλο– μιλάνε γενικότερα για τα

πράγματα, τον κόσμο και τους ανθρώπους...

Η δουλειά τους αναφέρεται στην κουλτούρα των Μ.Μ.Ε., τις «διασημότητες», την ομοφυλοφιλία, το σεξ, το «χάσμα των γενεών» που τείνει να καταστεί ταξικό ζήτημα στις σύγχρονες κοινωνίες, κ.λπ. Μέσα από το έργο τους ακτινογραφείται η πορεία των μορφοπλαστικών τεχνών στην Ευρώπη από την ακαδημαϊκή τέχνη του 19ου αι. ως τον μοντερνισμό και από το εξιδανικευμένο «γυμνό» (nude) στο αφτιασίδωτο «σώμα» (body). Οι Gilbert and George αποκαλούν «γλυπτική» ό,τι και αν κάνουν προτείνοντας τους εαυτούς τους σαν τέχνη. Μόνο που έτσι επιτρέπουν στον καθένα να δει απελευθερωτικά και σαν αισθητική εμπειρία την όποια καταθλιπτική καθημερινότητα. Μόνο που έτσι μας μαθαίνουν «ανεπαισθήτως» να δούμε τη ζωή μας αλλιώς.

Νέα δελτία για τόν Δημήτρη Χατζή

Τό Ἄντί ἔφυγε γιά τίς καλοκαιρινές διακοπές μέ τό τεῦχος «Δημήτρης Χατζής: εἴκοσι χρόνια μετά». Σέ ἐπόμενο τεῦχος θά δημοσιευτεῖ ἕνα μέρος τοῦ ὕλικου πού γιά λόγους χώρου δέν μπόρεσε νά μπεῖ στο ἀφιέρωμα, ἰδιαίτερα ἡ βιβλιογραφία τοῦ Δ.Χ. ἀπό τό περιοδικό. Πρίν ἀπό αὐτό, ἐπανερχόμενο ἀπό τίς διακοπές τό περιοδικό δημοσιεύει πέντε δελτία γιά τόν Δημήτρη Χατζή –ὀρισμένα ἀπό τά ὁποία προέκνυσαν μέσα στό καλοκαίρι– καί ὡς μικρή ὑπενθύμιση πώς κάποια ἔντυπα ἀκόμα καί σέ διακοπές βρίσκονται σέ ἐγρήγορση. Ν.Γ.

• **1947, Δελτίο Ἰκαρίας, Γιώργου Κ. Τσαπόγα:** Ὁ «φωτογράφος» καί κάτοχος τῆς φωτογραφίας, Γιώργος Κ. Τσαπόγας, σέ ἐπιστολή του (ἀπό 14 Αὐγούστου 2001) σημειώνει: Τή «φλουταρισμένη» αὐτή φωτογραφία εἶχα τραβήξει μᾶλλον ἐγώ (...) ἔξω ἀκριβῶς ἀπό τό «σπίτι τῶν διανοομένων», στό Σεβδαλί σοκάκι, τοῦ Ἁγίου Κηρύκου τῆς Ἰκαρίας καί χρονολογεῖται τόν Αὐγουστο, Σεπτέμβριο 1947. Ἀπό τά ἀριστερά στή δεξιά: Πρώτη σειρά: Τάκης Χατζής, Σοφία Σταματιάδου, ἡ μία κόρη τῆς οἰκογένειας πού ξεσήκωνε τόν κόσμο, ὅταν μᾶς ἔδεραν, ἡ Βασιλική Σταματιάδου (τό Βασιλικάκι), ἡ δεύτερη κόρη, ὁ Ἀνδρέας Φραγκιάς(;) ἢ ὁ Ἀνδρέας Παναγόπουλος. Δεύτερη Σειρά: Ἀλφόνσος Χόροβιτς, ἄλλο ἀταύτιστο πρόσωπο, ἡ μητέρα τῶν δύο κοριτσιῶν, Σταματίνα ἢ Σταματία Σταματιάδου καί δίπλα της ἡ Ἄννα Γλαροῦ, τῆς ἀγωνιστικῆς ἐπίσης οἰκογένειας πού μᾶς συμπαραστάθηκε. [...] Τό «σπίτι» μας μένει (γύρω στό 1999) ἀκριβῶς ὅπως ἦταν [...]. (Τήν φωτογραφία εἶδαν ὁ Ἀνδρέας καί ἡ Κούλα Φραγκιά, οἱ ὁποῖοι συμφωνοῦν πώς στήν ὁμάδα εἶναι ὁ Α.Φ. ὄχι ὁ Α.Π.)

• **1979, Δελτίο Φιλοτεχνικοῦ Ὁμίλου Τρίπολης:** Στήν ὠραία ἔκδοση: Φιλοτεχνικός Ὁμιλος Τρίπολης, 35 χρόνια, 1965-2000, Τρίπολη 2001, στό κεφάλαιο «Σύντομη

καταγραφή ἐκδηλώσεων» στό ἔτος 1979 σημειώνεται: «(...) 5 ἕως 8 Φεβρουαρίου 1979: Μαθήματα γιά τή νεο-ελληνική λογοτεχνία ἀπό τόν πεζογράφο Δημήτρη Χατζή. (...)». Ὁ Νίκος Θ. Δελφάκης, δικηγόρος, πρόεδρος τοῦ Φιλοτεχνικοῦ Ὁμίλου, σέ ἐπιστολή του (ἀπό 8 Αὐγούστου 2001) σημειώνει πώς τά μαθήματα «το πιθανότερο εἶναι νά ἐγίναν [Δευτέρα] 5, [Τρίτη] 6, [Τετάρτη] 7 καί [Πέμπτη] 8 Φεβρουαρίου 1979». Ὁ ἴδιος εἶχε τήν καλοσύνη νά μοῦ στείλει (μαζί μέ τό ἄλλο ὕλικό αὐτοῦ τοῦ δελτίου) ἀπόκομμα τῆς ἐφημερίδας Ἀρκαδικά Νέα (Πέμπτη 15 Φεβρουαρίου 1989) ὅπου ἀναφέρεται:

Ἀπό 4 μέχρι 9 Φλεβάρη, ἔγιναν τά μαθήματα γιά τή Νεοελληνική λογοτεχνία, μέ τόν Δημήτρη Χατζή.

Καί θά μείνουν στά χρονικά τῆς Τρίπολης, σάν τό πιό σπουδαῖο πνευματικό γεγονός.

Σέ αὐτά ὁ Δ.Χ. μέ τήν τιμότητα πού σφραγίζει ὅλο τό ἔργο του, ἔδειξε, μέσα ἀπό τή Νεοελληνική Λογοτεχνία, ποιά ἦταν, ποιά εἶναι ἡ βασανιστική πορεία τοῦ λαοῦ μας, γιά τήν Ἐθνική, Κοινωνική, Πολιτική καί Πνευματική του χειραφέτηση.

Ἦταν πραγματικά τά τέσσερα αὐτά μαθήματα, πράξεις τραγωδίας, πού βρῆκε τόν τραγικό της, ἀλλά ὄχι καί τήν κάθαρσή της.

Φώτισαν όμως, συγκίνησαν και δίδαξαν τό πυκνό και εκλεκτό ακροατήριό τους.

Και κάτι ακόμα.

Ένέπνευσαν την ιδέα και την απόφαση της ίδρυσης του ΑΡΚΑΔΙΚΟΥ ΛΑΪΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ, πού την ανήγγειλε ο πρόεδρος του «Φιλοτεχνικού».

Και αυτή η ιδέα είναι ένα ακριβό δώρο, από τά τόσα πολύτιμα πού άφισε σέ μās ο καλός, ο γενναίος αυτός άνθρωπος, ο συνεπής αγωνιστής, ο κορυφαίος συγγραφέας, μά και Νεοελληνιστής, ο Δημήτρης Χατζής.

Ο «Φιλοτεχνικός» τον εύχαριστεί. [...]

Φωτογραφία από τίς μέρες πού δόθηκαν από τόν Δημήτρη Χατζή τά μαθήματα νεοελληνικής λογοτεχνίας στόν Φιλοτεχνικό Όμιλο Τρίπολης, 5-9 Φεβρουαρίου 1979.

Στό άρχείο του Φιλοτεχνικού έχουν διατηρηθεί δύο κασέτες μέ τήν ήχογράφηση [διάρκειας περίπου 63:00 και 62:00] τών δύο τελευταίων μαθημάτων. "Ας μου επιτραπεί νά σημειώσω, πέρα από τήν πολύ ίκανοποιητική ποιότητα, παρά τίς κάποιες τεχνικές ατέλειες ή διακοπές (αναπόφευκτες σέ τέτοιες διοργανώσεις) τήν ιδιαίτερη ίσως σημασία αὐτῶν τών ήχογραφήσεων, πέρα από τό περιεχόμενο τών μαθημάτων, τό όποιο πιθανότατα νά ύπάρχει και σέ γραπτή μορφή ή και νά μπορεί νά αποκατασταθεί μέσα από πολλαπλές γραπτές πηγές, άφου διατηροῦν κάποιες άπαγγελίες από τόν όμιλητή, ποιημάτων του Παλαμά, του Γρυπάρη, του Χατζόπουλου, του Μαλακάση.

Στό άρχείο του Φιλοτεχνικού διατηρεΐται επίσης και ήχογράφηση [διάρκειας περίπου 74:30] δύο παλαιότερων όμιλῶν (έγιναν μαζί, τήν ίδια μέρα, πιθανότατα, άρχές 1978) *Γιά τόν Διονύσιο Σολωμό* από τόν Κώστα Κουλουφάκο και τόν Δημήτρη Χατζή. Και πάλι θά σημειώσω πώς πέρα από τήν σημασία καθαυτῶν τών όμιλῶν, ή επιλογή και ή ανάγνωση από τόν όμιλητή αποσπασμάτων του Σολωμού αποτελοῦν (για μένα) ένα μέρος της ιδιαίτερης άξίας τέτοιων ήχογραφήσεων.

("Ας μου επιτραπεί και μία σκέψη: Στά χρόνια μετά τό 1975, ιδιαίτερα ίσως στήν περίοδο 1975-1980, πιθανότατα και μετέπειτα και δέδαια και σήμερα ακόμα, πολλοί πολιτιστικοί σύλλογοι, σέ πολλά μέρη της Ελλάδας, διοργάνωσαν πολλές εκδηλώσεις μέ πολλούς «εργάτες

του πνεύματος». Ίσως τό υλικό αυτό νά έχει καταγραφεί, ίσως ή καταγραφή νά μήν έχει πέσει στήν αντίληψή μου. Πολλές από τίς εκδηλώσεις αυτές έχουν ίσως ήχογραφηθεί. Σκέφτομαι πώς μία καταγραφή τέτοιων ήχογραφήσεων θά άξιζε τόν κόπο νά βρεθεί τρόπος νά γίνει και πώς θά μπορούσε νά οδηγήσει σέ μία συλλογή ήχητικῶν τεκμηρίων όχι χωρίς ενδιαφέρον. Ώρες ώρες, μάλιστα, σκέφτομαι πώς τέτοιες ήχογραφήσεις θά έπρεπε νά διατηροῦνται όχι μόνο στούς φορείς πού τίς πραγματοποιοῦν αλλά και νά καταθέτονται, για παράδειγμα, στίς κατά τόπους δημοτικές βιβλιοθήκες.)

• 1981, Δελτίο Πνευματικής Έστίας Νίκαιας ΠΕΝ: Τό Περιοδικό Ένημερωτικό Δελτίο της Πνευματικής Έστίας Νίκαιας, ΠΕΝ Έτος ίδρύσεως 1958, γενάρης-φλεβάρης-μάρτης 81, άρ. τεύχους: 7, δοχ.: 1 (και εύχαριστώ τόν Άλέξη Ζήρα για τήν φωτοτυπία) άναφέρει (σελ. 9(;)/10): ΑΦΙΕΡΩΜΑ «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΜΗΝΑΣ» 14 ΓΕΝΑΡΗ-23 ΦΛΕΒΑΡΗ [1981], Τό τεύχος αυτό του Δελτίου μας είναι άφιερωμένο στόν «Πνευματικό Μήνα» της ΠΕΝ. [...], «Η ελληνική πεζογραφία σήμε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Σερρών

Σεμινάρια Λογοτεχνίας 2000-2001

«Έλληνες συγγραφείς : Κείμενα και αναγνώσεις»

ΠΕΜΠΤΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Δημήτρης Χατζής

«Το τέλος της μικρής μας πόλης»

Εισηγητής : Θεόδωρος Γρηγοριάδης

Αυτέρα 19 Μαρτίου στις 20.30

στο Αναγνωστήριο της Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Σερρών

Έκδοση βιβλίου και φωτογραφίας του συγγραφέα
Ηχογραφημένη συνέντευξη του συγγραφέα

ρα» εισηγητής ο πεζογράφος ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΑΤΖΗΣ, Τόν «Πνευματικό Μήνα» άνοιξε ο Δημήτρης Χατζής με τή διάλεξη «Η ελληνική πεζογραφία σήμερα». Όπως γίνεται καί για όλες τις άλλες διαλέξεις καί συζητήσεις αναγκαζόμαστε νά δημοσιεύουμε μερικά μόνο αποσπάσματα έξ αίτίας του περιορισμένου χώρου πού διαθέτουμε. [...]

Στό άρχείο τής Πνευματικής Έστίας Νίκαιας έχει διατηρηθεί ή ήχογράφηση [διάρκειας περίπου 60:00] τής όμιλίας αὐτῆς τοῦ Δ.Χ. (ἔγινε τό Σάββατο 14 Φεβρουαρίου 1981) καί ἐπίσης ή ήχογράφηση [διάρκειας περίπου 122:27] ἐκδήλωσης γιά τόν Δημήτρη Χατζή, πού ἔγινε στίς 28 Μαΐου 1981 μέ τήν συμβολή τοῦ Φίλιππου Δρακονταειδή καί τοῦ Μένη Κουμανταρέα.

• 2001, Δελτίο Δημόσιας Κεντρικῆς Βιβλιοθήκης Σερρών:

Σεμινάρια Λογοτεχνίας 2000-2001, «Έλληνες συγγραφείς: κείμενα και αναγνώσεις», Πέμπτη παρουσίαση: «Το τέλος της μικρῆς μας πόλης» του Δημήτρη Χατζή,

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΣΕΡΡΩΝ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ 2000 - 2001

«ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ : ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΑΝΑΓΝΩΣΕΙΣ»

Τα λογοτεχνικά σεμινάρια στη Βιβλιοθήκη ξεκίνησαν το 1999 με τον κύκλο των Ευρωπαϊκών Μοντερνιστών συγγραφέων. Παρουσιάστηκαν: ο Τζόζεφ Κόνραντ, ο Τόμας Μαν, ο Φραντς Κάφκα, ο Τζέιμς Τζόις, η Βιρτζίνια Γουλφ, ο Μαρσέλ Προυστ.

Στο φετινό δεύτερο κύκλο, «Έλληνες συγγραφείς : Κείμενα και αναγνώσεις», σειρά είχαν οι μεσοπολεμικοί και μεταπολεμικοί Έλληνες συγγραφείς. Παρουσιάστηκαν: «Ο Οδοιπόρος και το θερμικό κλίμα του Στρατή Δούκα», «Οι δύσκολες νύχτες της Μέλλως Αξιώτη», «Οι Ακυβέρνητες Πολιτείες του Στρατή Τσίρκου», «Το τρίτο στεφανί του Κώστα Ταχτσή», «Το τέλος της μικρῆς μας πόλης του Δημήτρη Χατζή», «Το κιβώτιο του Άρη Αλεξάνδρου», «Ο επιτάφιος θρήνος του Γιώργου Ιωάννου». Στα πλαίσια του σεμιναρίου παρουσιάστηκε και το έργο του Βασίλη Βασιλικού σε μια εκδήλωση όπου και μίλησε και ο ίδιος.

Η παρουσίαση του Δημήτρη Χατζή έγινε στο Αναγνωστήριο της Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Σερρών. Στον ίδιο χώρο λειτουργεί έκθεση φωτογραφίας του συγγραφέα, έκθεση παλαιότερων βιβλίων που υπήρχαν στη Βιβλιοθήκη καθώς και των επανεκδόσεων. Πριν την εκδήλωση ακούστηκε η φωνή του συγγραφέα από ψηφιακά ηχογραφημένο υλικό που δόθηκε στη Βιβλιοθήκη από το Νίκο Γουλανδρή.

Η εισήγηση που έκανε ο συγγραφέας Θεόδωρος Γρηγοριάδης, βασίστηκε πάνω στην εισαγωγή του Γ. Παγανού από τη Μεταπολεμική Πεζογραφία του ΣΟΚΟΑΗ. Στην εισαγωγή του Δημήτρη Τζιόβα στην αγγλική μετάφραση του βιβλίου στις Πανεπιστημιακές εκδόσεις του Κέντρου Ελληνικών Σπουδών στο Μπέρμιγχαμ. Σε άρθρα του Δ. Τζιόβα δημοσιευμένα στο ΒΗΜΑ, σε βιβλιοκριτικές της Μαίρης Παπαγιαννίδου στο ΒΗΜΑ, σε μελέτες της Νάντιας Χυραλαμπίδου καθώς και στο αφιέρωμα του ΑΝΤΙ τ.297 /1985.

Στο τέλος της ομιλίας επακολούθησε συζήτηση με βασικό θέμα τις αλλαγές που υπέστησαν οι μικρές πόλεις στο διάβα του αιώνα και πώς διαπραγματεύεται το θέμα αυτό ο Δημήτρης Χατζής. Υπήρξαν ακόμη και ενστάσεις στη συζήτηση από ανθρώπους που έζησαν στα Γιάννενα, κατά πόσον υπήρξε μάρτυς όσων κατέγραψε ο Χατζής. Γενικά η όλη βραδιά ήταν από τις πιο ενδιαφέρουσες. Σημαντικό στοιχείο αποτέλεσε το γεγονός ότι όλοι σχεδόν γνώριζαν το συγγραφέα και κάποιο έργο του σε αντίθεση, παράδειγμα, με τη Μέλλω Αξιώτη, την οποία το κοινό της Βιβλιοθήκης συναντούσε για πρώτη φορά.

Από το Σεπτέμβριο ο νέος κύκλος των Λογοτεχνικών Σεμιναρίων θα περιλαμβάνει θέματα και συγγραφείς της σύγχρονης ελληνικής λογοτεχνίας. Το Σεμινάριο είναι ανοιχτό και απευθύνεται σε όλους.

Περισσότερα στοιχεία για τις εκδηλώσεις της Βιβλιοθήκης μπορείτε να βρείτε στη διεύθυνση www.serrelib.gr.

Με γρηγορία παρατηρούμε
δέντρο Γρηγοριάδης

Εισηγητής: Θεόδωρος Γρηγοριάδης, Δευτέρα 19 Μαρτίου 2001 στις 20.30 στο Αναγνωστήριο της Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Σερρών.

• **Ανεξάρτητος**, Καθημερινή Πολιτική & Οικονομική Εφημερίδα των Σερρών, Σάββατο 17 Μαρτίου 2001: Δημόσια κεντρική βιβλιοθήκη, «Το τέλος της μικρῆς μας πόλης» του Δ. Χατζή, Το θέμα του πέμπτου κύκλου των λογοτεχνικών σεμιναρίων.

• **2001, Δελτίο εφημερίδας Ριζοσπάστης**: Δέκα δελτία (1953-1968) γιά τόν Δημήτρη Χατζή από τό ιστορικό άρχείο τοῦ Κ.Κ.Ε., *Ριζοσπάστης*, Σάββατο 4 Αὐγούστου 2001, σσ. 20, 21, 22.

1. Σημείωμα (άχρονολόγητο) τοῦ Λεωνίδα Στρίγκου σχετικά μέ τήν προετοιμασία τῆς πρώτης ἐκδόσης (1953) τῆς συλλογῆς διηγημάτων *Τό τέλος τῆς μικρῆς μας πόλης* ἀπό τό τότε ἐκδοτικό τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος Ἑλλάδας, «Νέα Ἑλλάδα».

2. Ἐπιστολή τοῦ Γ. Δ. Ζιούτου (Γιώργος Δ. Ζωϊτόπουλος 1903-1967) στόν Δ.Χ. (πιθανότατα πρόκειται γιά τό πρόχειρο τῆς ἐπιστολῆς).

3. Σημείωμα (άχρονολόγητο, ἴσως ἀπόσπασμα ἀπό ἐπιστολή;) τοῦ Γ. Δ. Ζιούτου (σχετικά μέ τήν ἐκδοση ἔργων τοῦ Δημήτρη Γληνοῦ στίς ἐκδόσεις Νέα Βιβλία).

4. Ἐπιστολή τοῦ Δ. Χατζή στό Γ. Δ. Ζιούτο, Βερολίνο [Δευτέρα] 2. 11. 1959.

5. Ἀφιέρωση τοῦ Γ. Δ. Ζιούτου στόν Δ.Χ. (Ἀχρονολόγητη, ἀδιευκρίνιστη ή μελέτη πού ἀφιερώνεται, φαίνεται νά εἶναι τό πρόχειρο, ὁ Γ.Δ.Ζ. σημειώνει πώς στάλθηκε μαζί μέ τήν ἐπιστολή 28 Δεκεμβρίου 1959).

6. Ἐπιστολή τοῦ Γ. Δ. Ζιούτου στόν Δ.Χ. Παρίσι, 28 Δεκεμβρίου 1959.

7. Σημείωμα τοῦ Νίκου Ἀκριτίδη, Πρὸς τήν Κεντρική Ἐπιτροπή τοῦ ΚΚΕ, Δρέσδη II-12-1961 (σχετικά μέ τά προβλήματα ἐπανεγκατάστασης τοῦ Δ.Χ. στή Βουδαπέστη).

8. Σημείωμα (άχρονολόγητο) τῶν Μέμου Μακρῆ καί Δ.Χ. (Τά γεγονότα στά ὁποῖα ἀναφέρεται τό σημείωμα, ή «ἀνασύσταση τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος στή Βουδαπέστη καί [ή] ὑπαγωγή τῆς ἐκκλησίας τῆς στόν ὁρθόδοξο Μητροπολίτη Βιέννης καί κεντρικῆς Εὐρώπης» ἀναγόνται ἴσως στά χρόνια 1964, 1965).

9. Σημείωμα τοῦ Μήτσου Παρτσαλίδη, πρὸς τό Πολιτικό Γραφεῖο τῆς Κ.Ε. τοῦ Κ.Κ.Ε., 7.Χ.1967. (Τό σημείωμα ἀναφέρεται στή «σύσκεψη τῆς Δαλματίας», δηλαδή σέ συνάντηση, στό Πιράνο τῆς Γιουγκοσλαβίας, μέ πρωτοβουλία τῶν Μέμου Μακρῆ καί Δημήτρη Χατζή, Ἑλλήνων διανοουμένων ἀπό τήν δυτική καί τήν ἀνατολική Εὐρώπη μέ ἀντικείμενο τόν ἀντιδικατορικό ἀγώνα καί τήν ἐκδοση πολιτιστικοῦ περιοδικοῦ).

10. Ἀντίγραφο σημειώματος τοῦ Δ.Χ. Πρὸς τόν πρόεδρο τοῦ Συλλόγου τῶν Ἑλλήνων πολιτικῶν προσφύγων στήν Οὐγγαρία, Βουδαπέστη [Τρίτη] 14. 5. 68. (Τό σημείωμα ἀναφέρεται στή διαφωνία τοῦ Δ.Χ μέ τήν 12η Ὁλομέλεια τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΕ καί τήν πολιτική στάση πού ὁ ἴδιος ἀποφάσισε νά τηρήσει).

Σε όλα τα πράγματα υπάρχει συνέχεια. Όπως μου υπέδειξε φανατικός μου αναγνώστης (υπάρχουν, ευτυχώς, κι αυτοί), δεν έκλεισα όπως όφειλα τη συζήτηση για αρχιτεκτονική κριτική σε σχέση με την εδώ παρουσία του κ. Calatrava τον περασμένο Ιούλιο. Γιατί δεν αναφέρθηκα στα όχι τόσο βαθύτερα αίτια των καλυμμένων (ή και βουβών) αντιδράσεων ενάντια στην «εμπλοκή» του στην ελληνική αρχιτεκτονική σκηνή. Είχε απόλυτο δίκιο. Έπρεπε να έχω αναφερθεί στους τρόπους και τις νοοτροπίες της ντόπιας αρχιτεκτονικής κοινωνίας όταν διεκδικείται κάποιο από τα τόσο σπάνια προσφερόμενα έργα του δημοσίου. Μιλάμε για κάποια «ήδη» που έχουν καταφέρει να διαβρώσουν αδέκαστες (υποτίθεται) διαδικασίες όπως τους αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς ή να αλώσουν (μέχρι αχρήστευσης) μηχανισμούς επιλογής όπως το μητρώο μελετητών για αναθέσεις έργων. Οι τέτοιου είδους υπόγειες διεκδικήσεις και τα αλληλο-μαχαιρώματα θα μπορούσαν (ίσως) να ενταχθούν στις συνθήκες ελεύθερου ανταγωνισμού, που όχι μόνο ανέχεται η κοινωνία αλλά έχει μάθει να τις επιβραβεύει ως υγιείς εκδηλώσεις... νεοφιλελευθερισμού.

Και πάλι χτύπησε ο Calatrava

Εχουν μεγάλη πέραση αυτές οι πρακτικές και έχουν πάρει το χρίσμα της «παράδοσης». Πολλοί μάλιστα επώνυμοι αρχιτέκτονες, που με το έργο τους τιμούν την ελληνική αρχιτεκτονική, έχουν κερδίσει αναθέσεις για επίλεκτα (άρα μεγάλης συμβολικής αξίας) έργα με όχι ιδιαίτερα διαφανείς διαδικασίες. Είτε μέσα από κατάλληλες γνωριμίες, είτε εκμεταλλευόμενοι συσχετισμούς δυνάμεων έως κομματικές (αυτές, πια, κι αν είναι) συγγένειες, ορισμένοι μπόρεσαν να απωθήσουν μάλλον καλύτερους τους ανταγωνιστές και να σχεδιάσουν έργα μοναδικά, ακόμα και σπάνια, που στέκουν ως ορόσημα στην πορεία της αρχιτεκτονικής μας. Δεν είμαστε, βέβαια, η εξαίρεση – αυτά συμβαίνουν κι αλλού. Αλλά όχι σε τέτοιο βαθμό!

Τα φαινόμενα είναι αγριότερα στην

επαρχία. Χάρis στο περίφημο κριτήριο της «εντοπιότητας», σε πολλές τοπικές προκηρύξεις μελετών σαρώνουν οι τοπικοί μελετητές. Όσο πιο μικρό το μέρος τόσο πιο φανατική είναι και η εσωτερική τους υποστήριξη από ντόπιες επιτροπές, στα πρότυπα μιας κλειστής συνωμοτικής ομάδας που ελέγχει τα πάντα. Δεν χρειάζεται να εξηγήσω τι συνέπειες έχει κάτι τέτοιο στην ποιότητα της παραγόμενης αρχιτεκτονικής. Νά λοιπόν γιατί η σιωπή (συνέπεια της συνενοχής) επικρατεί παντού και εξασφαλίζει τη διαιώνιση της κατάστασης.

Μέσα σε ένα τέτοιο κλίμα λοιπόν εμφανίζεται ξαφνικά ένας «ξένος παράγοντας», ο κ. Calatrava, και ταράζει τα νερά. Αλλάζει το σκηνικό, αλλάζουν οι συσχετισμοί, δεν τηρούνται πια τα προσχήματα και εγκαταλείπονται οι καλυμμένες παρανομίες. Ο κ. Calatrava έρχεται ντυμένος το ένδυμα του Σωτή-

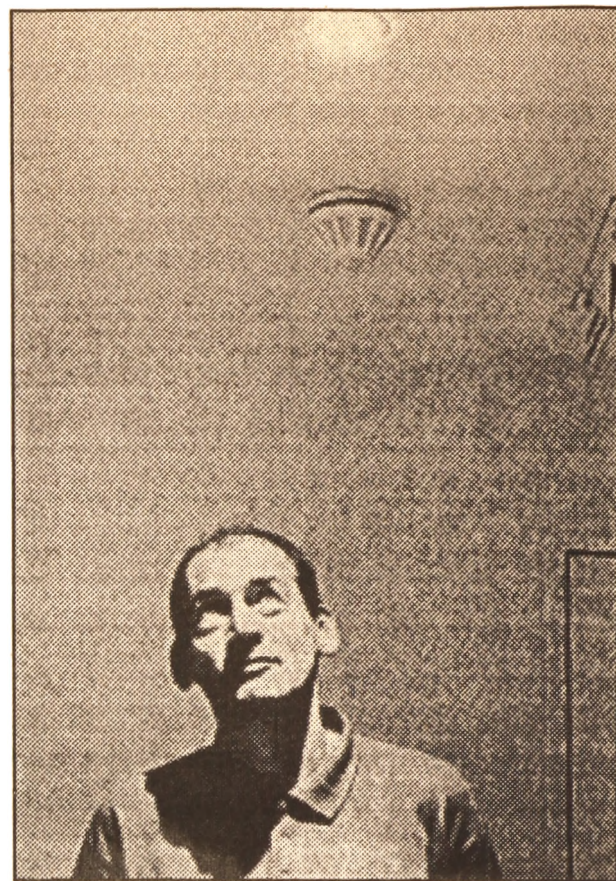
ρα (η Ιστορία προσφέρει άφθονα τέτοια παραδείγματα) και αναλαμβάνει στα ίσια, ηρωικά, να επαναφέρει την (αγνοημένη) αρχιτεκτονική σε σημαντικά δημόσια έργα. Η δημοσίευση μάλιστα των προτάσεών του για το νέο σταθμό Νερατζιώτισσας (18.7) και της πεζογέφυρας στην οδό Κατεχάκη (29.8) επαληθεύει τη σοφία της επιλογής του. Σ' αυτά ακριβώς τα έργα ειδικεύεται ο κ. Calatrava και οι συγκεκριμένες προτάσεις αποδεικνύουν την υψηλή του ποιότητα. Καθώς μάλιστα τα χρονικά περιθώρια για μελέτη εφαρμογής και εκτέλεσης των έργων είναι εξαιρετικά στενά, θα είμαστε όλοι ευγνώμονες αν προλάβουν τουλάχιστον αυτά να υποδεχτούν τους αγώνες του 2004 έγκαιρα (μαζί με όλο εκείνο τον άθλιο συρφετό από λυόμενες εγκαταστάσεις που μας υπόσχονται!).

Επιστρέφω στο αρχικό μου επιχείρημα: ας αναθέσουμε στο διάσημο ξένο μας (πριν «κρυώσει» από τα ελληνικά τερτίπια) όσες περισσότερες γίνεται γέφυρες και σταθμούς στη ραγδαία εκσυγχρονιζόμενη Ελλάδα. Αυτή είναι η σπασιαλίτε του, για αυτήν αξίζει κανείς να τον χρησιμοποιήσει όσο γίνεται πιο αποδοτικά. Όλοι θα θέλαμε να είμαστε χαλίφηδες στη θέση του χαλίφη, αλλά πώς να το κάνουμε, χρειάζεται, διάβOLE, να έχεις και τα σχετικά προσόντα. Εννοώ: σχεδιαστική ευφυΐα παντρεμένη με άριστες δημόσιες σχέσεις και λαμπρές διεθνείς περγαμνές.

Για τα υπόλοιπα ας παραδεχτούμε επιτέλους τη ζημιά που έχει κάνει στην αρχιτεκτονική μας η ανεξέλεγκτη διαπλοκή κι ας διαπραγματευτούμε ένα καινούργιο, αξιόπιστο κοινωνικό συμβόλαιο. Ουτοπία; Μα βέβαια, τι άλλο! Άλλωστε έχει περάσει πολύς καιρός από τότε που ο Άρης Κωνσταντινίδης εγκαλούσε δημόσια τον Κώστα Κιτσίκη, σε μια δύσκολη περίοδο μετά τον πόλεμο, ότι δεχόταν δοσίλογους για πελάτες. Το ζήτημα ήταν «ηθικό» αλλά στη βάση του πολιτικό. Ο καβγάς τότε περιορίστηκε σε ανταλλαγή επιστολών μεταξύ τους και φυσικά δεν είχε καμιά απολύτως επίπτωση ούτε στη σταδιοδρομία τους ούτε στον τρόπο που κινούνταν τα νήματα στην Ελλάδα (γιατί κι οι δύο ήταν μοιραία αποδέκτες του τότε συστήματος). Αφήνω την εξαγωγή του ηθικού διδάγματος στους αναγνώστες.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ

Καλά το λέγανε ότι το 2004 θα αλλάξει την ελληνική κοινωνία (ή περίπου κάτι τέτοιο). Και όταν πριν λίγους μήνες κατήλθε εξ ουρανού ο μεγάλος διεθνής σταρ Καλατράβα, όλοι θαύμασαν. Η έκθεση έργου του, άψογα μονταρισμένη, «άφηνε» τον μεσώροφο της Εθνικής Πινακοθήκης άδειο – κάτι που στην αρχή δεν έγινε κατανοητό, ώσπου μαθεύτηκε ότι ο Καλατράβα πήρε ανάθεση το «νοικοκύρεμα» των Ολυμπιακών εγκαταστάσεων, οπότε γέμισε ο μεσώροφος με μακέτες και σχέδια της «προσφοράς» του (μετά μάδαμε πόσο θα κόστιζε η μελέτη του). Ακολούθησαν άλλες φήμες αλλά και κάτι συγκεκριμένο: η πρόταση του Καλατράβα για την γέφυρα-τριήρη στην Κατεχάκη (όπου η ποιητικότερη μεταφορά συνοδεύεται συμπτωματικά από ένα εμπορικό κέντρο στην «κατοικημένη» πλευρά της λεωφόρου Μεσογείων).

Ο ολλανδός αρχιτέκτονας Ρεμ Κούλχας.

Χαμός στην αρχιτεκτονική

Αλλά όλα αυτά είναι πια μπαγιάτικα νέα, χωρίς καμιά λάμψη. Οι προβολείς της δημοσιότητας σήμερα είναι στραμμένοι προς μια άλλη ουράνια παρουσία στην Αθήνα: στον ακόμα πιο μεγάλο σταρ, τον (ιπτάμενο Ολλανδό) Ρεμ Κούλχας. Που δέχτηκε να δώσει μια διάλεξη την περασμένη Τρίτη στην αυλή του Βυζαντινού Μουσείου, προσκαλεσμένος επίσημα από το ΕΙΑ και (φυσικά) ενταγμένος στις εκδηλώσεις της Πολιτιστικής Ολυμπιάδας. Και έγινε κυριολεκτικά πανζουρλισμός. Τα διψασμένα για τέτοια διεθνή λάμψη πλήθη πολιορκούσαν την είσοδο του Μουσείου που άνοιξε μόλις μισή ώρα πριν την εκδήλωση, για να καταληφθούν αστραπιαία όλες οι διαθέσιμες θέσεις. Όσοι αφελείς άργησαν για λίγα λεπτά, έμειναν όρθιοι – αλλά κανείς δεν έλεγε να φύγει.

Και ανταμείφθηκαν όλοι πλουσιοπάροχα με προσεκτικά διαλεγμένες δόσεις πολιτικής οικονομίας σε διεθνή κλίμακα, με προαγγελίες βιβλίων του ομιλητή που κυκλοφορούν άμεσα, με επιλεγμένα έργα του της τελευταίας φουρνιάς και με ένα θαυμάσιο κλείσιμο για την άγρια ομορφιά του Λάγκος,

πρωτεύουσας της Νιγηρίας.

Αλλά, πάλι, η διάλεξη ήταν ένα (συγκριτικά) επουσιώδες επεισόδιο στη ροή των γεγονότων. Γιατί ο μεγάλος μας ξένος δεν είχε βέβαια έρθει για να δώσει μια διάλεξη μόνο – αυτό του είχε άλλωστε ζητηθεί πριν λίγους μήνες και τότε αρνήθηκε. Η αλλαγή στη στάση του, η τεράστια κινητοποίηση της εδώ ολλανδικής πρεσβείας για την εκδήλωση (οι νύξεις που άφησε ο κ. πρέσβης πριν τη διάλεξη ήταν επαρκώς διαφωτιστικές), και οι ψίθυροι που κυκλοφορούσαν μέσα στο ακροατήριο «έδειχναν» προς μια εντελώς διαφορετική κατεύθυνση.

Ο κ. Κούλχας αποφάσισε να έρθει στην Ελλάδα γιατί κάποιος (κάποιοι;) του κούνησαν από μακριά ένα σεβαστού μεγέθους «καρότο»: επρόκειτο για τη Δεύτερη Πράξη στις «διεθνούς βεληνεκούς» αναθέσεις έργων του 2004. Αρκετά πήρε ο κ. Καλατράβα (μας τέλειωσαν και τα διαθέσιμα γεφύρια), τώρα ήρθε η σειρά ενός άλλου, λιγότερο ίσως «αναγεννησιακού» ή «ανθρωπιστή», αλλά «ρεαλιστή» που παίζει στα δάχτυλα τις δημόσιες σχέσεις και (το κυριότερο) μιλά φαρσί τη διεθνή γλώσσα των οικονο-

μικο-πολιτικών συναλλαγών.

Την έλευσή του είχαν προαναγγείλει διάφορα ελληνικά δημοσιεύματα και συνεντεύξεις, για να «προλειάνουν» το έδαφος. Και μας έφτασε κυριολεκτικά ιπτάμενος: το απόγευμα πριν τη διάλεξή του, ο κ. Κούλχας πετούσε πάνω από την Αθήνα με ελικόπτερο για ένα δώρο. Δεν έχει καμιά σημασία αν η πτήση του είχε προσφερθεί από τον δημόσιο ή τον ιδιωτικό τομέα – φτάνει που ο μάγος μάς «χαρτογράφησε» εξ ουρανού, όλους εμάς, και τα 4 εκατομμύρια, να ζούμε και να κινούμαστε σαν μυρμήγκια από κάτω. Ένα ακόμα Λάγκος για την επόμενη διάλεξή του!

Και τι θα έδινα να ήμουν κρυμμένος σε μια γωνιά να ακούω τα σχόλια του Κούλχας για το «χάος» της Αθήνας ή τις υποδείξεις του οικοδεσπότη του για το τι τού προσφέρεται στο πιάτο. Γιατί όλες αυτές οι εκδηλώσεις γράφουν Ιστορία, είναι εκείνα που θα διηγούμαστε στα εγγόνια μας, που θα γραφτούν με χρυσά γράμματα στην ελληνική εποποιία. Αλλά για το ζουμί, δηλαδή τι τού ανατέθηκε τελικά, δεν μπορώ να ξέρω την ώρα να γράφονται αυτές οι γραμμές. Λίγη υπομονή: θα βγει οπωσδήποτε στις εφημερίδες και θα πάρουν πάλι φωτιά τα φλας σε συνεντεύξεις, μπροστά σε ονειρικές μακέτες έργων.

Ο επόμενος, παρακαλώ!

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΝΕΟΛΑΙΑΣ ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΥ

14-15-16 Σεπτεμβρίου
ΠΛ. ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑΣ - ΠΕΔΙΟΝ ΑΡΕΩΣ
(δίπλα στη Σχολή Ευελπίδων)

Παρασκευή 14 Σεπτεμβρίου

ΣΚΗΝΗ I:	20.00	Συζήτηση με εκπροσώπους του Genoa Social Forum, και του Χώρου για την ενότητα δράσης της αριστεράς για τη διαδήλωση της Γένοβα
	22.00	Συναυλία «Υπόγεια Ρεύματα»
	23.00	
ΣΚΗΝΗ II:	21.30	Συναυλία Micro
	22.30	Συναυλία Closer
	23.15	Συναυλία Ενδελέχεια
ΛΑΪΚΗ ΣΚΗΝΗ:	00.00	Ρεμπέτικο με τους «Παίδες εν καμίνω» - Κωνσταντίνου Χρήστος - Στίγγα Θ. - Ανδρουλάκης Νίκος
ΘΕΑΤΡΑΚΙ:	00.00	Party από την ομάδα DAZE BY BABYLON

Σάββατο 15 Σεπτεμβρίου

	19:00	Η παγκόσμια πρωταθλήτρια νεανίδων στο Σκάκι, Κουβάτσου σε αγώνα σιμουλτανέ με 20 ακόμα σκακιστές από το φεστιβάλ
ΣΚΗΝΗ I:	20.00	Οι Active Member συζητούν με τον Νίκο Κωνσταντόπουλο για τα κοινωνικά κινήματα, τη μουσική και τη νεολαία σήμερα
	21.00	Αφιέρωμα στο Low bar με συμμετοχή ACTIVE MEMBER BABYΛΩΝΑ REPLICA BRIGADA
	00.00	Συναυλία με το συγκρότημα Sipan (Περουβιανή και λάτιν μουσική)

ΣΚΗΝΗ II:	21.15	Συζήτηση με θέμα «Δημοκρατία και ΜΜΕ»
	22.15	Συναυλία Ανοικτή Θάλασσα
	23.00	Συναυλία Χρήστου Θηβαίου
	00.00	Συναυλία Δημήτρη Ζερβουδάκη

ΛΑΪΚΗ ΣΚΗΝΗ:	00.00	Λαϊκό γλέντι
---------------------	-------	--------------

ΘΕΑΤΡΑΚΙ:	19.30	Αφιέρωμα στον Α. Εμπειρίκο. Συζήτηση για το έργο του, τη ζωή του και παρουσίαση φωτογραφικού υλικού
	00.00	Party

Κυριακή 16 Σεπτεμβρίου

ΠΙΣΤΑ I:	20.15	Ομιλία του γραμματέα της Νεολαίας Συνασπισμού Αλέξη Τσίπρα
	20.30	Ομιλία του Προέδρου του Συνασπισμού Νίκου Κωνσταντόπουλου
	21.30	Συναυλία Δημήτρη Γαλάνη και Τάνιας Τσανακλίδου
	23.00	Αφιέρωμα στον Β. Τσιτσάνη με τον Μπάμπη Τσέρτο και τους Γιάννη Λεμπέση, Γιώργο Ζορμπά, Κατινάρη.

ΠΙΣΤΑ II:	21.00	Συναυλία Βάλλια Κάλντα
	22.00	Συναυλία του συγκροτήματος Μωρά στη φωτιά
	23.00	Συναυλία MAGIC DE SPELL
ΘΕΑΤΡΑΚΙ:	00.00	Party μέχρι πρωίας

Καθημερινά:

- Έκθεση φωτογραφιών, αφισών και ντοκουμέντων από τη διαδήλωση της Γένοβας, καθώς και προβολές οπτικοακουστικού υλικού
- Εικαστική έκθεση από νέους καλλιτέχνες
- Εκθέσεις φωτογραφίας και γελοιογραφίας
- Στο χώρο του φεστιβάλ θα υπάρχει ακόμη βιβλιοπωλείο και περίπτερα κοινωνικών οργανώσεων και εντύπων της αριστεράς

Ο Δον Κιχώτης είναι μια ρομαντική και συνάμα τραγική φιγούρα που σε έναν κόσμο αντιηρωικό, παράλογο και αφοσιωμένο στο προσωπικό όφελος και την εφήμερη απόλαυση, αγωνίζεται να αντισταθεί και να υπερασπιστεί τα αγνά ιδανικά της ζωής και να συντελέσει στην δημιουργία ενός κόσμου όπου τα μεγαλόπνοα και αγνά οράματα θα είναι τα μόνα κίνητρα δράσης των ανθρώπων.

Παράσταση ηθοποιών

Ονειροπόλος μεγαλοαστός ντύνεται μια σκουριασμένη πανοπλία, μετονομάζεται σε Δον Κιχώτη (κιχότε στα ισπανικά σημαίνει πανοπλία), καβαλικεύει ένα ταλαιπωρημένο άλογο, τον Αχαμνόντα και με ιπποκόμο του έναν κουτοπόνηρο και φιλοχρήματο χωριάτη, τον Σάντσο Πάντσα, ξεκινάει το ταξίδι του ενάντια στην υποκρισία και την διαφθορά του κόσμου. Τους εχθρούς του τους επινοεί ο ίδιος: το χάνι είναι φρούριο, οι ανεμόμυλοι γίγαντες, τα πρόβατα πολυάριθμος στρατός, τα γεμάτα με κρασί ασκιά ενός πανδοχείου πελώριοι γίγαντες, οι κατάδικοι ανυπεράσπιστοι αθώοι άνθρωποι που σέρνονται αδίκως στη δουλεία. Ο Δον Κιχώτης πάντα ηττάται. Η σκληρή πραγματικότητα δεν επιτρέπει τα παραστρατήματα των ιδεαλιστών.

Αυτή τη ρομαντική φιγούρα του Δον Κιχώτη που στο παρελθόν ερμήνευσε ο Δημήτρης Κοτοπούλης, ο Νίκος Παρασκευάς, ο Δημήτρης Παπαγιάννης και ο Μάνος Κατράκης ήταν μια πρόκληση για τον διευθυντή και σκηνοθέτη του ΔΗΠΕΘΕ Κέρκυρας Θανάση Θεολόγη.

Την θεατρική διασκευή ανέλαβε με υπευθυνότητα ο Παναγιώτης Μεντής. Δουλειά σοβαρή, υπεύθυνη και συνεπής πάνω στο λογοτεχνικό κείμενο του Θεοφάνη που γράφτηκε τέσσερις αιώνες νωρίτερα (1605 ο Α' τόμος και 1615 ο Β' τόμος). Χωρίς να λείπει τίποτα από τα κύρια περιστατικά στην περιπλάνηση του ιππότη, με διαλόγους απεριττους και άμεσους, χωρίς χάσματα και ελλείψεις κατάφερε να συνοψίσει το έργο και να το μετατρέψει σε θεατρικό κείμενο με αποτελεσματικότητα και λόγο ζωντανό, σημερινό, που το

κοινό δεν δυσκολεύεται να δεχθεί.

Η παράσταση που σκηνοθέτησε ο Θανάσης Θεολόγης όμως έχει ένα πολύ μεγάλο μειονέκτημα. Έμεινε ασκηνοθέτη. Της λείπει η δημιουργική πνοή του σκηνοθέτη που έσκυψε πάνω από το κείμενο και από τις ανάγκες των ηθοποιών του. Έστησε και άφησε τους ηθοποιούς του εκτεθειμένους να παλεύουν, ως άλλοι Δον Κιχώτες, με το άγνωστο. Το ευτύχημα ήταν πως είχε στα χέρια του μια πολύ αξιόλογη ομάδα ηθοποιών που μπόρεσε να λειτουργήσει και να δημιουργήσει μία αξιόλογη παράσταση.

Ο Βλαδίμηρος Κυριακίδης, παρά το νεαρό της ηλικίας του, ερμήνευσε τον ώριμο Δον Κιχώτη αποδίδοντας την πολλαπλότητα του χαρακτήρα και χρωματίζοντας τις διάφορες εκφάνσεις της προσωπικότητάς του. Ο Παύλος Χαϊκάλης ως Σάντσο Πάντσα, καθαρά κωμική φιγούρα που κάνει το κοινό να γελάει με μια ευχέρεια μοναδική, υπήρξε αυθεντικός και άμεσος. Ήταν ένα δίδυμο

που λειτουργούσε πάνω στη σκηνή, που ανταποκρινόταν ο ένας στον άλλο και ταυτόχρονα και οι δύο στο κείμενο επικοινωνώντας άμεσα με το κοινό τους.

Όσον αφορά στους άλλους ρόλους, η πολύ καλή διανομή στήριξε το αποτέλεσμα και κάλυψε την ανυπαρξία του σκηνοθέτη. Ο Πάνος Σταθακόπουλος (Καράσκος, Κατάδικος, Κρατούμενος και Πελάτης Πανδοχείου) με την εμπειρία και την ερμηνευτική του ετοιμότητα πέρασε από τον ένα ρόλο στον άλλο με δεξιοτεχνία. Το ίδιο βέβαια ισχύει και για τον Γιάννη Στόλλα (Μοναχός, Θεατρίνος, Πελάτης Πανδοχείου, Δον Καρδένιος, Κατάδικος, Λοχίας) και τον Πρόδρομο Τσοουνίδη (Μοναχός, Λοχαγός, Κατάδικος, Αυλικός, Πελάτης Πανδοχείου), που κατάφεραν να δώσουν υπόσταση σε κάθε μικρό ρόλο που τους έφερε στη σκηνή και εμπλούτισαν τις σκηνές τους με το χιούμορ τους. Ο νεαρός Σωκράτης Πατσιάκας (Χανιτζής, Καρδινάλιος, Κατάδικος, Κρατούμενος, Πελάτης Πανδοχείου) κερδίζει σε κάθε εμφάνισή του τις εντυπώσεις με την κωμική του φύση. Η Νικολέττα Βλαβιανού (Τερέζα, Μαριτόρνα) και η Βασιλική Ανδρίτσου (Λουσίνα, Θεατρίνα, Αυλικός, Γύφτισσα, Πελάτης Πανδοχείου) έδωσαν την παράσταση με την ωραία και δυναμική παρουσία τους.

Κάτι άλλο που δεν μας ικανοποίησε ιδιαίτερα είναι το σκηνικό της Αφροδίτης Κουτσουδάκη, μιας και –κατά τη γνώμη μας– δεν δίνει λύσεις στα σκηνικά προβλήματα της παράστασης, π.χ. στις μάχες του Δον Κιχώτη με τους φανταστικούς εχθρούς του. Βέβαια όλες οι λύσεις είναι αποδεκτές στο θέατρο, αρκεί να μην αδικείται η μεγάλη προσπάθεια των ηθοποιών που στην προκειμένη παράσταση δίνουν τον καλύτερό τους εαυτό. Τα κοστούμια της ήταν καλύτερα και μέσα στα πλαίσια του ύφους της παράστασης.

Η μουσική του Γιούρι Στούπελ και οι χορογραφίες της Έφης Καρακώστα ήταν από τα θετικά στοιχεία της παράστασης, αν και δεν έκαναν την υπέρβαση, ενώ οι φωτισμοί του Μπάμπη Βλάχου ήταν κάπως μονότονοι.

Ο Δον Κιχώτης είναι μια παράσταση που θα μπορούσε να απογειωθεί εάν υπήρχε ουσιαστικότερη δουλειά του σκηνοθέτη και δεν επαναπαυόταν στις ικανότητες των ηθοποιών.

ΕΙΡΗΝΗ ΜΟΥΝΤΡΑΚΗ

στατικό στοιχείο του αρχαίου θεάτρου, την ανδροκρατούμενη σκηνή, για να το χρησιμοποιήσει ως ουσιαστικό δραματικό στοιχείο του έργου. Μπορεί στο έργο το αρσενικό να μεταμφιεζεται σε θηλυκό, εντούτοις στην πραγματικότητα είναι το θηλυκό που αποκτά αρσενικές, άγριες, ιδιότητες. Υπάρχει στο έργο πράγματι, μαζί με την κοινότοπη διαπίστωση του τραβεστισμού, το περιρρέον ερωτικό περιβάλλον μιας ανδρομορφικής και γι' αυτό καθόλου στοργικής Φύσης, μιας Φύσης που φτάνει σε άγριο οργασμό εισχωρώντας και εκσπερματώνοντας μάλλον στα πράγματα παρά εγκολπώνοντάς τα αγαλλιζόμενη. Γι' αυτό και η επιλογή του σκηνοθέτη φάνηκε εύστοχη, τουλάχιστον όσο πάνω στη σκηνή ήταν το θηλυκό που μιλούσε ανδρικά και όχι άνδρες που καμώνονταν τις γυναίκες (αυτή είναι η περίπτωση του Γιάννη Κρανά ως Αγαυή, περίπτωση που τη θεωρώ όχι τόσο ατόπημα του ηθοποιού όσο του σκηνοθέτη). Όπως και νά' χει, το σημαντικότερο κέρδος από την παράσταση είναι αυτή η παρουσία του Χορού. Στο ρόλο του Διονύσου ο Μάριος Φραγκούλης διέθετε μεν την κατάλληλη σωματική παρουσία αλλά, όπως φάνηκε, στερείται των κατάλληλων για ένα τέτοιο θέατρο φωνητικών προσόντων. Ο Νίκος Ψαρράς, ως Πενθέας, μια αξιοπρεπής παρουσία χωρίς περαιτέρω φιλοδοξίες. Ο Γιώργος Ζιόβας (Τειρεσίας) και Μπάμπης Σαρηγιαννίδης (Κάδμος) εξαντλήθηκαν σε μια πεπατημένη υποκριτικά παρουσίαση των προσώπων τους. Από τους υπόλοιπους δυστυχώς δεν ξεχώρισα κάποιον, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι όλοι δεν έδρασαν ως συντονισμένο σύνολο και μάλιστα υψηλών συχνотήτων. Η μουσική του Πέτρου Ταμπούρη υποβλητική και λειτουργική.

Ειδική μνεία εδώ στα σκηνικά και στα κοστούμια του Νίκου Γεωργιάδη. Σπάνια έχει κανείς την εμπειρία να περνάει μετά το τέλος της παράστασης και με την αποχώρηση από το Ηρώδειο δίπλα από σκεύη θεάτρου τα οποία αν και έχουν τώρα απολέσει την βραχύχρονη σκηνική τους χρησιμότητα, συνεχίζουν ακόμα να λάμπουν ως σκεύη Τέχνης, και να εκλύουν ένα μυστήριο δέος κάτω από τα απλωμένα φώτα της πλατείας. Αυτό νομίζω λέει τα πάντα για την προσφορά του.

«Πόσον χειροτέρας τιμωρίας νομίζε-
τε, ότι θα κριθῇ ἄξιος ἐκεῖνος, που επο-
δοπάτησε περιφρονητικά τον Υἱόν του
Θεοῦ και ἐνόμισεν ὡς αἷμα συνήθους
και κοινού ἀνθρώπου το Αἷμα με το
οποῖο ἐπεκυρώθη ἡ Νέα Διαθήκη...;
Ὡρισμένως θα τιμωρηθῇ αὐτός σκληρά.
Διότι γνωρίζομεν ποῖος εἶναι ὁ Θεός ὁ
οποῖος εἶπεν: Ἰδικόν μου δικαίωμα εἶναι
ἡ ἐκδίκησις. Εγὼ θα κάμω τὴν ἀνταπό-
δοσιν, λέγει ὁ Κύριος...».

Είναι σίγουρα μια άλλη εποχή της ανθρωπότητας αυτή που περιγράφει ο Ευριπίδης. Οι μορφές που βλέπουμε στη σκηνή των *Βακχών* είναι οι προ-προπαππούδες του Οιδίποδα, της Αντιγόνης και του Ετεοκλή – μια εποχή όπου περίπου ο μισός πληθυσμός της γης πρέ-

Πρόκειται, δηλαδή, για ένα βαθιά θεολογικό όσο και ρομαντικό έργο, και αλίμονο αν κάποιος το αντιμετωπίσει μόνο με τα μέσα του ορθολογισμού που συνηθίζουμε να αποδίδουμε στον Ευριπίδη. Αν οι *Βάκχες* διδάσκουν, διδάσκουν με τον τρόπο που διδάσκουν οι βιβλικές ιστορίες: φόβω Θεού. Η παράσταση του Νικολαΐδη κινήθηκε σ' αυτό το πλαίσιο της ατμοσφαιρικής αναπαράστασης ενός κατ' ουσίαν θεολογικού δράματος, πάνω στη σπουδαία μετάφραση του Κ.Χ. Μύρη.

ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

Το αμερικάνικο Ίδρυμα Empire College ζήτησε από τον τελειόφοιτο φοιτητή του Χρυσάνθο Πετσίδα να συνομιλήσει με ένα σκηνοθέτη πάνω στο θέμα «κινηματογράφος και τρέλα» και να παρουσιάσει το αποτέλεσμα αυτού του διαλόγου ως πτυχιακή εργασία. Εκείνος έχοντας στο νου την βραβευμένη ταινία του Βασίλη Μαζωμένου *Το Χρήμα - μια μυθολογία του Σκότους* (το *Αντί* την είχε παρουσιάσει στο τεύχος αρ. 736 της 20/4/2001), πέρασε κάποιες ώρες μαζί του, καρπός των οποίων είναι το ακόλουθο κείμενο το οποίο τελικά τιμήθηκε από το αμερικάνικο Ίδρυμα. Στο *Αντί* δημοσιεύονται, λόγω όγκου, επιλεγμένα αποσπάσματα αυτού του κειμένου.

Κινηματογράφος και τρέλα

Τρέλα στην τέχνη ή η τέχνη είναι τρέλα; Όπως ο Hegel έγραφε ότι «η Ιστορία του Κόσμου είναι η κρίση του Κόσμου», έτσι και εμείς, παραφράζοντας το γερμανό φιλόσοφο, θα λέγαμε ότι η *Τέχνη είναι κρίση*. Ο καλλιτέχνης, ως το δυναμικό Υποκείμενο που επικοινωνεί άμεσα με το συλλογικό Ασυνείδητο, βιώνει την κρίση του Κόσμου και το αποτέλεσμα αυτού του βιώματος συχνά μεταφράζεται απλουστευτικά ως τρέλα, αν με την έννοια τρέλα εννοείται αυτό που η ψυχιατρική θεωρεί: «ασθένεια υπαγόμενη σε τυπικά φαινόμενα ψυχικών διαταραχών». Η ίδια η καλλιτεχνική δημιουργία (ασφαλώς όχι η παραχαραγμένη και συχνά φερόμενη ως τέτοια) έρχεται σε σύγκρουση με τους κανονισμούς του Ορθού Λόγου και αναζητά την Αλήθεια μέσα από το ταξίδι της στις σκοτεινές πλευρές της Ύπαρξης. Ο κινηματογράφος, ως η κατ'εξοχήν τέχνη της εικόνας και επομένως η τέχνη της αντανάκλασης του Κόσμου, ενσωματώνει την κρίση και επομένως το αποτέλεσμά της, την τρέλα, μέσα από συλλήψεις που ευθέως παραπέμπουν στο παράδοξο. Αυτή η συνδιαλλαγή με το παράδοξο ξεκίνησε ήδη από τα φιλμ του βωβού, όταν δεν είχε ακόμα επικρατήσει το μοντέλο της αναπαράστασης. Μεμονωμένες περι-

πτώσεις δημιουργών και κινηματογραφικών κινήματων αποτελούν λαμπρά παραδείγματα αυτής ακριβώς της πνευματικής συνθήκης.

Τέσσερις ταινίες διαφορετικών σκηνοθετών και εποχών του φιλικού αιώνα που έφυγε συνηγορούν για τα παραπάνω: *Δρ. Μαμπούζε - Η κόλαση* του Φρ. Λανγκ (η τρέλα της εξουσίας), *Πέρσι στο Μάριενμπαντ* του Αλαίν Ρεναί (η τρέλα του έρωτα), *Στάλκερ* του Αντρέι Ταρκόφσκι (η τρέλα της πίστης) και *Το Στοιχείο του Εγκλήματος* του Λαρς Φον Τρίερ (η τρέλα του νόμου).

Στο δεύτερο μέρος της τετραλογίας *Μαμπούζε* του Φρ. Λανγκ ο νιτσεϊκής καταγωγής και έμπνευσης ήρωας οδηγείται στην τρέλα από την αποτυχία του να επιβάλει το μοντέλο που έχει στο μυαλό του για τον κόσμο. Ο φανταστικός κόσμος της ταινίας, με έντονα τα στοιχεία της αλληγορίας, παραπέμπουν ευθέως στο μελλούμενο, δηλαδή στη γέννηση του ναζισμού. Ο ψυχίατρος Δρ. Μαμπούζε, μια ισχυρή και καλλιεργημένη προσωπικότητα, παρασύρει μέσα από την ύπνωση τα θύματά του και αφού τα κάνει υποχείριά του, ελέγχοντας τις περιουσίες τους, σιγά-σιγά διευθύνει όλη την πόλη. Ταυτόχρονα έχει δημιουργήσει ένα μηχανισμό παραγωγής πλαστού χρήματος.

Ο αστυνομικός επιθεωρητής το έργου

κατορθώνει να συλλάβει τον Δρ. Μαμπούζε, μέσα από μια κινητοποίηση ολόκληρου του κρατικού μηχανισμού καταστολής. Ο ψυχίατρος θα χάσει όλους τους συντρόφους του και κυνηγημένος θα βρει καταφύγιο στο εργαστήριο των πλαστών χρημάτων. Εκεί θα συλληφθεί, κυνηγημένος από τα φαντάσματα όσων είχε σκοτώσει και έχοντας περάσει τα όρια της τρέλας. Η τρέλα του Μαμπούζε δεν είναι η αντίστοιχη ενός ηττημένου. Είναι μια συνειδητή ρήξη με το Σύστημα και η απόπειρα δημιουργίας ενός Άλλου που θα το αντικαταστήσει. Για τον Δρ. Μαμπούζε, ο νόμος του Κράτους, πρέπει να γίνει νόμος του Ενός. Όσο ο Δυτικός Πολιτισμός είναι ασθενής, μόνο μια ισχυρή προσωπικότητα εκφρασμένη βοναπαρτιστικά, μπορεί να τον καθοδηγήσει. Η τρέλα του Μαμπούζε είναι η λογική του Ναζισμού.

Στο φιλμ *Πέρσι στο Μάριενμπαντ* του Λ. Ρεναί κυρίαρχο θέμα είναι ο χρόνος. Το Μάριενμπαντ είναι ένα παλάτι και ταυτόχρονα ένας μη-τόπος. Οι δυο εραστές υποτίθεται ότι είχαν συναντηθεί εκεί πριν ένα χρόνο και είχαν δώσει ραντεβού για τον επόμενο. Αυτό τουλάχιστον ισχυρίζεται ο άντρας. Μήπως όμως δεν ήταν ο περσινός αλλά ο προπερσινός ή κάποιος άλλος χρόνος σε ένα άλλο παλάτι; Η ιδιοφυής σύλληψη του Ρεναί και του «πατέρα» του «νέου μυθιστορήματος» Αλαίν Ρομπ Γκριγιέ βρίσκεται στην ανατροπή των συμβατικών αντιλήψεων του χρόνου. Με πρόσχημα την ερωτική πολιορκία, ο Ρεναί στήνει ένα απίστευτο παιχνίδι τρέλας του έρωτα και του χρόνου, φέρνοντας στο νου το θέατρο του παραλόγου. Ποια είναι άραγε όλα αυτά τα πρόσωπα των μεγαλοαστών που κινούνται στο παλάτι, σα μοντέλα; Μήπως πρόκειται για την προβολή ενός ονείρου; Ο σκηνοθέτης με θάρρος αποκαλύπτει αυτό που οι φυσικοί επιστήμονες ξέρουν καλά: ο χρόνος της καθημερινής ζωής είναι πλαστός, γιατί είναι δημιουργημένος. Το ερωτικό στοιχείο δεν είναι παρά το μέσο. Πίσω από αυτό βρίσκεται ο «παράλογος μηχανισμός» μιας μαύρης τρύπας στο Σύμπαν. Εκεί τα πάντα αλληλοαναιρούνται, αν μπεις μέσα βγαίνεις από την άλλη πλευρά του σύμπαντος και η ύλη φτάνει σε ελάχιστο διάστημα από το «απόλυτο μηδέν» στη γέννηση μυθωδών γαλαξιών. Το

Μάριενμπαντ, όπως κάθε σημαντικό έργο της τέχνης συγγενεύει με τις θεωρητικές συλλήψεις των φυσικών επιστημόνων. Άλλωστε όταν ο ποιητής προφητεύει, ο φιλόσοφος στοχάζεται και ο επιστήμονας αποδεικνύει. Όπως ο «δημιουργός» του Μπόρχες, ο απατημένος σύζυγος στο Μάριενμπαντ παίζει διαρκώς ένα παιχνίδι με σπέρτα, που θα μπορούσαν να είναι οι πλανήτες. Νικάει σ' αυτό αλλά νικιέται στη ζωή. Μέχρι το τέλος δεν θα μάθουμε αν οι δυο εραστές έχουν ξανασυναντηθεί και πότε. Το «τρελό» ταξίδι του Ρεναί είναι απόλυτα συνεπές με τη μοντέρνα αντίληψη του κόσμου. Η παιδική αθωότητα του Ανθρώπου έχει απολεσθεί οριστικά και μπαίνουντας στο παλάτι-λαβύρινθο του χρόνου συναντάμε αυτό που δεν φαίνεται. *Μήπως αυτή δεν είναι η εικόνα που ισχυρίζονται ότι «βλέπουν» μπροστά τους οι ψυχασθενείς;*

Στο φιλμ Στάλκερ ο χώρος της μεταφυσικής γίνεται χώρος της ζωής και το αντίστροφο. Το «Δωμάτιο» στο κέντρο της «Ζώνης», πραγματοποιεί κάθε μύχια επιθυμία. Όχι αυτή που ισχυρίζεται ότι έχει ο επισκέπτης, αλλά αυτή που πραγματικά έχει. Ο χριστιανός Ταρκόφσκι βλέπει στη γη όλα εκείνα τα στοιχεία της αποκάλυψης του θείου. Και ταυτόχρονα «βασανίζει» τους ήρωές του, στήνοντας το ταξίδι τους σε μια διαρκή αιμορραγία. Τη φιλοσοφία του την εκφράζει ξεκάθαρα σε μια φράση του στο επόμενο φιλμ του, τη *Νοσταλγία*: «...θέλεις να είσαι ευτυχισμένη, αλλά υπάρχουν πιο σημαντικά πράγματα...», κατά τη γνώμη μου το μεγαλύτερο «χαστούκι» στο σύγχρονο δυτικό άνθρωπο.

Ο Στάλκερ, ένας ταπεινός και θεοσεβούμενος ανθρώπινος έχει σαν αποστολή να οδηγεί κρυφά όσους το επιθυμούν σε μια απαγορευμένη ζώνη. Παρ' όλες τις φυλακίσεις του, πέρα από κάθε λογική, εκείνος έχει τάξει τον εαυτό του στην υπηρεσία της εξαιρετικά απίστευτης ιδέας του «ταξιδιού». Αλλά και η εξουσία εξίσου παράλογη (και πότε δεν ήταν!!!), έχει αποκλείσει το χώρο της Ζώνης, χωρίς προφανή λόγο. Ίσως όμως γι' αυτό ο χώρος αυτός είναι επικίνδυνος. Γιατί αυτό που συμβαίνει δεν φαίνεται «δια γυμνού οφθαλμού». Ακόμα και οι δυο συνοδοιπόροι του Στάλκερ, ένας επιστήμονας και ένας συγγραφέας, καλά-καλά δεν πιστεύουν

στον σκοπό του ταξιδιού τους. Ο πρώτος έχει σκοπό να καταστρέψει τη Ζώνη με βόμβα και ο δεύτερος σαρκάζει και αμφισβητεί μέσα από τον αλκοολισμό του. Μόνο η τρελή πίστη του Στάλκερ ότι ο χώρος αυτός είναι ο μόνος ελεύθερος πάνω στη γη, συντηρεί το ταξίδι τους. Τελικά δεν θα μάθουμε ποτέ πως είναι αυτό το «Δωμάτιο» στο κέντρο της «Ζώνης» και έτσι όπως ξεκίνησαν θα επιστρέψουν, σαν την Αιώνια Επιστροφή του Νίτσε, στο ίδιο ακριβώς σημείο. Οι τρεις ήρωες της ταινίας είναι στην πραγματικότητα ένας, όπως η αγία τριάδα. Το θαύμα που έψαχναν στον απαγορευμένο τόπο, θα το πραγματοποιήσει τελικά το κοριτσάκι του Στάλκερ, στο χαμόσπιτό του, με μόνο θεατή του το σκυλί... Για τον Ταρκόφσκι δεν υπάρχει τρέλα και λογική. Υπάρχει ένας γνωστός και ένας άγνωστος θεϊκός κόσμος που μας αποκαλύπτεται στη γη μέσα από την πίστη. Αυτή η τελευταία, κατά το ρώσο δημιουργό, καταργεί τα σύνορα. Όχι ασφαλώς τα προσχηματικά σύνορα του Κράτους, αλλά αυτά που βάζει η ενταγμένη στη λογικοφάνεια κοινωνία στον εαυτό της. *Αντίθετα από τον ψυχασθενή, ο καλλιτέχνης καθορίζει την τρέλα του, συγγενεύοντας μαζί του μόνο στην υπέρβαση της τυπικής λογικής και στην αλήθεια που προκύπτει από αυτήν την υπέρβαση.*

Στο φιλμ *Το Στοιχείο του Εγκλήματος* ο θεατής εξ αρχής καλείται να δεχθεί το παράλογο μιας υπνώσεως. Ο ήρωας αστυνομικός, «πεταμένος σε σκουπίδι» σε ένα σκοτεινό δωμάτιο του Καΐρου, στέλνεται από έναν αιγύπτιο μάγο στην Ευρώπη, για να εξιχνιάσει μια υπόθεση δολοφονίας μικρών παιδιών. Ο τόπος που επιστρέφει όμως είναι μια αγνώριστη Ευρώπη, σκοτεινή, υγρή, ερειπωμένη, γεμάτη «ανθρώπινα κουρέλια», που ζουν σε ένα καθεστώς νάρκωσης, μέθης και θανάτου. Και ο ήρωάς του, που θα περίμενε κανείς να είναι το θετικό στοιχείο στην τραγωδία, είναι ένας άξεστος, φιλήδονος και μη συμπαθής φτωχοδιάβολος, με έντονα τα σημάδια της υπαρξιακής κρίσης. Εμπιστεύεται και σέβεται μόνο τον ετοιμόθνατο δάσκαλό του, από την Ακαδημία της Αστυνομίας. Στο *Στοιχείο του Εγκλήματος*, το ενδιαφέρον βρίσκεται στην απουσία σαφών ορίων ανάμεσα στο καλό και στο κακό, στο νόμο και

στην παραβίασή του και έτσι εσκεμμένα η ιστορία συσκοτίζεται. Ο θεατής μπαίνει στο παιχνίδι της συμπλήρωσης του παζλ που είναι ταυτόχρονα ο τίτλος της ταινίας αλλά και του βιβλίου του δασκάλου του ήρωα. «Don't jump», φωνάζει στο τέλος ο αρχηγός της αστυνομίας σε μια ομάδα ακτιβιστών που επιχειρούν ένα πήδημα στο κενό. Όποιος πηδήξει, χωρίς άδεια, θανατώνεται. Σε αυτή την Ευρώπη δεν αναγνωρίζεται ούτε το δικαίωμα στην τρέλα. Το «άλμα» κρίνεται επικίνδυνο όχι καθ' εαυτό αλλά για τους άλλους! Όλοι υπόκεινται στους νόμους μιας αστυνομοκρατούμενης κοινωνίας. *Πώς όμως κανείς να ξεπεράσει την απαγόρευση της τρέλας παρά μόνο μέσα από την ίδια την τρέλα;*

Στα τέσσερα φιλμ που παρουσιάσαμε, ο άνθρωπος στέκεται απέναντι από τους αόρατους μηχανισμούς ενός συστήματος, που θα συνεχίζει να επιβιώνει όσο οι υπερβάσεις των λίγων δεν θα εισακούονται από τους πολλούς. Οι περιπέτειες των κινηματογραφικών ηρώων είναι αλληγορίες της δικής μας έμβιας περιπέτειας...

ΒΑΣΙΛΗΣ ΜΑΖΩΜΕΝΟΣ

Κυκλοφορεί το βιβλίο
Από το Άμστερνταμ στη Νίκαια
(επιμέλεια: Σωτήρης Ντάλης)
από τις εκδόσεις Κριτική

Πρώτο block buster της νέας (και πώς να την πεις από τώρα χειμερινή;) κινηματογραφικής σεζόν. Πολυαναμενόμενη η υπερδαπανηρή παραγωγή του Τζέρι Μπρουκχάιμερ (150 εκατομμύρια δολάρια, δηλαδή κάπου 57 δισ. δραχμές!) αφού, όπως και να το κάνουμε, αυτού του είδους οι ταινίες που αντλούν την ισχύ τους (δεν λέμε την αξία τους) από το μεγάλο θέαμα που προσφέρουν, δικαιολογημένα προσδοκούν την ανταπόκριση του μεγάλου κοινού. Στο κάτω κάτω της γραφής έχει και αυτό το μεγάλο κοινό, το δικαίωμα στο μεγάλο, ψυχαγωγικό θέαμα.

Το θέαμα!

φρίκης και τον παραλογισμό του πολέμου (π.χ. *Λεπτή κόκκινη γραμμή*), νομίζουμε ότι απαλάσσουν τον σκηνοθέτη από τέτοια χρέη.

Η βιογραφία δυο από παιδιά αδελφικών φίλων οι οποίοι λατρεύουν το πιλοτάρισμα και αποδεικνύονται δεινοί μαχητές στους ουρανούς, ένα ερωτικό τρίγωνο που ξεκινάει από τον ιαπωνικό αιφνιδιασμό και ολοκληρώνεται κατόπιν, αλλά με «σολομώντεια» (σεναριακά) λύση, ίσως γιατί δεν θα έπρεπε να βγει ερωτικά ηττημένος ο Μπεν Άφλεκ (Ρείφ) παρ' όλο που οι θεατές δείχνουν να κλίνουν προς τον Τζος Χάρντεν (Ντάνι).

Κάπως έτσι δεν αντιλαμβανόμαστε σήμερα τον *Ναπολέοντα* του Άμπελ Γκανς ή τις φιλμαρισμένες εκδοχές του *Πόλεμος και Ειρήνη*; Ένα εκτυφλωτικό παρανάλωμα θεάματος. Λίγα χρόνια ακόμα και θα έρθει η σειρά του Βιετνάμ. Εβδομήντα χρόνια μετά την 7η Δεκεμβρίου του 1941 και το Περλ Χάρμπορ έγινε ένα τεράστιο, με μπόλικη ερωτική παρμεζάνα σπαγκέτι. Μήπως κι όταν παρουσιάστηκαν τα γουέστερν σπαγκέτι δεν τα έκραξε η κριτική; Σήμερα πέφτουν βροχή τα αστεράκια προτίμησης όταν τα επαναπροβάλλουν τα κανάλια. Δείτε το *Περλ Χάρμπορ* για να εντυπωσιαστείτε όπως τα παιδιά, που είναι οι πιο αγνοί θεατές. Οι 3000 νεκροί του είναι ψεύτικοι. Η ILM δημιούργησε μια τεράστια ψηφιακή βιβλιοθήκη. Χωρίς αυτήν το αποτέλεσμα θα ήταν μηδαμινό. Τους 1100 εγκλωβισμένους μέσα στα σπλάχνα του θωρηκτού «Αριζόνα», που «κοιμούνται» στο βυθό του λιμανιού: «Κανείς δεν τους θυμάται. Δικαιοσύνη», που λέει κι ο Σεφέρης.

Αυτό που δεν απαιτεί από τον απλό θεατή τη συνδρομή προσόντων οξύνου στοχαστή και ευαίσθητων αισθητικών ικανοτήτων. Και να μην αμφιβάλλει κανείς ότι αν προκληθεί αυτός ο λεγόμενος μέσος θεατής, θα ξεκαθαρίσει χωρίς δισταγμό ότι π.χ. το *Περλ Χάρμπορ*, δεν του εμπλούτισε μεν τον κοινωνικό του προβληματισμό, ούτε συνταρακτικές συγκινήσεις τον αναστάτωσαν. Οπωσδήποτε, όμως, χαλάρωσε, άσκησε το αυτονόητο δικαίωμά του στο «χαζεύειν» και κυρίως δεν κατάλαβε πώς πέρασαν οι τρεις ώρες της διάρκειας της ταινίας. Για φαντάσου αυτές οι τρεις ώρες να ήταν π.χ. ταινία του Θ. Αγγελόπουλου – με όλο το σεβασμό που τρέφουμε για την αξία του έργου του έλληνα δημιουργού. Ενώ στις θερινές μάντρες που παρακολουθούμε την προβολή όλα λειτούργησαν ρολόι. «Κάθε πράγμα στον καιρό του και (όχι τέχνη) τον Αύγουστο», που λέει και ο σινεφίλ λαός. Παρ' όλο που στο *Περλ Χάρμπορ* υπήρχε και τέχνη. Η τέχνη της τεχνικής.

Ακόμα και οι πιο σκληροί επικριτές της ταινίας δεν αρνούνται ότι τα 45 λεπτά που διάρκεσαν οι σκηνές του βομβαρδισμού (καθώς και σημαντικό μέρος από την απόπειρα ανταποδοτικού βομβαρδισμού του Τόκιο, λέμε εμείς) δεν έχουν όμοιό τους σε τελειότητα και εντυπωσιασμό στην ιστορία του κινηματογράφου. Ξεπερνούν ακόμα και τις όντως συνταρακτικές σκηνές της Ομάχα

στη *Διάσωση του Στρατιώτη Ράιαν* του Σπύλμπεργκ. Ο Ράνταλ Γουάλας (σεναριογράφος) και ο Μάικλ Μπέι (*Αρμαγεδδών*, *Ο βράχος*, *Τα κακά παιδιά*) γνώριζαν πολύ καλά ότι από μόνο του το περιστατικό του βομβαρδισμού του αμερικανικού στόλου στο λιμάνι του Περλ Χάρμπορ στη Χαβάη δεν έφτανε. Ως προετοιμασία της επιχείρησης, ως εκτέλεση και ό,τι άμεσα επακολούθησε είχε σχεδόν τελεσίδικα ειπωθεί (κινηματογραφικά) με το κλασικό *Tora! Tora! Tora!* (1970), των Ρίτσαρντ Φλάισερ, Ρίτσαρντ Κέλογκ, Κίνζι Φουκασάκου και Τόσιο Μασούντα (ναι, τέσσερις (!) το σκηνοθέτησαν). Ασφαλώς και επιχειρήθηκε μια καινούργια ανάγνωση των συμβάντων, αλλά έγινε γρήγορα φανερό ότι δεν ήταν αυτός ο κύριος στόχος. Ακόμα έγινε φανερό ότι η ταινία δεν ήταν αντιπολεμική, ούτε προπαγανδιστικά φιλοπολεμική. Ύμνος στο θέαμα είναι. Και το υπηρετεί εντυπωσιακά. Ούτε καταγγέλει, ούτε υπερασπίζεται. Μια ερωτική ιστορία αφηγείται με πολεμικό σκηνικό. Απλά πράγματα. Διατηρεί μια τυπική αντικειμενικότητα, σε δεύτερο επίπεδο ενδιαφέροντος, ως προς το πολιτικό μέρος (παρ' όλο που επιλέχτηκε άλλο μοντάζ για την προβολή της ταινίας στην Ιαπωνία) και από κει και πέρα άφησε το θέαμα να κυριαρχήσει. Η λογική και η αισθητική του video game, το εξουθενωτικής ταχύτητας αλλά και αποθεωτικής δεξιοτεχνίας μοντάζ, η αισθητή αποστασιοποίηση από τον φιλοσοφικό εντοπισμό της

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΑΡΙΤΟΣ

Franz Kafka: Το κτίσμα

Πισωγυρίσματα στον λαβύρινθο της γραφής

*Je suis la plaie et le couteau!
Je suis le soufflet et la joue!
Je suis les membres et la roue,
Et la victime et le bourreau!*

*Charles Baudelaire:
L' Héautotimorouménos*

Το ημιτελές διήγημα *Το κτίσμα* γράφεται κατά πάσα πιθανότητα τον χειμώνα του 1923/4, πρόκειται δηλαδή για ένα από τα τελευταία γραπτά του Franz Kafka¹. Ο τίτλος του (*Der Bau*) δίδεται από τον φίλο του Kafka, Max Brod, που αναλαμβάνει και την πρώτη του έκδοση. Ο αναγνώστης συναντά κι εδώ τα γενικότερα χαρακτηριστικά της γραφής του Kafka: ο πλούσιος σε λεπτομέρειες λόγος, η ακρίβεια της έκφρασης, η συχνή χρήση της απρόσωπης σύνταξης δίδουν σε κάποια σημεία στο κείμενο τη χροιά ενός επίσημου εγγράφου. Το γραφειοκρατικό ύφος δημιουργεί στην περίπτωση του *Κτίσματος* ιδιαίτερη αίσθηση, καθώς ο αφηγητής είναι ένα ζώο.

Πρωταγωνιστής του κειμένου λοιπόν ένα ζώο. Και σε άλλα κείμενα του Kafka παρουσιάζεται η οπτική ενός ζώου: πιθήκου στο διήγημα *Μια αναφορά για μια ακαδημία*, ποντικών στην *Ιωσεφίνα, την τραγουδίστρια*, σκύλου στις *Έρευνες ενός σκύλου*. Στο *Κτίσμα* ωστόσο δεν ορίζεται σε κανένα σημείο η ακριβής φύση του αφηγητή, παντελής είναι η έλλειψη στοιχείων που θα επέτρεπε στον αναγνώστη να φανταστεί το είδος, τη μορφή ή το μέγεθός του. Το μόνο βέβαιο είναι η ιδιότητά του να ζει υπόγεια, μόνο του, μέσα σε λαγούμια δικής του κατασκευής, όπου και κυνηγά την τροφή του. Η υπόγεια αυτή ζωή διακόπτεται από κάποιες περιόδους κυνηγιού στο ύπαιθρο. Το κείμενο είναι ο εσωτερικός μονόλογος του ζώου που περιδιαβαίνει το κτίσμα του, το μετρά, το εκθει-

άζει, το κατακρίνει, το βελτιώνει, το συντηρεί ενώ συγκρίνει την ζωή του μέσα στο κτίσμα με την πρωτύτερή του, του πλάνητα. Παρότι δεν δίδεται περιγραφή του κατασκευαστή του κτίσματος, πολλές είναι οι πληροφορίες σχετικά με το ίδιο το κτίσμα, που, όπως σύντομα γίνεται σαφές, απέχει πολύ απ' το να είναι μια απλή φωλιά.

Πρωταγωνιστής του κειμένου λοιπόν ένα κτίσμα. Το κτίσμα παρουσιάζεται σαν ένα δίκτυο διαδρόμων που οδηγούν σε μια μεγάλη κεντρική πλατεία. Η πλατεία αυτή δεν είναι η μοναδική, το κτίσμα περιλαμβάνει αναρίθμητες άλλες, μικρότερες και μεγαλύτερες που προσφέρονται για αποθήκευση φαγητού ή και για ύπνο και παιχνίδι. Εξαρχής είναι σαφές πως το ζώο δεν σκάβει τυχαία: το υπόγειο κτίσμα έχει διαρρυθμιστεί κατόπιν σχεδίου και αποτελεί καρπό έντονου διανοητικού και σωματικού μόχθου, καθώς κάθε διάδρομος, κάθε πλατεία είναι το αποτέλεσμα απόρριψης άλλων σχεδίων. Η σύλληψη και εκτέλεση του κτίσματος διαφοροποιεί το ζώο από άλλα ζωντανά, καθιστά το κτίσμα του μοναδικό και καθορίζει την ιδιότυπη σχέση του ζώου με το δημιούργημά του.

Πρωταγωνιστής του κειμένου λοιπόν η σχέση του ζώου με το κτίσμα. Η σχέση αυτή χαρακτηρίζεται από την αγωνία: Το ζώο βασανίζεται από αναρίθμητες αμφιβολίες σχετικά με την επάρκεια της κατασκευής του, την προσωπική του ασφάλεια αλλά και την ασφάλεια του κτίσματος. Ξαφνικά, στα μισά περίπου του κειμένου, μετά από μια εκδρομή στην επιφάνεια και ευτυχής από την αντάμωση με το κτίσμα του έρχεται αντιμέτωπος με την εξωτερική πραγματικότητα. Ένα ακαθόριστο σφύριγμα εισβάλλει στην γαλήνη του κτίσματος του, ένας ενοχλητικός ήχος, από τον οποίο δεν μπορεί να προστατευθεί κα-

θώς ακούγεται παντού με την ίδια ένταση. Ο αθέατος εισβολέας καταστρέφει οριστικά την ήδη εύθραυστη ηρεμία του ζώου που επιδίδεται σε μια ατελείωτη νοερή όσο και έμπρακτη αναζήτηση της πηγής του ήχου. Ο ολοένα αυξανόμενος πανικός φτάνει στο αποκορύφωμά του όταν το ζώο παραδέχεται την δυνατότητα ο ήχος να προέρχεται από ένα ζώο τεραστίων διαστάσεων, τον «Σφυριχτή», στο κτίσμα του οποίου έχει ο ίδιος εισβάλλει άθελά του.

Το κτίσμα μπορεί ως προς τη βασική του δομή να καταταχθεί στην κατηγορία του λαβύρινθου, με την κεντρική πλατεία, στην οποία οδηγούν και καταλήγουν όλοι οι διάδρομοι, να λειτουργεί ως κέντρο. Ο λαβύρινθος αυτός –όπως κάθε κλασικός λαβύρινθος– με την ιδιότητά του τόπου μύησης, απαιτεί από τον περιπατητή να αφηθεί, να του ανοιχτεί, ώστε να συντελεστεί στο κέντρο η *unio mystica*². Ο μυστικιστικός χαρακτήρας της σχέσης του ζώου με το κτίσμα αναδεικνύεται σε μια σειρά στοιχείων που προέρχονται ως επί το πλείστον από το θρησκευτικό παράδειγμα. Ενδεικτική είναι ήδη η πρώτη φράση του κειμένου *Διαρρυθμίστα το κτίσμα και δείχνει πετυχημένο*, που με εμφανή τη βιβλική αναφορά τοποθετεί το ζώο στη θέση του δημιουργού, ο οποίος βλέπει το τελειωμένο έργο του και το κρίνει καλό. Στο θρησκευτικό παράδειγμα παραπέμπει και η σκηνή όπου το ζώο αποφασίζει να τιμωρήσει τον εαυτό του πέφτοντας πάνω σε αγκάθια για να εξιλεωθεί για ένα *παιδί που δεν γνωρίζει*. Στην πορεία γίνεται σαφές ότι η μυστικιστική ένωση έχει επιτευχθεί: τα όρια μεταξύ δημιουργού και δημιουργήματος αναιρούνται, το εγώ γίνεται προέκταση του κτίσματος, το κτίσμα προέκταση του σώματος του αφηγητή: *οι πληγές του κτίσματος πληγές στο σώμα μου*. Προς αυ-

τή την κατεύθυνση άλλωστε τείνουν και οι ερωτικού χαρακτήρα φαντασιώσεις του αφηγητή, στις οποίες η κεντρική πλατεία κατέχει τον ρόλο της ερωμένης, που θα ήθελε να την απομονώσει από το κάθε τι: *Να κρέμομαι πάνω σε αυτή την καμπύλη, να σέρνομαι απάνω της, να γλιστρώ από πάνω, να κάνω τούμπες και να πέφτω και πάλι με τα πόδια στο έδαφος και να παίζω όλα αυτά τα παιχνίδια κυριολεκτικά απάνω στο σώμα της κεντρικής πλατείας χωρίς όμως να βρίσκομαι μέσα στον ίδιο της το χώρο.* Η ταύτιση με το κτίσμα φτάνει στο αποκορύφωμά της όταν η περιφρούρηση του κτίσματος γίνεται ενατένιση του εγώ: *Νιώθω σαν να μη στέκω μπροστά από το σπίτι μου αλλά μπροστά σε μένα τον ίδιο όταν κοιμάμαι και σαν να είχα την ευτυχία να κοιμάμαι βαθιά και ταυτόχρονα να με φρουρώ ακούραστα.*

Ο μυητικός χαρακτήρας του κτίσματος δηλώνεται από την λειτουργία του ως τόπου μετάβασης: το κτίσμα δεν είναι απλώς υπόγειο, αλλά σημασιοδοτεί το πέρασμα σε έναν άλλο κόσμο, προσδίδοντας στην κατάβαση όπως και στην ανάβαση την ποιότητα της υπέρβασης. Στον τελετουργικό χαρακτήρα του εγχειρήματος οφείλεται άλλωστε και η δυσκολία του, η οποία αλλιώς παραμένει ακατανόητη. Το κτίσμα λειτουργεί ως η άλλη όχθη: *από τον πάνω κόσμο ήρθα μέσα στο κτίσμα μου και νιώθω την επίδρασή του αμέσως. Είναι ένας νέος κόσμος, που δίνει καινούργιες δυνάμεις και ό,τι ήταν απάνω κούραση εδώ δεν μετράει ως τέτοια...* Η υπερβατική διάσταση της μετάβασης εξηγεί και το μεταφυσικό χαρακτήρα του καλέσματος, που αποτελεί ως εξωτερικός πια παράγοντας το τελευταίο κίνητρο για το διστακτικό ζώο, να αφήσει τον πάνω κόσμο: *αλλά ότι, κατά κάποιον τρόπο, όταν το θελήσω και έχω αποκάμει από τη ζωή εδώ, κάποιος θα με καλέσει κοντά του, κάποιος, στο κάλεσμα του οποίου δεν θα μπορέσω να αντισταθώ.* Αυτός ο άλλος, δημιουργός πέρα από τον δημιουργό, εννοείται και πίσω από την απρόσωπη σύνταξη: *Ποιος κατηύθυνε την πορεία των εχθρών, ώστε να προσπερνούν από απόσταση την ιδιοκτησία μου; Γιατί υπήρξα τόσο καιρό προστατευμένος μόνο και μόνο για να περάσω τώρα τέτοια λαχτάρα;*

Όσο κι αν δικαιολογείται από το θρη-

σκευτικό παράδειγμα η ύπαρξη ενός υπερβατικού δημιουργού, που κατευθύνει την μοίρα του αφηγητή, τόσο απαγορευτική είναι η ταυτόχρονη παρουσία ενός άλλου «γίνου» δημιουργού. Ο παραλληλισμός του αφηγητή με τον βιβλικό δημιουργό αναδεικνύει το μέγεθος της εισβολής του άλλου: ένας είναι ο δημιουργός στο παράδειγμα αυτό. Η ύπαρξη ενός άλλου, παράλληλου κτίστη, του Σφυριχτή, αποτελεί, πέρα από την ρεαλιστική απειλή, αμφισβήτηση της μοναδικότητάς του. Η υπονόμηση του status του αφηγητή/δημιουργού συντελείται βαθμιαία: ο άλλος είναι αρχικά κάποιος περαστικός, στη συνέχεια θεωρείται αντίπαλος, με τον οποίο μπορεί να αναμετρηθεί, ενώ η τελική υπόθεση, πως ο ίδιος βρίσκεται μέσα στο κτίσμα ενός άλλου, αποτελεί την οριστική του εκθρόνιση καθιστώντας τον εκείνον εισβολέα και παράσιτο. Συνεπώς με τη φθίνουσα πορεία του αφηγητή είναι και η βαθμιαία φθορά του δημιουργήματος: Στην προσπάθειά του να εντοπίσει την πηγή του ήχου το ζώο καταστρέφει την διαρρύθμιση του κτίσματος. Αφού κατέλυσε την ακεραιότητά του πρώτα νοερά, τονίζοντας τα μειονεκτήματα και μελετώντας ανακατατάξεις και αλλαγές, καταστρέφει στη συνέχεια με δοκιμαστικά σκαψίματα, ανοίγοντας τρύπες και πλάγιους διαδρόμους, τη δομή του κτίσματος προδίδοντας ταυτόχρονα και την συστηματικότητα του, η οποία υπήρξε η κατασκευαστική του αρχή. Άλλωστε, η απόλυτη ταύτιση με το κτίσμα που προαναφέραμε προσδίδει στη διαδικασία αυτή έναν αυτοκαταστροφικό χαρακτήρα.

Η σταδιακή καταστροφή του συμπλέγματος δημιουργού/δημιουργήματος που αποτελεί την ουσιαστική πλοκή (plot) του κειμένου αρχίζει περίπου στα μισά του κειμένου. Ωστόσο, στο επίπεδο του λόγου (Discours) η φθορά έχει ξεκινήσει νωρίτερα, όταν ήδη στην πρώτη φράση σχετικοποιείται η βιβλική κατάφαση με την οποία ανοίγει το κείμενο: το δημιούργημα δεν είναι αλλά δείχνει πετυχημένο. Ακολουθούν τέσσερις αρνήσεις στην αμέσως επόμενη πρόταση. Εξάλλου σε όλη τη διάρκεια του κειμένου κάθε έκφραση θετικής κοσμοθεώρησης αμφισβητείται στη συνέχεια από το αντεπιχείρημά της έτσι ώστε αυτό που θα μπορούσε να ακουστεί αρχικά

ως ένας λόγος θριαμβευτικός να υποσκάπτεται από ένα απαισιόδοξο τόνο που κερδίζει ολοένα έδαφος. Η καταστατικά αρνητική στάση του αφηγητή είναι άλλωστε εμφανής και στις γενικού τύπου δηλώσεις, όταν π.χ. η θετική διαπίστωση ότι *ο κόσμος είναι πολύμορφος καταλήγει: και ποτέ δεν λείπουν οι δυσάρεστες εκπλήξεις.* Ωστόσο, αν μπορεί το κείμενο αυτό να διαβαστεί ως ένα χρονικό φθοράς, αυτό οφείλεται στην ανικανότητα του αφηγητή να καταλήξει σε μια οπτική, και όχι σε μια αρνητική τοποθέτηση απέναντι στο περιβάλλον του, καθώς ακόμα και μια τέτοια θέση απόρριψης προϋποθέτει ένα ισχυρό υποκείμενο και αποτελεί κατά συνέπεια έκφραση ισχυρού λόγου.

Η δομή του κλασικού λαβύρινθου, με τη μία είσοδο/έξοδο και το ένα κέντρο, ορίζει την περιδιάβαση ως τελεολογία: ο περιπατητής του σχήματος αναζητεί το κέντρο ή την έξοδο, ακολουθεί πάντως σε κάθε περίπτωση ένα στόχο. Το ζώο αφηγητής προσπαθεί καθ' όλη τη διάρκεια του κειμένου, του λεκτικού αυτού λαβύρινθου, να αποκτήσει βεβαιότητα για τα πράγματα που τον περιβάλλουν – κι ας πρόκειται, όπως λέει ο ίδιος, για την κατεύθυνση που θα πάρει ένας κόκκος άμμου, που θα κυλήσει από κάποιο τοίχο. Η απαλλαγή από την αμφιβολία, η αναζήτηση της βεβαιότητας ορίζεται ως πρωταρχικός στόχος, ακόμα κι αν η βεβαιότητα αυτή θα είναι αρνητική: *Η βεβαιότητα αυτή θα μου φέρει γαλήνη ή απελπισία, σε κάθε περίπτωση όμως, είτε είναι το ένα είτε είναι το άλλο, θα είναι αμφισβητήσιμο και δικαιολογημένο.* Ακριβώς αυτή τη βεβαιότητα δεν κατορθώνει να αποκτήσει ποτέ, η τελεολογία υπάρχει σαν κατευθυντήρια δύναμη, ο αφηγητής όμως είναι καταδικασμένος σε ατελείωτα πιασγυρίσματα, χαμένος μες στον λαβύρινθο που ο ίδιος φτιάχνει με τις αλυσίδες επιχειρημάτων του, με το επόμενο να αναιρεί το προηγούμενο σε μια ατελείωτη κίνηση εκκρεμούς.

Πρωταγωνιστής του κειμένου η αμφισημία. Τα επιχειρήματα του ζώου, τα οποία συγκροτούν το κείμενο λειτουργούν σαν μαγική εικόνα: αφού παρουσιάσουν τη μία πλευρά γυρνούν – συχνά μέσα στην ίδια πρόταση – στο αντίθετό τους, μετατρέποντας το φόντο σε κυρίως θέμα, έτσι ώστε να απαιτεί προ-

σπάθεια να ανακαλέσει κανείς την προηγούμενη οπτική. Χαρακτηριστικό του σχήματος αυτού είναι ότι η δεύτερη εικόνα δεν αναιρεί, δεν αντικαθιστά την πρώτη αλλά οι δύο εικόνες συνυπάρχουν εξαρχής, καθιστώντας τη μετάβαση από τη μία στην άλλη –που αποτελεί και προϋπόθεση για να γίνουν αντιληπτές– θέμα οπτικής. Ο αμφίσημος χαρακτήρας, η διπλή υπόσταση του κτίσματος που είναι συνάμα φωλιά και παγίδα αναπτύσσεται, *pars pro toto*, στο παράδειγμα του λαβύρινθου της εισόδου. Η αμφισημία εκτείνεται και στη σχέση του αφηγητή με το κτίσμα όταν αφενός αναφέρει ότι αισθάνεται το κτίσμα σαν προέκταση του εαυτού του και αφετέρου διαπιστώνει πως το κτίσμα συσπάται μπροστά του. Το χαρακτηριστικό αυτό φτάνει στο αποκορύφωμά του όταν το ίδιο το ζώο κόβει γύρους για να προστατέψει το κτίσμα του και συνειδητοποιεί ξαφνικά ότι έχει πάρει τη θέση εχθρού που παραμονεύει την κατάλληλη στιγμή για να επιτεθεί: (...) *δεν αποφεύγω πια την είσοδο ούτε εξωτερικά, το να διαγράψω κύκλους γύρω της γίνεται η αγαπημένη μου απασχόληση, είναι σχεδόν σαν να ήμουν εγώ ο εχθρός που καιροφυλακεί την κατάλληλη στιγμή για να εισβάλει με επιτυχία.* Η τελεολογία, η αναζήτηση βεβαιότητας, ακυρώνεται τελικά από την αμφισημία, και έτσι η έννοια του κλασικού λαβύρινθου αντικαθίσταται από αυτή του δαιδαλώδους κτίσματος³, στο οποίο το κέντρο έχει χάσει την ιερή του υπόσταση: *Μια απόλυτη αναστροφή των συνθηκών στο κτίσμα, ο μέχρι τώρα τόπος κινδύνου έγινε τόπος γαλήνης, η κεντρική πλατεία όμως παρασύρθηκε από τους θορύβους του κόσμου και τους κινδύνους του.*

Πάλι μπορεί κανείς να διακρίνει δύο επίπεδα: Το ζώο ελίσσεται στην επιχειρηματολογία του ακολουθώντας, ξεδιπλώνοντας τον συλλογισμό που τον διαδέχεται αμέσως η αναίρεσή του. Έτσι, περιδιαβαίνει αλλά και χάνεται συχνά στο λαβύρινθο των συλλογισμών του, δημιουργώντας ένα λεκτικό κτίσμα, εικονική αναπαράσταση του οποίου αποτελεί η φιδωτή αναδίπλωση των υπέρμακρων προτάσεων στο χαρτί στις οποίες εγκλωβίζεται με τη σειρά του και ο αναγνώστης. Η παρακολούθηση του επιχειρήματος διαγράφει μια κίνη-

ση εκκρεμούς, όπως παλινδρομική είναι και η κίνηση της ανάγνωσης.

Ως προς την πρόσληψη του *Κτίσματος* μπορεί κανείς να διακρίνει δύο βασικές τάσεις της κριτικής. Η μεν πρώτη θεωρεί το διήγημα αυτό κατεξοχήν δείγμα μοντερνιστικής γραφής και το εντάσσει σε μια σειρά κειμένων του Kafka όπως είναι η *Μεταμόρφωση*, *Ο πύργος* ή *Η Δίκη*, τα οποία ερμηνεύονται ως έκφραση του αδιέξοδου του μοντέρνου ατόμου που περιπλανάται σε έναν εχθρικό κόσμο, ξοδεύοντας τις δυνάμεις του στη μάταιη αναζήτηση ενός στόχου ασαφούς και συχνά παράλογου. Η δεύτερη, νεώτερη τάση της κριτικής κατατάσσει *Το κτίσμα* στον μεταμοντέρνο λόγο, δίδοντας έμφαση στα στοιχεία εκείνα της γραφής όπως είναι η αυτοαναφορική διάσταση και η αποσπασματικότητά του, που επιτρέπουν την ανάγνωσή του ως μετα-κειμένου.

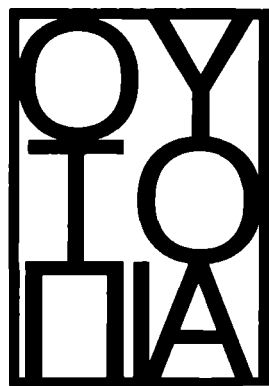
Εφαρμόζοντας την βασική καφκική αρχή της αμφισημίας, όπως παραδειγματικά την παριστά η επιχειρηματολογία του ζώου, θα έλεγα πως ο μοντέρνος ή μεταμοντέρνος χαρακτήρας του *Κτίσματος* είναι αποτέλεσμα της οπτικής του αναγνώστη και όχι χαρακτηρι-

στικό του κειμένου καθεαυτού, το οποίο ανθίσταται σε κάθε προσπάθεια απόλυτης κατηγοριοποίησης. Μια ερμηνεία που ανταποκρίνεται σε αυτή την αρχή θα πρέπει να είναι διατεθειμένη να γυρίσει ανά πάσα στιγμή στο αντίθετό της, έχοντας πάντοτε συνείδηση πως αποτελεί τμήμα μιας μαγικής εικόνας.

Αλεξάνδρα Ρασιδάκη

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Franz Kafka, *Το Κτίσμα*, Μτφρ. Αλεξάνδρα Ρασιδάκη, Εργαστήριο σχεδίων και εικόνων σε Κρίση / Άγρρα, Αθήνα 2001.
2. Για τη θεματική του Λαβύρινθου γενικά καθώς και για τη διάκριση κλασικού λαβύρινθου και δαιδαλώδους κτίσματος βλέπε Herbert Kem, *Labyrinthe. Erscheinungsformen und Deutungen*, München 1982. Σχετικά με τον λαβύρινθο ως τόπο μύησης βλέπε Karl Kerényi, "Labyrinthstudien", στο K. Kerényi, *Humanistische Seelenforschung*, Bd. I, München/Wien 1966, σσ. 226-289.
3. Το δαιδαλώδες κτίσμα (Irrgarten/maze) αποτελείται από μια πληθώρα διακλαδιζόμενων μονοπατιών και έχει πολλές εισόδους και εξόδους χωρίς να είναι υποχρεωτική η ύπαρξη ενός κέντρου. Το δαιδαλώδες κτίσμα, σε αντίθεση με τον κλασικό λαβύρινθο δεν έχει κατά κανόνα ιερές συνδηλώσεις.

44ο τεύχος

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΣΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΕΠΙ ΤΟΝ ΤΥΠΟΝ: Δημ. Μπελαντής, Ελ. Πορτάλιου, Γ. Λιοδάκης, Γ. Σταμάτης, Π. Παλακωνσταντίνου.
ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΟΝ ΙΑΝΝΗ ΞΕΝΑΚΗ: Κ. Δεμερτζής: Ο

Ξενάκης και η «κρίση της σειραϊκής μουσικής» - **Ιάν. Ξενάκης:** Η κρίση της σειραϊκής μουσικής. **ΜΕΛΕΤΕΣ:** P. Levêque: Η εκκόλαψη του Θείου - W. Müller: Στιγμές του αστικού κράτους στην αρχαία ελληνική πόλη-κράτος - Αντ. Ρέκκας: Ο ρόλος της εργατικής τάξης ως υποκειμένου οικουμενικής χειραφέτησης στον Μαρξ - P. Bourdieu και L. Wacquant: Για την πανουργία του ιμπεριαλιστικού λόγου - Έλ. Σακελλαρίδου: Ποιανού είναι το βασίλειο; Διαμάχη σκηνοθέτη-ηθοποιού στο θεατρικό έργο του Σάμουελ Μπέκετ **ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΟΝ ΒΛΑΔΙΜΗΡΟ ΜΑΓΙΑΚΟΦΣΚΙ:** Μ. Αλεξανδρόπουλος: Ο Μαγιακόφσκι της τρίτης χιλιετίας - Βλ. Μαγιακόφσκι: Ποιήματα. Χρ. Κωνσταντακοπούλου: Μια συζήτηση με τον Geoffrey de Ste Croix. **ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ:** Ευγ. Μιχαλοπούλου: Η πορεία των Ζαπατίστας - Ed. Rosenzvaig: Παγκοσμιοποίηση και ελισαβετιανό θέατρο - Οι συναντήσεις της Ουτοπίας - Επιστολές. **ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ.** **ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ:** Αφρικανοί καλλιτέχνες

Κεντρική διάθεση: ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ζωοδ. Πηγής και Τσαβέλλα 1 • Αθήνα • Τηλ.: 33.02.003

Ενα ευχάριστο ξάφνιασμα είναι το βιβλίο του νεοεμφανιζόμενου (;) πεζογράφου **Δρόσου Δρόλαπα, Μίμηση αγάπης** (εκδ. Νεφέλη, 2001). Ξάφνιασμα που συνδέεται με την ποιότητα της γραφής, την εναλλαγή των φωνών του Κυριάκου και της Αριάδνης, την ιδιαιτερότητα στο χειρισμό ενός συνηθισμένου θέματος, που είναι η ερωτική συνάντηση δύο νέων και τους ποιητικούς δείκτες που καθορίζουν την εξέλιξη του μύθου, την ειρωνική εκδοχή του, και φανερώνουν, επίσης, τον ποιητή πίσω από τον πεζογράφο. Θα μπορούσε να είναι ένα αίνιγμα, ποιος αλήθεια είναι ο Δρόσος Δρόλαπας, αν δεν ήταν τόσο ευανάγνωστος ο ποιητικός του τρόπος. Η λύση του αινίγματος θα περιμένει την εμφάνιση του ποιητή, καθώς σεβόμαστε, προσωρινά τουλάχιστον, την ψευδωνυμία του.

Ζηλευτή θέση κατέχει στη λαϊκή μας παράδοση ο **Τσιτσάνης**. Μια ενδιαφέρουσα ερμηνευτική πρόταση κάνει ο **Νέαρχος Γεωργιάδης** στο βιβλίο του **Το φαινόμενο Τσιτσάνης** (φιλολογική επιμέλεια: **Τάνια Ραχματούλινα**, εκδ. Σύγχρονη Εποχή, 2001). Ο συγγραφέας μελετά τις μουσικές καταβολές του Τσιτσάνη και

ΚΡΙΤΙΚΗ Βιβλίου

Για μια γυναικεία επανάσταση

Catherine Clement

Julia Kristeva

Το Θήλυ και το Ιερό

Μετάφραση: Αρχοντή Κόρκα

Εκδόσεις Ψυχογιός

σελ. 291

Το παρόν βιβλίο είναι μία σειρά δοκιμίων υπό μορφήν επιστολών ανάμεσα σε δύο γαλλίδες διανοούμενες: την Κατρίν Κλεμάν και την Τζούλια Κρίστεβα. Το αντικείμενό τους; Η γυναικεία επανάσταση στην τρίτη χιλιετία, όπως την οραματίζεται η Κρίστεβα συνομιλώντας με την Κλεμάν.

Ο Μ. Μαρκίδης, στην εισαγωγή των δοκιμίων αυτών τονίζει το παράδοξο ότι στη φροϋδική ή ακόμα και στη λακανική θεωρία της ψυχανάλυσης υπάρχει μόνο ένα φύλο, το αρσενικό. Η γυναίκα δεν υπάρχει. Η σεξουαλική σχέση δεν υπάρχει γιατί δεν υπάρχει ο «άλλος» γυναίκα. Κι όλα αυτά επειδή το φύλο συνδέεται άμεσα με την κατοχή του φαλλού. Η γυναίκα συμμετέχει στη μοιρασιά του φαλλού μόνο με τη μητρότητα. Στη μητρική αγάπη όμως συνοψίζεται, κατά την Κρίστεβα, η θεμελιακή γυναικεία αρμοδιότητα στο χτίσιμο του υποκειμένου: «είναι, φερ' ειπείν», γράφει ο Μαρκίδης, «η αγάπη της Παναγίας, που αν και το εκκλησιαστικό σώμα τη θέλει αποερωτικοποιημένη, δεν είναι όμως καθόλου αποσωματικοποιημένη».

Το ιερό όπως το εκλαμβάνει η Κρίστεβα, στη μητρότητα αλλά και στις πέρα απ' αυτήν σχέσεις αγάπης, το κατεβάζει στη γη, αποσυνδέοντάς το από τη θρησκευτικότητα (παρ' όλα τα πάμπολλα παραδείγματα της σχέσης της Παναγίας, αλλά και άλλων αγίων, με το Ιερό, που αναφέρει στις επιστολές της προς την Κατρίν Κλεμάν). Ο Φρόνντ στο κείμενό του *Το Μέλλον μιας Ψευδαίσθησης* θεωρεί ότι ο άνθρωπος που αισθάνεται βαθιά την ταπεινότητά του και τη μικρότητά του απέναντι στο σύμπαν, δεν είναι όπως τον χαρακτηρίζουν «βαθιά θρη-

σκευτικός» αλλά πολύ περισσότερο άθρησκος με την πιο αληθινή έννοια του όρου. Προφανώς επειδή δεν εξυψώνει τον εαυτό του ως κάτι το σημαντικό μέσω κάποιας προνομιακής σχέσης του με το Θεό απέναντι στο σύμπαν. Η γυναίκα, κατά την Κρίστεβα, είναι πολύ πιο κοντά στην έννοια αυτής της ταπεινότητας (πράγμα που φαίνεται και στις σχέσεις της με τον κάτοχο του φαλλού άντρα) και τελικά πολύ λιγότερο νάρκισσος απ' όσο θεωρείται, τελικά πολύ περισσότερο άθρησκη με τη φροϋδική έννοια.

Η Κρίστεβα βρίσκει έτσι, στη σχέση της γυναίκας με την ιερή της ταπεινότητα, ένα κομβικό σημείο μιας γυναικείας επανάστασης πέρα από τα φεμινιστικά κινήματα που τελικά δεν αποφέρουν τίποτε άλλο από μερίδιο στην ανδρική πίτα. «Δεν μιλάω για τον λαϊκισμό που περνιέται για μάχη κατά της θρησκείας, αλλά για τον αθεϊσμό ως απορρόφηση του ιερού μέσα από την τρυφερότητα μιας σχέσης μ' έναν άλλον. Και ότι αυτός ο αθεϊσμός, ψύχραιμος και μετριοπαθής, περνάει μέσα από τη μητρότητα». Και φτάνει παρακάτω, μέσα από την περίπτωση της Αγίας Αικατερίνης της Σιένα, στην κρίσιμη για μια επαναστατική στάση ερώτηση: «Υπάρχει ιερό που να μην είναι θυσιαστικό;». «Ζητώ από το Θεό να με απελευθερώσει από τον Θεό», λοιπόν, για να θυμηθούμε τα λόγια του Μάιστερ Έκχαρτ. Και απαντάει: «Αν υποθέσουμε ότι υπάρχει ένα μη θυσιαστικό ιερό, το φαντασιακό δεν μπορεί να είναι μία πιθανή παραλλαγή του;». Και καταλήγει σ' έναν εντυπωσιακό ορισμό του ιερού: «Και αν το ιερό είναι αυτή η ασυνείδητη αντίληψη που έχει ο άνθρωπος για τον ασυγκράτητο ερωτισμό του; Κάπου στα όρια της φύσης και της κουλτούρας, του ζωώδους και του λεκτικού, του συναισθητικού και του κατονομάσιμου. Και αν το ιερό δεν είναι η θρησκευτική ανάγκη για προστασία και παντοδυναμία στην οποία αναφέρονται οι θεομοί αλλά η χαρά αυτού του χάσματος – αυτής της δύναμης/αδυναμίας;».

Από την άλλη η Κατρίν Κλεμάν, μια κοσμο-

γυρισμένη μαθήτρια του Κλωντ Λεβί Στρου και του Λακάν, στις επιστολές της προς την Κρίστεβα, αναφέρει πολλές περιπτώσεις γυναικείας υστερίας στο Ντακάρ όπου διαμένει και σ' όλο τον κόσμο που πιστοποιούν την αρχαϊκή σχέση που έχουν οι γυναίκες με το ιερό, συμβάλλει στον διάλογο με την Κρίστεβα, αλλά δεν ακολουθεί το όραμά της για μια γυναικεία επανάσταση στην τρίτη χιλιετία. «Είναι σαφές ότι έχω αρχίσει πια να κρατώ αποστάσεις από το ιερό», γράφει, προς το τέλος της αλληλογραφίας τους.

«Χρειάζεται, ειδ' άλλως θα τρελαθώ... Υπό επιτήρηση, το ιερό μπορεί να προσφέρει μια καλή εξέγερση... Από τη στιγμή που βγαίνει από τη σφαίρα του ιδιωτικού, η

εξέγερση μέσα στο ιερό μπορεί να γίνει δολοφονική.», γράφει στο τελευταίο της γράμμα. Είναι σαφές ότι δεν έχει το όραμα της Κρίστεβα, αλλά αποτελεί έναν καλό αντίλογο στα επιχειρήματά της και τον ενθουσιασμό της.

Τα χαρακτηριστικά της γυναίκας, όπως λέει και ο Αντρέι Ταρκόφσκι στο *Μαρτυρολόγιό του*, είναι η ταπείνωση και η υποταγή. Μπορεί να υπάρξει η ιερότητα της εκ βάθρων ταπείνωσης χωρίς την υποταγή; Η αλληλογραφία των δύο συγγραφέων συμβάλλει στο να τεθούν οι προϋποθέσεις στην απάντηση αυτού ακριβώς του ερωτήματος.

Έρη Κασίμη

Γλώσσες και διάλεκτοι της Ελλάδας

**Κέντρο Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων
Γλωσσική ετερότητα στην Ελλάδα –
Αρβανίτικα, Βλάχικα, Γλώσσες της
μειονότητας της Δυτικής Θράκης, Σλαβικές
Διάλεκτοι της Μακεδονίας**

Εκδόσεις Αλεξάνδρεια

Αθήνα 2001

σελ. 394

Είναι η πρώτη φορά που η έρευνα γύρω από τις μειονοτικές γλώσσες που μιλιούνται στην Ελλάδα αποπολιτικοποιείται από τα λεγόμενα εθνικά ζητήματα και καθίσταται, με την ακαδημαϊκή έννοια, διεπιστημονικό γνωστικό αντικείμενο. Ένα γνωστικό αντικείμενο που αναγνωρίζει τον εαυτό του μέσα από την προσπάθεια προστασίας των λιγότερο διαδεδομένων γλωσσών σε μια Ευρώπη που εδώ και μια δεκαετία βλέπει στην πολυγλωσσία της ένα θεμελιώδες στοιχείο προαγωγής της πολιτιστικής και ιστορικής κληρονομιάς και μια από τις συνιστώσες της μοναδικότητάς της. Αυτό όμως δεν αποτελεί μια κατηγορηματική ένδειξη ότι η ελληνική κοινωνία έχει αποκολληθεί από την εθνικιστική ρητορική του παρελθόντος που καλλιεργήθηκε βασισμένη στο ιδεολόγημα της «φυλετικής ανωτερότητας» και του εθνικού απομονωτισμού. Ίσως μια αρκούντως μετριοπαθής εκτίμηση να εξασφάλιζε το συμπέρασμα ότι η Ελλάδα ως ένα σύνολο θεσμών και πολιτισμικών συμπεριφορών έχει αρχίσει να κάνει τα πρώτα βήματα προς την ενηλικίωσή της. Άραγε πόσες δεκαετίες έπρεπε να περάσουν για να γίνει κατανοητό

ότι η Ελλάδα δεν έχει τίποτα να φοβηθεί από το να προκρίνει την έρευνα σχετικά με την γλωσσική ετερότητα που εκδηλώνεται στην επικράτειά της και να προστατέψει τις μειονοτικές γλώσσες από τον αφανισμό στο βαθμό που αυτό είναι επιθυμητό από τους ίδιους τους ανθρώπους που τις μιλάνε ακόμα;

Οι υπεύθυνοι για την συγγραφή της μελέτης *Γλωσσική Ετερότητα στην Ελλάδα* αντιμετώπισαν με ασυνήθιστη για τα ελληνικά δεδομένα σοβαρότητα το ζήτημα αυτό στον ελληνικό χώρο. Ανέλαβαν την υλοποίηση του προγράμματος «Γλώσσα και Διαφορά» που πραγματοποίησε το Κέντρο Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων με συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το 1998 και ολοκληρώνεται με την έκδοση αυτού του συλλογικού τόμου όπου παρουσιάζονται για πρώτη φορά γεωγραφικά, δημογραφικά και ιστορικά στοιχεία σχετικά με τις μειονοτικές γλώσσες στην Ελλάδα, την κατάσταση και την χρήση αυτών των γλωσσών σήμερα.

Το ιδιαίτερο ενδιαφέρον αυτής της διημερίδας –περισσότερο από τις άλλες διημερίδες του προγράμματος «Γλώσσες και Διαφορά»– εντοπίζεται στα προβλήματα που αντιμετώπισαν οι άνθρωποι του ΚΕΜΟ, γεγονότα τα οποία αποδεικνύουν φαινόμενα που συνδέονται με το γενικότερο ιδεολογικό πλαίσιο απόψεων σχετικά με την γλωσσική ετερότητα στην Ελλάδα σήμερα. Στη διημερίδα σχετικά με τη βλάχικη γλώσσα επιβεβαιώθηκε περίτρανα το τεράστιο ιδεολογικό βάρος της ιστορικής καχυποψίας. Έγινε φανερή η προσπάθεια από ένα μέρος της κοι-

ερμηνεύει τις μουσικές του επιτεύξεις ως αποτέλεσμα του ευφυούς συγκερασμού ετερόκλητων στοιχείων όπως οι καντάδες και τα μπουζούκια, η Δύση και η Ανατολή, οι ρεμπέτες και οι τσιγγάνοι, οι μάγισσες και οι εργάτριες, η φαντασίωση και η καθημερινή πραγματικότητα, ο ερωτισμός και η πολιτική διάσταση. Η έκδοση συμπληρώνεται με φωτογραφικό και λοιπό εικονιστικό υλικό, κάπως άνισου ενδιαφέροντος.

Η υπόθεση της λεγόμενης «βασιλικής περιουσίας» ανακυκλώνεται διαρκώς. Ωστόσο, η πρόσφατη έκδοση που επιμελείται ο πάρεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας **Μιχάλης Ν. Πικραμένος, Η «Βασιλική Περιουσία» στα Ελληνικά Δικαστήρια** (εκδ. Αντ.Ν. Σάκκουλα, 2001) προσφέρει όλα τα σημαντικά τεκμήρια, τις δικαστικές αποφάσεις, που εξέδωσαν ο Άρειος Πάγος, το Συμβούλιο της Επικρατείας και το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο. Περιλαμβάνει επίσης τις εισηγήσεις των εισηγητών-δικαστών καθώς και τα κρίσιμα νομοθετήματα. Τα κείμενα αυτά, αν και εξόχως ειδικά, αποτελούν μια ιδιαίτερα σημαντική κατάθεση που αποβλέπει στη διατήρηση της

ιστορικής μνήμης και σίγουρα θα απασχολήσουν στο μέλλον τον ιστορικό που θα θελήσει να μελετήσει τη διχαστική αντιπαράθεση του ελληνικού λαού σε σχέση προς το θεσμό της μοναρχίας στη χώρα μας.

Θα πιάσουμε πάλι το ενημερωτικό νήμα από τα περιοδικά. Τρεις επέτειοι: Ο *Πόρφυρας* (Ιούλιος-Σεπτέμβριος 2001) γιορτάζει τα 100 τεύχη μέσα στα 22 χρόνια παρουσίας του· διαλέγω τις ωραίες μεταφράσεις Τσέχων, κυρίως, ποιητών, του **Κάρολου Τσίζεκ** και της **Μαρίας Καραγιάννη**. Ο *Περίπλους* γιορτάζει τα 50 τεύχη μέσα σε 17 χρόνια· διαλέγω το κείμενο του **Lars Noergaard** «Μια μαρτυρία του Νικολάου Λούντζη για τον Σολωμό». Το τεύχος 76-77 του περιοδικού *Σύγχρονα Θέματα* (Ιανουάριος-Ιούλιος 2001) που διανύει τον 24ο χρόνο από την έναρξη της έκδοσής του παρουσιάζει έναν εξαιρετικό αφιέρωμα: έναν απολογισμό-επισκόπηση «μετά είκοσι και πλέον έτη». Συνεργάτες και φίλοι του περιοδικού καταγράφουν τις εξελίξεις στο επιστημονικό πεδίο που τους αφορά κατά τη διάρκεια του τελευταίου τέταρτου του 20ου αιώνα. Ένας ουσιαστικός και γόνιμος απολογισμός. **ο χαρτοκόπτης**

νωνίας ποινικοποίησης και καταδίκης του μελετητή, αυτού που καταγράφει και ασχολείται με τη βλάχικη γλώσσα. Οι επιστημονικές ανακοινώσεις που έγιναν κατά την διάρκεια του συνεδρίου όπως καταγράφηκαν στα πρακτικά αυτού του βιβλίου διέψευσαν τις αστήριχτες διαδόσεις που είδαν το φως της δημοσιότητας εκείνες τις ημέρες σ' ένα μέρος του Τύπου.

Ίσως περισσότερο απ' ο,τιδήποτε άλλο το συμπέρασμα που προκύπτει από την ανάλυση αυτής της μελέτης για τον μη ειδικό αναγνώστη είναι ότι η ιδιαιτερότητα όσων

μιλούν τις μειονοτικές γλώσσες στην Ελλάδα (τούρκικα, πομάκικα, βλάχικα, σλαβικές διαλέκτους της Μακεδονίας, αρβανίτικα) δεν μπορεί να περιγραφεί πάντοτε με όρους εθνικής λογικής. Και η πραγματικότητα αυτή αγνοείται επιδεικτικά πολλές φορές από τον μηχανισμό των επαγγελματιών «θεματοφυλάκων» έτσι ώστε να κατασκευάζει ψεύτικους εχθρούς εκεί που δεν υπάρχουν και να φιμώνει τον επιστημονικό διάλογο.

Σωτήρης Λέτσιος

Θεατρικός διάπλους

Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης

Λεξικό του Θεάτρου

Επιμέλεια : Phyllis Hartnoll - Peter Found

Μετάφραση: Νίκος Χατζόπουλος

Εκδόσεις Νεφέλη

Για τους ανθρώπους που ασχολούνται με το θέατρο είτε επαγγελματικά (ηθοποιοί, θεατρολόγοι, σκηνοθέτες, σκηνογράφοι κ.ά) είτε ερασιτεχνικά, η έλλειψη ενός έγκυρου θεατρικού λεξικού στο οποίο μπορούν να ανατρέχουν είναι σημαντικό πρόβλημα. Εκτός από το *Θεατρικό Λεξικό* του Αλέξη Σολομού, το οποίο δεν είναι πια επαρκώς ενημερωμένο τόσο λόγω της χρονικής απόστασης από την έκδοση του αλλά και των πολλών ελλείψεων στα λήμματά του, δεν υπήρχε κάτι αντίστοιχα εύχρηστο.

Οι εκδόσεις Νεφέλη εντοπίζοντας το μεγάλο αυτό κενό παρέδωσαν μετά από ένα μεγάλο διάστημα εντατικής και ουσιαστικής δουλειάς έναν τόμο για τον οποίο μπορούν να καυχώνται. Πρόκειται για το *Λεξικό του Θεάτρου* του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης, την επιμέλεια του οποίου έχει κάνει η Phyllis Hartnoll (ιδιαίτερα γνωστή από την *Παγκόσμια Ιστορία του Θεάτρου*) και ο Peter Found. Την μετάφραση ανέλαβε ο Νίκος Χατζόπουλος και κατάφερε να ανταποκριθεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο παραδίδοντας ένα έργο που το διέπει η σοβαρότητα και η υπευθυνότητα.

Θεατρικοί συγγραφείς, ηθοποιοί, σκηνοθέτες, σκηνογράφοι, κριτικοί, θεατρικά είδη και κινήματα από όλο το ιστορικό φάσμα των πολυποίκιλων εκφράσεων της θεατρικής τέχνης, λήμματα για θεατρικά κτίρια και για την τεχνική ορολογία του θεάτρου περιλαμβάνονται στον πολύτιμο αυτό τόμο. Η έκδοση αυτή προσπάθησε να σεβαστεί όσο το δυνατόν περισσότερο τις κρίσεις και τις αξιολογήσεις των άγγλων συντακτών αλλά πα-
ράλληλα δίνοντας ένα μέτρο της διαφορετικής απήχησης που είχαν στην Ελλάδα έργα, κινήματα και συγγραφείς ώστε να μπορέσει ο έλληνας αναγνώστης να σχηματίσει μια αντικειμενικότερη άποψη πάνω σε συγκεκριμένα ζητήματα.

Τόσο το σχήμα όσο και η δομή του το καθιστούν ιδιαίτερα εύχρηστο. Το σχήμα του επιτρέπει στον αναγνώστη να το μεταφέρει εύκολα και να το κάνει πολύτιμο βοηθό του ενώ τα λήμματα, που παρατίθενται με αλφαβητική σειρά, είναι σύντομα και περιεκτικά. Μπορεί κανείς εύκολα να ανατρέξει από το ένα λήμμα στο άλλο, υπάρχουν κατανοητές παραπομπές, ενώ ο μεταφραστής σεβάστηκε τα ονόματα και τους πρωτότυπους τίτλους αποφεύγοντας κωμικοτραγικά αποτελέσματα και παρανοήσεις.

Πρόκειται βέβαια για ένα συνοπτικό λεξικό που παρουσιάζει πολλές ελλείψεις κυρίως ως προς τις βαλκανικές χώρες, τις λατινοαμερικάνικες και τις χώρες της κεντρικής και νότιας Ευρώπης λόγω του ενδιαφέροντος των άγγλων συντακτών κυρίως για τα πρόσωπα και πράγματα που είχαν σχέση με την αγγλική ή αμερικάνικη σκηνή (πρόβλημα που επισημαίνει και ο μεταφραστής). Όσον αφορά στην Ελλάδα, περιλαμβάνονται ελάχιστα λήμματα μόνο για ιδιαίτερα σπουδαίους έλληνες θεατράνθρωπους (Κουν, Ροντήρης, Πολίτης) ενώ οι αναφορές στην ελληνική πραγματικότητα είναι μηδαμινές (εδώ υπερτερεί σαφέστατα το *Θεατρικό Λεξικό* του Σολομού).

Παρ' όλα αυτά πρόκειται για μια χρήσιμη έκδοση που θα καλύψει εν μέρει την ανάγκη ύπαρξης παρόμοιων εγχειριδίων στο χώρο του θεάτρου και θα διευκολύνει την πρόσβαση στη στοιχειώδη έστω θεατρική γνώση.

Ειρήνη Μουντράκη

44 Ιστορίες αρχιτεκτονικής Ζήσης Κοτιώνης

Εισαγωγή: Δημήτρης

Φατούρος

Επίμετρο: Φοίβη Γιαννίση

Εκδόσεις Εκκρεμές

Αθήνα 2001, σελ. 206

Η κατοχή καλού γούστου και ευφυΐας αποτέλεσε ανέκαθεν σημαντικό εφόδιο για όποιον φιλοδοξεί να εννοήσει για λογαριασμό των υπολοίπων όσα μας περιβάλλουν. Και κάτι στα όσα βλέπει, ερμηνεύει και καταγράφει στις σελίδες του βιβλίου του ο Κοτιώνης πείθει πως μάλλον έχουμε να κάνουμε με κάποιον περισσότερο ενδιαφέροντα απ' ό,τι συνήθως συμβαίνει με τους ειδικούς που αποφασίζουν να κολυμπήσουν έστω και στο ελάχιστο μακρυνά από τα νερά τους. Αυτά ως μια πρώτη εντύπωση, γιατί η προσεκτική ανάγνωση των σαραντατεσσάρων σύντομων κειμένων σε βάζει στον πειρασμό να σκεφτείς πως κάτι καλοζυγισμένο υπάρχει στο κεφάλι του ανθρώπου που τα έγραψε και του επιτρέπει να ασκεί τόσο αποτελεσματικά την τέχνη της γητείας. Γιατί είναι γοητευτικές οι επιλογές του. Όπως η οπτική του αλλά και ο τρόπος παρουσίασης των

συμπερασμάτων ή των παρατηρήσεων. Ο αγανακτισμένος ή εθισμένος από την ακατάσχετη μπουρδολογία αναγνώστης, θα βρει εδώ κάτι ανέλπιστα ενδιαφέρον. Έτσι σαν μικρή γεύση διαβάστε ένα σύντομο απόσπασμα από το κεφάλαιο «Η αρχιτεκτονική του καιρού, γεωφυσικός χάρτης της Ελλάδας»: «Διαβάζοντας το χάρτη είσαι μέσα στον αέρα που φυσάει, τη βροχή που βρέχει, τη ρεματιά όπου κυλάει ορμητικά το νερό και το κύμα που σκάει στο βράχο σμιλεύοντάς τον. Όλα μορφοποιούν την ύλη σε μια μορφή, που κάποιο είδος αποτύπωσης της, στην κλίμακα καθολικής εποπτείας, είναι ο χάρτης. Ανάμεσα στο καταδαμάζον στοιχείο του αιώνα και του καιρού, από τη μια, και στην εικόνα του χάρτη, από την άλλη, χάσκει μια τεράστια απόσταση, αλλά αυτή την απόσταση η αισθητική απόλαυση του χάρτη διαμιάς την καταργεί».

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΟΥΤΟΠΙΑΣ

Πολιτική και κουλτούρα σε μια εποχή απάθειας

Ράσελ Τζάκομπι

Μετάφραση: Δημήτρης

Λάμπας, Δημήτρης

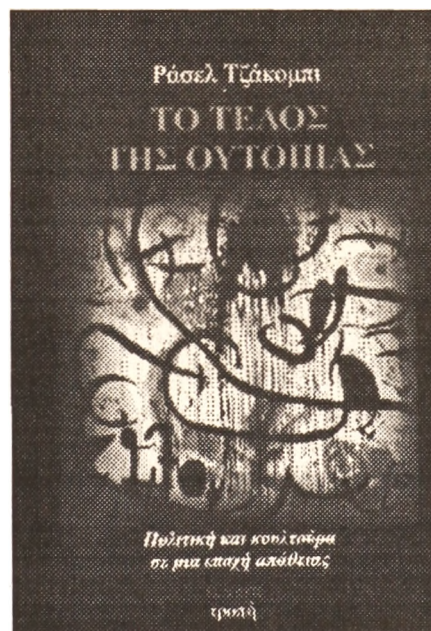
Μαργαρίτης

Εκδόσεις Τροπή

Αθήνα 2001, σελ. 304

Τι είναι να γίνει; Το ερώτημα, απευθυνόμενο μονότονα προς όλους τους κριτικούς, εμμένει σε μια πρακτικότητα εχθρική προς τον ουτοπισμό. Τίποτα δεν είναι να γίνει. Αλλά αυτό δεν σημαίνει πως τίποτα δεν μένει να σκεφτούμε, να φανταστούμε ή να ονειρευτού-

με. Αντιθέτως. Η προσπάθεια να οραματιστούμε άλλες δυνατότητες ζωής και κοινωνίας, παραμένει επείγουσα και συνιστά την απαραίτητη προϋπόθεση για να κάνουμε κάτι. Εμείς πρέπει, για να ακολουθήσουμε τον Θ.Β. Αντόρνο, «να θεωρήσουμε όλα τα πράγματα όπως αυτά θα εμφανίζονταν από την σκοπιά της λύτρωσης». Αυτό σημαίνει να δούμε τον κόσμο «όπως θα εμφανιστεί κάποια ημέρα στο μεσσιανικό φως». Αυτή η ημέρα είναι πιο απόμακρη από ποτέ. Είναι; Η ιστορία ξεγελάει ακόμη και τους πιο ευφυείς μαθητές της. Κανένας δεν πρόβλεψε τον απότομο θάνατο του σοβιετικού συστήματος το

1989. Τα γεγονότα της δεκαετίας του '60 ξέσπασαν δίχως κανένα σχεδόν προειδοποιητικό σημάδι. Οι περισσότεροι παρατηρητές είχαν χαρακτηρίσει την δεκαετία του πενήντα εποχή κομπορρισμού και απάθειας και περίμεναν μια από τα ίδια. Ποιος μπορεί να πει αν το μέλλον επιφυλάσσει παρόμοιες εκπλήξεις;

ΧΛΟΜΗ ΦΩΤΙΑ

Βλαντιμίρ Ναμπόκοφ

Μετάφραση: Κατερίνα

Γκούμα-Μεταξά

Εκδόσεις Καστανιώτη

Αθήνα 2001, σελ. 416

Παράξενο μυθιστόρημα από έναν μεγάλο συγγραφέα που γνωρίζει καλά τις τεχνικές διερεύνησης της ανθρώπινης ψυχολογίας, η *Χλομή Φωτιά* αποτελεί πριν απ' όλα μια ευφυή παρωδία της αστυνομικής λογοτεχνίας. Το βιβλίο αποτελείται από ένα ποίημα 999 στίχων, που γράφτηκε από έναν διάσημο αμερικανό λόγιο, έναν πρόλογο και τον σχολιασμό του από τον εκδότη που αναλαμβάνει την έκδοσή του μετά την δολοφονία του πρώτου. Με βάση το χαρακτήρα αυτού του τελευταίου, ο οποίος κάθε άλλο παρά συνηθισμένος εκδότης αποδεικνύεται, ο Ναμπόκοφ μιλά για αρκετά απ' όσα τον απασχολούν και στα υπόλοιπα βιβλία του, προσδίδοντας στο κείμενο φιλοσοφικές προεκτάσεις. Ο ανθρώπινος ψυχισμός και πάλι είναι ο πυρήνας της αφηγηματικής ανέλιξης και ταυτόχρονα η εξερεύνηση, ο σχολιασμός και η σάτιρά του, ο λόγος για τον οποίο επινοήθηκε η όλη ιστορία. Καλή η μετάφραση, βοηθά την ανάπτυξη της

σκέψης και κυρίως του ύφους του Ναμπόκοφ ενώ δίνει λύσεις σε σημεία (κυρίως στο τμήμα του σχολιασμού του ποιήματος) που εκ των πραγμάτων το αγγλικό κείμενο θα έμοιαζε ακατανόητο μεταφερόμενο κατά λέξη στα ελληνικά.

ΣΑΡΤΟΡΙΣ

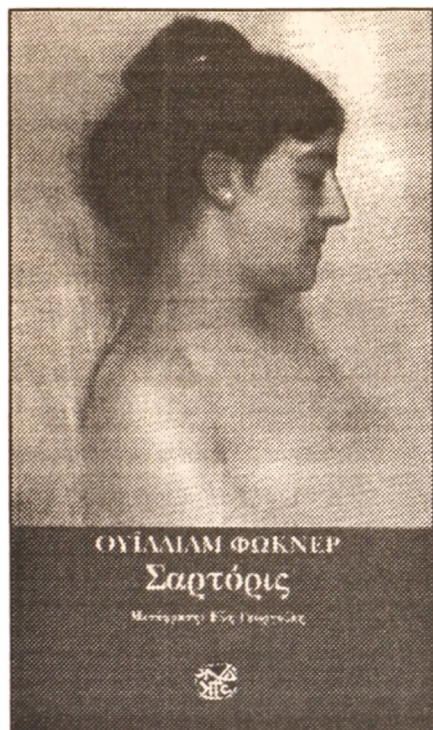
Ουίλιαμ Φώκνερ

Μετάφραση: Εύη

Γεωργούλη

Εκδόσεις Ίνδικτος

Αθήνα 2001, σελ. 600

Διαβάζεις αυτόν τον σπουδαίο αμερικανό συγγραφέα και δεν μπορείς να μην αναρωτηθείς τι υπάρχει στο κεφάλι των συμπατριωτών του, που σχεδόν τον περιφρόνησαν για να λατρεύουν εκείνον τον δημοσιογράφο με τις λογοτεχνικές ανησυχίες, που τίναξε τα μυαλιά του στον αέρα με μια καρραμπίνα όταν γέρασε. Τέλος πάντων, ο Φώκνερ έγραψε αυτά που έγραψε αποδίδοντας αριστοτεχνικά πλευρές του λαού του και του τόπου του και όποιος θέλει μπορεί να του το αναγνωρίσει. Στο βιβλίο τώρα. Ο νεαρός Μπάγιαρντ Σαρτόρις και η ξέ-

φρενη πορεία του προς τον αφανισμό αποτελεί το έναυσμα για την δημιουργία μιας ιστορίας που μιλά κυρίως για το μύθο, την δράση του στην ανθρωπινή ύπαρξη, τον καλλωπισμό, την άρνηση της πραγματικότητας. Τέσσερις προηγούμενες γενιές των Σαρτόρις λοιπόν περνούν διά πυρός και σιδήρου απ' τον Εμφύλιο και τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και μαζί τους ένας κυκεώνας εκρηκτικών γεγονότων. Ο ωμός αντιανθρώπινος χαρακτήρας του παγκοσμίου πολέμου έρχεται σ' αντιδιαστολή με την φτιασιδωμένη βία του εμφυλίου και μέσα από αυτή την ολοφάνερη σύγκρουση η οποία δεν προσφέρει καμία διέξοδο στον ήρωα ο Φώκνερ επιχειρεί να σχολιάσει αφενός τον παραλογισμό του πολέμου και αφετέρου να αναλύσει τις βαθύτατες σχέσεις αυτών των μύθων με τη ζωή και την κοινωνία του αμερικάνικου νότου.

Η ΑΓΝΟΙΑ

Μίλαν Κούντερα

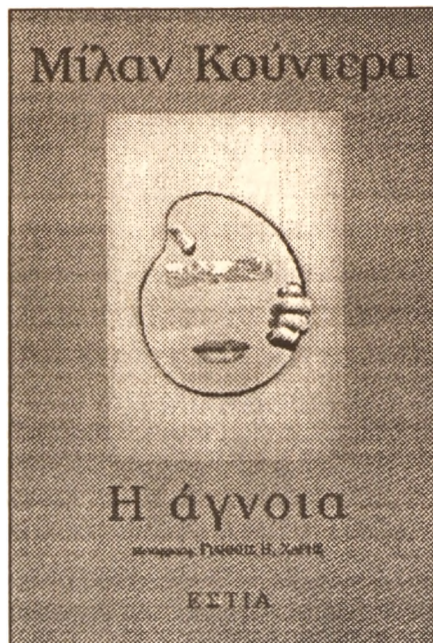
Μετάφραση: Γιάννης Η.

Χάρης

Εκδόσεις Εστία

Αθήνα 2001, σελ. 181

Πάει πολύς καιρός τώρα που ο Κούντερα άφησε τις καθαρά μυθοπλαστικές φόρμες και προσηλώθηκε σ' ένα μεικτό είδος που δανείται στοιχεία από το μυθιστόρημα και το δοκίμιο. Ήδη από τις Προδομένες διαθήκες είχε φανεί πως έχουμε να κάνουμε με ένα λαμπερό μυαλό που επιμένει να θέτει ερωτήματα και κατά περίπτωση να προσπαθεί να τα απαντήσει. Ασφαλώς και πρόκειται πά-

ντα για τον συγγραφέα του Αστείου αλλά και της Βραδύτητας, της Ταυτότητας, που αγωνιά για το πολιτισμικό μέλλον της πατρίδας του, της Ευρώπης. Η άγνοια, έργο φορτισμένο συναισθηματικά περισσότερο από κάθε άλλο μυθιστόρημα του Κούντερα, μιλά για τους πολιτικούς πρόσφυγες της ανατολικής Ευρώπης, που διωγμένοι αγωνίστηκαν να ριζώσουν σε ξένους τόπους και για την επιστροφή στα πατρία εδάφη έπειτα από την κατάρευση των κουμουνιστικών καθεστώτων. Επιστροφή που τους επιφυλάσσει ένα ακόμη είδος προσφυγιάς, αφού έρχονται αντιμέτωποι με έναν κόσμο εξίσου άγνωστο, εξίσου αδιάφορο να ακούσει, να μάθει τα όσα συνέβησαν κατά την απουσία τους.

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΚΑΙ Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΚΙΝΙΝΟΥ ΤΟΥ ΜΠΕΚΡΟΥ

Ζορζέ Αμάντο

Μετάφραση: Αθηνά Ψύλλια

Εκδόσεις Καστανιώτη

Αθήνα 2001, σελ. 85

Στην Μπάια, ένα μυθικό σχεδόν τόπο της άλλης Βραζιλίας μάς μεταφέρει το

μυθιστόρημα του Αμάντο. Ένας ευπόλυτος πολίτης, ο Ζοακίμ Σουάρες ντα Κούνια, βγαίνει στην σύνταξη και ταυτόχρονα ξανοίγεται στη ζωή αφήνοντας πίσω του κάθε προηγούμενο περισπασμό. Εγκαταλείπει την αυταρχική γυναίκα του και εξαφανίζεται βουτώντας σε μια άσωτη ζωή με ένα καινούργιο όνομα: Κινίνος ο Μπέκρος. Αναστατωμένη η οικογένεια του θα τον δηλώσει ως νεκρό προσπαθώντας να διατηρήσει το καλό της όνομα. Κάποτε όμως ο Κινίνος πεθαίνει πραγματικά και η οικογένειά του τού ετοιμάζει μια

κανονική κηδεία. Ο νεκρός όμως δεν έχει πει την τελευταία του κουβέντα. Οι συγγενείς αναγκάζονται να τον ξενυχτίσουν μαζί με τους πραγματικούς του φίλους που δεν είναι άλλοι από τα αποβράσματα της Μπάια. Ο Αμάντο σχολιάζει τον καθωσπρεπισμό και την κοινωνική υποκρισία παρουσιάζοντας μερικούς αυθεντικούς χαρακτήρες του περιθωρίου, η εντιμότητα των οποίων μοιάζει με καταγγελία κάθε συμβιβασμού.

Ένας πειραματικός σταθμός στη μέση
μιας θύελλας. Ένα δοκιμαστήριο ανθρώπινων
συνειδήσεων.

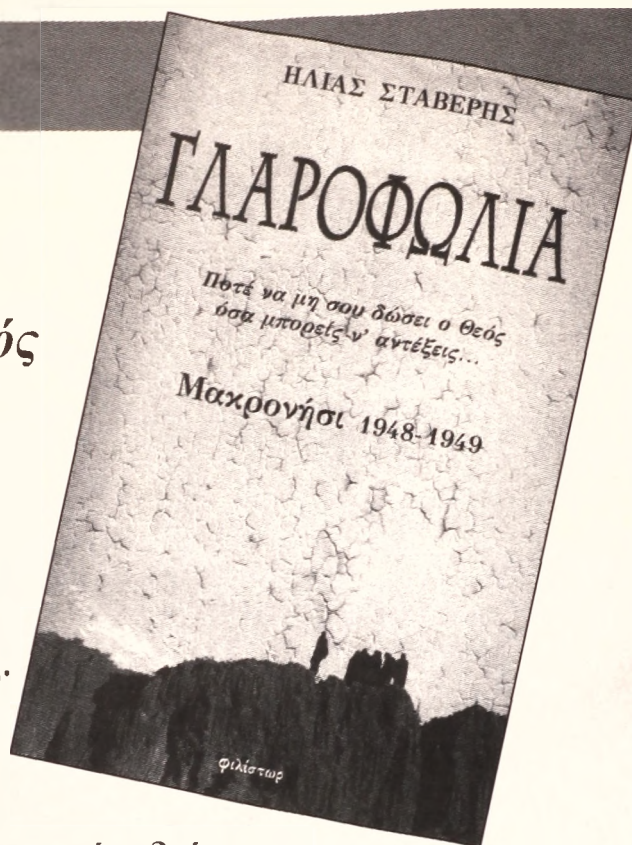
Ηλίας Στάβερης

ΓΛΑΡΟΦΩΛΙΑ

*Ποτέ να μη σου δώσει ο Θεός
όσα μπορείς ν' αντέξεις*

Μακρονήσι 1948-1949

Δώδεκα άνθρωποι και μια σκηνή
που θα γίνει η ιερή κιβωτός τους.
Ο Ηλίας Στάβερης, ο δωδέκατος
της «γλαροφωλιάς» στην άκρη
του απόκρημνου βράχου, στο «οριακώς διάγειν».

ΓΛΑΡΟΦΩΛΙΑ

Εκεί που η αξιοπρέπείά σου είναι αδιαπραγμάτευτη. Εκεί που είσαι
αντιμέτωπος με τα όρια του εαυτού σου.

Μια απίστευτη ιστορία της Μακρονήσου, με το ξάφνιασμα ενός
πρωτότυπου αφηγηματικού λόγου.

ΣΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

φιλίστωρ

Θεμιστοκλέους 31 • Αθήνα 106 77, Τηλ. 3818457, Fax: 3819167

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

Κ Υ Κ Λ Ο Φ Ο Ρ Ο Υ Ν 5 3 0 Τ Ο Μ Ο Ι

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

45 τόμοι

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

ΠΛΑΤΩΝ

33 τόμοι

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ

53 τόμοι

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

ΠΠΟΚΡΑΤΗΣ

17 τόμοι

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

ΟΜΗΡΟΣ

12 τόμοι

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΚΤΟΣ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 46, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 38.44.458-38.40.524, FAX: 33.03.098

e-mail: kaktos@otenet.gr <http://www.kaktos.com>